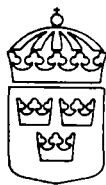

Riksdagens protokoll

1988/89:99

Protokoll
1988/89:99

19 april 1989

Debatter m. m.

Onsdagen den 19 april

Internationellt utvecklingssamarbete	3
Administration av socialförsäkring	101
Arbetskadeförsäkringen	113
Studiestöd	137
Äktenskapsrättsliga frågor	164
Meddelande om interpellation	
1988/89:207 av Margit Gennser (m) om aktiv dödshjälp	174
Meddelande om fråga	
1988/89:597 av Inger René (m) om ökat stöd åt misshandels- hotade kvinnor	175

Avgjorda ärenden

Onsdagen den 19 april

Utrikesutskottets betänkanden

1988/89:UU13 Överenskommelse med Polen om fiskezonerna i Östersjön	3
1988/89:UU18 Internationellt utvecklingssamarbete	3

Skatteutskottets betänkande

1988/89:SkU21 Sjöfartsbeskattning	96
---	----

Trafikutskottets betänkande

1988/89:TU12 Sjöfart	96
----------------------------	----

Socialutskottets betänkanden

1988/89:SoU17 Ekonomiskt stöd till barnfamiljer m.m.	96
1988/89:SoU18 Bidrag till barnomsorg	96

Lagutskottets betänkanden

1988/89:LU19 Ändring i samäganderättslagen	101
1988/89:LU27 Rättsskyddet för kretsmönster i halvledarprodukter	101
1988/89:LU28 Vissa försäkringsfrågor	101
1988/89:LU29 Trafikskadelagen m.m.	101

Finansutskottets betänkande

1988/89:FiU23 Statistik för socialavgifterna	101
--	-----

Näringsutskottets betänkanden

1988/89:NU17 Ökning av grundfonden för Konungariket Sveriges stadshypotekskassa	101
1988/89:NU18 Anslag till bankinspektionen och försäkringsin- spektionen	101

Socialförsäkringsutskottets betänkande

1988/89:SfU10 Administration av socialförsäkring	101
--	-----

Onsdagen den 19 april

Kl. 09.00

*Internationellt utveck-
lingssamarbete*

1 § Justerades protokollet för den 11 april.

2 § Föredrogs och hänvisades

Proposition

1988/89:145 till skatteutskottet

3 § Föredrogs men bordlades åter

Kulturutskottets betänkanden 1988/89:KrU15, KrU16, KrU18, KrU19 och
KrU22

Bostadsutskottets betänkanden 1988/89:BoU7 och BoU8

4 § Föredrogs

utrikesutskottets betänkande

1988/89:UU13 Överenskommelse med Polen om fiskezonerna i Östersjön
(prop. 1988/89:87).

Utskottets hemställan bifölls.

5 § Föredrogs

utrikesutskottets betänkande

1988/89:UU18 Internationellt utvecklingssamarbete (prop. 1988/89:100
delvis).

Internationellt utvecklingssamarbete

Anf. 1 MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Det är glädjande att inför årets biståndsdebatt kunna notera en ökad grad av samstämmighet i utrikesutskottets biståndsbetänkande. Detta tar inte främst sitt uttryck i ett minskat antal reservationer – de är många också i år – utan den ökade samstämmigheten märks framför allt i ett par av utskottets principiella ställningstaganden.

Mest glädjande är att den mångåriga borgerliga kampen för att återfå ett särskilt miljö- och markvårdsanslag med ordentliga resurser nu kröns med framgång. Redan i budgetpropositionen fann regeringen för gott att ge upp

motståndet mot ett särskilt anslag för miljö- och markvård, och nu i utskottets behandling av proposition och motioner har detta anslag försetts med ytterligare 100 milj. kr. Detta innebär att kammaren i dag har möjlighet att rösta för ett miljö- och markvårdsanslag på 225 milj. kr., vilket borde kunna bilda en god bas för ett väsentligt utökat svenskt engagemang i kampen mot miljöförstörelsen i u-länderna. Vi har redan kunnat läsa i pressen att SIDA har uppmärksammat att verket nu får helt andra ekonomiska resurser till sitt förfogande för det angelägna miljövårdsarbetet. Det gläder mig och mina partikolleger att vi med beslutet om de 225 miljömiljonerna också får ett moderat motionsyrkande bifallet.

Även i utskottets skrivningar om betydelsen av att stödja en demokratisk utveckling i den s.k. tredje världen är vissa framsteg att notera. De är dock inte tillräckliga och socialdemokraterna tycks ha väldigt svårt att gå från ord till handling på detta område. Därför föreligger reservationer om det borgerliga förslaget om ett särskilt anslag för demokratiutveckling, liksom om vårt moderata förslag om inrättande av ett särskilt institut för demokratiutveckling och mänskliga rättigheter.

Demokratimålet måste lyftas fram bättre i svensk biståndspolitik. Vårt bistånd har lidit av vänsterns tro på att socialistiska enpartistater är bra på att ombesörja utveckling. 80-talet har visat att det är den odemokratiska världen som inte kan lösa sina problem, medan den demokratiska och marknadsorienterade utvecklas. Afrikakännaren och statsvetaren Göran Hydén skrev i en intressant artikel i Dagens Nyheter för någon vecka sedan följande:

”SIDA, liksom andra givare har hittills gjort det lätt för sig genom att undvika det faktum att nästan alla de länder i Afrika man stöder är i behov av en kraftig dos glasnost. En växande opinion i många afrikanska länder kräver detta. Givarna kan knappast undgå detta krav, i synnerhet om de tar demokratimålet i biståndet på allvar. Man får hoppas att denna fråga inte försvinner från bistandsdebatten. Utan ett mer öppet och pålitligt politiskt klimat i Afrika lär omvärldens miljarder vara till ingen nytta – även om man kommer överens om att lätta skuldbördan.”

Herr talman! Svensk u-hjälp är bara en liten del i det komplicerade internationella mönster av politik, ekonomi och handel där u-länderna måste finna förutsättningarna för sin utveckling. Det är möjligt att det beslut som nu fattats inom GATT om att ta de första stegen mot en liberalare jordbrukshandel så småningom kan bli av mycket stor positiv betydelse för u-länderna.

På samma sätt är den fortsatta hanteringen av skuldkrisen av strategisk betydelse för u-länderna. Sverige har all anledning att fortsätta att verka till u-ländernas förmån för att få en rimlig skuldhantering till stånd.

Samtidigt som miljöförstörelsen fortgår och kampen mot svält och förtryck är långt ifrån vunnen i många av jordens länder, finns det anledning att med stor glädje välkomna de nya möjligheter till frihet och utveckling som nu öppnar sig för Afghanistans folk, för Namibias folk, för Kampuchea och för Centralamerika.

Till denna lista av trolig regional konfliktlösning skulle jag också vilja lägga Afrikas Horn, men kan det inte, då inga ljusningar där ännu skönjes. Då bistandsministern är här i kammaren skulle jag vilka fråga henne direkt om

det föreligger några försök från svensk sida att medla i denna konflikt eller att söka föra frågan till FN. Jag har förstått att utrikesutskottets sammanträffande med den etiopiske utrikesministern var föga uppmuntrande. Tragedin på Afrikas Horn får inte fortsätta att mötas av en relativ svensk tystnad.

Största mottagare av svenskt bistånd är i nuläget det katastrof- och krigshärjade Moçambique. Berättelserna om MNR-gerillans härjningar är ohyggliga. Moçambique måste nu på samma sätt som Namibia bli föremål för det internationella samfundets uppmärksamhet så, att regional konfliktlösning kommer till stånd. Allt sydafrikanskt och annat utländskt stöd till MNR-gerillan måste upphöra.

Som riksrevisionsverket påpekar i sin studie *Lär sig SIDA?* är måluppfyllelsen svag, och ett sjätte inofficiellt mål, Utbetalningsmålet, tenderar att skjuta undan de andra. Utbetalningsmålet är naturligtvis direkt påverkat av de stora reservationerna, nära 5 miljarder kronor, över vilka ingen kan vara tillfredsställd. Jag beklagar att folkpartiet inte gjort gemensam sak med centern och oss i denna fråga. I så fall hade kammaren i dag röstat för en parlamentarisk utredning om biståndet.

Vi moderater vill ha ett kraftigt ökat anslag till de enskilda organisationerna. All erfarenhet förstärker intrycket av att det är de enskilda organisationerna som når fram till de fattigaste och mest utsatta grupperna och som bidrar till en demokratisk och pluralistisk utveckling. De enskilda organisationerna arbetar vid sidan av de etablerade maktstrukturerna och ser de mest utsatta. De kan göra mycket för att förbättra kvinnornas situation. Ett exempel bland många är den omtalade Grameen Bank i Bangladesh, som lånar till de allra fattigaste och nu når en halv miljon låntagare ute i byarna, varav 85 % är kvinnor.

Herr talman! Att bistå andra länder till utveckling är svårt. Det finns en påtaglig spänning mellan i-ländernas vilja att hjälpa och möjligheterna att åstadkomma resultat. Bistånd kan inte vara annat än hjälp till självhjälp. De avgörande ansträngningarna måste göras av u-länderna själva.

Jag skulle vilja avsluta mitt inlägg här i dag med att peka på tre faktorer, som jag tror är avgörande för ett framgångsrikt nationellt och internationellt utvecklingsarbete.

För det första måste samhället vara öppet. Kunskaper är en av de främsta resurserna i den förändring som världsekonomin nu genomgår. Kunskap och spridning av idéer kan föra utvecklingen vidare. I det demokratiska samhället finns respekt för kunskapen och det fria tänkandet. I demokratierna kan teser öppet prövas och accepteras eller förkastas. Genom yttrandefriheten och rätten att bilda föreningar eller företag kan idéer spridas och utvecklas.

För det andra måste samhället byggas på stimulans, företagande och en fri marknad. Också för detta har vi fått bevis under det sena 80-talet. Allt fler inser att central planering och byråkrati inte kan hålla jämna steg eller mäta sig i kraft med den tekniska och marknadsekonomiska utvecklingen. Väststånd skapas inte av byråkratier, och enbart planer skapar ingen tillväxt. Samspelet mellan olika aktörer på marknaden är drivkraften i alla bestående framsteg. Det är enskilda människor som genom sin egen initiativkraft och sitt eget arbete skapar framåtskridande.

För det tredje måste samarbetet mellan länder och folk öka. Genom samarbete ökar förståelsen och viljan att bidra till en rimligare fördelning av välfärden. Genom samarbete undanröjs avund och misstro. Samarbete ger grunden för ett liv i fred.

Herr talman! Mina partikolleger kommer under den efterföljande debatten att ta upp olika ämnesområden till en noggrannare behandling än jag har gjort i detta första anförande.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till de moderata reservationer som finns fogade till detta betänkande.

Anf. 2 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp):

Herr talman! Utvecklingen i världen i dag kan tecknas i både ljusa och mörka färger. Vill man se alla svårigheter som tornar upp sig behöver man sannerligen inte leta efter dem – svält, krig, miljöförstöring, de fattiga ländernas skuld kris, befolkningsexplosion, aids, barnadödlighet, apartheid. Bilden kan tecknas mycket mörk och dystert. Men man kan också söka, och finna, positiva och ljusa inslag i det som sker i vår värld, t.ex. förbättrade relationer mellan stormakterna, vissa, om än små, resultat i vad gäller nedrustningssträvandena och större öppenhet i Sovjetunionen. Barnadödligheten har halverats sedan 1950-talet i tredje världen, där också medellivslängden har ökat sedan dess med 50 % och skrivkunnigheten mer än fördubblats.

Regeringen har i biståndspropositionen lyft fram denna mer optimistiska bild under rubriken Bistånd mellan krig och fred. Första meningen under den rubriken lyder: "I tredje världen har under större delen av 1980-talet fler konflikter utspelat sig."

När jag läste rubriken och den här meningen flög mina tankar ner till Zimbabwe, där jag för några månader sedan stod framför ett sönderbombat hus – sönderbombat under Zimbabwes frihetskrig. När jag stod där framför ruinen och den sönderbombade verandan, drog jag mig till minnes vad den sydafrikanske gruvägaren sagt till mig just på den platsen framför sitt eget hus 25 år tidigare. Det var under Ian Smiths dagar och tiden för UDI. Den vite gruvägarens ord föll ungefär så här:

Visst – jag förstår väl – och kan väl erkänna att afrikanerna en dag i framtiden kommer att regera det här landet. Men det skall jag säga dig, det blir inte utan krig. Och innan vi vita tvingas lämna landet – om det nu blir så – då kommer vi först att spränga alla vägar, järnvägar, broar, sjukhus, skolor, ja allt. Afrikanerna skall få ta hand om landet såsom vi en gång fann det – vi som har byggt landet.

Ja, så lät det från en vit rhodesier – för 25 år sedan. Nu stod jag alltså åter på samma plats och kunde konstatera att det enda som var förstört i området efter frihetskriget var gruvägarens eget hus. Allt annat i området var intakt. Vägar och broar var farbara och skolor och sjukhus fungerade.

Jag har velat berätta om denna upplevelse dels för att visa på den oförsonliga och destruktiva inställningen vi så ofta möter bland vita sydafrikaner som försvarar apartheidsystemet, dels att utvecklingen förvisso inte följer de mönster de själva har tänkt sig.

Hela södra Afrika är i dag ett mycket känsligt område som lätt kan

explodera i ett storkrig. Men må utvecklingen bli så som rubriken i propositionen lyder "Bistånd mellan krig och fred", inte mellan krig och krig.

Herr talman! Vi har alla ett gemensamt ansvar för vår jord och för människans framtid. Solidariteten måste vara gränslös. Vi i de rika länderna måste öka våra insatser för att solidariskt stödja människorna i u-länderna i deras ansträngningar mot fattigdom och nöd, för frihet och självständighet. Vi kan dock konstatera att klyftan mellan rika och fattiga länder bara ökar och att den ekonomiska utvecklingen i många u-länder är mycket svag. Ofta håller den inte jämna steg med befolkningsutvecklingen.

Biståndet måste mot bakgrund av de stora behoven i mottagarländerna ha en särställning i budgetarbetet. Även i situationer när besparingar på alla andra områden diskuteras skall biståndet skyddas. Samtidigt vill vi effektivisera biståndet, inte för att ge mindre utan för att kunna hjälpa fler.

Folkpartiet motsätter sig därför alla manipulationer och nedskärningar av u-landsbiståndet. Vi menar att enprocentsmålet är ett moraliskt bindande åtagande gentemot de fattiga länderna. Det får inte användas som kortsiktig budgetregulator.

Enligt vår uppfattning motiverar situationen i världen utökade svenska biståndsinsatser. Det är nu dags att formulera en ny långsiktig ambition för u-landsbiståndet. Målet bör vara 2 % av bruttonationalinkomsten. Jämfört med behoven kommer också ett sådant bistånd att vara endast ett marginellt bidrag till lösningen av u-ländernas problem.

Jag vill på denna punkt citera Inga Thorsson i Dagens Nyheter den 4 januari i år. Hon påminner i sin artikel både om de väldiga behoven och om den ökade biståndsviljan och fortsätter: "Det finns en grund att stå på för en regering som vill satsa djärvt på att gå utöver delmålet 1 procent för att i varje fall nå de 2 procent som är ett minimum för en anständig målsättning enligt Tinbergens undersökningar". Inga Thorsson slutar sin artikel på följande vis: "Kan vi på nästa socialdemokratiska partikongress, 1990, få se parollen 'Ett rättvisare Sverige, en rättvisare värld. Två procent i utvecklingsbistånd.' "

Jag bollar frågan vidare till socialdemokraterna i kammaren med biståndsminister Lena Hjelm-Wallén i spetsen. Stödjer ni Inga Thorssons förslag? Det vore onekligen intressant att få besked på den punkten här i dag.

Tyvärr kan jag konstatera att moderaterna inte heller i år ställer upp på enprocentsmålet. Det beklagar jag verkligen. Det vore onekligen värdefullt om Sveriges riksdag enigt och solidariskt kunde slå vakt om enprocentsmålet. Det vore en styrka inför hemmaopinionen och inför världen i övrigt om vi vore överens. Nu anser moderaterna att ett av världens rikaste länder inte har råd att avstå 1 % av sin nationalinkomst till världens fattiga. Jag frågar: Om vi i Sverige inte har råd, vem skulle då ha råd att avstå 1 %?

I olika internationella sammanhang har vi arbetat för ett obundet bistånd, bistånd som ges utan krav på upphandling i givarlandet.

Det råder inget tvivel om att obundet bistånd är att föredra. Bundet bistånd strider mot frihandelstanken. Mottagarlandets valfrihet begränsas. Det riskerar att fördyra de upphandlade varorna, eftersom konkurrensen begränsas.

I svensk biståndsdebatt har krav på en ökad andel bundet bistånd framförts

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

*Internationellt utveck-
lingssamarbete*

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

*Internationellt utveck-
lingssamarbete*

från framför allt industrin och moderaterna. Inte sällan har samma debattörer på en gång begärt högre effektivitet och ökad bindingsgrad. Det resonemanget håller inte.

Vi är också kritiska till det svenska u-kreditsystem som nu har varit i bruk under en längre tid. Jag är övertygad om att de biståndsmedel som vi under årens lopp har anslagit till detta hade kunnat användas på ett bättre sätt, till andra angelägna behov i u-länderna. Det är därför vi önskar se systemet med u-krediter omprövat till förmån för ett obundet gåvobistånd. Vi föreslår därför att denna anslagspost nästa budgetår begränsas till 300 milj. kr.

1985 beslutade riksdagen att en del av livsmedelsbiståndet skall upphandlas till regleringspriser. Vi har från folkpartiet under en följd av år begärt att detta system skall avskaffas. Det är därför glädjande att nu kunna konstatera att biståndsmedel inte längre skall få användas för att täcka den merkostnad som uppstår när svenskt spannmål som är avsett som livsmedelshjälp köps upp till svenska regleringspriser i stället för till det lägre världsmarknadspri-set. Detta ligger helt i linje med vår syn på att biståndet skall vara obundet.

Varaktig fred kan endast bygga på jämlika förhållanden mellan olika stater och på respekt för mänskliga rättigheter inom varje stat. Det gäller också u-länderna. De inre konflikterna är starkast och den ekonomiska utvecklingen svagast i de länder där de mänskliga rättigheterna respekteras minst. Det behövs en ny internationalism, där frihet från inhemskt våld och förtryck ges lika stor vikt som frigörelse från utländska kolonisatörer och imperiebyg-gare.

Det finns en rad krav som bör vara uppfyllda för att en stat skall kunna räknas till kretsen av demokratier, t.ex.:

- Det skall hållas fria och hemliga val.
- Det skall råda en vidsträckt yttrande- och organisationsfrihet.
- Den politiska mångfalden måste vara säkerställd genom fri partibildning och flerpartisystem.

Att bygga upp en demokratisk stat tar tid. Det är ett tålmodskrävande och mödosamt arbete. Det är emellertid en sak att vara medveten om svårigheterna i en demokratisk utvecklingsprocess och en helt annan att ställa målen – fria val, yttrandefrihet och politisk mångfald t.ex. – lägre, och ge själva demokratibegreppet en vag och diffus tolkning. I den svenska biståndsdebat-ten fanns det ett tag – och finns kanske delvis ännu – en tendens att bagatellisera demokratimålet, att se politisk frihet som en överflödsvara fattiga länder inte har råd med. Det är en inställning som ett liberalt parti aldrig kan acceptera. Det är glädjande att allt fler numera anslutit sig till vår uppfattning.

Det är vår bestämda uppfattning att demokratimålet hittills – trots att det fått ökad uppmärksamhet de senaste åren – spelat en alltför undanskymd roll i den praktiska utformningen av det svenska biståndet.

Det bör understrykas att en friare ekonomi med en livaktig småföretag-samhet innebär mångfald och en begränsning av statens makt på ett sätt som gynnar – om än inte garanterar – en utveckling i demokratisk riktning. Det är till fördel både för demokratin och för den ekonomiska utvecklingen i u-länderna om centralstyrningen minskar, marknaden uppmuntras och

entreprenörskap får stöd. Det är viktigt att ge utrymme för kreativitet och skapande människor.

I länder där demokratin fortfarande är ung är stöd till organisationer och politiska föreningar särskilt angeläget. De demokratiska institutionerna är i allmänhet ännu bräckliga, folkrörelsetraditionerna ofta mycket begränsade och partierna svaga. Även begränsade biståndsinsatser under demokratins känsliga barndom kan därför vara av stort värde. Här kan förslaget om bistånd via svenska stiftelser få stor betydelse. Men även andra demokrati-stödande insatser bör komma i fråga. Det är glädjande att anslagsposten Särskilda program numera kan användas i detta syfte. Anslaget bör höjas med 20 milj. kr. för utökat bistånd av detta slag.

Herr talman! Enskilda organisationer, särskilt missionen, utgjorde pionjerna i svenskt internationellt solidaritetsarbete i de fattiga länderna. Den kunskap, erfarenhet och förståelse för de människor och kulturer det rör sig om som organisationerna har givit har varit ovärderlig.

Ideella organisationer har ofta lättare att nå ut till de människor som verkligen behöver hjälp och når beundransvärda resultat med blygsamma insatser. De har ofta en erfarenhet av u-landsarbete som sträcker sig långt utöver vad de statliga biståndsorganen kan uppvisa. Åtskilliga har genom åren skaffat sig en lokal kunskap som gör insatserna effektiva. Ideella organisationer är flexibla och kan gå direkt på problemen utan formella omvägar. Deras administration på hemmaplan är oftast liten och obyråkratisk. De har kontakter med organisationer i mottagarlandet, vilket är en av förutsättningarna för att svenska ansträngningar skall mötas av motsvarande engagemang ute på fältet.

Folkpartiet föreslår i en motion till detta riksmöte en avdragsrätt för gåvor till internationellt bistånd. Det är angeläget att på detta sätt uppmuntra enskilt ansvarstagande för hjälpen till de fattiga länderna. Förslaget kan också bidra till att större resurser överförs från Sverige till u-länderna.

En långsiktig utfästelse bör nu ges om fortsatt växande anslag till en miljard om fem år. Det skulle öka organisationernas möjligheter att planera för nya insatser och vidga sin biståndsförmedlande kapacitet. För nästa budgetår bör anslaget höjas med 50 milj. kr. utöver vad regeringen har föreslagit.

Herr talman! Sex gånger fler människor dog i katastrofer under 1970-talet än under 1960-talet. Det börjar bli alltmer uppenbart att många av dessa katastrofer, och inte minst den omfattning de får, egentligen är ett resultat av miljöförstöring och överutnyttjande av naturresurser. Detta är i sin tur i stor utsträckning en direkt följd av fattigdomen och underutvecklingen i sig. Katastrofförebyggande bistånd är därför, vilket inte minst Röda korset övertygande visat, av största vikt både för att rädda människor undan kommande katastrofer och för att bidra till en utveckling som minskar risken för kommande katastrofer. Vårt bistånd bör därför i högre grad inriktas på katastrofförebyggande insatser.

Miljön får inte betraktas som en avgränsad sektor i biståndet. Sambanden mellan miljövard och utveckling är så starka att de måste påverka allt bistånd. Huvuddelen av miljövårdsinsatserna måste därför ske i form av miljöhänsyn i alla utvecklingsprojekt som påverkar miljön. Det är därför

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

*Internationellt utveck-
lingssamarbete*

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

*Internationellt utveck-
lingssamarbete*

nödvändigt att varje biståndsinsats som kan komma att påverka miljön kombineras med miljökonsekvensanalyser.

Under rubriken Särskilda miljöinsatser har utskottet inte nöjt sig med de 125 miljoner som regeringen har föreslagit. Ett enigt utskott har i stället, vilket påpekats tidigare här i dag, föreslagit en höjning av miljöanslaget med 100 milj. kr. till 225 miljoner. Samtidigt föreslår utskottet att en del av dessa pengar skall få användas för en förstärkning av utrikesförvaltningens och SIDA:s administrativa resurser på miljöbiståndsområdet. Detta överensstämmer med folkpartiets uppfattning att det inte är försvarligt att låta anslagen för personalresurser förbli oförändrade samtidigt som biståndsanslagen växer i enlighet med vårt enprocentsåtagande.

Slutligen, herr talman, vill jag lyfta fram ett av de allvarligaste och svåraste problem vi har att tackla vad gäller biståndet till de allra fattigaste länderna, nämligen skuldkrisen. I dag räknar man med att u-ländernas samlade skulder uppgår till den enorma summan av 1,2 billiarder dollar. Det kommer att fordras en mycket generös inställning från långivarnas sida för att lösa detta skuldproblem. Det fordras både generösa skuldavskrivningar och hjälp och stöd till olika återhämtningsprogram för att komma till rätta med detta stora problem. Kanske skuldproblemet är ett av 90-talets allvarligaste hot mot en positiv utveckling för utvecklingsländerna.

Den s.k. Bradyplanen, som går ut på att reducera skulderna genom avskrivningar, har kommenterats av bl.a. finansminister Kjell-Olof Feldt, som i en tidningsintervju ställt sig kritisk till planen. Kjell-Olof Feldt säger sig inte tro på något allomfattande grepp för att klara skuldkrisen. Det vore intressant att höra om biståndsministern delar finansministerns uppfattning. Vilken metod man än väljer brådskar det, annars kan det visa sig att vi går in i 90-talet med än större problem för utvecklingsländerna.

Herr talman! Jag yrkar bifall till samtliga reservationer som har folkpartiets namn.

Anf. 3 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag tänker inte kommentera alla de 19 punkter där vi i centern har funnit anledning att reservera oss i detta betänkande. Några särskilt viktiga reservationer kommer senare i debatten också att kommenteras av Karin Söder och Birgitta Hambræus. Jag tänkte i stället lyfta fram några principiella frågor som vi har tagit upp dels i vår partimotion om biståndsfrågor, dels i reservationerna.

Ordet utvecklingsländer ger uttryck för en förhoppning om en utveckling bland jordens fattiga länder, en utveckling ekonomiskt, socialt, politiskt och kulturellt. Även vi själva behöver ju i och för sig också utvecklas på många områden.

Vi har bakom oss en ganska lång period då man i de berörda länderna genom internationellt samarbete och genom stora insatser försökt komma till rätta med de stora fattigdomsproblemen. Vi har bakom oss två s.k. utvecklingsårtionden. Men trots allt detta finns det anledning till en del ganska dystra reflexioner när vi ser på den utveckling som många av de fattigaste länderna har genomgått. 1980-talet har varit en period av ganska enastående ekonomisk tillväxt om vi ser till världen i dess helhet. Det har i

och för sig varit en tillväxt som många gånger har skett till priset av miljöförstöring och växande sociala problem på en del håll. Men mätt i ekonomiska termer har 1980-talet naturligtvis varit en framgångsperiod för världen. Det har inte satt särskilt djupa spår i flertalet av de fattigaste länderna i världen. Där har 1980-talet i stället präglats av stagnation och i många fall rent av tillbakagång. För de allra fattigaste människorna i de fattiga länderna har 1980-talet varit en period av djupnande misär och av alltmer desperata livsbetingelser. På alltför många ställen över alltför stora områden i vår värld har själva den biologiska och ekologiska grundvalen för människors försörjning blivit allt allvarligare hotad. Ökenutbredningen i Sahel-länderna, jordförstörelsen i de tropiska bergsområdena i Etiopien och Himalaya, översvämningskatastroferna i Bangladesh och i andra floddelta-områden, allt detta är exempel på hur en ovis hantering av naturen och naturens förutsättningar hotar att slå tillbaka och att undergräva grundvalen för människornas försörjning. Och det är de fattigaste människorna som alltid drabbas hårdast.

Den här i många fall ganska dystra utvecklingen har skett samtidigt som det ändå har gjorts, som jag sade, betydande ansträngningar för att åstadkomma en positiv ekonomisk utveckling. Många av de länder som kan notera den här typen av växande problem är huvudmottagarländer också för svenskt bistånd. Jag tycker, herr talman, att det finns anledning, mot bakgrund av de erfarenheter som vi har fått, att nu allvarligt grubbla över om Sveriges bistånd har den rätta inriktningen, om vi i Sverige har formulerat de rätta målen, om vi framför allt har skapat de rätta metoderna för att nå de mål som vi sätter upp för oss.

I många fall kan man säga att utvecklingsländernas utvecklingsprinciper befinner sig i en kris. Kanske befinner sig också den industrialiserade världens bistånd i någon form av kris där det är dags att besinna sig, att tänka efter och att se om vägarna är de rätta. Bidrar vårt bistånd verkligen till att skapa starkare och självständigare ekonomier i de fattigare länderna, eller medverkar det i stället till att skapa ett starkare utlandsberoende som blir alltmer kostsamt? När vårt bistånd ut till de allra fattigaste, eller åtminstone till de stora massorna av fattiga, eller bidrar det till att skapa nya sociala klyftor i u-landssamhällena? Bidrar vårt bistånd, i enlighet med det nya biståndsmål som vi fattade beslut om för inte så länge sedan, verkligen till att skapa en bättre miljö i u-länderna, eller medverkar vårt bistånd till att metoder som i stället förvärrar skövlingen av naturen införs?

Det finns, mycket som en följd av den ganska negativa ekonomiska utveckling som många u-länder har fått uppleva, en inriktning som innebär att det skall satsas mer i enlighet med marknadsekonomiska principer när det gäller u-ländernas utveckling och att ekonomisk tillväxt på nationell nivå skall vara ett huvudmål. I viss utsträckning kan detta säkert vara bra och nyttigt, men det finns också risker för att en alltför ensidig satsning på tillväxtbefrämjande ekonomiska modeller skapar större ekonomiska och sociala klyftor i samhällena och större sociala motsättningar och förvärrar skövlingen av naturen. Det finns många exempel på det. Det här är en utvecklingsfilosofi som Världsbanken i stor utsträckning står för, men det finns också tendenser till detta i det svenska biståndet. Allt detta sammanta-

get ligger bakom det krav på en parlamentarisk utredning om det svenska biståndet som centern har fört fram. Vi i centern tycker att det finns anledning att ta vara på den rika kompetens och erfarenhet på biståndsområdet som har byggts upp inom den svenska biståndsförvaltningen under dessa år, och också inom många enskilda organisationer, för att man skall få en ordentlig och förnyad måldiskussion mot bakgrund av dessa erfarenheter och en ordentlig och samlad diskussion om de metoder som vi skall använda i vårt bistånd. Det är dags för en utvärdering och en policydiskussion. För oss är det då klart att Sverige i sitt bistånd måste ge en särskild prioritet åt åtgärder som innebär att man skall rädda den biologiska grundvalen för människornas försörjning och överlevnad och att rädda naturen och miljön. Vi måste prioritera satsningar för att utveckla byarna och de ekonomiska system som de allra flesta människor lever i – jordbruk, småhantverk, småindustri – satsa på tekniker som är välanpassade till u-ländernas förhållanden, satsa på människornas basbehov och på den grunden sedan försöka hjälpa till att bygga upp också välfungerande nationella strukturer. Framför allt är det viktigt att vi får en samlad översyn och utvärdering. Det är mycket beklagligt att socialdemokraterna och regeringen inte är intresserade av att medverka till en sådan samlad u-landsdiskussion i Sverige och en samlad utvärdering. Vad man gör är att ta upp diverse delproblem och se på dem, men det är trots allt helheten som är det viktiga. Jag tycker att socialdemokraterna hukar en del för de stora och allvarliga u-landsfrågorna. Olyckligtvis har det hittills i utrikesutskottet varit så att socialdemokraterna har fått hjälp av folkpartiet när det gällt att stoppa de krav på en samlad biståndspolitisk utredning som alla övriga partier här i riksdagen står bakom. Det är olyckligt, och jag är litet förvånad. Folkpartiet är ett parti med höga ambitioner på biståndsområdet. Det är någonting som vi verkligen uppskattar hos folkpartiet. Folkpartiet ger uttryck för en vilja att kraftigt öka de ekonomiska ramarna för biståndet, och det är en målsättning som det kan ligga mycket i. Men folkpartiet är inte berett att lägga den grund som vi måste ha för ett bra bistånd, nämligen en grundläggande genomgång av biståndets innehåll.

Socialdemokraterna har ju inte i det förflutna haft lika hög ambitionsnivå när det gäller att utveckla biståndet som både folkpartiet och centern. Därför kan kanske den svala attityden vara mera förståelig, men den är inte desto mindre olycklig. Jag skulle vilja vädja till regeringen att tänka om på den här punkten.

Grunden för ett bra svenskt bistånd är en bred folklig förankring. Vi vet att vi har en bred uppslutning kring det svenska biståndet. Men det är viktigt att bibehålla den och förstärka den. En av de viktigaste förutsättningarna för att få en bred folklig förankring för vårt bistånd är att människor känner att detta är väl använda resurser, att biståndet når dit det skall nå, att biståndet tillfredsställer de behov som det skall tillfredsställa. Mot bakgrund av de erfarenheter som vi har av utvecklingen i många u-länder kan det uppstå en viss tveksamhet om detta. En beredvillighet att ta upp biståndet till en samlad analys skulle också kunna innebära att den här tveksamheten kunde minska och uppslutningen kring det svenska biståndet förstärkas. Så, herr talman, ett omtänkande och ett nytänkande från regeringens sida i fråga om en samlad översyn av biståndet vore väldigt bra.

Det finns flera andra viktiga markeringar i det betänkande som vi nu behandlar. En del är vi eniga om, en del är vi mindre eniga om. Det är viktigt att notera att utrikesutskottet samlat sig kring en kraftig ekonomisk förstärkning när det gäller det miljöinriktade biståndet. Längre fick de icke-socialistiska partierna kämpa förgäves för att få särskilt riktade ekonomiska resurser för det miljöinriktade biståndet. I år gick regeringen med på ett sådant anslag, och vi lyckades ena utrikesutskottet, naturligtvis under hotet att socialdemokraterna annars skulle drabbas av ett voteringsnederlag, om en kraftig utökning av detta bistånd. Det är bra.

En annan viktig profil är stödet till södra Afrika. Södra Afrika är ju ett exempel på hur förtryck av mänskliga rättigheter skapar krig, elände, lidande, hinder för utvecklingen. Det är bra att Sverige ger södra Afrika hög prioritet i sitt bistånd. Vi för vår del är t.o.m. beredda att gå något längre än vad majoriteten gör.

Vi tar också upp viktiga frågor som rör mänskliga rättigheter, barnens situation, samarbete med andra länder, inte minst på det nordiska området. Det här är frågor som bl.a. Karin Söder och Birgitta Hambræus kommer att beröra ytterligare.

Jag vill, herr talman, avslutningsvis yrka bifall till de centerpartistiska reservationer som fogats till betänkandet.

Anf. 4 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Herr talman! Jag vill något kommentera Pär Granstedts litet kritiska hållning till att folkpartiet inte skulle vilja utreda biståndet. Det är inte riktigt så. Vi har i olika sammanhang fört fram önskemålet om att man skall utreda bistandsfrågan, men vi har då inte velat ta hela biståndspaketet i ett enda sammanhang. Det skulle bli en gigantisk och ganska svåröverskådlig utredning. Däremot är vi positiva till att se på olika delar av biståndet.

Vi har i det ärende som vi behandlar i dag tillsammans med socialdemokraterna fått en majoritet för att vi skall ha en utredning om det multilaterala biståndet. Det pågår utredningar även på andra områden. Vi tror att om vi skulle få en sådan gigantisk utredning, skulle vi också få en diskussion om biståndets vara eller icke vara totalt sett. Det tror vi är olyckligt. Pär Granstedt menar att en sådan utredning skulle kunna ge en positiv bild hos svenska folket om biståndet. Men alla undersökningar visar ju att svenska folket i dag i stor utsträckning stödjer biståndet.

Anf. 5 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Jag vet ju att folkpartiet är berett att acceptera att man utreder skilda delar av biståndet. Samma inställning har socialdemokraterna. Men det olyckliga är ju att det blir en uppstyckning av vår översyn av biståndet. Vad vi anser viktigt är att vi får en samlad diskussion om vart vi syftar med det svenska biståndet, hur vi bäst når de mål som vi har satt upp: att nå ut till de fattigaste grupperna i u-landssamhällena, att verkligen stärka u-ländernas ekonomi och ekonomiska oberoende och inte minst att klara de kritiska miljöproblemen i u-länderna. Då kan vi inte bara säga: Nu tittar vi på det multilaterala biståndet, och nu tittar vi på biståndet via SIDA eller BITS osv. Det är den samlade effekten av de svenska biståndsansträngningarna

som är det viktiga. Uppdelningen till SIDA, diverse FN-organ, BITS osv. är bara medlen för att nå det samlade målet. En totalsyn av det svenska biståndet och de mål som vi skall nå missar vi med den uppstyckning som socialdemokraterna och tyvärr även folkpartisterna nu går in för.

Det är litet förvånande att Karl-Göran Biörsmark tror att en sådan samlad u-landsdiskussion i Sverige skulle försvaga biståndsviljan. Det tycker jag är ett uttryck för en bristande tilltro. Jag undrar om det var så väldigt genomtänkt. Det är väl snarare så att ju mer vi kan visa att vi faktiskt uträttar saker med vårt bistånd, ju mer vi visar vår vilja att göra biståndet effektivare och mera målinriktat, desto starkare blir också biståndsviljan hos svenska folket.

Anf. 6 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Herr talman! En samlad diskussion om vårt bistånd för vi ju varje år här i kammaren, så den diskussionen återkommer vi ständigt till. Vi har just nu en samlad diskussion om svensk bistånd. Det är ju också vad vi i utskottet har arbetat med under en längre tid. Den diskussionen förekommer alltså och den skall vi naturligtvis fortsätta med. Att komplettera diskussionen med en parallell debatt tror jag inte är till gagn för helheten.

Det kan hända att jag uttryckte mig litet oklart när det gällde svenska folkets vilja att ställa upp på svenskt bistånd. Jag tog upp den frågan därför att Pär Granstedt, som framgår av hans anförande, menade att det fanns en risk för att stödet till svenskt bistånd skulle minska om man inte har en bred utredning. Men det tror inte jag och därför yttrade jag mig på den punkten. Jag tror att en samlad debatt om svenskt bistånd både här och i andra sammanhang är den debatt som bäst tjänar syftet, helheten.

Anf. 7 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Vad Karl-Göran Biörsmark sade var att en sådan här omfattande biståndspolitisk utredning skulle kunna leda till en minskad biståndsvilja. Men det var kanske inte riktigt genomtänkt. Jag tror att vi är eniga om att en biståndspolitisk debatt som förs på sakliga grunder främjar biståndsviljan.

Men sedan har jag, uppriktigt sagt, litet svårt att förstå logiken i det folkpartistiska resonemanget. Karl-Göran Biörsmark säger att det här är alldeles för omfattande frågor för att de skall kunna behandlas i en enda utredning. Men i nästa andetag säger han att det räcker med ett par timmars debatt här i kammaren och några sammanträden i utrikesutskottet för att vi skall få grepp över denna helhet, som alltså alldeles nyss var så omfattande att inte ens en statlig utredning skulle kunna lyckas med det. Jag tror att sanningen ligger någonstans mitt emellan. Snarare är det nog så, att den årliga genomgången i utrikesutskottet och här i kammaren med nödvändighet blir ganska ytlig. Det tror jag att vi alla upplever.

Vi har faktiskt haft biståndspolitiska utredningar tidigare. På det sättet har vi ju en chans att med några års mellanrum göra en mera grundlig genomgång av svenskt bistånd i dess helhet. Det har alltså faktiskt varit en tradition. Efter några års biståndsverksamhet görs en totalöversyn. Sedan går man vidare. Jag tycker att det är en fin tradition som vi skall fortsätta med.

Biståndet behöver den här typen av kontrollstationer, för då kan vi se till att vi har det grepp över biståndets inriktning som vi behöver ha.

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

Talmannen anmälde att Karl-Göran Biörsmark anhöllit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Internationellt utvecklingsarbete

Anf. 8 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag yrkar bifall till samtliga vpk-reservationer i utrikesutskottets betänkande 18 samt till reservationerna 24, 37 och 55. Jag har gjort markeringar på, tror jag, 36 punkter i betänkandet. Jag kan inte ta upp alla här. Men jag kan lugna talmannen med att säga att jag naturligtvis inte kommer att begära rösträkning när det gäller de 36 reservationerna, utan jag nöjer mig med ett fåtal.

Under många år har Vietnam varit den stora hackkycklingen i svensk biståndsdebatt. Det är främst moderaterna som har stått för hackandet. Ett huvudargument mot Vietnam har varit dess närvaro i Kampuchea. Jag skall inte ta upp en ny debatt om orsakerna till denna militära närvaro. Jag vill bara säga att debatten har varit onyanserad i många avseenden.

Nu har Vietnam och alla andra inblandade parter träffat en fredsuppgörelse som innebär att alla vietnamesiska trupper skall vara borta från Kampuchea senast september detta år. Det gäller också all annan inblandning. Vi i vpk hälsar detta med stor tillfredsställelse. Därmed undanröjs ett avgörande hinder för relationerna mellan Sverige, Vietnam och Kampuchea.

Vi utgår från att Sverige nu ännu mera aktivt kommer att gå in i biståndssamarbete med Vietnam och Kampuchea. Behovet av insatser i dessa två länder är enormt. Vi får inte glömma bort USA:s barbariska krig mot Indokina. Vi får inte glömma bort det gigantiska miljökriget, historiens första. USA spred exempelvis 72 miljoner liter växtgifter över Vietnam. Antalet cancerfall och fosterskador har ökat katastrofalt på grund av detta miljökrig. Våldiga arealer åkermark och skog har förörots.

Sverige bör nu också aktivt engagera sig, inte minst i internationella fora, för att USA skall betala de krigsskadestånd som man förband sig att stå för vid fredsuppgörelsen.

Jag vill fråga Lena Hjelm-Wallén: Har man nu en beredskap för ytterligare långsiktiga biståndsinSATser i Vietnam och Kampuchea?

U-ländernas villkor har försämrats drastiskt under 80-talet. Flertalet u-länder har inte längre råd att ta emot utvecklingsbistånd utan måste hållas vid liv genom katastrofhjälp, importstöd och andra akutinsatser. De biståndspolitiska målen urholkas. Det är inte längre tal om att höja de fattiga folkens levnadsnivå, utan nu gäller det att neutralisera de värsta effekterna när denna nivå sjunker. De ekonomiska och sociala klyftorna växer. När internationella valutafondens rådgivare flyttar in i u-ländernas finansministerier och när deras centralbanker övervakas av bankkonsortiernas utposterade inspektörer, finns det inte mycket kvar av ländernas oberoende. Sådana demokratiska rättigheter som pressfrihet och strejkrätt avskaffas. Undantagstillstånd införs. Mark och vatten överexploateras för att man skall kunna öka exporten och klara skuldtjänsten. Nya miljö- och svältkatastrofer följer. Vad vi bevittnar är en utvecklingskris.

Oroväckande tendenser framträder i den svenska biståndspolitiken. Landprogrammeringen överges. Regeringen talar alltmer om tillväxt som själva förutsättningen för att de fattiga folkens levnadsnivå skall kunna höjas, som ett mål överordnat övriga mål. Tillväxt och utveckling är inte samma sak. Än mindre är tillväxt liktydigt med hållbar utveckling.

En allt större del av biståndspengarna går till de multilaterala utvecklingsbankerna. För att lindra följderna av världsbankens och IMF:s strukturanpassningsprogram måste sedan nya biståndspengar anslås. Skuldförhandlingarna har överförts från UD och SIDA till finansdepartementet.

Mer och mer av biståndet går till länder som inte är särskilt fattiga och som för en politik som inte medverkar till en höjning av de fattigas levnadsnivå. Länder som verkligen försöker göra detta får pekpinna av regeringen. De skall, som i fallen Moçambique, Tanzania och Zambia – gå med på IMF:s villkor för att få fortsatt bistånd.

Herr talman! Sverige visar dubbla ansikten mot tredje världen. Sverige arbetar för nedrustning men subventionerar samtidigt Bofors export av vapen till Indien, något som behövs därför att de religiösa, etniska och sociala konflikterna i detta land växer – konflikter som skulle kunna lindras om rustningsmiljarderna i stället kunde användas för ökad social rättvisa.

Mot bakgrund av vad jag här kort har framfört anser vi i vpk att det behövs en ny bred u-landspolitisk utredning. Nu föreslår en utskottsmajoritet bestående av folkpartiet och socialdemokraterna att en utredning angående det multilaterala biståndet skall tillsättas. Det är en halv seger, enligt min uppfattning, men vi anser ändå att vårt krav om en utredning av hela det svenska biståndet i framtiden bör ske. Likaså bör redan nu fastslås att biståndet skall vara 2 % av BNI år 1995.

Herr talman! Jag vill nu mera konkret gå in på den stora och avgörande frågan när det gäller förhållandena i tredje världens länder, nämligen den s.k. skuldkrisen.

Alla vi som var engagerade i solidariteten med fattiga och förtryckta under 70-talet minns mycket väl hur intensivt man då diskuterade en ny ekonomisk världsordning. Vart har detta tagit vägen?

Det har ersatts med något så fint som "strukturanpassningsprogram". Lena Hjelm-Wallén, utrikesutskottets majoritet, Gyllenhammar, Nicolin, IMF och Världsbanken talar alla om strukturanpassningsprogram i u-länderna. Vad ligger bakom detta strukturanpassningsresonemang för u-länder?

Devalvera och strama åt kreditmarknaden; sänk skatterna; minska socialutgifterna och slopa subventionerna på livsmedel och tjänster; avskaffa valutarestriktionerna; exportera – det är vad som döljer sig bakom strukturanpassningen. Om inte u-länderna gör detta, får de inga nya lån eller omförhandlingar av de lån som de redan har. De får inga nya lån för att kunna betala ränta på de svindlande summor som de stora bankerna i bl.a. USA och Japan lånade ut efter den s.k. oljeshocken 1973.

U-ländernas samlade skuldbörda uppgår i dag till 1 320 miljarder dollar. Många u-länder har fått dessa skulder i arv efter en massa diktaturregimer. Skuld tjänsten pumpar kapital från u-länderna till i-länderna. 1982–1987 var

nettotransfereringen av kapital från syd till nord 300 miljarder kronor om året.

Hur har denna skuld uppkommit? Ja, det finns många förklaringar till detta, och låt mig nämna några.

Legitima lån har tecknats till överenskomna villkor. Lån har tecknats av korrupta och diktatoriska regimer, sedan speciella lobbygrupper i de industrialiserade länderna har tryckt på. Skuldbördan har ökat på grund av oordning i det internationella monetära systemet. Försämrade handelsvillkor har också indirekt lett till en ökad skuldbörda och kraftigt försämrade möjligheter att betala av på skulden.

Regeringen och majoriteten i utskottet ställer upp bakom IMF:s och Världsbankens s.k. strukturanpassningsprogram. De ställer sig bakom kravet att u-länderna skall betala sina skulder.

Nu är det inte så att vpk motsätter sig strukturanpassningar, men vi anser att de måste se helt annorlunda ut. Det måste handla om jordreformer som kan ge mat åt folk i u-länderna, och inte om att mat tas från u-ländernas jordar, som förser den rika världen med speciella produkter till priser som bestäms av de transnationella företagen. Det måste ställas krav på nedskärningar av militärkostnaderna. Den rika överklassen i många u-länder måste klämmas åt. De miljarder av lånen till u-länderna som har förvandlats till kapitalflyktspengar och förvaltas i de banker som lånat ut måste återföras till u-länderna.

Sådana villkor ställer inte IMF, Världsbanken, Lena Hjelm-Wallén eller majoriteten i utrikesutskottet. Hur skulle det vara om ni en aning stannade upp och lyssnade på alla de människor som nu drabbas av ert honnörsord strukturanpassningsåtgärder? Fråga kvinnorna i Nigeria som är så undernärda att de föder barn som väger under 2 kg – barn som får bestående hjärnskador. Fråga den fattige bonden i Argentina vad han får betalt för sina slaktdjur när Argentina exporterar köttet till McDonald's hamburgerbarer och vad som blir över för den fattige. Ni kommer kanske någon gång till Rio de Janeiro. Ta då och besök denna stads soptippar, som översvämmas av unga och gamla, som blir fler och fler. De kan berätta att det organiska innehållet i dessa soptippar minskar drastiskt.

När de skuldsatta länderna tvingas skära ner på hälsovård och utbildning ökar barnadödligheten och analfabetismen. 1988 dog en halv miljon barn i u-världen till följd av det som kallas skuldskrisen. UNICEF kallar detta "en illgärning mot en stor del av mänskligheten".

Jag skulle kunna fortsätta i oändlighet och visa på vad imperialismen orsakar världens fattiga. Jag skall avsluta med några exempel till.

I Centralamerika har över 60 % av skogen skövats för att producera kött för Nordamerika. I norra Mexico används grundvattnet för att odla grönsaker för export till USA. Botswana har satsat på köttexport till EG. Detta har lett till överbetning och ökenspridning. Befolkningen livnär sig med utländsk livsmedelhjälp.

Det var detta som Margaretha af Ugglas avsåg när hon talade om de demokratiska och marknadsinriktade länder som har lyckats. Jag kan inte förstå annat än att hon avsåg dessa resultat, då det ju är marknadsekonomierna som har åstadkommit dem.

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

*Internationellt utveck-
lingssamarbete*

Imperialismens nya erövringskrig går inte ut på att lägga under sig territorier. Det räcker att erövra resurser. De transnationella företagen har inget intresse av att administrera besittningar över haven. Med skuldtjänsten som piska och IMF som domptör får de skuldländernas regeringar att uppträda som de önskar. Länder som vill pröva andra vägar avstängs från lån, och om detta inte räcker utsätts de för handelsblockader.

När man läser budgetpropositionen och utskottsmajoritetens skrivningar om skuldkrisen eller, vilket är mera korrekt, skuldkriget mot u-länderna, blottas enligt min uppfattning en cynism mot de fattiga och förtryckta i tredje världen. När vpk kräver att de 150 milj. kr. som regeringen vill ge till IMF för detta organs fortsatta strukturanpassningsprogram, vill vi att dessa pengar skall gå till kvinnobistånd för skapande av sysselsättning åt kvinnorna i tredje världen, i stället för att gå till IMF. Utskottet menar att vi har missat helhetssynen, att man måste se till kvinnans livssituation i dess helhet, att det är den svaga samhällsekonomin som måste angripas och att IMF:s anpassningsprogram skall komma hela befolkningen, inkl. kvinnorna, till godo.

Men utskottsmajoriteten har missat hela poängen i vår motion, eller så blundar man för fakta. Det är inte fråga om vad IMF:s program "skall" åstadkomma, utan om hur de faktiskt verkar. Och fakta sparkar, som bekant. Det är så väl dokumenterat vid det här laget hur IMF:s program ser ut och vilka effekter de fått, och det är uppenbart att kvinnornas hela situation försämrats katastrofalt. Fråga de berörda! Jag har nämnt några exempel. Fråga Tanzanias president, som liknade sin regerings valmöjligheter i förhandlingar med IMF vid att tvingas välja mellan två spjut att sticka sig med.

I utskottsmajoritetens skrivning står det bl.a.:

"Det är fel att tro att de sämst ställda grupperna enbart har nackdel av strukturanpassningsprogrammen. Stigande jordbrukspriser gynnar lantbruksbefolkningen som i de flesta u-länder är den helt övervägande majoriteten." Vill Lena Hjelm-Wallén eller Stig Alemyr förklara detta litet närmare? Inberäknas häri de miljoner jordlösa och arrendatorerna i detta resonemang?

Utskottet säger att det inte är IMF eller Världsbanken som bestämmer om nedskärningar i olika länder. Nej, självklart inte. Men dessa två organ anger vad som skall gälla för nya lån, eller hur, Stig Alemyr? Vad tror Alemyr att ett skuldsatt och utfattigt land har för alternativ utöver IMF:s och Världsbankens hänsynslösa krav? Lyssna på Tanzanias president, och mindre på Världsbankens advokater i utrikesdepartementet!

Jag har tidigare angett vad som bör finnas i ett strukturanpassningsprogram för u-länderna. Men detta är naturligtvis inte en total lösning av dessa länders skuldbörda. Vad som måste till är en avskrivning av skulderna. Med anledning av detta framhåller utskottet – vilket såvitt jag förstår också överensstämmer med den uppfattning som Lena Hjelm-Wallén och regeringen i övrigt har:

"En allomfattande skuldavskrivning, ens i fråga om de fattigaste länderna, är inte en realistisk tanke redan av det skälet att det rör sig om så många olika kategorier av lån, långivare och låntagare. Världsbankens och de andra internationella biståndsorganens lån kan inte skrivas av utan måste betalas

om banken skall kunna fortsätta sin verksamhet. En betydande del av u-ländernas skulder har lämnats av kommersiella långivare i i-länderna.”

Är detta biståndspolitik? Och i så fall för vem? Skall Sverige bidra med att ge bistånd till bankerna? Jag har trott att regeringen med sitt tal om ”socialt ansvar” – som också nämns i olika sammanhang på flera ställen i betänkandet – har syftat på den fattiga befolkningen, de mest utsatta grupperna, i u-länderna.

Om det är så att ett visst antal människor i u-länderna, speciellt i södra Afrika, måste dö för att banken eller bankerna skall överleva, är det min bestämda uppfattning att det är helt solidariskt och moraliskt försvarbart att låta bankerna gå i konkurs.

Är det verkligen Lena Hjelm-Walléns uppfattning att det i första hand gäller bankernas överlevnad? Bankerna har redan själva insett att de aldrig kan driva in hela skulden, och därför säljer de redan nu skuldebrev till reapris. Detta kallas för kapitalisering av skulder. Konkret innebär detta att köparna löser in skuldsedlarna till fulla värdet i skuldlandets valuta, till mycket förmånlig kurs på grund av IMF:s framtvingade devalveringar. Pengarna används till köp av aktier och av andra tillgångar. Skuldsatta länder uppmanas av Världsbanken att betala tillbaka skulder genom att överlåta skogar, mineraltillgångar, industrier osv. Man kan säga att skulderna socialiseras och tillgångarna privatiseras. U-länderna hamnar i ett nytt beroende. Deras tillgångar återgår i utländsk ägo, och på sikt hotas folksoveräniteten i u-länderna.

Regeringen och utskottsmajoriteten tänker fortsätta att stödja Världsbanken och IMF:s anpassningsprogram och utförsäljning av u-ländernas tillgångar. Man anvisar 640 milj. kr. till detta, men man avstår klokt nog från att precisera hur de skall användas. Man anslår 150 milj. kr. till IMF. Någon större kritik riktas inte mot dessa två organ. Man säger att deras verksamhet visst bör kritiserars, men inget mer. Man gör ingen precisering.

Vi har hört representanter för folkpartiet och moderaterna från denna talarstol orda om de fattiga och förtryckta och om dessa två partiers solidaritet med dem. De har talat om mänskliga rättigheter, och det är bra. Det är en oerhört viktig bit när det gäller biståndspolitik och solidaritet med fattiga och förtryckta i tredje världen. Men låt mig säga en sak: Jag hade väntat mig att få höra folkpartiets representant säga någonting också om sin partibroder Gyllenhammar och dennes företags brutaliteter mot arbetarna i Colombia. Litet städning framför egen dörr skadar inte.

Herr talman! Vpk föreslår att det anslås nära två miljarder kronor för skuldavskrivningar till länder i södra Afrika och till de länder som utsatts för ekonomisk blockad och utländsk aggression, inte på det sättet att vi ju skall ta allt från andra biståndsanslag utan genom höjning av biståndsanslaget så att det utgör 1 % av bruttonationalinkomsten.

Vi föreslår vidare att riksdagen uttalar att de av riksdagen antagna biståndspolitiska målen skall ligga till grund för Sveriges agerande för att lösa u-ländernas skuldproblem och att Sverige bör verka för allmän avskrivning av lån till de fattigaste u-länderna, framför allt i Afrika.

Vi föreslår också att de 640 milj. kr. som anslås av regeringen för, som det heter, särskilda insatser i skuldtyngda länder icke får användas för struktur-

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

Internationellt utvecklingsamarbete

anpassningsprogram med Världsbanken och IMF. Vi anser vidare att dessa pengar skall disponeras av SIDA och UD och inte av finansdepartementet. Det är SIDA och UD som sköter bistånds- och utrikespolitik.

Anf. 9 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Herr talman! Bertil Måbrink hade vänligheten att nämna mitt namn. Visst, Bertil Måbrink, förekommer det rovdrift på miljön och övergrepp mot miljön av både människor och företag på olika håll i världen. Det är också så, Bertil Måbrink, att fattigdomen i sig kreerar miljöförstöring av det helt naturliga skälet att människor kämpar för sin överlevnad. Man söker brännved, man försöker klara sig, och då är villkoren så svåra att man också förstör miljön. Det är faktiskt därför som en majoritet i denna kammare – och till slut hela kammaren, förhoppningsvis – kan ena sig om att så kraftigt förstärka miljö- och markvårdsanslaget. Därvidlag är vi eniga, Bertil Måbrink.

Men jag måste säga att jag samtidigt blir ganska upprörd när jag lyssnar till Bertil Måbrink. Att kunna stå här i talarstolen och ha mage att t.ex. lyfta fram ett land som Botswana, som är ett av de få demokratiska, fredliga länderna i Afrika som t.o.m. noterar tillväxt! Icke ett ord, Bertil Måbrink, om var miljöförstöringen är värst, nämligen i de socialistiska länderna. Icke ett ord, Bertil Måbrink, om att fattigdomen stärker sitt grepp i de socialistiska länderna. Där noteras inga framsteg.

Det är allt en bakvänd världssyn som Bertil Måbrink företräder. Men jag hade väntat mig litet mera intellektuell hederlighet.

Anf. 10 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Det är faktiskt på temat intellektuell hederlighet som jag också vill kommentera Bertil Måbrinks anförande.

Jag konstaterar att den bild som Bertil Måbrink gav av utskottets inställning till Världsbanken var ganska falsk. Bertil Måbrink försökte ju inbilla kammaren att utskottet okritiskt ställer upp på Världsbankens sätt att agera. Men den som i likhet med – hoppas jag – Bertil Måbrink har läst utskottsbetänkandet vet att så inte är fallet.

Ett typexempel på detta är när Bertil Måbrink vill citera utskottet och anför att vi har sagt att det är fel att tro att de sämst ställda grupperna har nackdel av strukturanpassningsprogrammen. Han är upprörd över att vi skulle ha sagt detta. I själva verket är citerat följande: "Det är fel att tro att de sämst ställda grupperna enbart har nackdel av strukturanpassningsprogrammen." Och det är en stor skillnad. Det innebär att vi är medvetna om att de många gånger har stora nackdelar. Men det finns också exempel på att de kan ha fördelar, t.ex. av höjda jordbrukspriser, som ger lantbrukarna bättre betalt.

Likaledes hänar Bertil Måbrink utskottet för att vi säger att det inte är Världsbanksgruppen som bestämmer med vilka åtgärder man skall bidra. Han menar att länderna i praktiken inte har något val. Just det – precis så säger också utskottet. Det står nämligen i utskottets betänkande: "Några alternativ finns sällan. IMF:s villkor har därför ofta upplevts som tvingande och opåverkbara av mottagarlandet." Hade Bertil Måbrink citerat också

detta, hade han fått lov att stryka en stor del av sitt anförande, där han gav sken av att vi inte var medvetna om den här problematiken.

I själva verket andas utskottets skrivningar en omfattande kritik mot Världsbanken för dess brister när det gäller socialt ansvarstagande och ekologiskt hänsynstagande – och starka krav på att Sverige skall agera för att få en annan inriktning av Världsbankens verksamhet.

Jag sympatiserar med mycket av den kritik som Bertil Måbrink ger uttryck för när det gäller Världsbanksgruppens sätt att arbeta med sina strukturprogram. Men jag tycker att man bör föra den här debatten med blanka vapen och redovisa vad de olika parterna i debatten faktiskt står för.

När det gäller ytterligare detaljer i fråga om skuldavskrivningsprogrammet kommer Birgitta Hambræus att ta upp dessa senare i debatten.

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

*Internationellt utveck-
lingssamarbete*

Anf. 11 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Herr talman! I mitt inledningsanförande tog jag upp just skuldkrisen i de fattiga länderna, och jag håller med Bertil Måbrink om att det är stora bekymmer med skuldkrisen. Detta är kanske ett av 90-talets stora problem.

Men därifrån till att dra de slutsatser som Bertil Måbrink drar – det är väl ändå att gå litet väl långt. Vi vet att det ena landet efter det andra i dagens Afrika lämnar socialistiska och kommunistiska lösningar på sina ekonomiska problem. De är nu mer öppna för marknadsekonomiska lösningar och får därmed också ett öppnare och friare samhälle.

Jag tror att det som Bertil Måbrink förordar när han drar sina slutsatser, nämligen mer av reglering, mer av socialistiskt och kommunistiskt styre i dessa länder, inte löser problemen – tvärtom. Vi skall nu i samband med struktumvandlingsprogrammen underlätta för dessa länder att bemästra de negativa verkningar som kan följa. Vi måste ge generösa bidrag. Även bankerna måste naturligtvis ta sitt ansvar och göra generösa skuldavskrivningar framöver. Därom är vi väl ense. Men att gå så långt som Bertil Måbrink vill, när han säger att han gärna ser att också bankerna går omkull, det löser inte problemet, såvitt jag kan se – det förvärrar problemet.

Anf. 12 BERTIL MÅBRINK (vpk) replik:

Herr talman! Nu har vi hört de tre intellektuella giganterna uttala sig.

Jag angriper, Margaretha af Ugglas, inte Botswana. Det har Margaretha af Ugglas missat totalt – medvetet, såvitt jag förstår. Jag angriper Världsbanken, som ger lån och ställer sådana villkor att Botswana, för att klara sina skulder, tvingas föda upp biffkor för att exportera köttet till EG-länderna. Vad jag angrep var alltså Världsbanken, som driver en sådan politik mot fattiga u-länder. Man hotar naturligtvis på det sättet Botswanas demokratiska system.

Sedan må Pär Granstedt och Karl-Göran Biörsmark tala hur mycket de vill om vad som står i utskottsbetänkandet. Jag har citerat från utskottsbetänkandet, och jag står för det. Jag kan fortsätta. Så här står det också i utskottsbetänkandet: "Självfallet måste strukturanpassningen ske i socialt acceptabla former. Utskottet har som nämnts uppfattningen att Världsbanken numera agerar med dessa mål för ögonen."

Vill ni precisera er och på någon punkt visa att Världsbanken och

Internationella valutafonden i praktiken driver sin verksamhet i socialt acceptabla former?

Jag har ingenting emot marknadsekonomi – men under förutsättning att länderna och ländernas folk och regeringar får sköta den. Jag har ingenting emot marknadsekonomiska inslag i socialistisk ekonomi. Det är mycket bra med en sådan blandning, tror jag, för många länder. Och inte minst Vietnam har bestämt sig för att tillämpa detta i stället för den stela statsbyråkratiska planering som man hade och som inte var så särskilt framgångsrik. Men det är en annan sak än att låta de transnationella företagen gå in i de olika u-länderna och exploatera deras mineraler för att föra dessa till den rika världen. Det är det sistnämnda förhållandet som jag har angripit. Om man inte angriper exploateringen och Världsbankens och den internationella valutafondens medverkan till den blir problemet med u-ländernas fattigdom aldrig löst.

Anf. 13 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Herr talman! Det var trevligt att i Bertil Måbrinks senare inlägg få höra att han åtminstone var för glasnost. Det lät inte så i det första inlägget.

Det är möjligt att Bertil Måbrink är specialist på Botswana. Den senaste gången jag hörde om läget i Botswanas ekonomi var det snarast så, att man hade ett exportöverskott och att det gick mycket bra. Jag undrar om det verkligen är så att Världsbanken dikterar det som Botswana skall göra med sin ekonomi, men det är möjligt att Bertil Måbrink har information av senare datum än vad jag har.

Anf. 14 PÅR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Att försöka ge en bild av innehållet i en text genom att citera utvalda meningar och avstå från att citera andra meningar är ett klassiskt debattknep, men det är inte uttryck för någon större intellektuell hederlighet. Det går att finna positiva formuleringar om Världsbanken, och Bertil Måbrink citerar dessa och gör sedan sken av att det inte finns någon kritik. Men det framgår tydligt av utskottets betänkande att vi anser att det också finns allvarliga brister i Världsbanksgruppens strukturanpassningsprogram och att Sverige måste agera kraftfullt för att få en annan inriktning inom dessa områden. Varför citerar inte Bertil Måbrink de delarna om han vill ge en hederlig bild av det vi står för?

Bertil Måbrink frågade efter socialt acceptabla inslag i strukturanpassningsprogrammet. Ett sådant inslag är just att se till att bönderna får bättre betalt för sina produkter så att de kan producera mer livsmedel. På det sättet underlättar de en lösning av livsmedelskrisen. Det är ett exempel på de positiva inslag som finns i de här strukturanpassningsprogrammen. Lika väl kan man rada upp exempel på sådant som är negativt. Det är den avvägningen som vi har försökt göra: visa att det finns positiva inslag men att det fortfarande finns väldigt mycket att kritisera. Jag anser att vi bör diskutera utifrån det som utskottet säger och anser, inte utifrån ett urval som Bertil Måbrink gör i avsikt att skapa en felaktig bild av utskottets inställning.

Anf. 15 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Herr talman! Jag tycker att Bertil Måbrink i sin replik litet grand tonade ned det han sade i sitt anförande. Han gick t.o.m. så långt att han sade: Jag har ingenting emot marknadsekonomin. Det var intressant att höra från en kommunist. De kanske får gå hem och skriva om partiprogrammet efter det uttalandet.

Bertil Måbrink sade att vi måste lindra de effekter som ett strukturomvandlingsprogram åstadkommer. Det är precis det vi som försöker finna konstruktiva lösningar säger. Bertil Måbrink sade i sitt inledningsanförande att det vore bättre om bankerna gick omkull. Vad för slags konstruktivt tänkande finns i detta? Vem vinner på att bankerna skulle gå i konkurs? En sådan inställning leder väl inte till någon bättre utveckling. Försök att i stället vara konstruktiv och gå in för att försöka lösa problemet. Den inställningen har vi från vårt håll. När vi får negativa konsekvenser till följd av programmen skall vi stödja och hjälpa till med bidrag.

Anf. 16 BERTIL MÅBRINK (vpk) replik:

Herr talman! Innan jag diskuterar vpk:s partiprogram med Karl-Göran Biörsmark kräver vanlig hederlighet att Biörsmark först läser vårt partiprogram, efter det skall jag diskutera med honom.

Det är mycket intressant att Margaretha af Ugglas säger att det är brännved som är det stora problemet. De fattiga skövlar skogarna på grund av att de är fattiga och måste ha brännved. På det sättet reducerar Margaretha af Ugglas hela detta gigantiska problem med regnskogarna osv. Hon orkar inte, vågar inte eller vill inte över huvud taget ta upp någon som helst kritik av de transnationella företagens verksamhet i u-länderna. Hon kritiserar inte heller Världsbanken eller Internationella valutafonden som ju har ungefär samma inriktning i sin politik.

Jag kan mycket väl läsa sida efter sida i utskottsbetänkandet, Pär Granstedt. Det finns när det gäller Världsbanken och Internationella valutafonden vissa till intet förpliktande formuleringar i utskottsbetänkandet. Men det är ju ingenting i jämförelse med det som utskottet egentligen borde vara skyldig att skriva när det gäller Internationella valutafondens och Världsbankens strukturanpassningsprogram. Men ni gör inte detta. Ni beviljar nya medel, och några större krav ställer ni inte. Ni säger att man skall arbeta för den här inriktningen, men det har ni sagt varje år. Problemen blir värre och värre för de fattiga i de fattiga u-länderna, och Världsbanken och Internationella valutafonden förändrar inte sin politik. Det är detta det handlar om.

Varför vågar ni inte ta upp problemen och ordentligt granska och kritisera Internationella valutafondens och Världsbankens hänsynslösa politik gentemot de skuldsatta u-länderna? Varför gör ni inte detta?

Talmannen anmälde att Margaretha af Ugglas, Pär Granstedt och Karl-Göran Biörsmark anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

Internationellt utvecklingsamarbete

Anf. 17 MARIANNE SAMUELSSON (mp):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till samtliga de reservationer som miljöpartiet de gröna ensamt eller tillsammans med andra partier skrivit under.

Jag vill helt kort nämna något om hur miljöpartiet de grönas budgetförslag ser ut i förhållande till regeringens förslag. Vi har i vårt förslag avsatt 1 miljard kronor utöver det belopp som regeringen föreslår att vi skall använda till regnskogarna. Vi kan inte längre blunda för de effekter som skövlingen av regnskogarna får för vår jord. Anna Horn af Rantzien kommer senare i sitt anförande att ta upp mer om regnskogarna och vikten av dem.

I vårt förslag är miljöanslaget kraftigt ökat i förhållande till regeringens förslag. När det visade sig att utskottet kunde enas om en höjning med 100 milj. kr. i förhållande till regeringens förslag valde vi dock att stödja detta förslag och överföra resten av våra miljöpengar till regnskogsanslaget.

Miljöpartiet de gröna anser att biståndet successivt skall ökas. Men det är då viktigt att vi börjar diskutera kvaliteten i biståndet. Med tanke på detta har vi avgett en motion i vilken vi föreslår att man skall tillsätta en parlamentarisk grupp för att utreda hur det kommande anslaget skall användas. Vi fick dock inte gehör för detta i utskottet, vilket jag tycker är mycket märkligt. Framför allt tycker jag att det är konstigt att folkpartiet, som under många år har pläderat för en höjning av anslagsdelen av biståndet, inte vill diskutera innehållet i biståndet.

Eftersom vi alltså inte har fått gehör för våra synpunkter har vi bestämt oss för att i stället stödja reservation 16 som innebär att en parlamentarisk utredning skall ompröva det svenska utvecklingssamarbetets inriktning och arbetsmetoder.

Vi utmanar nu vpk och folkpartiet att också stödja denna reservation, så att vi verkligen får till stånd en diskussion om innehållet i biståndet.

Vi har i våra motioner tagit upp de mer övergripande idéerna kring och målsättningarna för biståndet. Vi har därför inte diskuterat så mycket kring frågorna om länderramarna. Vi har ju alla partier våra favoritländer som vi vill skall få större anslag – av olika anledningar. Vi har hoppats och vi tror att SIDA klarar av att göra avvägningarna på ett bra sätt, så att biståndet kommer de människor till del som behöver det.

I dag pågår en utveckling som ökar den orättvisa fördelningen av världens tillgångar. Världens materiella standard bygger till stor del på utsugning av fattiga länder, bl.a. med hjälp av en orättvis världshandel. Vi måste ändra vår ekonomiska politik och handelspolitik, så att en mer rättvis fördelning av världens inkomster och tillgångar kan komma till stånd. En mer rättvis fördelning av världens resurser skulle medföra sänkt materiell standard för oss – något som vi måste acceptera.

Hur kan det komma sig att vi har den ojämlika fördelning av resurser i världen som vi har i dag?

När vi i i-världen byggde upp vårt industrisamhälle, gjorde vi de länder som vi i dag kallar u-länder till råvaruproducenter. Alla dessa länder var självförsörjande när vi upptäckte dem, som det så vackert heter. Genast såg vi till att ta av dem det vi ansåg oss behöva. Vi tvingade dem att odla exportgrödor på åkrar där de tidigare odlat sin egen föda. Priserna bestämdes

naturligtvis av koloniserarna. Jo, litet betalning fick de – så pass att vi kunde få avsättning för en del av våra industriprodukter.

Ju mer beroende man blir av omvärlden, desto sämre blir ens självförsörjning, självförtroende och självtillit. Vi borde naturligtvis restaurera u-ländernas självförsörjningsförmåga inte bara nationellt utan även regionalt och lokalt. Det är bl.a. därför som vi i miljöpartiet hävdar att självtillit skall införas som ett sjätte biståndsmål.

Under årens lopp har u-ländernas situation förvärrats. De rika länderna lånar ut pengar, så att u-länderna blir ännu mer beroende av oss; deras utlandsskuld ökar medan vi lever gott på produkter från dessa länder.

För att döva vårt samvete för den orättfärdiga världshandeln försöker vi trösta oss med att vi är duktiga, nu har vi lyckats avsätta 1 % av vårt överflöd för att göra hjälpsatser, betala tillbaka till banker osv., allt medan vi tär på kommande generationers miljö, råvaror m.m. Jorden skulle inte klara sex miljarder svenskar!

Tredje världens skuldkris har växt och blivit ett av de största hindren för utveckling i de fattigaste länderna.

De ökande räntorna har lett till att nettoflödet av kapital i världen har bytt riktning. Det går nu från u-länderna till i-världen. Som exempel kan nämnas att flera länder i Afrika avsätter runt 50 % av sina exportinkomster till att betala räntor och amorteringar till i-världen.

Kraftiga åtgärder måste vidtas för att lösa skuldkrisen för de fattigaste länderna och för att ändra den orättvisa handelspolitik som till stor del tvingar fram lånekarusellen.

Den lösning som regeringen tänkt sig och som skulle innebära att biståndsmedel direkt eller indirekt skulle användas till återbetalning av skulder kan vi i miljöpartiet de gröna inte acceptera. Det skulle i realiteten innebära att svenska biståndsmedel används till att betala tillbaka skulder till banker i USA, Japan och EG-länderna.

Ett mer tilltalande sätt att lösa t.ex. Afrikas orimliga skuldbörda har skisserats av biståndsexperten Lars-Erik Birgegård. Hans förslag går ut på att vi till att börja med officiellt tillstår att skulderna inte kan betalas och att vi förespråkar en internationell samling för en mer eller mindre fullständig avskrivning. Därefter skulle Sverige ge ett påtagligt bidrag till en sådan lösning.

Sverige anslår genom biståndsorganet BITS betydande summor till en verksamhet som till lika stor del är ägnad att främja svensk export som utveckling i u-länderna. Det biståndet går till en liten del till Afrika. BITS har en oinbördes reservation på ca 600 milj. kr. Den reservationen kan omedelbart föras över och användas till skuldavskrivning. Vidare föreslås att BITS verksamhet läggs i malpåse några år, så att ytterligare 500–600 miljoner kan användas till skuldavskrivningar.

Om man också höjer biståndet med kanske 50 % till 1,5 % skulle man kunna få pengar att avsätta till skuldavskrivningar. Detta skulle bli en internationellt uppmärksamman manifestation från Sveriges sida av vår vilja att bidra till skuldkrisens lösning. Det skulle mana till efterföljd från andra länder och kunna leda till en slutgiltig lösning. Detta och andra förslag är

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

*Internationellt utveck-
lingssamarbete*

frågor som den föreslagna utredningen skulle kunna arbeta med och hitta bra lösningar på.

Men låt oss till dess inse att den procent som nu har avsatts skall användas oavkortat till de fattiga och inte gå till bankerna.

En svårighet med det statliga u-landsbiståndet genom SIDA är att biståndsmedlen måste kanaliseras via mottagarländernas myndigheter. Det är ingen hemlighet att dessa ofta är korrumperade. Biståndsmedlen kommer därför inte alltid fram till de målgrupper de egentligen är avsedda för, nämligen den fattigaste delen av befolkningen. Den sociala strukturen med stora klyftor mellan den privilegierade överklassen och de egendomslösa i många u-länder bidrar också till att det statligt administrerade biståndet lätt hamnar i fel fickor.

Det bistånd som lämnas av enskilda organisationer, ofta med hjälp av medarbetare stationerade ute på projekten, har därför som regel större förutsättningar att komma de människor till godo som det egentligen är riktat till. SIDA:s samarbete med enskilda organisationer har visserligen utvecklats och ökat i omfattning men är ännu en mycket liten del av det totala biståndet.

En av anledningarna till detta kan vara dessa organisationers begränsade tillgång på personal för att administrera biståndsprojekt. En annan orsak kan vara att SIDA kräver en egeninsats av organisationerna motsvarande 20 % av den totala projektkostnaden. Troligen skulle de enskilda organisationernas biståndsinsatser kunna öka om de fick hjälp att bygga upp sin administration och om man sänkte kraven på egeninsats för organisationer vilkas förmåga att förvalta biståndsbidrag är känd av SIDA.

Till de ursprungliga fyra biståndsmålen har relativt nyligen lagts ett femte, nämligen miljömålet. Det innebär att varje nytt projektförslag skall prövas, så att det inte får någon negativ inverkan av betydelse för miljön. Tyvärr visar erfarenheten att sådana miljökonsekvensutredningar alltför ofta utförs först sedan man i praktiken redan bundit sig för att stödja projektet. En sådan beslutsordning är naturligtvis oacceptabel. Det är av den anledningen vi inte kan acceptera URI-projektet i Indien.

Det borde också vara möjligt att i större utsträckning än hittills stödja projekt som direkt syftar till att förbättra miljön eller till att bevara skyddsvärda miljöer. Ett föredömligt exempel på det senare är bidrag till Costa Rica för att möjliggöra inköp av tropiska skogar som sedan avsätts till nationalparker och på så sätt bevaras för framtiden. Detta kan vara ett sätt att rädda de tropiska skogarna som är en omistlig naturresurs men som nu hotar att försvinna genom människans rovdrift på naturen.

Det traditionella u-landsbiståndet har vanligen till mål att utveckla u-landet på ett liknande sätt som den industrialiserade delen av världen har utvecklats från jordbruks- till industrisamhälle. Huvudvikten har därvid lagts på storskaliga projekt på relativt hög teknisk nivå. Resultatet har ofta blivit dåligt fungerande anläggningar, som saknar förankring i folkets kultur och traditioner. De har gjort landet beroende av utländsk expertis och import av drivmedel och reservdelar. Samtidigt har jordbrukssektorn försummats. Landsbygden har utarmats, och landets förmåga att försörja sig självt med nödvändiga livsmedel har minskat. Det är bl.a. sådana erfarenheter som

ligger bakom miljöpartiets krav på att självtillit skall tas upp som ett sjätte biståndsmål. En utveckling av industrin i tredje världen är av ringa värde, om samtidigt landets förmåga att försörja sig med livsmedel minskar.

Vi menar därför inom miljöpartiet att biståndet skall föras över till stöd åt basnäringarna på landsbygden: jord- och skogsbruk. Produktion av livsmedel och vedbränsle för lokala behov bör prioriteras. Detta är en produktion där kvinnorna sedan gammalt haft en stor uppgift att fylla. Stor vikt bör därför läggas vid att finna former för stöd som kommer kvinnorna till godo och underlättar deras stora arbetsbörda.

En ökad satsning på landsbygden kan också leda till att strömmen till städernas slumområden upphör och att människorna återvänder till sin hembygd, där de kan få en värdigare tillvaro. Vi måste värna om att biståndet kommer de fattigaste människorna till del!

Anf. 18 STIG ALEMYR (s):

Herr talman! Tillåt mig att först yrka bifall till utrikesutskottets hemställan på samtliga punkter.

I mitt anförande kommer jag att ta upp några av de problem som har berörts av de tidigare talarna. När det gäller de allmänna principiella synpunkterna på biståndet kommer bistandsministern att framföra socialdemokratins syn. I övrigt, när det gäller att bemöta reservationerna från olika partier, har vi gjort en arbetsfördelning inom utskottsgruppen så att vi har delat upp dem mellan oss. Det är sålunda ingen oartighet mot mina meddebattanter att jag inte berör alla de frågor som vi har tagit upp, för det kommer andra av mina kamrater senare att göra.

Jag vill gärna instämma i vad Margaretha af Ugglas sade i sitt anförande om att det råder mycket större enighet mellan partierna om biståndet än vad som framgår av de 93 reservationerna. En allmänhet som hör talas om alla dessa reservationer kan ju tro att det är mycket stor strid om biståndet i den svenska riksdagen. Det är på vissa punkter vi strider, men antalet reservationer kommer sig av att vi har olika synpunkter på hur många miljoner som skall gå till den eller den anslagsposten. Det är detta som avspeglas på det här sättet i betänkandet.

Vi föreslår att riksdagen än en gång skall fastslå enprocentsmålet för biståndet. Det leder till att det anslag som utskottet nu föreslår att riksdagen skall anvisa är 11 660 milj. kr. – det är 1 % av den svenska bruttonationalinkomsten.

I en reservation kritiserar man den metoden och säger att det är fel att vi anvisar pengar på det sättet, för vi kan inte använda allt. Det är bättre att använda en annan metod och ta hänsyn till utbetalningsmålet – hur mycket kan vi göra av med?

Jag inser, herr talman, att det här är ett problem. Ungefär 10 % – jag rundar av siffran – av vårt bistånd kommer inte till användning därför att det av olika skäl inte kan utnyttjas. Vårt mål skall dock vara att allt det riksdagen anvisar skall användas under det budgetår som är aktuellt. Det finns kanske en tendens på vissa håll att bara lämna bort pengarna för att bli av med dem. Det är emellertid inte acceptabelt, utan biståndet måste vara effektivt, väl genomtänkt och väl genomarbetat. Och det måste vara ett fortlöpande

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

Internationellt utvecklingssamarbete

arbete att öka utbetalningsandelen av det beslutade biståndet genom åren.

Men det är också viktigt att vi i diskussioner i olika fora försöker få andra länder att öka sitt bistånd. Några utskottsordförande besökte det schweiziska parlamentet för ett par månader sedan och träffade ledande schweiziska politiker. De berättade, på en särskild föredragningspunkt, med stolthet om att Schweiz nu kraftigt ökar sitt internationella bistånd. Jag kunde konstatera att deras treårsmål i andel av tillgångarna motsvarar ett svenskt ettårsmål. De var mycket stolta över sin lilla höjning av biståndet. Det är nödvändigt att en lång rad av världens rika länder kraftigt ökar sina biståndsinsatser, om vi skall kunna med framgång angripa de gigantiska problem som världen brottas med.

I årets budget föreslås ett särskilt anslag till miljö- och markvård. Det anslaget har vi stridit om i åratal. Till slut tyckte vi att det var ganska meningslöst att hålla på och strida om det, eftersom vi alla är överens om att miljövården är en utomordentligt viktig del av vårt svenska bistånd.

Jag vill upprepa det jag har sagt i flera år nu: De biståndspolitiska målen, inkluderande miljömålet, skall beaktas i allt bistånd, oavsett den anslagsrubrik som vid det ena eller andra tillfället används. Det finns skäl att betona att vi har haft markvårdsprojekt i stor omfattning i Etiopien, Kenya och andra länder och idkat aktiv miljövård långt innan det här anslaget fanns.

Jag vill också gärna säga att det kan finnas vissa svårigheter för SIDA att nu använda de extra 100 milj. kr. som vi i enighet tilldelar detta organ. Därför har utskottet skrivit att dessa 100 milj. kr. till viss del kan få användas för att öka den personalstyrka som skall genomföra programmet. Det går inte att begära att SIDA är efter år skall få flera hundra nya miljoner och samtidigt skära ned personalen, för då kan man inte nå upp till målen: ett bra, väl riktat och effektivt bistånd.

När det gäller miljöfrågorna vill jag gärna säga ett ord om det Marianne Samuelsson var inne på om regnskogarna. Det kom i tidningarna ett besked om att den brasilianska regeringen hade sagt vid något tillfälle att hur de sköter sina tropiska regnskogar skall världen inte bry sig om – det är deras privata angelägenhet. Det är något oklart vad man egentligen har sagt och menat, men om någon stat tycker på det sättet, måste vi bestämt tillbakavisa detta. De tropiska regnskogarna är en global angelägenhet. Alla är vi beroende av en rimlig skötsel av dem. Det har med mänsklighetens överlevnad att göra, och det kan under inga omständigheter godtagas att enskilda regeringar säger: Detta skall ni inte lägga er i, det klarar vi själva.

Margaretha af Ugglas uppehöll sig en del vid demokratiutvecklingen och demokratimålet. Hon gjorde ett uttalande som något förbryllade mig. Margaretha af Ugglas sade: Vänstern tycker att socialistiska enpartistater är bra för biståndet. Vad menar Margaretha af Ugglas med "vänstern" i sammanhanget? Jag brukar räkna mig till vänstern i svensk politik, men jag har aldrig tyckt att socialistiska enpartistater är något bra. Om det är bara vpk och andra grupper man riktar sig till, tycker jag man kan modifiera sitt uttalande så att det inte missförstås.

Jag tror vi skall vara väldigt försiktiga när det gäller olika politiska system i de länder vi samarbetar med. De bygger ju på historiska sociala traditioner och koloniala erfarenheter. Det är inte så lätt att omedelbart efter befrielsen

genomföra ett samhällssystem av den typ som vi själva skulle vilja ha och leva i. Vi får acceptera samhällssystem som skiljer sig, kanske på väsentliga punkter, från dem vi själva tycker är bra och försöka att i diskussioner med stater som har system som vi inte accepterar successivt medverka till att det kan bli en bättring och att regimerna respekterar de mänskliga fri- och rättigheter som det är så grundläggande för oss att respektera.

I det sammanhanget kan jag inte undvika att nämna Etiopien, eftersom riksdagen hade besök för en vecka sedan av en delegation med den etiopiske utrikesministern i spetsen. Någon talare sade att de gick visst inte så bra de samtalen. De gjorde inte det. Det var en delvis ganska obehaglig diskussion, där vi stod mycket långt ifrån varandra.

Det var uppenbart på det sättet att i frågor om mänskliga rättigheter, rätten för människorna att leva där de vill, rätten att slippa tvångsförflyttning, rätten att leva i fred och utan att krig skall ödelägga min hemby och döda mina anhöriga, hade vi inte samma uppfattning.

Därför är jag angelägen om att betona att det svenska biståndet till Etiopien i framtiden måste vara beroende av att regimen ändrar det sätt på vilket den betar sig mot människorna och att det blir slut på kriget med eritreanerna.

Den parlamentariska utredning som många har begärt har vi talat om i flera år, och jag har sagt ett par gånger tidigare att den dagen kan väl komma då det måste göras en samlad översyn av biståndet. Jag vill inte avskriva den tanken för all framtid, men vi är nu i en process, då biståndets skilda delar har utretts och utreds. Vi har valt metoden att utreda del efter del av biståndet för att därmed nå snabbare resultat.

Nu är vi socialdemokrater gemensamt med folkpartiet inne på linjen att försöka utreda det multinationella biståndet, och så får vi så småningom se, när olika delar har utretts, om det är nödvändigt att göra en mera samlad parlamentarisk utredning.

Därför tycker jag att Pär Granstedt, utskottets vice ordförande, var litet för arrogant, när han sade att vi hukar för de stora biståndsproblemen. Det är naturligtvis bara nonsens. Det gör vi ju inte. Vi ser de stora biståndsproblemen, men vi väljer andra utredningsmetoder. Det är ju inte så att de stora biståndsproblemen automatiskt löses, om vi tillsätter en parlamentarisk utredning som skall se över vår teknik i biståndet.

Anslaget till enskilda organisationer är ett anslag där vi aldrig blir överens. Vilket belopp som regeringen än föreslår till enskilda organisationer, kommer alltid folkpartiet att lägga sig några miljoner över, och det gör även centerpartiet och moderaterna, för man utgår ifrån att det politiskt på något sätt ger en triumf.

Det kraftigt höjda anslaget till enskilda organisationer kommer knappast att kunna användas, därför att man når till slut ett kapacitetstak. Det har också en del enskilda organisationer redan konstaterat. De måste själva samla in en del av pengarna.

Det jag nu säger får inte tolkas som att vi inte värderar vad de enskilda organisationerna gör. De utför ett utomordentligt bra arbete. Många av oss som haft tillfälle att resa och som skall resa och se på bistånd har upplevt vilka fina insatser de gör, men det finns ett kapacitetstak.

Inte endast det belopp som finns i denna särskilda anslagspost kanaliseras via enskilda organisationer, utan det gör i själva verket mycket mycket mera pengar, över katastrofanslag och andra anslag. Omkring en miljard av vårt bistånd, ca 10 %, går via de enskilda organisationerna.

Kan de ta emot mera pengar, finns det skäl att ge dem ytterligare anslag i fortsättningen. Men gör vi det från majoritetssidan med en ökning i budgeten, kommer ni alltid att lägga er över i alla fall, oavsett vilket belopp vi föreslår, för det är den teknik ni tillämpar när det gäller attityden inför de enskilda organisationerna.

Om strukturanpassningsprogram och skuldkris kommer en av mina kamrater att tala, men jag måste säga ett par ord, framför allt till Bertil Måbrink, som såvitt jag förstår har feltolkat utrikesutskottets betänkande. Jag vill upprepa, i egenskap av ordförande i utskottet, att vi är mycket medvetna om att de krav som ställs på strukturell anpassning i biståndsmottagande länder ibland går så långt att kraven är orimliga.

Jag befann mig själv händelsevis i Centralamerika när det höll på att bli inbördeskrig i Venezuela, därför att de krav som Världsbanken och Valutafonden ställde var oacceptabla. Stor oro spred sig inte minst bland de politiker i Centralamerika som jag då hade tillfälle att tala med. De deklarerade att Valutafonden ställde krav som de inte kunde acceptera. Vi klarar det inte, sade de. Det leder till "riots in the streets".

Jag är medveten om detta, och vårt betänkande skall läsas på det sättet. Men vi måste också vara klara över att vissa strukturella förändringar måste ske, om u-länderna skall kunna klara sin utveckling. Sedan får man diskutera hur långt de skall gå, och där tror jag inte att det finns några mallar som gäller för alla länder, utan man får vara beredd att anpassa sig efter de skilda ländernas struktur och olika förhållanden. När utskottet talar om socialt acceptabla former, bör Bertil Måbrink kunna acceptera det, tycker jag.

Jag blev litet bekymrad när Bertil Måbrink värjde sig genom att försöka undvika att tala om den frågan och i stället utnämnde sina motståndare till "intellektuella giganter". Det var ett grepp som jag inte är riktigt säker på att man bör använda sig av.

Jag vill gärna säga att Sverige är starkt engagerat i lösningen av skuldkrisproblemen, men att det är något som måste ske i en mycket bred internationell samverkan. Därför är det kanske viktigaste vi kan göra att försöka förmå andra länder att aktivt medverka i en lösning av tredje världens skuldproblem.

Fru talman! Jag vill bara till sist säga ett par ord om SIDA. Jag har flera gånger sagt i riksdagen att vår utrikespolitik måste kosta pengar. Det går inte att ställa krav på utrikespolitiken, att vi skall engagera oss överallt, antingen det gäller biståndet eller andra grenar av utrikespolitiken, om vi inte ser till att det finns människor som utför de beslut vi fattar. Det gäller i hög grad också SIDA. Det går inte att begära att SIDA:s myndighetsanslag skall krympa, samtidigt som man lägger på nya uppgifter. Jag vill starkt understryka att det är utrikesutskottets mening, vilket det är viktigt att man i kanslihuset observerar.

Fru talman! Medan denna debatt om biståndet pågår i Sveriges riksdag, ökar jordens befolkning med mellan 30 000 och 40 000 människor. Många

dör i flyktinglägren under de här timmarna. Av Sydafrika stödda rövarband mördar i Moçambique. Vi vet att i Indien föds i år 23 miljoner barn, av vilka endast 3 miljoner når 18 års ålder utan kroppsliga och psykiska skador. Under den tid debatten här pågår kommer några tiotal flyktingar från främmande länder till vårt land och ber att få stanna. De har flytt från lidanden, hot mot deras trygghet och deras liv, flytt undan politisk och religiös förföljelse.

Det är vår skyldighet här hemma och i världssamfundet att verka för att så långt det är möjligt lösa några av de problem min korta uppräknings antyder. Vår internationella solidaritet måste ta sig skilda uttryck – genom utrikespolitiken i allmänhet, där vi haft stora framgångar de senaste åren, i biståndspolitik och i flyktingpolitiken.

Jag vill gärna sluta, fru talman, med att säga att socialdemokratiska partiet börjar i morgon att fira sitt 100-årsjubileum, och det pågår ett par dagar. Vi är stolta när vi ser tillbaka på vårt internationella solidaritetsarbete, och socialdemokratin kommer även i framtiden att fortsätta att spela en internationell roll för människornas fred, frihet och trygghet.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 19 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Fru talman! Det är en stor framgång och väldigt glädjande att vi nu får ett särskilt miljö- och markvårdsanslag med betydande resurser. Det var väldigt olyckligt och för mig egentligen ganska obegripligt varför socialdemokratin, när man återkom till regeringen 1982, avskaffade det särskilda miljö- och markvårdsanslaget. Jag begriper det inte.

Det har tagit ganska många år – det är nu 1989 – och nu får vi äntligen ett ordentligt anslag som kan bilda basen för ett svenskt engagemang på miljöområdet.

Sedan till frågan om en parlamentarisk utredning om biståndet. Den kommer, säger Stig Alemyr. Det är faktiskt nästan litet ironiskt att tänka tillbaka på när vi senast hade en ordentlig, bred parlamentarisk utredning, där alla partier fick en chans att verka och chans till insyn och inflytande. Direktiven till den förra parlamentariska utredningen, BIPOLUT, lämnades den 8 december 1972, och utredningen avgav sedermera sitt betänkande 1977. Jag tycker att det är hög tid efter dessa många år av biståndarbete och efter det att vi har samlat så många erfarenheter – både goda och dåliga – att vi nu får en samlad översyn av det svenska biståndet. Det är för mig obegripligt att socialdemokratin framhårdar i detta motstånd, när ett flertal av kammarens partier önskar en sådan utredning. Det må vara från något olika utgångspunkter, men vi vill ändå ha en utredning för att se över biståndets innehåll och göra det bättre och effektivare. Det sätt på vilket UD bedriver biståndsutredningarna i delutredningar är inte tillfredsställande. Det ger inte oppositionen en riktig insyn. Man tillsätter en parlamentariker från det eller det partiet i den eller den utredningen, men det ger oss icke en samlad översyn. Jag hoppas att man till nästa år tänker om från socialdemokratins sida och också från folkpartiets.

**Prot. 1988/89:99
19 april 1989**

*Internationellt utveck-
lingssamarbete*

Anf. 20 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Fru talman! Stig Alemyr tyckte att jag var arrogant när jag sade att socialdemokraterna hukar för de övergripande biståndsproblemen. Jag är ledsen om det uppfattades så; det var inte avsikten. Däremot tycker jag att jag har en viss saklig grund för min inställning.

Den motivering som Stig Alemyr anför för att säga nej är: "Vi har valt metoden att utreda bit för bit." Men det är faktiskt ingen motivering. Vad man gör är ju att man styckar upp biståndspolitiken på en massa delområden och förlorar möjligheten till en helhetsbedömning, och det är den helhetsbedömningen som vi faktiskt behöver. Det är inte så självklart att vårt bistånd i dag har den rätta inriktningen i alla delar efter den erfarenhet som bl.a. 80-talet ger oss.

Det har förts en intensiv debatt här i landet under senare år om huruvida vi faktiskt når ut till de fattigaste grupperna i de fattigaste länderna, till dem som vi vill nå. Det har också ganska högt uppe i vår biståndsadministration hävdats att vi inte lyckas med det. Bara det borde vara skäl att se över, om vi kan bli bättre på att göra detta utifrån de erfarenheter vi har.

Riksdagen har högtidligen beslutat om ett nytt mål för vår biståndspolitik, nämligen miljömålet, efter en mångårig och länge fruktlös kamp från centerpartiet. Men vad har detta satt för spår i verkligheten? SIDA har tillsatt en tjänsteman – en mycket kvalificerad sådan, och det är nog bra, men bara en – och vi har fått ett anslag för miljö, markvård och energi, och det är också bra. Men vad miljömålet innebär är naturligtvis att detta skall prägla alla delar av vårt bistånd. I medvetande om att den ekologiska krisen kanske är en av de viktigaste delarna av hela fattigdomsproblematiken, kanske ett av de absolut allvarligaste hoten mot människors överlevnadsmöjligheter framöver och redan i dag, borde bara detta vara skäl nog för en samlad översyn av vårt bistånd: Hur skall vi se till, att det nya miljömålet får fullt genomslag?

Vi kan dessutom se en klar tendens bland världens utvecklingsländer till att de på olika sätt tvingas bort från ett basbehovstänkande, att gjorda insatser för att bygga upp utbildning, hälsovård och byutveckling håller på att stagnera och t.o.m. gå bakåt. Vad kan vi göra för att se till, att basbehovstänkandet återigen får prägla utvecklingspolitiken?

Anf. 21 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Den medgivna repliktiden är sedan länge passerad.

Anf. 22 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Fru talman! Jag håller med Stig Alemyr om att det stora lyftet naturligtvis skulle kunna komma, om alla andra länder i världen levde upp till samma utbetalning som vi gör i Sverige och i Norden. På s. 19 i betänkandet har vi en tabell över hur det ser ut i de olika länderna. Om vi tar t.ex. Förenta Staterna, Storbritannien, Japan osv., ser vi att de ligger på samma nivå som det land som Stig Alemyr nämnde, nämligen Schweiz. Det är klart att det skulle betyda ofantligt mycket, om de här länderna levde upp till FN-målet.

I mitt inledningsanförande ställde jag en fråga, och jag hade hoppats kunna få ett svar på den. Den gällde det nya svenska biståndsmål som vi

önskar se, nämligen tvåprocentsmålet, men Stig Alemyr kommenterade inte det utan konstaterade bara att vi ligger fast vid enprocentsmålet. Jag hade hoppats få någon reaktion, eftersom jag ändå tror att det är så som Inga Thorsson har skrivit i en artikel: Vi måste ha ett nytt biståndsmål, tvåprocentsmålet, och det har vi råd med.

Så till frågan om enskilda organisationer. Stig Alemyr säger att hur än socialdemokraterna gör kommer vi alltid att ligga litet högre. Jag tror inte alls att det är någon automatik i detta, Stig Alemyr. Men jag vill ta fram en viktig punkt. Vi skriver nämligen i vår motion om vikten av att på olika sätt ge långsiktiga signaler till de frivilliga organisationerna: En långsiktig utfästelse bör nu ges om fortsatt växande anslag till en miljard om fem år.

Det är viktigt att man ger en signal så att de enskilda organisationerna kan planera på sikt och veta att de närmaste fem tio åren ser ut på det här sättet. Då kan de också gå in i åtaganden som de vet håller framöver. Om vi kommer fram dithän, Stig Alemyr, kanske vi också kommer att hamna på samma nivå i anslaget.

Anf. 23 BERTIL MÅBRINK (vpk) replik:

Fru talman! Åter till frågan om Världsbanken och Internationella valuta-fonden. Stig Alemyr säger att jag måste ha missuppfattat vad utskottet har skrivit. Nej, det har jag inte alls. I vår motion U228 lyder yrkande 2 så här: "att riksdagen hos regeringen begär att regeringen tar initiativ i IMF för att förändra villkoren vid förhandlingar med skuldsatta u-länder om strukturanpassningsprogram så att dessa blir socialt acceptabla, motverkar kapitalflykt, stimulerar produktiva investeringar och en hållbar utveckling."

Om detta säger utskottet längst upp på s. 118: "Yrkande 2 i motion U228 (vpk) avstyrks med hänsyn till de långtgående krav på förändring av IMF:s program som framförs däri."

Menar Stig Alemyr att de krav i vårt yrkande som jag läste upp och som vi anser nödvändiga att ställa på IMF:s verksamhet är sådana att ni måste avstyra dem? Vad är det då Stig Alemyr och utskottsmajoriteten vill i stället, om ni måste avstyra vårt yrkande att vi skall ställa krav på att programmen skall vara socialt acceptabla, motverka kapitalflykt, stimulera produktiva investeringar och en hållbar utveckling för u-ländernas folk?

Jag har inte alls missuppfattat er i utskottsmajoriteten när det gäller era oskyldiga skrivningar om Internationella valutafonden och Världsbanken.

Sedan vill jag bara säga att jag är överens på en punkt med Pär Granstedt och Margaretha af Ugglas, och det gäller den biståndspolitiska utredningen och de argument som de båda har fört fram. Jag kan helt ställa mig bakom dem.

Anf. 24 MARIANNE SAMUELSSON (mp) replik:

Fru talman! Jag skulle vilja veta vad Stig Alemyr menar när han säger att det är ett rimligt krav att vi får lägga oss i regnskogarnas skötsel. Kan det kravet möjligen vara att Sverige även fortsättningsvis skall få importera stora mängder virke från världens regnskogar? 1987 importerade vi 18 485 kubikmeter. Det innebär att vi, för vårt eget behov, påverkar en yta på

15–30 kvadratkilometer. Jag skulle vilja veta vilka satsningar Stig Alemyr egentligen har tänkt sig att göra på regnskogen.

Anf. 25 STIG ALEMYR (s) replik:

Fru talman! Jag börjar med det senaste. Att slå vakt om de tropiska regnskogarna innebär inte att man inte skall avverka något i dem. Det har ingen sagt. De måste bibehållas genom ett normalt skogsbruk, vilket gör att den regnskogsyta vi har kommer att bibehållas. Men om Sverige och andra länder köper produkter som tillverkas av material från regnskogen eller köper råmaterial från regnskogen, innebär det inte ett ödeläggande, utan det måste följas av att man, som i vanligt skogsbruk, återplanterar och sköter skogen ordentligt. Jag menar att vi i de internationella organ där vi har möjlighet att göra vår röst hörd, i Förenta nationernas olika organ t.ex. eller i bilaterala diskussioner med biståndsmottagare som har stora skogsområden, bör föra fram kravet på att vi skall ta ett gemensamt internationellt ansvar för de tropiska regnskogarnas överlevnad.

När det särskilda anslaget till miljö- och markvård avvecklades 1982 var det, Margaretha af Ugglas, därför att vi räknade med att miljöarbetet skulle integreras i alla olika biståndsinsatser. Då kunde ett särskilt anslag för detta ändamål kanske missförstås, så att det inte stod riktigt klart att det skulle vara en integrerad verksamhet. Jag vill upprepa, att trots att detta särskilda anslag nu kommer tillbaka skall det i de övriga biståndsinsatserna tas hänsyn till de olika biståndspolitiska målen, inkl. miljömålet.

Diskussionen om den biståndspolitiska utredningen har hållit på en lång stund mellan folkpartiet och centerpartiet tidigare i dag. Då gick jag inte in i den debatten för att bespara kammaren repliktid. Vi löser inte några problem genom utredning. Men låt oss utreda delarna färdigt, så kan det hända att vi kommer fram till slutsatsen att en samlad utredning så småningom kan vara av värde. Pär Granstedt säger att det är osäkert om vi når de allra fattigaste människorna. Det är klart att det är. Det är mycket tveksamt på sina håll om vi gör det. Men det är inget problem som en biståndspolitisk parlamentarisk utredning kan lösa. Där har vi SIDA och andra biståndsorgan som skall följa utvecklingen och försöka genomföra åtgärder.

Folkpartiet har ställt en direkt fråga till mig om tvåprocentsmålet. Det står i vårt socialdemokratiska program att biståndet skall vara minst 1 % av bruttonationalinkomsten. Jag ser gärna fram emot en ekonomisk situation som innebär att vi kan öka biståndsandelen av bruttonationalinkomsten och att vi även kan använda den på ett rimligt sätt. När vi ett mål där vi kan betala ut de pengar vi beviljar, kan vi på nytt börja diskutera ytterligare ökningar av biståndets totala del. Tvåprocentsmålet är för närvarande – det är mitt direkta svar på Karl-Göran Biörsmarks fråga – icke aktuellt.

De enskilda organisationerna skall, om de läser detta utskottsbetänkande och lyssnar på det vi nu säger, ha klart för sig att de får automatiska höjningar. Det är inte alldeles nödvändigt att säga att det blir 500 miljoner vid en viss tidpunkt. De kommer successivt att få höjda anslag.

Anf. 26 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Fru talman! Stig Alemyr tycks kunna tänka sig en biståndspolitisk utredning någon gång i någon framtid. Låt oss bara vänta. Nu har det alltså gått 16 år sedan det senast tillsattes en biståndspolitisk utredning och man senast började genomföra en översyn. Är 16 år en för kort tid enligt socialdemokratisk uppfattning? Jag delar i så fall inte den uppfattningen. Jag tycker det är hög tid för en utredning.

De delutredningar som gjorts är i och för sig säkert värdefulla, men dels saknas helhetsperspektivet – och det är trots allt det som är det viktiga –, dels är den parlamentariska insynen ganska begränsad. Det förekommer att någon företrädare för oppositionen får vara med, men den delaktigheten är ganska begränsad. Detta är något som sker i tysthet, med en liten grupp människor involverad. Det kanske är så man vill ha det. Vi vill ha en riktigt förankrad biståndsdebatt, som alla politiska partier kan få vara med i och som även kan ligga till grund för en bred debatt bland allmänheten om biståndets inriktning.

Sedan säger Stig Alemyr att en utredning i sig inte löser några problem. Det låter sig naturligtvis säga. Utredningen i sig löser inga problem, men förhoppningsvis kan ett sådant arbete, och den offentliga debatt som kan föras omkring det, tillföra idéer och tankar om hur vårt bistånd skall bli bättre. Det är en självklar uppgift för en sådan här utredning att finna vägar för att få klarare målformuleringar samt bättre och effektivare metoder för vårt bistånd. Det skulle naturligtvis bygga på den gedigna erfarenhet och kompetens som finns i vårt land efter alla år av biståndsverksamhet.

Anf. 27 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Fru talman! Först vill jag ta upp tvåprocentsmålet. Jag beklagar att socialdemokraterna är litet senfärdiga med att höja ambitionsnivån. Jag har sett att det pågår en diskussion inom det socialdemokratiska partiet, och jag vet att Inga Thorsson, som finns närvarande i kammaren i dag, önskar att detta mål förverkligas och att er partikongress kommer att fastlägga ett sådant mål. Det är möjligt att er interna diskussion kommer att leda dithän. I så fall skulle vi naturligtvis välkomna detta.

Stig Alemyr uttrycker något slags tveksamhet till om vi kan betala ut dessa pengar. Jag tycker att det är en litet konstig inställning. Vi kan höra samma sak framföras av moderaterna ibland, att vi har svårt att betala ut de pengar som anslås för enprocentsmålet. Men vi vet att behoven är oändliga. Det gäller att organisera och effektivisera biståndsarbetet. Inte är problemet att vi inte skulle kunna betala ut pengarna. Den saken är klar att det inte är där som problemen ligger, utan det är i viljan att gå vidare.

I fråga om anslagen till enskilda organisationer refererade jag till vår motion. Vi har också en reservation, nr 61. Men Stig Alemyr kommenterade inte förslaget om att ge de enskilda organisationerna långsiktiga signaler, så att de vet hur situationen ser ut de närmaste 5–10 åren. Det vore viktigt för dem i deras långtidsplanering. Det skulle också innebära att de kunde använda en större del av pengarna.

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

*Internationellt utveck-
lingssamarbete*

Anf. 28 BERTIL MÅBRINK (vpk) replik:

Fru talman! Även Stig Alemyr gjorde stor affär av mitt inledningsanförande och min kritik mot Internationella valutafonden och Världsbanken och deras ansvar för hur det ser ut i u-länderna. Jag förstår att det anförandet satt mycket bra. Men ni skall inte komma undan så lätt nu och säga att ni visst har framfört kritik mot Världsbanken osv. Jag begär nu av Stig Alemyr klart besked: Vad är det för någonting i vpk:s motion 228, yrkande 2 som är så långtgående krav på förändringar av IMF:s program att den måste avstyrkas? Ett klart besked från utrikesutskottets ordförande på den punkten önskar jag nu.

Anf. 29 MARIANNE SAMUELSSON (mp) replik:

Fru talman! Naturligtvis inser jag att skogsbruk under ekologiskt godtagbara former bör ske i regnskogarna. Den stora frågan är dock om skogsrika Sverige genom sin import bidrar till ekologiskt skogsbruk i regnskogarna eller om vi bidrar till skövling. Jag återkommer till detta när vår motion kommer upp till debatt.

Anf. 30 STIG ALEMYR (s) replik:

Fru talman! Jag hann inte med att svara Bertil Måbrink i min förra replik. Jag såg när fru talmannen började röra vid klubban, och mina minuter för replik hade då gått.

Jag tycker att Bertil Måbrink skall läsa hela utskottsbetänkandet. Jag vill gärna instämma i vad som sagts i tidigare avsnitt av denna debatt, då samma fråga var uppe i ett tidigare replikskifte. Om man använder tekniken att läsa en liten bit då och en liten bit då av ett utskottsbetänkande, blir det ett konstigt resultat av det hela. Läs helheten i utrikesutskottets betänkande! Då framgår det att stark kritik riktas mot vissa av de strukturanpassningsåtgärder som Världsbanken och Valutafonden sysslar med.

Jag kommer tillbaka till utredningen en gång till. Det är 12 år sedan utredningen presenterades – inte 17. Det är 17 år sedan direktiven skrevs. Under de 12 åren har det företagits en lång rad olika biståndspolitiska utredningar om delar av biståndet. Det är inte så att frågan inte har utretts. Jag nämner detta en gång till, fru talman, därför att det intressantaste kanske är att den stora debatten i dag i utskottsrundan om svenskt bistånd gäller huruvida vi skall ha en utredning eller inte, vilket egentligen är en ytterst liten fråga, om vi ser eländet i världen i det globala perspektivet. Är vi överens om nästan allt det andra, är det ju ganska märkligt att den frågan tar den största delen av diskussionstiden.

Till Karl-Göran Biörsmark vill jag till slut säga att det är klart att Sverige, som är ett litet land med en totalt sett ganska liten bruttonationalinkomst, successivt skulle kunna öka biståndsandelen upp till 2 %. Jag bedömer emellertid att vår viktigaste uppgift är att försöka få andra länder att öka sina insatser. Vi måste i vårt arbete i Förenta nationerna och i de olika andra sammanhang där vi för diskussioner om biståndet försöka få andra länder att göra en rimlig insats. Gör Förenta staterna, Västtyskland, Schweiz, Frankrike och andra länder en rimlig biståndspolitisk insats, då kommer biståndsströmmarna att gigantiskt öka. Det tror jag är viktigare än att föra en

diskussion om att utöver den procent vi nu avsätter till bistånd omedelbart ytterligare öka andelen.

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

*Internationellt utveck-
lingssamarbete*

Förste vice talmannen anmälde att Pär Granstedt och Karl-Göran Biörsmark anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 31 Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN:

Fru talman! I flertalet u-länder är de omedelbara och otillfredsställda behoven så enorma att verklig utveckling eller ens planering för framtiden är svår att orka med. Detta gäller för u-landsmänniskorna liksom för deras regeringar.

Jag vill i detta anförande lyfta fram tre frågor som är helt avgörande för uppkomsten av denna situation: miljöförstöringen, skuldkrisen och de regionala konflikterna.

I början av mars besökte jag Bangladesh för att bl.a. studera det återuppbyggnadsarbete som fortfarande pågår efter översvämningskatastrofen i september 1988.

I Bangladesh hör översvämnningar till den normala årscykeln, men förra årets översvämning var värre än vanligt. Avskogning och erosion har genom åren undanröjt naturens eget skydd mot översvämnningar.

Det är ett av många exempel på miljörelaterade katastrofer som fått stor internationell uppmärksamhet. Men det finns fler sådana katastrofer, som inte alltid får dramatiska rubriker:

- Den ständigt pågående långsamma katastrof som gör att mer än 10 miljoner hektar av jordens skogar försvinner varje år.
- Den årliga förvandlingen av sex miljoner hektar produktiv betesmark till öken.
- Den långsamma processen som förgiftar mark, vatten och luft.

Traditionellt har miljöförstöring setts som ett resultat av en ensidig jakt på ekonomisk tillväxt. Detta äger fortfarande sin giltighet. Men i tredje världen är bristen på tillväxt – vilket förvärrar fattigdom och underutveckling – ett väl så allvarligt hot mot miljön.

I kampen för att överleva tvingas fattiga familjer, och nationer, att utnyttja ekologiskt känsliga områden. Det leder till sämre skördar, överbetning, avskogning, markförstöring – och återigen ökad fattigdom. Det blir en ond cirkel där fattigdomen både är orsak till, och verkan av, miljöförstöringen.

Inte minst u-ländernas kvinnor drabbas hårt, eftersom ansvaret för att bruka jorden och samla brännved i allmänhet ligger just på kvinnorna. Insamlandet av brännved är nödvändigt för familjens försörjning men bidrar samtidigt till avskogning. Problemen löses naturligtvis inte av att uppmana kvinnorna att sluta samla brännved. I stället handlar det om åtgärder av olika slag, om bättre och mer energisnåla spisar – för att vara mycket konkret – insatser för markvård, bättre odlingssätt osv. Vad som krävs är andra, nya möjligheter till energi och utveckling.

U-ländernas medvetande om miljöproblemen växer snabbt. Vårt samarbete med u-länderna måste bygga på respekt för deras egna planer och

prioriteringar, men vi kan i det samarbetet bidra med våra kunskaper och erfarenheter. Dessutom måste det göras alldeles klart att i-länders miljökrav på u-länder kan bli trovärdiga bara om kraven kopplas till ett totalt ökat resursflöde.

Mot denna bakgrund föreslog jag i budgetpropositionen två nya budgetposter för miljösamarbete, på tillsammans 250 milj. kr., utöver det miljöbistånd som redan finns inom landprogrammen och andra delar av biståndet. Utrikesutskottet har nu lagt på ytterligare 100 milj. kr. Jag ser detta som ett uttryck för det stora intresse som i dag finns för miljöproblemen i u-länderna. Jag noterar också enigheten bland partierna i riksdagen.

Jag hoppas dock att det också skall finnas en insikt om att allt miljösamarbete måste växa fram i samspel med berörda länder, och att det kan ta viss tid att arbeta fram ett kvalitativt bra bistånd för så stora summor som miljöbiståndet kommer att få nästa budgetår.

Jag menar helt klart att Sverige har goda förutsättningar att vidareutveckla miljöbiståndet. Utöver byskogs- och markvårdsområdet behövs t.ex. åtgärder för att bevara biologisk mångfald, för vattenresursplanering, marin miljövard och energiinsatser.

Också städernas och industrins miljöproblem behöver uppmärksammas, t.ex. genom stöd till bättre arbetsmiljö, miljövänlig teknik, förnyelsebara energikällor och insatser mot förorenande utsläpp. Normbildning, uppbyggande av institutioner och forskning inom miljöområdet är andra viktiga uppgifter för biståndet. Samtidigt kan vi vidga kanalerna för miljöbiståndet, bl.a. genom stöd till enskilda organisationers arbete med miljöfrågor.

Miljöfrågorna är till sin karaktär globala, varför det också är naturligt att lägga stor vikt vid det multilaterala arbetet och insatser tillsammans med andra inom internationella organisationer.

Jag lovar att vi skall göra allt som går att göra för att förverkliga det nya miljömålet, såväl i det bilaterala som i det multilaterala utvecklingssamarbetet.

Det är dock viktigt att vara medveten om att u-ländernas miljöproblem aldrig kan bekämpas isolerat från den utbredda fattigdomen. Ekonomisk tillväxt är en nödvändig, om än inte tillräcklig, förutsättning för att miljöproblemen i u-länderna skall kunna undanröjas. Men det måste vara en tillväxt som alla får del av, och som tillfredsställer dagens behov utan att förstöra för morgondagens, dvs. en bärkraftig utveckling i Brundtlandrapportens anda.

Ett avgörande utvecklingshinder utgörs i dag av u-ländernas skuldbörda. Medelinkomstländerna i Latinamerika har de största skulderna, men hårdast slår skuldkrisen mot de fattiga länderna i Afrika. En ökad andel av det svenska biståndet har under senare år använts för att lindra skuldbördan i dessa länder. Ett huvudsyfte med insatserna är att få till stånd internationellt samarbete, för det är just det som krävs för att skuldkrisen skall kunna bemästras. Detta tycks dess värre vara en poäng som helt har gått Bertil Måbrink förbi, så som det framstod i hans anförande.

Behovet av att stödja detta internationella samarbete gäller också när vi går in och stödjer ekonomiska återhämtningsprogram i de fattiga u-länderna. Visst krävs ofta en svår omläggning av u-ländernas ekonomiska politik! Det

finns därför anledning att kritiskt granska de krav som Världsbanken och Internationella valutafonden ställer i samband med överenskommelser om strukturanpassningsprogram. Det gör vi också – det är bara att läsa om detta i budgetpropositionen. Det vi nu kan konstatera är att de återhämtningsprogram som många afrikanska länder nu genomför redan har börjat ge positiva resultat. I t.ex. Tanzania är produktionsökningen nu återigen snabbare än befolkningstillväxten, efter ett årtionde av drastiskt sjunkande standard. Även i Ghana, Guinea-Bissau, Moçambique och Uganda äger en begynnande återhämtning rum.

Afrikas långvariga ekonomiska kris har framför allt drabbat de fattiga. Återhämtningsprogrammen, hur svåra de än kan vara att genomföra, kan ge den tillväxt som är en förutsättning för att utvecklingen skall kunna vändas och ge bättre inkomstmöjligheter åt den fattiga befolkningen. Inte minst viktiga är förändringarna i jordbrukspolitiken, som skall ge u-landsbonden bättre betalt för sina produkter.

Det gäller dock att vara observant, för antalet fattiga i Afrika fortsätter att öka, och den sociala utvecklingen är i kris. Skall detta vändas krävs ökade insatser inom bl.a. undervisning, hälsovård, vattenförsörjning och familjeplanering. Jag delar helt utskottets uppfattning att en sådan framsynt social utvecklingspolitik måste integreras i återhämtningsprogrammen, vilket vi också aktivt har framfört i Världsbanken och Valutafonden. Jag vill dock samtidigt framhålla att även här, precis som på miljöområdet, kräver en lyckosam politik ytterligare ökat internationellt bistånd.

Tyvärr tvingas man konstatera att de volymer som de rika länderna avsätter för bistånd stagnerar. Bland OECD-länderna är det bara Sverige, Norge, Danmark och Holland som har uppnått FN:s utbetalningsmål 0,7 % av bruttonationalinkomsten. Finland är på god väg att bli den femte medlemmen av denna grupp, men genomsnittet för OECD-ländernas bistånd är bara 0,35 %, hälften av FN:s mål. Förklaringen till detta är att främst de största länderna brister i sitt ansvarstagande. Det gäller bl.a. USA och Storbritannien.

Sveriges totala biståndsanslag för nästa budgetår kommer efter dagens riksdagsbeslut att uppgå till 11 660,9 milj. kr., en ökning med 1 310 milj. kr. Detta är den största biståndsökningen någonsin. Anslaget utgör då 1 % av bruttonationalinkomsten.

Enprocentsmålet har ett brett stöd i vårt land. Enligt en opinionsundersökning som publicerades i december anser åtta av tio svenskar att biståndet är lagom stort eller att det rent av behöver ökas. I riksdagen är det som vanligt bara moderata samlingspartiet som avviker och vill minska biståndsanslaget. Jag beklagar att moderaterna även i år isolerar sig på denna punkt och inte vill ställa upp fullt ut för internationell solidaritet.

Fru talman! Dagens biståndsverklighet präglas alltmer av behovet av att lindra verkningarna av katastrofer och krig. Insatser av detta slag har växt på bekostnad av långsiktigt utvecklingssamarbete.

En mycket viktig utmaning för det internationella biståndet i dag är den öppning som man har kunnat skönja i en rad regionala konflikter i tredje världen, t.ex. i Afghanistan, Namibia och Centralamerika.

De senaste veckornas tragiska händelser i Namibia visar samtidigt hur

komplicerad processen från krig till fred är. Jag anser dock att det finns anledning att hoppas att FN:s arbete skall leda till den självstyrelse som Namibias folk så länge har kämpat för. Även om Sverige, till följd av Sydafrikas spel, inte accepterades i FN:s Namibiakår, kommer Sverige att på andra sätt att bistå i processen mot ett fritt Namibia. Vi planerar också, i samarbete med de övriga nordiska länderna, ett biståndssamarbete med ett framtida fritt och självständigt Namibia.

Att möjliggöra en återflyttning av de 5 miljoner flyktingar från Afghanistan, och bistå i det enorma arbetet att återuppbygga det föröddade landet, är en utomordentligt stor uppgift för det internationella givarsamfundet. Vi stödjer den samordnande insats FN har inlett samtidigt som vi bygger vidare på de enskilda organisationernas förtjänstfulla arbete.

I Centralamerikas fredsprocess utgör bistånd för utveckling och stöd till repatriering av flyktingar viktiga inslag. Också det nödvändiga integrationsarbetet i Centralamerika kan stimuleras med utländskt bistånd.

Denna hoppfulla utveckling mot fredliga lösningar av regionala konflikter leder till ökade krav på biståndsbudgeten i form av snabba och flexibla insatser, ofta i direkt samverkan med andra givare och internationella organ. Så kan biståndet spela en viktig roll för att befästa och förstärka fredsprocesser. Genom de ramar för biståndet som riksdagen lägger fast besitter det svenska biståndet denna förmåga till snabb anpassning, så betydelsefull för att effektivt kunna svara mot behoven i en starkt föränderlig u-landsverklighet.

En konsekvens av denna utveckling är att anslagsposten för katastrofbistånd ökar kraftigt. Ständigt uppkommer nya behov.

Ett aktuellt exempel är den mycket allvarliga situationen i Sudan, där inte minst barnen drabbas hårt av inbördeskrig, torka och översvämning. Sverige har det senaste halvåret lämnat sammanlagt 26 milj. kr. i katastrofbistånd till Sudan. I morgon kommer regeringen att fatta beslut om ytterligare 10 milj. kr. som stöd till UNICEF:s arbete för hemlösa sudanesiska barn.

Fru talman! Effektiva insatser i så komplicerade frågor som miljöförstöring i u-länderna, skuld kris och återuppbyggnad efter regionala konflikter kräver internationellt samarbete. Med vår starka tilltro till FN ser vi naturligtvis positivt på en utveckling i världen som i högre grad betonar det multilaterala biståndssamarbetet.

Av vårt eget bistånd går även detta budgetår omkring en tredjedel via FN och andra multilaterala organ. Sverige är en av de största bidragsgivarna till flera multilaterala biståndsorgan. I år blev Sverige t.ex. den största givaren till FN:s barnfond, UNICEF. Vi skulle gärna avstå från den hedersplatsen, om det innebar att fler industriländer ställde upp för UNICEF:s viktiga arbete. Barnen hör till dem som drabbas hårdast av ekonomiska kriser, krig och konflikter. I arbetet med den internationella barnkonventionen har Sverige varit pådrivande. Vi ser en fortsatt viktig roll för biståndet när det gäller att följa upp, och göra verklighet av, barnkonventionen. Sverige ger också betydande bidrag till stöd för barn i krigssituationer.

Multilateralt bistånd har enligt min mening många fördelar. Vi når fler länder, och biståndet förknippas inte med ett enskilt givarlands inflytande. Dessutom kan ofta kunnande och resurser mobiliseras som vi normalt inte

har tillgång till i det bilaterala biståndet. Det betyder dock inte att det multilaterala biståndet är utan problem.

Utskottet lyfter på samma sätt fram det multilaterala samarbetets starka och svaga sidor och önskar en parlamentariskt förankrad samlad översyn av det multilaterala biståndet. Med en sådan översyn tillsammans med det redan pågående nordiska projektet "FN i utvecklingssamarbete" kommer Sverige att kunna lämna många konstruktiva bidrag till hur det multilaterala biståndet kan förbättras.

Fru talman! Den värld vi lever i, och i vilken biståndet verkar, präglas fortfarande av konflikter, förtryck och djup fattigdom. Ändå tycker jag att det finns anledning till en försiktig optimism inför framtiden. Vi har fått ett bättre klimat för internationellt samarbete. Insikten om vad som måste göras sprider sig. Det gäller miljön, skuldkrisen och de regionala konflikterna. Men det gäller också medvetenheten om de skriande orättvisorna i världen och om att vi alla har ett ansvar för en mer balanserad utveckling. Genom det biståndssamarbete som riksdagen i dag kommer att fatta beslut om tar Sverige sin del av detta ansvar.

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

*Internationellt utveck-
lingssamarbete*

Anf. 32 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Fru talman! Jag vill bara ge en förklaring till vår syn på anslagsramen. Vi föreslår faktiskt 0,9 %, vilket inte är så kolossalt långt från 1 %. Dessutom ligger 0,9 % över den utbetalningsnivå som Sverige under senare år har lyckats hålla.

Vi menar att det inte går att bortse från de stora reservationer om 5 miljarder kronor som ändå finns på biståndsanslaget. Vi ser också risker med att biståndet kommer att styras kanske mera av ett utbetalningsmål – eller i vart fall vid sidan av – än av de övriga målen.

Jag vill ta tillfället i akt och fråga hur biståndsministern ser på det faktum att ett flertal av riksdagens partier önskar en parlamentarisk översyn av den svenska biståndsverksamheten. Detta är ju biståndsministerns fögderi, eftersom man nu ägnar sig åt dessa delutredningar på olika områden. Jag undrar om biståndsministern kan ge oss ett positivt besked här om att flertalet av riksdagens partier kan få sitt önskemål om en parlamentarisk utredning tillgodosett.

Anf. 33 BERTIL MÅBRINK (vpk) replik:

Fru talman! Jag ställde en fråga till Lena Hjelm-Wallén om Vietnam. Det hinder som inte minst Lena Hjelm-Wallén – med viss rätt – ständigt och jämt har basunerat ut, nämligen Vietnams militära engagemang i Kampuchea, kommer ju att undanröjas. Jag frågade: Vad finns det nu för beredskap när det gäller fortsatt biståndssamarbete med Vietnam? Ställer sig Lena Hjelm-Wallén bakom den artikel som utrikesministern skrev i Arbetet efter sitt senaste besök i Vietnam? Artikeln handlade om hur man i fortsättningen skulle bedriva biståndssamarbete med Vietnam.

Det är mycket glädjande att Lena Hjelm-Wallén nu uttalar att det var bra att oppositionen i utskottet gav henne en knäpp på näsan för det urusla miljöbistånd som hon föreslog. Hon anser att det var bra, men det är en omvändelse under galgen. Jag hoppas att Lena Hjelm-Wallén lär sig att vid

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

*Internationellt utveck-
lingssamarbete*

nästa budgetbehandling öka detta miljöanslag betydligt över de 225 milj. kr. som nu föreslås.

Jag tror att Lena Hjelm-Walléns engagemang när hon talar om miljöförstöringen i u-länderna är äkta, men hon skulle låta mer trovärdig om det i fortsättningen blev en rejäl ökning av miljöanslaget.

Jag har inte på något sätt missat någon poäng i att det måste till internationella gemensamma åtgärder för att lösa skuldskrisen. Men det var inte detta jag diskuterade i mitt inledningsanförande. Jag har emellertid inte tillräckligt med tid till förfogande för att än en gång upprepa min huvudkritik. Jag trodde att Lena Hjelm-Wallén hade uppfattat denna.

Anf. 34 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Fru talman! Låt mig börja med att säga att jag uppskattar mycket av det som Lena Hjelm-Wallén sade i sitt inledningsanförande, inte minst det som handlade om miljöengagemang, om arbetet för en bärkraftig utveckling och om en bättre fördelning av den ekonomiska utvecklingen i u-länderna. Problemet är bara att verkligheten i många u-länder är så fjärran från en sådan utveckling.

Vi vet att många u-länder har haft en ganska svag, ibland negativ, utveckling under det ekonomiskt expansiva 80-talet. Vi vet att många u-länder har fastnat i ett förvärrat utlandsberoende med stora kostnader som följd. Vi vet att misären bland de fattigaste djupnar och att klyftorna växer på många håll. Vi vet att vi har en fortgående miljöförstöring.

Den fråga som fortfarande lever kvar är vad regeringen drar för slutsatser av att utvecklingen i de länder som vi har hjälpt ofta har gått precis tvärt emot det som vi har velat åstadkomma. Detta beror ju inte på att våra biståndsarbetare inte har gjort fina och inte sällan uppoffrande insatser. Trots allt kanske det finns anledning att mot denna bakgrund fundera över biståndets inriktning. Jag tycker att det borde oroa regeringen att vi är inne i en utveckling, där alltmer av våra biståndsresurser går till att i efterhand försöka lindra konsekvenserna av en negativ utveckling, att vi måste satsa mer och mer på bistånd vid katastrofer som ofta har sin orsak i försummelse på miljöområdet, att vi måste satsa växande resurser på att lindra en skuldbörda som härrör sig från förgångna tider och att de u-länder som vi har velat stödja i deras utveckling nu i stället måste ha återhämtningsprogram.

Detta visar att någonting grundläggande har gått fel. Självklart beror inte detta ens till sin huvuddel på brister i det svenska biståndet, men det borde vara skäl nog för en självvrannsak och en grundlig diskussion om vad vi kan göra bättre för att vända denna utveckling så, att vi i framtiden kan använda mindre resurser för att rätta till begångna misstag, även om de inte begåtts av oss. Vi bör i stället åter använda våra biståndsresurser mer till ett långsiktigt uppbyggnadsarbete. Detta är orsaken till att vi vill få till stånd den utredning som socialdemokraterna tyvärr säger nej till.

Anf. 35 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Fru talman! Jag delar helt statsrådet uppfattning och syn när det gäller andra länders bidrag till internationellt bistånd. Tyvärr sackar de allra flesta länder ute i världen efter. Detta skall vi emellertid göra allt för att försöka

påverka i olika internationella sammanhang.

I mitt inledningsanförande ställde jag två frågor som jag hade hoppats att åtminstone få en kommentar till av statsrådet. Den ena frågan handlade om tvåprocentsmålet, som statsrådet inte nämnde någonting om. Jag skulle ändå vilja höra statsrådets uppfattning på den punkten. När kan vi förvänta oss nya signaler från socialdemokraterna?

Den andra frågan handlade om skuldkrisen och den s.k. Bradyplanen som finansministern har gått ut och kommenterat. Han menade att han inte trodde på något allomfattande grepp för att klara skuldkrisen. Man skall i stället ta itu med problemet land för land. Det vore intressant att höra om biståndsministern delar finansministerns uppfattning, att Bradyplanen inte har någon bärkraft. Jag tror att bankerna måste ta ett större ansvar och göra skuldavskrivningar.

Anf. 36 MARIANNE SAMUELSSON (mp) replik:

Fru talman! Biståndsministern uttalade en försiktig optimism. Det är klart att det är glädjande att man kan göra det. Samtidigt undrar jag dock om det också gäller på miljöområdet. Jag tror att det är få som delar den optimismen med biståndsministern när det gäller miljösituationen i världen.

Sedan skulle jag gärna vilja veta hur biståndsministern ser på regnskogarna. Biståndsministern berörde inte alls dem i sitt anförande. Stig Alemyr har här dock förklarat att man vill ha möjligheter att lägga sig i. Jag skulle gärna vilja veta på vilket vis, eftersom man inte har avsatt några resurser för att kunna bidra med någonting för att bevara regnskogen.

Anf. 37 Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN:

Fru talman! Jag skall i detta anförande försöka besvara en hel del av de frågor som har ställts till mig. Debatten har ju varit lugn, och enigheten är rätt slående. När jag lyssnar på debattörerna tycks det mig som om man litet grand får blåsa upp de motsättningar som finns.

Det finns dock *en* oenighet som jag tycker uppmärksammas alldeles för litet, nämligen den stora skillnad som råder mellan moderaterna å ena sidan och övriga riksdagspartier å andra sidan. Margaretha af Ugglas sade i sitt anförande inte ett enda ord om den nedskärning av biståndsramen som moderaterna återigen föreslår. Trots att teknikaliteterna denna gång är litet annorlunda jämfört med tidigare och man inte har någon slutlig reservation vad gäller hela biståndsramen är det, såvitt jag förstår, de facto så att man vill skära ner ramen med 10 %, dvs. över 1 miljard. Jag kan kanske få fråga Margaretha af Ugglas om jag har tolkat det hela rätt och varför hon i så fall tycker att vi skall minska vårt engagemang i vad gäller internationell solidaritet med 10 %.

I denna debatt tycker jag att Karl-Göran Biörsmark i första hand borde ha vänt sig till sin borgerliga medsystem och försökt få henne att komma upp till enprocentsmålet. Sedan är det liksom det andra steget för oss andra att ta oss utöver det. I bataljen mellan Biörsmark och af Ugglas håller jag mycket hellre på Biörsmark.

I det socialdemokratiska partiet har vi gjort klart att enprocentsmålet bara skall uppfattas som en miniminivå för anslagen och att ansträngningar bör

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

*Internationellt utveck-
lingssamarbete*

göras så att vi kan höja nivån i takt med växande resurser. Karl-Göran Biörsmark får alltså sätta sin tillit till den socialdemokratiska regeringens ekonomiska politik så att resurserna växer. Då får vi också möjlighet att gå in i den här frågan om en höjd nivå.

I detta sammanhang diskuterades också frågan om en utredning. Några partier har önskat en stor allomfattande utredning av biståndet. Jag har inget principiellt emot en stor biståndsutredning. Jag vill dock hantera sådana frågor på så sätt att det avgörande är vad som är effektivast. Vi har sett det som mest effektivt att utreda frågor där vi ser problem och där vi ser att en utredning med ganska snabba resultat kan påverka utvecklingen positivt.

Pär Granstedt tog upp frågan om den förändrade u-landsverkligheten som en stor fråga. På det området har vi tack och lov ett bistånd som är så flexibelt att det kan anpassas till den förändrade u-landsverkligheten. Vi har mycket tydligt klargjort detta i budgetpropositionen när vi redovisade vårt Afrika-projekt, som just är en genomgång av vårt bistånd i förhållande till verkligheten i Afrika och vilka förändringar av biståndet som där behövs. Riksdagen har haft möjligheter att reagera på detta. Jag tror att det är bra om vi går fram den här vägen.

När det gäller miljöfrågorna är enigheten tydligast. Det blir litet patetiskt när flera talare här talar om sin "kamp" för ett miljöinriktat bistånd. Denna kamp går ut på att få delposten för Miljöbistånd inom punkten Särskilda program till en egen anslagspost. Då har man vunnit kampen. Så stora är skillnaderna i den biståndspolitiska debatten.

När Bertil Måbrink talar om urusla anslag till miljöbiståndet är det ett annat exempel på hur man blåser upp argument. Det är väl litet grand fråga om en hantering där rösten höjs när argumenten är svaga. Sverige har tidigare gett och ger fortfarande ett mycket stort miljöbistånd. Med de ökningar som regeringen förslagit kommer det upp i mycket stora summor. Det rör sig inte bara om dessa 225 miljoner. Det totala miljöbiståndet ligger säkert någonstans mellan 600 och 800 miljoner.

Det viktigaste när det gäller miljömålet är inte de enskilda anslagsposterna för sig, utan det är som Pär Granstedt mycket bra framhöll, miljösynen, hänsynen till miljön och aktsamheten om naturresurserna. Detta är någonting som måste genomsyra allt vårt bistånd.

I detta ligger naturligtvis också, Marianne Samuelsson, hur vi arbetar med de frågor som rör de tropiska regnskogarna. Det är starkt förknippat med fattigdomsfrågan. Man skall arbeta med den, men också göra direkta insatser för att möjliggöra en bättre skogsvård för de länderna. Man kan inte bara förbjuda och säga att de länder som är mycket beroende av sina skogar, t.ex. Nicaragua, inte skall få utnyttja dem. Vi skall emellertid hjälpa dem att göra det på ett ekologiskt riktigt sätt. Ett sådant arbete pågår också.

Bertil Måbrink ställde frågor om Vietnam. Jag noterar att Vietnam inte har varit det huvudnummer i den här biståndsdebatten, i varje fall inte än så länge, som det brukar vara. Beträffande Vietnam och Kampuchea har vi en avvaktande inställning till dess att vi verkligen har sett att det blir en politisk lösning på Kampucheafrågan och att de vietnamesiska trupperna har dragits tillbaka från Kampuchea. Jag har också gjort klart att om så sker måste vi inom biståndsapparaten ha en planering för det fortsatta samarbetet med

Vietnam. En sådan planering och beredskap finns. Det gäller miljöområdet, hälsovård och industrirehabilitering. Det är inte så svårt att göra den planeringen, eftersom biståndet i Vietnam faktiskt fungerar mycket väl. Jag tycker också att vi samfällt i västvärlden har en skuld gentemot det fattiga och krigshärjade landet Vietnam.

Slutligen vill jag göra en kommentar till skuldfrågorna och strukturanpassningsprogrammen. Jag tycker att Bertil Måbrink gjorde det mycket lätt för sig i sitt anförande, som för övrigt innehöll väldigt många felaktigheter. Det är tyvärr inte så, Bertil Måbrink, att imperialismen är upphov till allt ont. Det är inte bara imperialismen som bär skulden till u-ländernas kris. Givarsamfundet har sin del i det här. Det finns även många exempel på en misslyckad ekonomisk politik från u-ländernas egen sida. Det finns således många orsaker att söka inom u-länderna. Det här säger jag inte som någon sorts neokolonialist, utan det är någonting som u-länderna själva har uttalat. Vid Afrikasessionen som FN anordnade 1986 uttalades detta mycket tydligt från de afrikanska ländernas sida. De gjorde då klart att nu måste vi ändra vår ekonomiska politik och jordbrukspolitik. De här länderna, som befinner sig mitt i krisen, har en insikt om detta. Visst kan det göra ont ibland, när man behöver göra dessa förändringar. Men de vet att förändringarna behövs. Vad vi då skall göra är att stödja dem i dessa förändringar. Afrikaner har förstått att det behövs perestrojka i deras länder. Tyvärr tycks inte Bertil Måbrink ha drabbats av den insikten.

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

*Internationellt utveck-
lingssamarbete*

Anf. 38 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Fru talman! Likt stridens gudinna önskar Lena Hjelm-Wallén hetare tag i kammaren. Samtidigt bagatelliserar hon de två frågor som utrikesutskottet i sina överväganden ansett vara särskilt viktiga. Den ena gäller anslaget till miljö och markvård, där vi faktiskt har frångått regeringens förslag och lagt fram ett eget förslag. Den andra gäller en parlamentarisk översyn av svensk biståndsverksamhet. Ett antal partier i denna kammare anser att denna fråga är mycket viktig. – Den är faktiskt väsentlig. Det är tolv år sedan vi senast hade en parlamentarisk utredning om biståndsverksamheten. Jag tycker inte att det är för mycket begärt att biståndsministern ger oss sin klara syn på denna fråga.

När det sedan gäller moderaternas anslagsram förklarade jag i mitt förra inlägg för kammaren hur vi ser på detta. Jag kan gärna göra det en gång till. Som jag sade förra gången föreslår vi en anslagsram på 0,9 %, vilket inte är särskilt långt från 1 %. Vi tycker att man inte kan bortse från de 5 miljarderna i reservationerna. Jag tycker att det är ett gemensamt problem vi har i denna kammare, att reservationerna är så stora.

Anf. 39 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Fru talman! När jag tar upp nya målsättningar, tvåprocentsmålet, och frågar statsrådet vad hon har för syn på det, bollar hon över frågan genom att säga att jag i första hand skall ta debatten med moderaterna. Jag tycker att det är en konstig turordning, att börja diskutera med ett parti som vill sänka målet. Jag vill ju diskutera en ytterligare höjning. Jag tar gärna den debatten med moderaterna. Jag har tidigare här i kammaren beklagat moderaternas

inställning. Om statsrådet vill höra mig säga det en gång till går det bra. Men det var inte det saken gällde. Den gällde socialdemokraternas, statsrådets och regeringens inställning.

Statsrådet säger att Biörsmark får väl lita på regeringens ekonomiska politik. Jag vet inte hur jag skall tyda det svaret. Vi har här i kammaren fått höra Kjell-Olof Feldt skryta med den ekonomiska politiken. Vi får lyssna på betyg utifrån världen om hur bra det går för Sverige. Skulle detta vara någon sorts hinder för att gå vidare? Det är väl snarare så, att under svåra tider prövas vännen. Nu går det ju bra för Sverige, får vi höra på alla håll. Då borde det vara läge att ge nya signaler på detta område. Jag måste säga att jag inte riktigt förstod svaret. Jag hoppas fortfarande att socialdemokraterna skall tänka om på detta område och att detta golv, som ni säger att enprocentsmålet utgör, skall vara avstampet för att gå vidare.

Anf. 40 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Fru talman! Statsrådet Hjelm-Wallén tyckte att debatten var lugn och präglades av enighet. Det är klart, vi är trevliga och snälla personer som inte bråkar särskilt mycket med varandra, även om jag kanske kan vara arrogant någon gång. Jag tror emellertid att detta lugn bedrar något och att det kanske beror på att inte socialdemokraterna, och förmodligen inte heller folkpartiet, riktigt har förstått allvaret bakom vårt krav på en översyn av biståndet. Detta är inte den tekniska fråga Lena Hjelm-Wallén gärna vill göra det till. Det handlar inte om att man kan välja den ena eller andra tekniken. Bakgrunden, som jag med viss envishet har försökt att beskriva här i kammaren i dag, är att vi ser med stort allvar på den situation biståndet internationellt och även för svenskt vidkommande befinner sig i. Vi konstaterar att vi inte har uppnått det vi har velat uppnå med biståndet, att utvecklingen har gått åt motsatt håll, att alltmer av vårt bistånd får karaktären av katastrofingripande, vare sig det handlar om katastrofbistånd, skuldavskrivningar eller återhämtningsprogram och att vi relativt sett kan använda mindre pengar för långsiktig uppbyggnad. Detta tycker vi är allvarligt. Det är så allvarligt att vi bör sätta oss ner tillsammans och fundera: Gör vi rätt? Har vi rätt inriktning? Har vi riktiga metoder? Kan vi på något sätt göra detta bättre, så att vi verkligen kan uppnå de mål vi sätter upp och nå de grupper och de problem, framför allt på det ekologiska området, miljöområdet, som vi vill nå?

När man från socialdemokratiskt och folkpartistiskt håll inte vill ha en grundgenomgång utan tycker att man skall se på några delproblem, kan vi inte uppfatta det på annat sätt än att man tycker att helheten är ganska hyfsad, att det är rätt bra som det är. Här finns det alltså en grundläggande åsiktsskillnad mellan dem som är relativt belåtna och oss som ser att det här finns allvarliga problem att ta tag i. Det gör att enigheten kanske inte är fullt så stor som det kan verka.

Lena Hjelm-Wallén hånade litet grand oss som tycker att vi har nått en del framgångar när det gäller miljöområdet. Jag tycker kanske att det är obefogat. Det jag nämnde, som vi har kämpat för länge, var ett miljömål för biståndet. Det fick vi för några år sedan, efter många års motionerande från centerpartiets sida. Det tycker vi faktiskt var ett mycket viktigt framsteg. Vi

tycker att det är viktigt med miljömålet. Jag hoppas att även Lena Hjelm-Wallén tycker det.

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

*Internationellt utveck-
lingssamarbete*

Anf. 41 BERTIL MÅBRINK (vpk) replik:

Fru talman! Jag tackar för svaret när det gäller Vietnam. Det finns alltså en beredskap. Lena Hjelm-Wallén säger att vi först skall se om det som skall ske i september blir verklighet. Om det ankommer bara på Vietnam, kommer det säkert att bli verklighet. Som bekant är dock flera krafter inblandade. Det viktiga är emellertid att det finns en beredskap. Det finns, precis som Lena Hjelm-Wallén säger, oerhört mycket att göra både i Kampuchea och Vietnam.

Imperialismen har ett stort ansvar för tillståndet i tredje världen. Trots detta har jag aldrig sagt att imperialismen ensam är boven, om jag uttrycker mig så. Det finns tillstånd i u-länderna, både i u-länder med s.k. socialistisk ekonomi och u-länder med s.k. marknadsekonomi, med många brister och fel, som man måste vara kritisk mot. Men när det gäller skuldskrisen och skuldkriget anser jag att de stora privata imperialistiska bankerna i den rika västvärlden har huvudansvaret, liksom de stora transnationella företagen får bära sin stora del av ansvaret. Det är detta jag har uttalat mig om i mitt huvudanförande, Lena Hjelm-Wallén. Vad jag har kritiserat är att Världsbanken och Internationella valutafonden mera ser till dessa imperialistiska krafterns intressen än till de fattiga människornas och de fattiga ländernas intressen.

Det må så vara att regeringen ställer krav på socialt acceptabla former i strukturanpassningen. Men ett faktum är att inte mycket har skett på detta område. Det är också ett faktum att Lena Hjelm-Wallén och utskottsmajoriteten är beredda att, trots att inte mycket har skett, pumpa in ohyggliga summor pengar i detta socialt oacceptabla anpassningsprogram som Internationella valutafonden och Världsbanken bedriver. Det är det allvarliga. Det är klart, Lena Hjelm-Wallén kan inte säga någonting annat än att jag har fel i detta. Jag anser dock inte att jag har fel. Jag bygger detta på uttalanden av en mängd kända biståndsexperten. Jag kan som exempel ta SPD i Västtyskland, Willy Brandt, Brundtlandkommissionen och UNICEF. Jag grundar mina uppgifter på uttalanden från dessa. När det gäller perestrojka har jag sagt att Världsbanken och Internationella valutafonden bör genomföra perestrojka. Det är inte jag som är emot perestrojka. Det är Lena Hjelm-Wallén.

Anf. 42 MARIANNE SAMUELSSON (mp) replik:

Fru talman! Vi kanske är överens om uttrycket ekologiskt riktigt skogsbruk, men frågan är om vi är överens om innehållet i ett ekologiskt riktigt skogsbruk. Jag tänker då på det beslut som vi fattade i förra veckan när det gäller jordbruket och skogsbruket i Sverige med fortsatta dikningsbidrag och skogsvägsbidrag osv. Är det enligt socialdemokratins sätt att bedriva skogsbruk som man vill hantera de tropiska regnskogarna?

Jag anser att man bör ha en allvarlig diskussion om vad vi vill göra med Sveriges bistånd, och det är verkligen dags att tillsätta en utredning så att vi tillsammans kan börja diskutera. Det gäller även skuldbördan. Jag kan inte acceptera att man, när man äntligen har kommit upp till 1 %, det folkligt

förankrade procentmålet, skall använda detta bistånd till att betala tillbaka till banker, utan det skall användas till bistånd till de människor som vi faktiskt är skyldiga pengar, eftersom vi har roffat åt oss av deras tillgångar.

Anf. 43 Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN:

Fru talman! Jag tror att det viktigaste i samband med en sådan här debatt ändå är att det framgår att alla partier utom moderaterna tycker att det är väsentligt att vi slår fast att biståndet skall utgöra 1 % av bruttonationalinkomsten. Det är viktigt därför att det utgör en grund för vad vi kan göra i biståndssamarbetet, men det är också viktigt därför att vi med den grunden kan påverka andra länder att öka sina insatser, vilket är synnerligen betydelsefullt. Det är ganska typiskt att Margaretha af Ugglas försöker bagatellisera skillnaden på 10 %. Det har i varje fall inte u-länderna råd att göra.

När jag sade att vi behöver en ekonomisk tillväxt i vårt land, menade jag naturligtvis att det då är lättare att öka våra insatser för u-länderna. Och i fråga om detta har den socialdemokratiska regeringen varit lyckosam. Enbart det faktum att vi ökar bruttonationalinkomsten så kraftigt som sker innebär att vi i år har den största ökningen någonsin av biståndsvolymen. Om denna utveckling fortsätter kan det också tänkas att vi kan, jag vet emellertid inte när, öka biståndets andel av bruttonationalinkomsten. Än så länge håller vi oss till de ökningsvolymen som enprocentsmålet i sig ger.

När det gäller utredningsfrågan, som har blivit den stora symbolfrågan just nu, finns det egentligen inte så mycket mer att tillägga. Jag noterar emellertid att det som Pär Granstedt efterfrågade ju egentligen är en ständig analys, och han anser att det ständigt finns behov att anpassa biståndet till den föränderliga u-landsverkligheten. Detta måste ske, och det sker också. Det räcker alltså inte att man sätter sig ner i en utredning, hur allomfattande och bra den än är, och gör sådana förändringar en gång för alla, eftersom detta arbete ständigt måste pågå. Därför anser vi att det är mer effektivt att ta upp de problem som vi direkt ser och som vi kan hantera snabbt än att ta upp dessa i en sådan stor utredning.

Jag fick tidigare en fråga av Margaretha av Ugglas, som jag i artighetens namn skall svara på. Frågan gällde Afrikas horn och vad vi gör där. Det råder en konflikt både mellan och inom länderna Etiopien, Sudan och Somalia, vilket orsakar enorma lidanden. Vad vi kan göra är att stödja FN:s ansträngningar. I fråga om Etiopien kan vi både direkt och indirekt ha kontakter med de berörda parterna. När vi har det försöker vi göra vad vi kan för att påverka dem till att åstadkomma förhandlingslösningar. Vi har också förklarat att vi har en beredskap för att gå in och hjälpa till om parterna skulle önska det av oss. Tyvärr har det inte visats någon större öppenhet vad gäller den här typen av förhandlingslösningar.

Slutligen skulle jag vilja ta upp skuldfrågan och den ekonomiska krisen i u-länderna. Vi hjälper inte privata banker med svenskt bistånd. Det vill jag bestämt protestera mot. Det är inte heller lån från privata banker som är problemet för framför allt de fattigaste länderna i Afrika, utan det är offentligt garanterade lån. Frågan om hur vi skall komma till rätta med detta upptar mycket av vår tid och har gjort att vi har varit väldigt aktiva i både

Valutafonden och Världsbanken. Vi har ställt krav på att man skall ta särskild hänsyn till de fattigaste länderna och till de sociala dimensionerna när dessa program görs för att hjälpa de fattigaste länderna ur krisen.

Om man är rättvis tror jag att man måste se att den påverkan som vi från svensk sida har åstadkommit har varit framgångsrik. Att ställa sig vid sidan av och flagga med tjsuga formuleringar utan att bry sig om att delta i den internationella samverkan som Världsbanken och Valutafonden innebär, tror jag är att göra u-länderna en otjänst.

Det är inte strukturanpassningsprogrammen i sig utan den ekonomiska krisen och den verklighet som den har skapat som utgör problemen för de fattiga människorna. I t.ex. Angola, Nicaragua och Vietnam har man också beslutat om tuffa strukturanpassningsprogram. Dessa länder arbetar med detta helt på egen hand utan något som helst tvång från Världsbanken och Valutafonden. Tvärtom gör avsaknaden av kontakt och stöd från IMF och Världsbanken det ännu svårare för dem att klara sig igenom den här processen som de också anser är helt nödvändig. Man får inte missa perspektivet i hur verkligheten ser ut när man diskuterar dessa frågor.

Karl-Göran Biörsmark frågade mig tidigare om den amerikanske finansministerns plan för lösningen av medelinkomstländernas skuldbörda, den s.k. Bradyplanen. Visst är det tillfredsställande att den amerikanske finansministern tar upp detta och ställer sig positiv till åtgärder för att åstadkomma skuldlätnader. Men det han presenterade var bara ganska vaga skisser. Det var därför som finansminister Feldt menade att det måste ställas ett antal frågor och att man måste göra en del klarlägganden innan det går att bedöma denna plan. Framför allt är det inte än så länge fråga om en allomfattande plan.

Det har blivit en större insikt om dessa problem även bland stora givarländer, vilket vi välkomnar, men mycket kvarstår ännu att göra. Framför allt måste insikt skapas att det är de fattigaste länderna, framför allt i Afrika, som måste ha hjälp av givarsamfundet, av Världsbanken och IMF för att lösa sina problem.

Förste vice talmannen anmälde att Pär Granstedt, Bertil Måbrink, Karl-Göran Biörsmark och Marianne Samuelsson anhöllit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 44 ALF WENNERFORS (m):

Fru talman! Det här är första gången jag tar till orda i kammaren som ledamot av utrikesutskottet, och i ett av utrikesutskottets viktigare och större ärenden. Därför vill jag nämna några moderata principer som ligger till grund för mitt politiska arbete, inte minst arbetet med dessa frågor.

Varje människa är unik. Varje människa har stora resurser, som skall tillvaratas och utvecklas. En förutsättning för detta är att varje människa lever i frihet och oberoende. Hon eller han skall ha frihet, valfrihet, att forma sitt eget liv. Det gäller utbildning, yrke, arbete, sättet att bo osv.

Vi moderater understryker friheten och valfriheten så ofta och så mycket att det kan vara förståeligt om någon frågar: Kan du verkligen lova människor hur mycket frihet som helst, ja, t.o.m. 100 % frihet? Gunnar

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

*Internationellt utveck-
lingssamarbete*

Heckscher, en av mina tidigare partiledare, uttryckte det ungefär på det här sättet: Varje människa har sitt område av frihet. Men mot min frihet står medmänniskans krav på frihet – ett slags motfrihet.

Så kan man beskriva ansvarstagandet. Med frihet följer ansvar. Med ökad frihet följer ökat ansvar för egna handlingar, för anhörigas väl och ve och trygghet över huvud taget samt för de människor i samhället som behöver mitt stöd. Men var går gränsen för mitt ansvar? Går den vid gränsen till Norge eller Danmark eller vid gränsen till Afrika? Självfallet finns det inga gränser för min ideologi eller för mitt ansvarstagande. Sverige är ett förhållandevis rikt land. Självfallet måste vi ta ett globalt ansvar. En stor del av världens befolkning lever i djupaste fattigdom. Många, många behöver materiell hjälp. Men det materiella utvecklingsarbetet förutsätter demokratisk utveckling.

Frihet, fred och demokrati och de enskilda människornas medinflytande är förutsättningar för både utveckling av ett samhälle och utveckling av de enskilda människorna. I det demokratiska samhället välkomnas nya idéer och kunskaper. Härigenom drivs utvecklingen vidare. I diktaturerna silas informationerna och idéerna, ja, en del censureras och förbjuds. I sådana länder stagnerar utvecklingen. Sämst har det gått för länder som kvarstannat i feodala strukturer eller som efter socialistisk förebild kollektiviserat jordbruket, förstatligat företag och ersatt den fria prishandlingen med central planering. Den fria marknadsekonomin förutsätter kunskaper som ligger till grund för utmaningar och risktagande. De u-länder som har utvecklat öppenheten och demokratin, som satsat på de enskildas frihet, ägande och ansvar, på marknadsekonomiska lösningar och en öppen utrikeshandel har klarat sig bäst.

Vi moderater anser att det är en av de stora utmaningarna att medverka i utvecklingen av demokratiska samhällssystem. I vår motion Uu218 föreslår vi ett nytt anslag, benämnt "Stöd till demokratisk utveckling". Jag yrkar bifall till reservation 6.

Det bör etableras ett fristående institut som studerar den demokratiska utvecklingen och utvecklingen av de mänskliga fri- och rättigheterna i våra samarbetsländer. Liknande institut finns i några andra länder. Visst görs det en hel del redan i dag för den demokratiska utvecklingen i en del av våra mottagarländer. Men samtidigt har det gått bistånd till regimer på ett sådant sätt att det har kunnat uppfattas som ett stöd, mot inhemsk opposition. Att det därutöver dagligen begås brott mot reglerna för de mänskliga rättigheterna är väl känt. Utskottsmajoriteten avstyrker vårt förslag. Det är beklagligt. Vi reserverar oss genom reservation 10.

Det är dess värre inte alla svenskar som stöder den svenska biståndspolitik. Orsaken är oftast att man vet så litet om förhållandena och livet i andra delar av världen. Vet man inget om problemen, om fattigdomen och om svälten, är det naturligtvis svårare att förstå. Därför måste vi alla medverka till ökad information om förhållandena i tredje världen. SIDA har huvudansvaret för informationen och har förvisso ansträngt sig. Men det räcker inte. Kritik har framförts om att det brister i öppenheten och att informationen har kommit för sent.

I Danmark bl.a. har man löst frågorna om biståndsinformation på annat

sätt. Framför allt har informationsinstitutionen Mellomfolkeligt Samvirke en självständig ställning gentemot den danska biståndsmyndigheten. Det tror jag är klokt. Informationsfrågan har utretts, men regeringen föreslår inga ändringar. Vi menar att detta är så viktigt att vi föreslår att en parlamentarisk arbetsgrupp tillsätts för att studera informationsfrågorna mera grundligt och komma med förslag. Detta framgår av reservation 90, som jag också yrkar bifall till.

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

*Internationellt utveck-
lingssamarbete*

Anf. 45 MARIA LEISSNER (fp):

Fru talman! Kvinnor utgör halva mänskligheten. De förfogar över en tiondel av världens inkomster, äger mindre än en hundra del av världens rikedomar men svarar för två tredjedelar av alla arbetstimmar i världen. Det mesta av detta arbete utförs av landsbygdens kvinnor: de brukar jorden, bär vatten, samlar bränsle, lagar maten, ser efter barn, gamla och sjuka. Kvinnors arbetsvillkor är ofta så dåliga, deras arbetsdagar så långa och produktiviteten i deras arbete så låg, att varje förbättring får en social och samhällsekonomisk betydelse. Man talar i dag om "fattigdomens feminisering". Kvinnors bidrag till ekonomin underskattas. Ibland har kvinnorna inte bara förbisetts utan t.o.m. missgynnats i biståndsinsatserna, detta trots att det visat sig att bistånd till kvinnor får spridningseffekter.

Kvinnorna har under nästan hela biståndets historia varit en bortglömd målgrupp. Det finns avskräckande exempel på felriktat bistånd. När man har velat introducera nya jordbruksmetoder har männen samlats till undervisning, trots att kvinnorna varit de som brukat jorden. När sedan inget händer, utan jorden blir brukad som förr, borde biståndsarbetarna kanske inte förvånas. Sådana misstag görs förhoppningsvis inte längre, åtminstone inte i svenskt bistånd. Men mycket återstår att göra. Kreditgivning till kvinnor på deras villkor behövs, både för kvinnor i jordbruket och för andra inkomstskapande projekt. I biståndet måste Sverige verka för att kvinnor får drägligare förhållanden på arbetsmarknaden. Kvinnors roll som jordbruksproducenter måste uppmärksammas. Mödra- och barnhälsovården inte minst är av central betydelse när det gäller att bekämpa undernäring och hälsoproblem. Det är hög tid att göra biståndet i dess helhet mer kvinnoinriktat.

Det har skett en positiv utveckling under de senaste åren. Vi har fått ett regionalt kvinnokontor i Nairobi. På andra biståndskontor finns det personal som har till uppgift att bl.a. följa upp kvinnoaspekten i biståndet. SIDA har ett handlingsprogram för kvinnoinriktat bistånd. Men det är viktigt att arbetet inte avstannar och att utvecklingen fortsätter. Nästa steg bör vara att ett handlingsprogram för kvinnobiståndet utarbetas för varje land, så att biståndet i sin helhet verkligen blir mer kvinnoinriktat. Att fortsätta arbetet med att bygga ut systemet med särskilda handläggare är också viktigt. Erfarenheterna från kontoret i Nairobi visar att det här har varit mycket värdefullt. Detta kontor bör bilda mönster för kommande regionala enheter på andra håll. Utvecklingen får inte tillåtas att stanna upp! Det är den farhågan som gör att vi har avgivit ett särskilt yttrande.

Det är av stort värde att kanalisera en betydande del av biståndet via multilaterala biståndsorgan, särskilt inom ramen för FN-familjen. Multilateralt bistånd gör mottagarländerna mindre beroende av politisk välvilja från

enskilda givarländer. Våra resurser kan också fördelas på fler länder än dem som vi själva har knutit oss till i bilateralt biståndssamarbete. Genom multibiståndet nås praktiskt taget alla u-länder oavsett storlek eller politisk eller ekonomisk betydelse.

Vad som ofta glöms bort är att biståndsmålen också gäller det multilaterala biståndet. Vi i Sverige måste agera mera kraftfullt för att man även i det multilaterala biståndet söker stödja demokratiska tendenser, en demokratisk samhällsutveckling, och för att man söker främja mänskliga rättigheter och beakta miljöaspekter.

Vi i folkpartiet ser därför med stor tillfredsställelse att utskottet nu ställer sig bakom vårt förslag om en parlamentariskt förankrad översyn av det multilaterala biståndet. De resurser som kanaliseras via multilateralt bistånd kommer således till ännu större nytta och styrs i ännu större utsträckning av de svenska biståndspolitiska målen.

Biståndet genom FN:s organ är också ett uttryck för den stora vikt som vi vill fästa vid FN:s arbete för fred och utveckling i världen. FN:s möjligheter att agera blir större endast om organisationen åtnjuter status och förtroende från medlemsländerna. Ett sätt att bidra till att stärka FN:s ställning är givetvis att dess olika organ, inte minst biståndsorganen, får bättre resurser. Dessutom kan man anta att de insatser som organisationen har gjort på senare tid för att lösa regionala konflikter kommer att stärka kraven på biståndsinsatser för att man skall kunna bygga upp av krig och konflikter förödda länder.

Den bristande viljan att förse FN och dess organ med resurser har tyvärr avspeglat sig också i bidragen till IDA och UNDP. Dessa bägge organ har fått minskade resurser under 1980-talet. Det slår hårt mot de två tyngsta multilaterala biståndsorganen, som är inriktade på att stödja de fattigaste u-länderna – särskilt i Afrika söder om Sahara. Sveriges andel av bidragen till IDA och UNDP har minskat under senare år. Därför föreslår vi i folkpartiet höjda svenska bidrag till både IDA och UNDP. De insatser som görs av UNRWA, Unicef, UNHCR och UNFPA är också mycket väsentliga. Palestinaflyktingarna, världens 15 miljoner flyktingar och de miljarder barn som finns i tredje världen behöver så oändligt mycket mer än vad som nu kan kanaliseras via FN-organens magra resurser. Därför föreslår vi i folkpartiet ökade anslag till dessa organisationer.

I utrikesutskottets betänkande sägs det att humanitärt bistånd utgår bl.a. i form av insatser för att främja mänskliga rättigheter, stödja politiskt förföljda och bidra till återuppbyggnad och förstärkning av politiska organisationer. Några rader längre ned på samma sida i betänkandet slår utskottsmajoriteten fast att "det för närvarande inte finns behov av ett särskilt anslag för humanitärt bistånd till Asien". Mot bakgrund av vad som nämnts är det ett hårresande uttalande från utskottsmajoriteten. Förhoppningsvis är det inte genomtänkt. Självfallet finns det behov i hela det väldiga Asien, behov som kan uppkomma i de mest skilda länder, av insatser från Sverige och svenska enskilda organisationer. Det finns ingen anledning att begränsa möjligheterna att ge humanitärt bistånd till människor som har utsatts för förföljelse enbart till Afrika och Latinamerika. Inte minst många enskilda organisationer hämmas starkt i sin ambition att stödja människor i

olika länder i Asien därför att det inte finns något anslag. Det är mot den bakgrunden som vi i folkpartiet yrkar på 35 milj. kr. för humanitärt bistånd till Asien som ett första steg.

Beträffande humanitärt bistånd i övrigt vill jag särskilt nämna det västsahariska folket, vars frihetskamp har pågått under alldeles för lång tid. Jag kan nog göra mig till tolk för de många riksdagsledamöter som redan har besökt lägren, och då vill jag säga att det har slagit oss att Polisario har en utomordentligt exemplarisk administration av sina flyktingläger. Man har alltså en synnerligen god administrativ förmåga. Men man har ett stort behov av hjälp. Sverige har under en längre tid gett bistånd via enskilda organisationer. Nu är det dock dags att gå vidare och erkänna att Polisario kan administrera biståndet väl. Därför föreslår vi i folkpartiet att det humanitära biståndet skall kunna kanaliseras också till Polisario, som då skall kunna ta emot anslaget direkt.

Med detta yrkar jag bifall till alla reservationer som folkpartiet har undertecknat.

Anf. 46 KARIN SÖDER (c):

Fru talman! 1989 är ett mycket viktigt år för världens barn. Förhoppningsvis kommer en barnrättskonvention att antas under hösten – en konvention som visar att den konvention om de mänskliga rättigheterna som finns inte är tillräcklig när det gäller att ge barnen det skydd som de behöver. Jag är glad över att statsrådet Hjelm-Wallén också tog upp den frågan tidigare i dag.

Men vad kommer då efter det att en konvention blivit antagen av ett antal länder? Jo, förverkligandet av denna. Naturligtvis handlar det då också om vilket ansvar vi är beredda att ta både för våra egna barn och för världens barn över huvud taget.

Hur ser barnens värld ut? Vilka rättigheter har barnen verkligen i dag? Bilden är skrämmande i stora delar av världen. Av UNICEF:s rapport "Barnens situation i världen" framgår att en stor del av världens befolkning efter 40 år av framåtskridande nu glider tillbaka i fattigdom. Det är bl.a. de fattiga ländernas enorma skuldbörda som har medfört en sänkning av levnadsstandarden med 10–25 % i delar av Afrika och Latinamerika under 80-talet.

När det gäller hälsovården har man tvingats skära ned. Barnadödligheten ökar i områden där den tidigare har minskat.

Av andra rapporter framgår att dödligheten bland kvinnor i samband med förlossningar är oerhört hög. Det talas om att antalet kvinnor som dör är att jämföra med att ett jumbojetplan fullt av passagerare störtar var fjärde timme. En enorm katastrof sker alltså var fjärde timme, något som vi egentligen väldigt tyst – för att inte säga sällan – talar om. Som en följd därav lever det nyfödda barnet under mycket svåra omständigheter, om det nu över huvud taget överlever. Det här berörde Maria Leissner något tidigare. Hon talade ju om fattigdomens "feminisering". Det här är en del av den helhet som hon beskrev. Det handlar om kvinnornas lott i världen. Dess värre hinner jag inte ta upp den saken här. Men jag instämmer i mycket av det som Maria Leissner tidigare sade.

Vi måste alltså medverka inte bara till att skuldbördan minskas utan också

till att allt fler barn kan räddas till ett värdigt liv. Det gäller också att sprida kunskap om de stora behov som världens barn i dag har. Fattigdom, svält och riskerna med förlösningar är inte de enda hoten mot barnen. Därtill kommer flyktingskapet och de fysiska och inte minst psykiska problem som följer i dess spår. Långa tider får barn leva åtskilda från sina föräldrar. Man kan föreställa sig vad det för med sig och vilka vedermödor som dessa barn får utstå. Bilden av vad som händer dessa barn möter oss dagligen i TV, radio och tidningar – om vi tar till oss den här bilden ordentligt.

I krigens spår följer föräldralösa och sönderskjutna barn i en omfattning som aldrig tidigare inträffat i krigssituationer. Nu är det upp till 95 % civila som dör och 5 % soldater. Det är en fantastisk ökning i förhållande till vad som hände under andra världskriget. Bland de 95 % som dör är det mest kvinnor och barn. Vi känner igen situationen från Libanon, Afghanistan, södra Afrika, Västbanken och Gaza, för att nämna några av de platser där våldshandlingar har skördat många oskyldiga offer. Kemiska stridsmedel har också kommit till användning, vilka har en fruktansvärd effekt på barnen.

Det var mot bakgrund av barnens situation som vi i centerpartiet med förväning tog del av biståndspropositionen och fann att mycket liten uppmärksamhet ägnades åt barnens situation. I praktiskt biståndsbete från svensk sida är förhållandet lyckligtvis betydligt bättre, men enligt vår mening speglar ändå den text, som biståndsministern underbygger sina äskanden med, en uppfattning om vad hon anser är det viktigaste.

Det är min förhoppning – och det är samtidigt en fråga – att vi i nästa års proposition om biståndet kan utläsa ett klarare och tydligare engagemang för barnen.

Det är därför som vi i centerpartiet i reservation 12 framhåller barnens centrala plats i biståndsbetet och bl.a. visar hur enkla medel som rent vatten, bättre hygien, mat och kläder kan åstadkomma goda resultat. Framför allt måste detta komma fram i ljust, tillsammans med kvinnornas situation, därför att barns och kvinnors situation hör så intimt samman.

Därtill kommer att de vaccinationsprogram som bl.a. genomförs genom UNICEF är oerhört värdefulla i kampen mot barnadödlighet och för att i hög grad förebygga olika handikapp. Vi anser därför att UNICEF bör få ett ökat tillskott med 20 milj. kr. i förhållande till regeringens förslag, även om vi är medvetna om att den svenska regeringen är frikostig när det gäller att stödja UNICEF. UNICEF säger att 1,8 miljoner barns liv kan räddas med ytterligare 3 milj. kr. till dess vaccinationsprogram. Det är realiteten, och det måste vara avgörande när vi tar ställning: Hur många barns liv kan vi rädda? Det tillskott som centern föreslår kan alltså bidra till en icke föraktlig, större insats för att rädda barns liv.

Inte minst mot bakgrund av att en konvention om barnens rätt nu skall antas är det mycket viktigt att den svenska regeringen presenterar sina ambitioner också på barnens område när det gäller att fullfölja denna konventions uppdrag till varje land, både för våra egna barn och för barn i andra länder.

Jag skulle vilja citera vad statsministern har sagt i ett sammanhang när UNICEF:s rapport presenterades. Han säger: "Jag delar uppfattningen att barnfrågan måste få en prioriterad ställning i det internationella samarbetet.

Barnfrågorna måste behandlas i den ekonomiska, sociala och kulturella verklighet i vilken vi alla lever och verkar."

Jag instämmer helhjärtat i vad statsministern har sagt och hoppas att det kommer till uttryck i nästa års proposition och även tidigare.

I reservationerna 45 och 46 tar vi upp ytterligare insatser för södra Afrika. De hårt prövade folken i denna del av världen behöver ökat stöd i form av både regionala insatser och humanitärt bistånd. Apartheidregimens förtryck, förföljelser och avskyvärda handlingar mot folk i både Sydafrika och frontstaterna måste med alla till buds stående medel motverkas. Barnens lidande i dessa områden är ofta så förfärande att det saknar motsvarighet i någon annan del av världen.

Jag utgår från – det framgick också av vad statsrådet tidigare sade – att vi i vårt arbete måste samarbeta med de lokala, positiva krafterna i detta område, stödja dem och vara mycket observanta på de prioriteringar som de vill att vi skall göra. Centerpartiet anser att det är nödvändigt att yrka på ytterligare medel för arbetet i detta område. För regionala insatser föreslår vi ytterligare 35 miljoner, och tillsammans med folkpartiet föreslår vi 25 miljoner för humanitära insatser i södra Afrika.

Jag beklagar att utskottet inte har velat ställa sig bakom centerns förslag när det gäller nordiskt biståndssamarbete. Ett uttalande från Sveriges riksdag för gemensamma nordiska insatser framför allt i södra Afrika hade varit ett sätt för riksdagen att visa att vi tror på styrkan i ett brett och gemensamt agerande för demokrati, rättvisa och solidaritet med förtryckta folk, som kämpar för just demokrati i ett av de hårdast drabbade områdena i världen.

Det finns förslag och ett nordiskt handlingsprogram i Nordiska rådet, och ministerrådet arbetar med frågorna, men det vore väsentligt att också Sveriges riksdag ställde sig bakom ambitionerna att upprätta ett särskilt ministerråd för biståndsfrågor, som skall lägga fram förslag om nya samarbetsprojekt, där den miljömässiga, sociala och kulturella dimensionen i biståndet prioriteras. Vidare bör utbildning och rekrytering av biståndspersonal samordnas och gemensamma insatser göras för de fattigaste och mest skuldtyngda länderna, där framför allt Afrika men också Centralamerika har nämnts. Det skulle vara intressant att höra statsrådets syn på dessa saker.

Jag vill också ta upp frågan om situationen på Västbanken. Här vet vi att intifadan har gått fram mot barn på ett fruktansvärt sätt, och arbetet för en fredlig lösning i detta område är nödvändig för rättvisans skull och för barnens möjligheter att bygga upp en framtid.

Utskottet har en utmärkt skrivning på denna punkt och visar vad som görs när det gäller Västbanken och Gaza. I centerns reservation tar vi upp frågan om ett utvecklingsbistånd på ytterligare 2 milj. kr. till palestinierna, för att de skall kunna utveckla sin egen ekonomi genom egen produktion, såsom jordbruk och hantverk.

Allra sist, fru talman, skulle jag vilja ta upp de enskilda organisationernas arbete. Det är en fantastisk viktig del av hela den svenska biståndsinsatsen. Dessa organisationer hjälper till att sprida opinion för vårt bistånd, som vi betalar över skattemedel. På detta sätt får människor också möjligheter att

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

Internationellt utvecklingsamarbete

helt med egna insatser bidra till ett ännu större bistånd än det som beslutas här i riksdagen.

Mot bakgrund av den respekt som de enskilda organisationerna åtnjuter i riksdagen och regeringen, vill vi i centern yrka på ytterligare 100 milj. kr. till de enskilda organisationernas biståndsinsatser, dvs. sammantaget 675 miljoner.

Med dessa kortfattade synpunkter på väsentliga frågor vill jag, fru talman, yrka bifall till reservationerna 12, 20, 45, 46, 53 och 58.

Anf. 47 KARL-ERIK SVARTBERG (s):

Fru talman! Jag hade förmånen att i morse hälsa en kär gäst välkommen till riksdagen. Nu sitter hon som talmannens gäst på läktaren, en levande legend i biståndssammanhang – Barbro Johansson från Tanzania. Hon är missionär och har under 20 år varit ledamot av Tanzanias parlament. Hon har arbetat praktiskt med det som vi debatterar om här i dag, och hon gjorde det faktiskt innan vi här i Sveriges riksdag hade formulerat en biståndspolitik.

Fru talman! Den 1–5 april deltog jag tillsammans med Inger Koch i en konferens i Harare om stöd till Namibia inför självständigheten. I konferensen deltog parlamentariker från frontstaterna och Västeuropa, en stor SWAPO-delegation under ledning av ordföranden Sam Nujoma samt en stor delegation från kyrkorådet i Namibia.

Det huvudintryck som jag fick från konferensen, av direktrapporterna inifrån Namibia och av de olika observatörsrapporterna är att Sydafrika håller på att totalt manipulera hela fredsprocessen i Namibia. Att SWAPO direkt fick skulden för de strider som bröt ut på fredsprocessens första dag den 1 april ser jag som ett tecken på att Sydafrika tillåts styra händelseförloppet i alltför stor utsträckning.

Vi talade med en västtysk förbundsdagsledamot, som hade varit inne i Namibia. Hon reste den 30 mars, alltså två dagar tidigare, upp emot Namibias gräns mot Angola. Hon fann till sin förvåning att hon måste köra om en stor sydafrikansk pansarkolonn, som var på väg mot gränstrakterna. Den var alltså tvärtemot alla överenskommelser på väg norrut när den egentligen skulle dra sig mot sina baser. Det är den pansarkolonn som vi har kunnat se operera där uppe mot civilbefolkningen och också mot SWAPO.

Det namibiska kyrkorådet sände en delegation av hög dignitet till stridsområdena uppe i norr för att ta reda på fakta. I en rapport som vi fick ta del av där nere hänvisar ögonvittnen som man fick kontakt med till att det var sydafrikansk militär som omringade SWAPO-grupperingarna och började skjutandet. Det var ingalunda några SWAPO-anfall. Bara i byn Okahenge krävdes åtminstone 33 SWAPO-soldaters liv vid det här första tillfället.

Det stora problemet i Namibia i dag är ju att FN-styrkorna inte klarar av sina bevakningsuppdrag. Av de 4 650 FN-soldater som säkerhetsrådet har beslutat om var bara knappt en fjärdedel på plats. Det är ju så – vi kan konstatera det redan nu, tror jag – att de 4 650 FN-soldaterna inte kommer att räcka. Av torftiga ekonomiska skäl har man skurit ned den ursprungligen beslutade styrkan om 7 500 FN-soldater.

Man kritiserar FN för det här. Ja, det är lätt att kritisera FN, men de som skall kritiseras är naturligtvis de medlemsstater som har fattat beslutet, och

här faller ansvaret tungt på de permanenta medlemmarna i säkerhetsrådet. Det är mot dem som kritiken bör riktas. Men det riktas självfallet också hård kritik både från kyrkorådet och från SWAPO mot Martti Ahtisaari, som är generalsekreterarens speciella representant där nere, och framför allt mot beslutet att låta Sydafrikas 101:a bataljon svara för, som man säger, säkerheten i landet.

Det är just dessa mördarstyrkor som vi har bett FN skydda vårt folk emot, sade Sam Nujoma på en presskonferens som jag åhörde där nere. Det namibiska kyrkorådet har dessutom kritiserat FN-styrkorna dels för att de inte finns till hands när de behövs, dels för att de umgås för mycket med Sydafrikas trupper. Det skapar en bild av att FN inte är opartiskt. Det vore förödande om namibierna inte vågar lita på FN. Därför måste det nu till stora insatser från FN:s sida för att återvinna namibiernas förtroende för FN. Det namibiska folket behöver FN:s stöd, och det behöver också vårt stöd.

Fru talman! Jag har velat lämna den här bilden som en bakgrund, en ögonvittnesskildring direkt där nerifrån. FN har naturligtvis stora problem i många sammanhang, men det är ju oftast FN:s medlemsländer som är orsaken till problemen. Det är därför som det är viktigt att ge de här exemplen.

I sin bok "United Nations: Divided World" refererar den kanadensiske parlamentsledamoten Douglas Rouché en undersökning, där Kanadas FN-politik jämförs med den som bedrivs av andra medelstora demokratiska i-länder. Jag citerar några rader:

"En annan fråga som ställdes gällde vilket land som från början stött FN mest konsekvent. En fjärdedel svarade: De nordiska länderna."

De nordiska länderna har redan från början varit FN:s allra bästa vänner. I varje fall vågar jag säga att det i de nordiska länderna finns ett brett folkligt stöd för FN, för dess arbete och för dess idéer.

Dagens ämne är mycket konkret. Och för många människor runt vårt klot är FN en realitet. I sitt tal i generalförsamlingen vid FN:s 40-årsjubileum 1985 sade Olof Palme:

"För många människor runt om i världen står FN för något mycket konkret, ett viktigt inslag i deras personliga vardagsliv.

Ett barn i Afrika lär sig läsa i en skola som finansieras av Unesco. En jordbrukare i Asien får en säck utsäde med FAO:s eller WFP:s – Världslivsmedelsprogrammets – namn på. FN:s utvecklingsprogram UNDP berör med sina biståndsprojekt nästan alla u-länder.

Flyktingar i alla världsdelar får skydd av FN:s flyktingkommisariat. Kvinnor som kämpar för jämlikhet och värdighet får stöd av diskussionerna på FN-möten som exempelvis Nairobi-konferensen. Många vanliga människor i en rad länder har känt sig tryggare tack vare närvaron av FN:s fredsbevarande styrkor.

Om, vilket vi uppriktigt hoppas, WHO:s och UNICEF:s initiativ att vaccinera all världens barn mot allvarliga smittsjukdomar kröns med framgång kommer oräkneliga familjer att betrakta FN som en välgörare."

Fru talman! FN står nu som alltid i sin historia inför många stora utmaningar. Då är det naturligtvis tragiskt att behöva konstatera – som också biståndsministern gjorde i sitt anförande – att de rika industriländerna i stor

utsträckning sviker. Det gör ju att det redan skeva betalningsmönstret när det gäller FN:s frivilliga fonder blir ännu skevare.

Sverige är för närvarande den största bidragsgivaren till Unicef, FN:s barnfond. Lilla Sverige jämfört med de stora, rika länderna! Jag har någon gång tidigare – jag tror det var 1987 – hänvisat till att de små nordiska länderna gav mer till Unicef i dollar räknat än vad stormakterna USA, Japan, Västtyskland, Storbritannien och Sovjetunionen kunde prestera tillsammans.

Detta är förödande. Vi är näst störst när det gäller bidrag till UNDP – så jag förstår inte varifrån Maria Leissner har fått uppgiften att vår andel där sjunker. Vi är alltså nu näst störst, och jag vet att det har förekommit resonemang om – eller farhågor för, om man så vill – att Sverige skulle bli allra störst.

Vi strävar ju inte efter att vara störst i de här sammanhangen. Vår strävan måste vara att få de rika länderna att ta sitt ansvar för FN, för FN:s frivilliga fonder och för världens barn och kvinnor – och allt vad vi vill räkna upp. Ytterligare höjningar behövs.

Jag vet att det finns reservationer till utskottets betänkande. Vi har gjort avvägningar inom biståndsramen. Men jag vet – och jag har kunnat konstatera det år efter år – att utöver de anslag som vi fördelar är regeringen alltid beredd att ställa särskilda medel till förfogande när så krävs. Jag tror att att det kommer att krävas när det gäller exempelvis Namibia.

James Grant, barnfondschefen, presenterade den 4 april nere i Harare tillsammans med president Mugabe en ny rapport om Children on the Front Line – barn i frontstaterna. Det är en skrämmande dokumentation, som kommer att visa att det behövs ytterligare insatser i Namibia, Angola och Moçambique.

Jag är glad över att vår statsminister, när det stod klart att vi inte fick delta i UNTAG, de fredsbevarande styrkorna i Namibia, gjorde klart att de pengar vi hade avsett att använda där skall på sikt sättas in som bistånd i Namibia.

Anf. 48 MARIA LEISSNER (fp) replik:

Fru talman! Karl-Erik Svartberg talar väl om det svenska biståndet till FN:s olika organ. Men tyvärr har den svenska andelen av IDA:s och UNDP:s budgetar trots detta sjunkit på senare tid. När det gäller UNDP var Sveriges andel i slutet av 70-talet 11 %, men den ligger nu på mellan 7 och 8 %.

När det gäller IDA var vår andel 3 % vid den sjätte påfyllningen i början av 80-talet, men vid den åttonde påfyllningen i slutet av 80-talet är den nere på 2,6 %. Tyvärr är det nog jag, och inte Karl-Erik Svartberg, som har rätt.

Anf. 49 KARL-ERIK SVARTBERG (s) replik:

Fru talman! Får jag då till Maria Leissner säga att IDA-bidraget avgörs i förhandlingar vart tredje år. Vi driver alltså uppfattningen att det skall vara en real höjning totalt, och det arbetet pågår för närvarande.

När det gäller UNDP är det faktiskt så, att de nordiska länderna tillsammans – med Sverige främst i det ledet – står för drygt 30 % av UNDP:s budget. Det är inte bra, Maria Leissner, att dessa små länder skall svara för nästan en tredjedel av UNDP:s budget. Vi måste bearbeta andra länder för

att de skall öka sina bidrag, framför allt de rikaste och de största länderna. Det är detta som det är fråga om.

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

Internationellt utvecklingsarbete

Anf. 50 MARIA LEISSNER (fp) replik:

Fru talman! Det är ledsamt att höra hur Karl-Erik Svartberg försvarar en neddragning av den svenska andelen av IDA:s och framför allt UNDP:s budget med att de nordiska länderna ju tillsammans ger så pass mycket. Det tråkiga är att denna neddragning sker vid en tid när UNDP:s bidrag blir mindre – när man får mindre resurser från världssamfundet. Då är det ju rimligt att Sverige åtminstone har kvar den andel som man hade tidigare, alldeles oavsett problemet med balansen mellan de nordiska länderna och övriga länder.

Anf. 51 KARL-ERIK SVARTBERG (s) replik:

Fru talman! Detta är ju en ofruktbar argumentation. Vi är störst när det gäller Unicef, vi är näst störst när det gäller UNDP. Vi förhandlar tillsammans med de andra om IDA-bidraget, och vi driver alltså frågan om en höjning totalt – precis på samma sätt som vi driver frågan om en höjning totalt av bidragen till UNDP och till FN:s alla övriga frivilliga fonder. Det är viktigt att vi gör detta, och jag skulle önska att vi kunde göra det litet mer konkret tillsammans när det gäller övriga länder. Det är där vi måste sätta in attackerna.

Förste vice talmannen anmälde att Maria Leissner anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 52 BERITH ERIKSSON (vpk):

Fru talman! Det finns ett stort och stabilt stöd för u-landsbistånd hos det svenska folket, det visar Statistiska centralbyråns årliga opinionsmätning.

SCB-undersökningen visar även att svenskarna tror att stödet gör nytta. Det finns alltså en tilltro till biståndet inte bara som idé utan även som praktisk politik.

Under årtionden har vi sett och hört det mesta när det gäller svältande och döende människor – oftast kvinnor och barn. Vi har i våra TV-apparater sett deras förtvivilade, mörka, undrande ögon. Men hungern och svälten skapar också en vrede hos människorna i dessa länder, en vrede som i längden inte låter sig tyglas. Ambassadör Inga Thorsson skrev i ett debattinlägg att minimikravet för att förhindra att "den sociala bomben" briserar är att utvecklingsbiståndet från de rika länderna höjs till 2 % av BNP. Inga Thorsson hoppas på att socialdemokraterna vid sin nästa kongress skall fatta ett sådant beslut.

Men riksdagen skulle kunna ta ett steg mot det målet redan i dag. Vi vet ju att vi har det svenska folket bakom oss.

Det svenska u-landsbiståndet är 26 år gammalt. Vi hade stor tilltro till biståndet på 60-talet. Vi trodde att u-länder med biståndets hjälp snart skulle ta sig in i de utvecklade ländernas skara. Sent 70-tal och 80-talet har skingrat en del av dessa förhoppningar.

Fru talman! Lidandet och orättvisorna i världen har bestämda orsaker. Det

finns ett direkt samband mellan svält och miljöförstöring i u-länderna och ekonomisk utveckling i i-länderna. Den orättvisa och orättfärdiga handeln är en av orsakerna. 1972 behövde ett u-land producera 7 ton bomull för att köpa en lastbil från ett i-land. I dag måste man producera 54 ton för att kunna köpa en lastbil. Det är en talande siffra, som visar hur den orättvisa handeln har ökat.

De svenska programländerna i södra Afrika tillhör de länder som mest gått kräftgång. Yttre omständigheter har naturligtvis spelat in, men Sverige bär också en del av skulden. Bristen på kunskap om hur mottagarländerna fungerar socialt, etnologiskt, ekonomiskt och historiskt har gjort att man satsat på en alltför snabb industrialisering och förbisett det egna jordbruket.

Fru talman! Det är viktigt med kvinnor i de beslutande församlingarna, därför att det är kvinnor som uppmärksammar, talar för och arbetar för kvinnor och barn. Så är fallet även här i kammaren i dag. Jag tänker också tala om kvinnor och barn.

I många av u-länderna är det kvinnorna som ensamma sköter jordbruk och familjens försörjning. Därför medför felsatsningar och den åtstramningspolitik som ålagts länderna, med minskade sjukvårds- och andra sociala omsorger som följd, att svält och död hela tiden ökar i dessa länder. I vpk:s reservation om stöd till familjeförsörjande kvinnohushåll på landsbygden påpekas att stöd bör ges till projekt direkt riktade till kvinnorna.

En halv miljon kvinnor i tredje världen dör varje år i samband med havandeskap och barnafödande. Ett lika stort antal – en halv miljon – barn dör varje år som en följd av den ekonomiska tillbakagången. Tillsammans gör det 2 600 personer varje dag. Det är – för att fördubbla Karin Söders liknelse – som om åtta fullastade passagerarflygplan skulle störta var fjärde timme.

Unicef beskriver denna verklighet med ord som "skammens statistik", och skuldskrisens fattigdomsfälla som en "illgärning mot mänskligheten".

De flesta av dessa kvinnor kunde ha räddats med förhållandevis små insatser. Barnens död i undernäring och infektioner kunde ha förhindrats. Det är en katastrof som det är oacceptabelt tyst om.

Kunskaper och resurser måste fram för att stoppa sjukdomar, svält och död. Biståndet måste inriktas på att ändra dessa förfärliga förhållanden. Men, fru talman, indignation och medlidande är inte tillräckligt. Sverige kan och bör i sitt biståndsarbete successivt vidga planeringsramen så att biståndet 1995 når upp till 2 % av BNI.

En översyn måste göras ur ett långt perspektiv. Vi måste få ett bistånd som verkligen förändrar, som är integrerat i ett socialt och ekonomiskt perspektiv.

Detta, fru talman, är en stor framtidsuppgift. Därför anser vpk dels att det krävs en genomgripande översyn av biståndets inriktning och innehåll, dels att det krävs ett särskilt departement för u-landsfrågor. Till det departementet skulle föras de bistånds- och handelsfrågor som i dag handläggs i utrikesdepartementet, men även andra frågor med betydelse för våra relationer med u-länderna, frågor som i dag handhas av andra departement, t.ex. finans-, industri-, jordbruks- och miljöfrågor.

Om vpk:s reservation angående en biståndspolitisk utredning i dag faller

kommer vi att stödja centrens reservation nr 16. Om även folkpartiet ansluter sig, kan vi få en utredning till stånd omedelbart utan att vänta på att eventuella utfästelser infrias av socialdemokraterna.

En teknik som är anpassad till u-ländernas möjligheter är nödvändig. Och Appropriate Technology Sweden synes ha kunnat ta fram en del sådan teknik. Vi kommer därför att stödja också reservation 62. Så även reservation 12 om barnens roll i utvecklingssamarbete.

Fru talman! Vpk:s reservationer om ökat stöd till programländer, om ökade anslag till FN:s organ och om humanitärt bistånd till olika länder är i dag 15 stycken. Om jag skulle tala för alla dessa reservationer skulle min taletid bli oacceptabelt lång. Jag yrkar härmed bifall till vpk:s alla reservationer!

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

Internationellt utvecklingssamarbete

Anf. 53 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslaget nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

Anf. 54 PER GAHRTON (mp):

Fru talman! Liksom Karl-Erik Svartberg har jag studerat en del u-landsbistånd på platsen, bl.a. i Egypten, som återigen står under press från Världsbanken att omstrukturera. I intervjuer i Kairotidningarna berättar fattiga människor att om förslagen genomförs och brödpriserna höjs har de inget annat val än att gå ut på gatorna och demonstrera och kanske plocka fram dolda vapen ur gömmorna – så säger de faktiskt.

Också i Sudan har jag kunnat se projekt, som emellertid givit mycket mer positiva erfarenheter. Det visar sig att det inte bara är något slags okunnighet hos människorna ute i de fattiga byarna som gör att de hugger ned träd och bidrar till ökenspridningen. Tvärtom. De har stor kunskap om de ekologiska sambanden, men deras integration i världsekonomin – där det finns en stor efterfrågan från kapitalstarka grupper på boskap, som trampar ned växterna och därmed bidrar till ökenspridningen – gör att situationen ändå försämras. Lösningen, som bl.a. ett projekt från Svensk-sudanska föreningen har visat, är just en ökad självtillit.

Om Sudanprojektet har jag motionerat och fått en positiv skrivning från utskottet. Om självtillit har miljöpartiet motionerat i en partimotion, som har lett till ett delvis intressant resonemang från utskottet som skriver: "I denna mening bör den svenska biståndspolitiken vara inriktad på självtillit.

Om däremot självtillit innebär att biståndsinsatser som kan tänkas bidra till exportinkomster inte bör förekomma, kan utskottet inte dela den uppfattning som framförs – – –."

Men detta är ju en fråga om gradskillnader. Det är ju en karikatyr av vad vi menar med självtillit. Vi har ju inte sagt att exportinkomster över huvud taget inte skall förekomma. När utskottet måste avstyrka en sådan här reservation, trots att det tidigare har fört ett intressant resonemang i denna riktning, bara genom att ägna sig åt en karikatyr, är det ett av tecknen i detta betänkande på att biståndspolitiken över huvud taget är höggradigt mogen för en allmän översyn.

Det finns många andra sådana exempel, t.ex. URI-projektet där utskotts-

majoriteten tyvärr, trots att det erkänner att någon miljökonsekvensanalys inte har gjorts och trots att det erkänner att förhandlingar pågår men att ingen vet vad som kommer att bli beslutet av dem, ändå bemyndigar regeringen att använda 400 milj. kr. – utan att det hela alltså är tillräckligt utrett!

Detta är ett av många tecken på att den svenska biståndspolitiken, som också Pär Granstedt sade här tidigare i ett mycket intressant anförande, håller på att i vissa avseenden få en slagsida under förtäckt exportstöd. Detta sker på ett sätt som vi tycker är ytterligt olyckligt. Också synen på Världsbanken och på att svenska biståndsmedel skall användas till att kanalisera pengar på ett sådant sätt att de i praktiken kommer att hamna hos de stora bankerna är ett exempel på den felinriktning av u-landsbiståndet som pågår.

Om biståndets inriktning har vi väldigt olika uppfattningar här i kammaren. Detta har framgått av den här debatten men också av mängden av reservationer till utskottets betänkande.

Samtidigt finns det vissa intressanta grundläggande tankar, om man ägnar sig åt sakpolitik. Där kan man hitta korrekta och riktiga konstateranden också hos dem som man i många avseenden inte alls instämmer med. Så t.ex. står det i moderatreservation nr 3 på s. 135 att "kvantitetsaspekter uppmärksammas mer än kvalitetsaspekter när det borde vara tvärtom".

Vi kan instämma i det när det är uttryckt på det sättet. Detta är det stora problemet med det svenska biståndet: det har, med hjälp av enprocentsmålet, lyfts till en sådan nivå att det stora problemet just nu inte är kvantiteten utan kvaliteten – innehållet, alltså inriktningen.

Jag vet att det finns ganska olika uppfattningar om vad kvalitet i detta avseende betyder. Ändå har alltså nu inte mindre än fyra av riksdagens oppositionspartier, delvis under pågående debatt här i kammaren, lyckats resonera sig fram till att de vill ha en övergripande biståndspolitisk utredning. Trots olikartade ställningstaganden i utskottet och olika reservationskrivningar är de ändå, när de kommer till den avgörande voteringen, beredda att stödja den reservation som i utskottet hade störst anslutning.

Efter de holmgångar som har varit mellan vpk och moderaterna säger nu vpk att de är beredda att i sista omgången ändå stödja den gemensamma moderat-center-reservationen om en biståndspolitisk utredning.

Vi har sagt att också vi när vår reservation med stor sannolikhet har fallit är beredda att stödja den borgerliga reservationen. Nu fattas alltså ett oppositionsparti för att det skall bli majoritet i riksdagen, för att riksdagen skall visa att en debatt i denna kammare inte bara är en teaterpjäs utan i vissa fall kan leda till att beslutet påverkas. Det fattas ett oppositionsparti!

Det är dessutom det oppositionsparti som på olika sätt har velat framträda som det mest u-landsbiståndsvänliga av samtliga oppositionspartier, nämligen folkpartiet. Jag har ännu inte givit upp hoppet – det har i och för sig gått några timmar under vilka vi har väntat på en signal i något av de många inläggen från folkpartiet – om att partiet nu skulle kunna låta sak gå före, inte prestige, utan före en dålig riksdagstradition, nämligen den att man alltid måste hålla fast vid exakt det man har sagt i utskottet.

Nu har det kommit in ett nytt parti i riksdagen. Vi introducerade vissa nya

traditioner som jag tycker andra kan ta efter. Som ni säkert har märkt har det ganska ofta förekommit att vi stödjer reservationer som vi inte har stött i utskotten.

Vår riksdagsgrupp har ett självständigt inflytande, och våra utskottsledamöter är inte allvisa personer. De följer partiprogrammet, men riksdagsgruppen kan ibland – inom partiprogrammets ram givetvis – i en avvägningsfråga ändå komma till en annan slutsats än våra utskottsrepresentanter.

Jag har väldigt svårt att tro att frågan om en biståndspolitisk utredning är bunden i folkpartiets partiprogram. Den frågan kan knappast ha den karaktären. Det är ändå en sorts avvägningsfråga, men i detta läge en väldigt intressant och viktig avvägningsfråga, om vi efter alla dessa år skall få en ordentlig saklig grundval för det vidare arbetet med biståndspolitiken i ett läge där det inte är mängden pengar som är det allena avgörande, utan inriktningen.

Jag vill verkligen starkt vädja till folkpartiet att nu stå upp för att vara ett u-landshjälpsprogressivt parti. Jag har mycket svårt att se vilka skäl som skulle kunna bromsa ett folkpartistöd för denna reservation i voteringen i ett läge då Bertil Måbrink kommer att rösta på samma sätt som Margareta af Ugglas. Det visar nämligen att prestige och profileringar kan överskridas i denna kammare. Riksdagen skulle faktiskt kunna visa värdighet och låta sak gå före petitesser.

Jag hoppas innerligt att jag nu inte har sagt någonting som väcker onda känslor hos folkpartiet. Det har i så fall varit helt oavsiktligt. Detta är en vänlig och saklig vädjan till folkpartiet att medverka dels till ett sakpolitiskt mycket viktigt beslut, dels till ett beslut som skulle kunna höja riksdagens prestige litet grand över teaternivån, där den alltför ofta befinner sig.

Anf. 55 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Fru talman! Jag har lyssnat på de "vänliga", lockande tonfallen från Per Gahrton. Jag tackar för de vänliga inbjudningsorden.

Per Gahrton vädjar att vi inte skall låta riksdagen vara en teaterpjäs där man inte kan ändra sig utan måste följa vissa mönster hela vägen ut, så att säga.

Nu har inte folkpartiet intagit den här ställningen utan att ha en grundlig motivering för den. Vi har länge drivit linjen att vi skall arbeta med utredningar – rullande sådana – på de områden vi finner anledning att utreda.

Det är litet märkligt när Per Gahrton så att säga dömer hela folkpartiets u-landspolitik och menar att den skulle stå och falla med om vi accepterar denna totala utredning av biståndet. Det är en ganska märklig inställning, att man på vågskålen skulle lägga detta enda förfaringsätt – man borde väl ändå se till helheten i vårt biståndsprogram och i vad vi för fram i våra motioner, innan man dömer ut folkpartiets biståndspolitik?

Vi menar att det är risk för att mycket blir lagt på is om man tillsätter en så här stor utredning och att det är på något sätt skulle lägga en död hand över biståndspolitiken. Dessutom är ju de olika partiernas utgångspunkter diametralt motsatta. Det ser vi också i dag: det är ju inte så att det finns en enhetlig reservation på det här området, utan det är tre olika reservationer – och det är ingen tillfällighet. Vi har moderaterna, som har till utgångspunkt

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

*Internationellt utveck-
lingssamarbete*

att sänka biståndet, vi har centerpartiet, som vill låta det ligga kvar på den nivå som det har i dag, och vi har vpk, som vill öka biståndet. Detta skulle vara utgångspunkten för en utredning!

Nej, från folkpartiets sida tror vi mer på rullande utredningar, och det har vi också visat. Det är inte så att vi säger nej till utredningar – vi har sagt ja till flera stycken, och vi säger ja till en här i dag, nämligen på det multilaterala biståndets område. Vi tycker det är riktigt att man på så sätt försöker finna nya, effektiva vägar för biståndet.

Folkpartiet anser – och att det ligger mycket i detta resonemang borde även Per Gahrton inse – att det blir effektivare genom att man utreder på de områden där vi finner bekymmer.

Anf. 56 MARIA LEISSNER (fp) replik:

Fru talman! Progressiviteten för Per Gahrton har nu reducerats till att utmyнна i ett utredningskrav.

Det är i och för sig trevligt med utmaningar, men som Per Gahrton sade skall vi nog inte enbart betrakta den här debatten som en teaterpjäs. Det väsentliga är ju att det inte är teaterreplikor för stunden man säger utan att det som sägs här i kammaren kan gälla även utanför scenen.

Nu finns det inte förutsättningar att få en majoritet i kammaren för en utredning, av det huvudsakliga skälet att vi har sakliga argument emot att ställa upp för en utredning, som Karl-Göran Biörsmark sade nyss.

Men naturligtvis behöver man inte säga nej för all framtid till en utredning. Det finns en omständighet som mycket väl skulle kunna motivera en biståndspolitisk översyn av det slag som Per Gahrton talar om, och det är om riksdagen beslutar sig för att gå utöver enprocentsmålet och sätta upp 2 % som ett nytt biståndspolitiskt mål. Om riksdagen fattar ett beslut att kraftigt utöka det svenska biståndet, så är det självklart att vi från folkpartiets sida skulle överväga om det inte i så fall vore lämpligt med en utredning för att diskutera hur innehållet i ett sådant, utökat bistånd skall se ut. Är det så att Per Gahrton kan bidra till en sådan majoritet i riksdagen, så kan kanske folkpartiet bidra med den andra delen.

Anf. 57 PER GAHRTON (mp) replik:

Fru talman! Jaha – så gick det med det försöket att vara konstruktiv i det politiska arbetet!

Det är inte så att moderaterna i just denna reservation kräver någon sänkning av u-landsbiståndet.

Det är ganska självklart att det finns olika reservationer, eftersom vi har erkänt att vi har olika utgångspunkter – vi är olika partier och har olika ideologier.

Men vi är överens om en sak: U-hjälpsproblematiseringen har nu nått ett stadium där kvantitetsfrågorna inte är de allena avgörande, utan kvalitetsfrågorna är det viktiga. Detta vill inte folkpartiet ställa upp på att utreda – det är uppenbart.

Vad betyder det? Jo, det betyder att man måste misstänka att kvantitetsmålet för folkpartiet har fått ett sådant egenvärde att man inte vill riskera att gå in i en övergripande utredning som kan komma att prioritera kvalitativa

inriktningar av ett slag som folkpartiet inte vill ha.

Och vad är det som döljer sig under detta kvantitetsmål? Jo, som en del av oss har varit inne på – jag vet att inte alla har den uppfattningen, men det är min syn: här döljer sig en systematisk förvridning av u-landsbiståndet i en riktning som gör att det mer och mer blir ett förtäckt industristöd. Är det det folkpartiet vill acceptera nu, i sin stora koalition med socialdemokraterna? Är det här en förberedelse för det ni skall göra när ni skall höja mjölkpriserna tillsammans med dem också? Är det ni bäddar för i det ena steget efter det andra att folkpartiet skall framträda som socialdemokraternas stödparti?

Jag är ledsen att den vänliga tonen inte kan bestå längre.

Vi har gjort ett mycket allvarligt försök, från vänstern till högern, att bortse från de ideologiska sakskillnader som alla vet att vi har, för att för en gångs skull uppnå ett resultat här i riksdagen. Men då kommer den folkpartistiska småttigheten fram när den är som allra sämst: man försöker profilera sig. Det är ungefär som en gång i tiden när en folkpartiledare stod här i talarstolen och sade att man skulle införa ett lagförbud mot en pågående strejk, medan en annan folkpartiledare gick ut och deltog i strejken, därför att man i interna sammanhang sade att man skulle hålla flera profiler levande på en gång. Den där profilismen trodde jag att ni som har stannat kvar i folkpartiet hade insett leder rätt ut i den politiska öknen.

Ni har haft en chans här. Vi har verkligen jobbat hela dagen från olika utgångspunkter för att åstadkomma resultat.

Fru talman! Jag är beklämd över att mina värsta fördomar om vad folkpartiet egentligen är innerst inne tyvärr har bekräftats här i dag.

Anf. 58 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Fru talman! Per Gahrton sade tidigare att han verkligen ansträngde sig för att vara vänlig i sin ton, för att han genom denna vänlighet i tonläget skulle kunna nå ett visst mål. Nu har Per Gahrton konstaterat att han inte nådde dithän, och då betar han sig som det bortskämda barnet som inte får sin vilja igenom: han börjar sprattla, sparka och skrika och kommer med vissa otidigheter.

Jag tänker inte sänka debatten till den nivån, utan jag vädjar till Per Gahrton att lugnt lyssna på våra argument. Jag har redan framfört dem vid ett par tillfällen. Det finns egentligen inte stor anledning att upprepa dem, för jag vet att Per Gahrton nu har slagit dövörat till och inte kommer att lyssna, men jag tar det ändå: Från folkpartiets sida tror vi att det är effektivare och ger ett bättre resultat om vi har rullande utredningar på områden där vi ser bekymmer, i stället för detta stora, övergripande utredningsförfarande, där det är stor risk för att en död hand läggs över u-landsdebatten för ganska lång tid framöver, och med tanke på de helt olika utgångspunkter som partierna har.

Jag håller med Maria Leissner, som tidigare sade att kan Per Gahrton övertyga moderata samlingspartiet att inte sänka biståndet utan i stället ha den inriktningen att vi skall gå mot ett tvåprocentsmål, så skulle det bli ett helt annat och mycket intressantare utgångsläge för debatten och för ett utredningsarbete. Men så länge miljöpartiet har den inställning det har, finner vi det inte meningsfullt.

Jag vädjar alltså till Per Gahrton att lyssna till argumenten, att lugna ner sig litet och att ta dem till sig. Då skall han finna att den linje som jag har förfäktat i dag här i kammaren inte är någonting nytt. Den har folkpartiet drivit tidigare, med viss framgång – vi har varit med och tillsatt flera sådana utredningar. Jag vädjar till Per Gahrton att lyssna till argumenten och dämpa tonläget något.

Anf. 59 PER GAHRTON (mp) replik:

Fru talman! Det var inte med vänlighet jag försökte övertyga folkpartisterna. Det var med sakskal, nämligen sakskalet att det behövs en utredning. Vänligheten var till för att inte skapa onödiga psykologiska spärrar i ett givet debattögonblick.

Vänlighet är inget självändamål, definitivt inte. Blir man förbannad, och det kan man bli i den politiska debatten, tycker jag att man också skall visa det. I och för sig är förbannad inte korrekt uttryck för vad jag har blivit, utan det är besviken, mycket besviken. Jag trodde att det var möjligt att nå konstruktiva resultat när man gjorde konstruktiva försök.

Folkpartiet vill att vi skall övertyga moderata samlingspartiet om att det skall öka u-landsbiståndet, *före* en utredning. Visst tror vi på våra sakskal, men vi tror inte att vi kan förändra en grundläggande hållning hur lätt som helst. Utgångspunkten för parlamentariska utredningar kan väl ändå inte vara att alla partierna är eniga innan de går in i utredningen. Det är en helt ny filosofi för parlamentariska utredningar.

Utgångspunkten är ju att man vill ha alla synpunkter med, tillsammans med mängder av faktamaterial, och att man i bästa fall i utredningen tar och ger sakskal och kan uppnå en del. Men här kräver alltså folkpartiet att man i princip skall vara enig om u-landspolitikens inriktning. Herregud, om vi hade varit eniga, hade vi ju redan nu haft ett enhälligt betänkande från utrikesutskottet!

Betänkandet och debatten visar just att när det gäller inriktningen är vi inte eniga. Våldigt många är eniga om att vi har denna oenighet och att just denna oenighet är ett motiv för att ta tag med ett större grepp kring u-landshjälpen och göra det i en stor parlamentarisk utredning.

Till denna insikt, denna fundamentala demokratiska insikt, att man kan vara enig om att man är oenig och just därför måste tränga djupare in i en fråga, denna Voltaireska insikt, har liberala rötter. Den omfattas nu av fyra partier, så vitt skilda som vpk, miljöpartiet, centern och moderata samlingspartiet. Men det parti som skulle vara liberalismens banerförare i vår tid fattar inte ens vad det handlar om utan vill att vi alla skall vara eniga innan vi går in och pratar med varandra ordentligt inom ramen för den parlamentariska utredningen.

Jag skall inte säga vad jag känner inför detta liberalismens förfall. Jag har ju själv klokt nog avfallit för länge sedan från denna uttjänta ideologi. Det känns ändå litet tragiskt – så långt kan jag sträcka mig – men det är mycket mera tragiskt för sakfrågorna. Det är inte några bortskämda barn i den här talarstolen eller någon annanstans utan de utsultna barnen i världen, som är i behov av en mer kvalitativt inriktad svensk u-landshjälp, som förlorar på folkpartiets profilpolitik här, tyvärr.

Förste vice talmannen anmälde att Karl-Göran Biörsmark anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

*Internationellt utveck-
lingssamarbete*

Anf. 60 AXEL ANDERSSON (s):

Fru talman! Den debatt som nyss har timat i kammaren kanske förvirrar begreppen en del när det gäller linjerna för svensk biståndspolitik. Låt mig understryka vad några talare tidigare i dag har sagt, nämligen att oavsett de 93 reservationerna, som har sina speciella orsaker, är en mycket stor majoritet i riksdagens utrikesutskott enig i fråga om de centrala delarna av svenskt bistånd till utvecklingsländer. Det är egentligen en självklarhet, för hur skulle svenskt bistånd, trots att vi är verksamma på så många platser i världen, kunna fungera så bra som det ändå gör, om inte vi hade en massiv gemensam inställning i riksdagen till arbetet i utvecklingsländer?

Fru talman! Låt mig från början tala om vad det är jag skall beröra i dagens biståndspolitiska debatt. Jag tänker tala litet grand om svenskt bilateralt bistånd till länder och till regioner i Afrika, inkl. det humanitära biståndet till södra Afrika. Men innan jag går in på det, fru talman, vill jag säga något om ett viktigt inslag i svensk biståndsverksamhet som inte alltför ofta berörs när vi här i riksdagen debatterar svensk biståndspolitik.

Storleken på och inriktningen av insatserna dominerar och alltför sällan tas de nödvändiga personella insatserna upp. Ändå är de en förutsättning för att biståndet skall fungera och att de mål som vi här i riksdagen ställer upp skall uppnås. Vår personal på SIDA, både här hemma och ute på fältet, alla de människor som utan tanke på egen vinning arbetar i de frivilliga organisationerna, alla biståndsarbetare av olika slag – deras insatser är den viktigaste anledningen till att det svenska biståndet till utvecklingsländerna fungerar så bra som det gör.

Det känns riktigt för mig att i biståndsdebatten och från denna talarstol rikta ett tack till alla som genom sitt arbete, ofta förenat med personliga uppoffringar, bidrar till genomförandet av de svenska biståndsinsatser som vi beslutar i denna kammare.

Herr talman – välkommen! Merparten av svenskt bilateralt bistånd går till länder och regioner i Afrika. Av våra programländer finns de flesta i den världsdelen. Genom det humanitära biståndet till södra Afrika har vårt land i många år bidragit till främst sjukvårds- och utbildningsinsatser i de s.k. frontstaterna samt stöd till befrielseströrelserna ANC och SWAPO.

Från anslagsposten Katastrofer går regeringen varje år in med betydande belopp, direkt riktade till och snabbt verksamma i områden drabbade av naturkatastrofer, liksom till länder i södra Afrika som ofta, både plötsligt och hårt, drabbas av sydafrikansk aggression. Regionala insatser för miljö- och markvård, bl.a. inom SADCC-samarbetet, erhåller i betydande grad svenskt stöd.

Situationen i Namibia har berörts. Låt mig bara konstatera att där är också Sveriges regering och riksdag beredda till aktiva insatser så snart sådana är möjliga.

Herr talman! Låt mig övergå till de delar av betänkandet som rör Afrika och kommentera några av de reservationer som är fogade till denna del av betänkandet.

I reservation 14 vill folkpartiet utöka programlandskretsen med Uganda. Dessutom vill man ha ett utökat biståndssamarbete med Somalia och Sudan. Om detta är följande att säga.

Ett organiserat, långsiktigt programlandssamarbete som skall leda till framgång kräver resurser, engagemang och kunskap om landet, något som inte är möjligt att både inhämta och upprätthålla för ett stort antal länder. Det är därför vi har den nuvarande begränsningen i fråga om programländerna. Jag medger att gränsen är svår att dra, men utskottsmajoriteten avvisar tankarna på en utökning av programlandskretsen just nu. Därför ber jag att få yrka avslag på reservation 14.

I ett antal reservationer, nr 32–36, behandlas Angola, Etiopien, Kenya och Tanzania. Här råder det olika syn på det svenska biståndet från olika partier i riksdagen.

När det gäller biståndssamarbetet med Angola vill vpk – i reservation 32 – höja landramen med 30 milj. kr., utöver propositionens och utskottsmajoritetens förslag. Vpk motiverar höjningen med den svåra situation som råder i landet, till följd UNITA-gerillans härjningar.

Att utskottet avvisar vpk:s förslag betyder inte att vi har en annan uppfattning i sakfrågan. Skälet till utskottets ställningstagande är att SIDA för närvarande inte har resurser att på ett effektivt sätt genomföra ytterligare insatser i landet. Det viktigaste skälet är ändå att Angolas mottagningskapacitet just nu är synnerligen ansträngd. Man har som bekant andra problem att brottas med. Därför bör enligt utskottets mening biståndet till Angolas internflyktingar även i fortsättningen kanaliseras genom FN-systemet och Internationella Röda korset. Därmed yrkar jag avslag på reservation nr 32.

Herr talman! Beträffande biståndet till Etiopien finns två reservationer fogade till betänkandet. I vpk-reservationen nr 33 vill man höja landramen med 20 milj. kr. avseende mark- och miljöinsatser. I miljöpartiets reservation nr 34 aviserar man nedskärningar till följd av den pågående militära konflikten i landet.

Om vpk-förslaget kan sägas att det svenska biståndet alltmer styrs över på insatser till skydd för miljön i Etiopien. När det gäller mp-reservationen anser utskottsmajoriteten att den av regeringen redovisade anpassningen av biståndet – vilken senast i fredags togs upp av biståndsministern som svar på en fråga i kammaren – med anledning av den situation som råder i Etiopien är riktig. Därför avstyrker vi också miljöpartiets reservation.

I den moderata reservationen nr 36 yrkas en sänkning av biståndsramen för Tanzania med 140 milj. kr. Som skäl anför moderaterna att landet har anpassat sig till årligt svenskt bistånd och att önskade långsiktiga effekter av samarbetet därmed har uteblivit, dvs. att det svenska biståndet passiviserar tanzanierna.

Utskottsmajoriteten delar inte den inställningen. Tvärtom leder det sedan 1985 tillämpade ekonomiska anpassningsprogrammet Tanzania sakta men säkert ut ur krisen. Resultat kan redan skönjas; både BNP per capita och exportintäkterna har ökat. Detta reformprogram har inneburit och innebär fortfarande stora uppoffringar och försakelser för Tanzanias folk. Att i en sådan situation minska det svenska biståndet vore enligt utskottsmajoritetens mening fel. Därför yrkar jag avslag på reservation nr 36.

I en reservation vill man öka det svenska humanitära biståndet till södra Afrika. Det är folkparti- och centerreservationen nr 46, där det föreslås en höjning av anslaget från 350 till 375 milj. kr.

Mottagningskapaciteten för denna alldeles särskilda form av bistånd sätter emellertid bestämda gränser. Det gäller att finna, behålla och utveckla kanaler som kan fungera i ibland mycket känsliga situationer. Därför finner utskottet den av regeringen föreslagna höjningen rimlig. Jag yrkar avslag också på denna reservation.

Herr talman! Jag ber slutligen att få yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 61 BERITH ERIKSSON (vpk) replik:

Herr talman! Axel Andersson angav när det gällde Angola att SIDA inte har de resurser som det behöver för att fördela biståndet. Vi har i vår reservation nr 89 motsatt oss den föreslagna nedskärningen av SIDA:s och övriga biståndsorganisationers förvaltningsanslag. Vi anser att de inte skall behöva drabbas av den här fyraprocentsmallen. Biståndsanslaget skiljer sig nämligen från andra budgetposter genom att det får öka varje år och skall göra det i takt med BNI. När volymen av biståndet växer måste även den personal som skall förvalta pengarna till biståndet få ökas; annars råkar man in i sådana situationer att SIDA inte har de resurser som behövs för att fördela ett bistånd.

Anf. 62 PER GAHRTON (mp) replik:

Herr talman! När det gäller biståndet till Etiopien är det så, att utskottets betänkande justerades den 23 mars. Sedan dess har det inträffat att Etiopiens utrikesminister har varit här. Det har kommit fram nya uppgifter. Regeringen har, som vi hörde, också uttalat sig på ett helt annat sätt än tidigare. Utrikesutskottets ordförande har här i debatten sagt att det svenska biståndet måste vara beroende av att kriget med Eritrea upphör. Detta är inget exakt citat, så Stig Alemyr får rätta mig om någon nyans var felaktig, men ungefär så uppfattade jag honom.

I utskottsmajoritetens skrivningar står det ingenting om något sorts samband mellan det svenska biståndet och fredsutvecklingen i Etiopien. Det gör det däremot i miljöpartiets reservation, där vi klart säger att utskottet borde ha uttalat att man vill avisera krav på nedskärningar kommande år, om inte tydliga tecken på beredskap till rimliga fredsuppgörelser i Eritrea och Tigray kan skönjas hos den etiopiska regeringen.

Vi har alltså fått veta att några sådana tendenser inte kan skönjas. Skall då riksdagen vara så rigid att den, när det har inträffat nya saker mellan den 23 mars, då majoriteten justerade sitt betänkande, och denna dag, när vi har debatten, och det faktiskt visar sig att ett oppositionsparti i reservation har mera rätt i sak när det gäller att beskriva utvecklingen, inte skall kunna inse detta och bifalla reservationen? Det tycker jag vore det enda rimliga. Det naturliga vore nu att utrikesutskottets ordförande säger att det med

anledning av inträffade händelser visar sig att reservationen ger bättre uttryck för vad riksdagen bör besluta än vad majoriteten har skrivit. Ni kan inte gärna avstyrka vår skrivning. Det är ju att slå regeringen i ansiktet.

Anf. 63 AXEL ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! När det gäller Angola, Berith Eriksson, sade jag att en av orsakerna är att SIDA inte som svampar ur jorden kan driva upp resurser till alla de ökade krav på insatser som kammaren kan komma att besluta om utan att det krävs mer långsiktighet, precis som Berith Eriksson sade. Jag vill erinra om den debatt som fördes tidigare i dag, där utskottets ordförande uttalade den uppfattning som en stor majoritet har i utskottet, nämligen att behoven av personalförstärkningar hos SIDA icke får eftersättas, eftersom då inte heller de av riksdagen beslutade biståndspolitiska insatserna kommer att kunna bli så effektiva som de blir, om relationerna är riktiga mellan administration och de insatser som vi skall göra.

Så till Per Gahrton och miljöpartiets reservation om Etiopien. Jag vill bara erinra om den principiella syn vi har på konflikter i länder som vi ger svenskt bistånd. Vi har ofta diskuterat situationen i Vietnam och Kampuchea liksom i Angola och flera andra länder. Vi i utskottet är inte så passiva eller rigida, om det var det ordet som Per Gahrton använde, att vi inte har någon ståndpunkt i de här frågorna. Men det skulle knappast gagna de fattiga människorna i Etiopien, om vi så snabbt som möjligt och bara på grund av händelser som ändå får ett slut en gång är så väldigt radikala och så att säga ryckiga när det gäller biståndet. Det är ändå de fattiga människorna det handlar om. Först när vi vet att vi riskerar att biståndet inte når fram till dem skall vi vidta de åtgärder som är nödvändiga då.

Jag vidhåller mitt förslag om avslag på mp-reservationen.

Anf. 64 PER GAHRTON (mp) replik:

Herr talman! Jag är ledsen, men Axel Andersson tycks inte riktigt ha förstått vad det handlar om. Jag har väl uttryckt mig dåligt. Det måste givetvis vara mitt fel att inte budskapet går fram.

Jag diskuterar nu inte något annat än att regeringen efter det att utskottets betänkande justerades faktiskt har uttalat sig på ett sätt som ligger betydligt närmare den skrivning vi har i vår reservation, och att Etiopiens utrikesminister har varit här och lämnat information som har fått utrikesutskottets ordförande att här i talarstolen säga saker som ligger närmare vår reservation än vad majoriteten har skrivit. Ni har vissa andra reserverande skrivningar, men ni har inte gjort någon koppling till kriget. Det är denna viktiga koppling som nu har kommit in i debatten, och den finns inskriven i vår reservation.

Hur skall ni kunna avslå vår reservation utan att det blir komplikationer? Det skulle vara detsamma som att riksdagen säger att det inte spelar någon roll om det blir någon fredsutveckling i Etiopien. Det är bara det vi har sagt. Vi anser att man skall ta hänsyn till det. Blir det ingen fredsutveckling skall biståndet omprövas. Det är alltså samma uppfattning som Stig Alemyr nyss redovisade och som jag har uppfattat att regeringen har. Därför borde reservationen kunna bifallas. Skall man aldrig kunna ändra sig mellan

datumet för slutjustering och riksdagens behandling, är riksdagen alltid i en månad en "lame duck" i vartenda ärende. Det verkar helt orimligt.

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

*Internationellt utveck-
lingssamarbete*

Anf. 65 AXEL ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag kan inte finna att biståndsministerns ställningstagande till händelserna och situationen i Etiopien på något sätt fjärrar sig från utskottsmajoritetens uppfattning.

Anf. 66 INGER KOCH (m):

Herr talman! Margaretha af Ugglas och Alf Wennerfors har i sina anföranden redan redovisat den moderata synen på biståndspolitiken och de riktlinjer som vi tycker bör gälla för de svenska biståndsinsatserna. Det finns dock ytterligare några områden inom vilka vi moderater tycker att det är viktigt att särskilt markera vår inställning. Inriktningen av katastrofbiståndet är ett sådant.

Under det senaste året har rapporterna om olika katastrofhändelser runt om i världen kommit allt tätare. Miljontals människor har på grund av väpnade konflikter, jordbävningar, torka, översvämningar och orkaner drabbats hårt. Jordbävningkatastrofen i södra Sovjetunionen, orkanen Joans härjningar i Nicaragua, de svåra översvämningarna i Bangladesh, svältkatastrofen i Sudan och gerillans härjningar i Moçambique är bara några exempel på händelser som lett till att Sverige snabbt har behövt bidra med hjälp. Det är i sådana akuta nödsituationer som bidraget för katastrofhjälp bör användas. Anslaget bör därför endast undantagsvis bindas upp genom långvariga insatser. Katastrofhjälpen bör inte heller användas så att den fungerar som ett tilläggsanslag till landramen. När katastrofer av skilda slag inträffar i programländerna, och det finns outnyttjade medel i form av reservationer inom landramarna, bör i första hand påkommande akuta behov täckas genom omdisponering inom dessa ramar. Plötsliga katastrofer medför ofta att det reguljära biståndsarbetet i landet måste uppskjutas, och detta gör det möjligt att använda dessa medel till humanitära insatser.

Herr talman! En betydande del av det svenska biståndet går till länderna i södra Afrika. Det har många talare före mig talat om. Den fredsprocess som under FN:s överinseende nu påbörjats i Namibia, och som skall leda till ett fritt och självständigt Namibia, fick som vi nyss hörde en mycket dramatisk upptakt. De svåra strider som utspelades mellan SWAPO-gerillan och de sydafrikanska säkerhetsstyrkorna i norra delen av landet utlöstes när väpnade trupper från SWAPO gick över gränsen mellan Angola och Namibia. Karl-Erik Svartberg har redan redogjort för de reaktioner som dessa strider framkallade på den konferens i Harare som vi deltog i. Genom den överenskommelse om vapenvila som träffats för drygt en vecka sedan mellan Angolas, Cubas och Sydafrikas regeringar och med stöd av USA och Sovjetunionen, vilken innebär att SWAPO uppmanar sina soldater att lägga ned vapnen och åter dra sig tillbaka till Angola, hoppas man nu att fredsprocessen kan fortsätta.

Det är viktigt att det svenska biståndet till Namibia nu utformas så, att det stödjer en utveckling mot demokrati och blir en hjälp till självhjälp för den nya självständiga nationen. Landet har en svår ekologisk situation och

kommer också att behöva hjälp med insatser inom miljö- och markvårdsområdet.

Utöver rent humanitära insatser bör Sverige lämna bistånd som stöder en demokratisk utveckling och möjlighet till försoning i hela regionen. En sådan utveckling mot ökad respekt för mänskliga fri- och rättigheter i frontstaterna kan påskynda en positiv utveckling även i Sydafrika. Det stöd som ges till grupper, organisationer och enskilda som inne i Sydafrika verkar för en fredlig förändring av det sydafrikanska samhället bör öka.

Även läget i Moçambique ger anledning till stor oro. Vi anser att utvecklingen av de svenska biståndsinsatserna nu måste följas med stor uppmärksamhet där.

Etiopien är ett av Sveriges äldsta samarbetsländer inom biståndsområdet. Det är därför med stor oro vi ser hur striderna i norra delen av landet mot de eritreanska och tigreanska befrielseströrelserna fortsätter, och hur regeringen fortsätter att begå svåra brott mot de mänskliga fri- och rättigheterna.

Biståndet till Etiopien måste utformas så att det inte blir ett stöd till landets totalitära regim. Respekten för mänskliga fri- och rättigheter är ett av målen för svenskt biståndsarbete. Den etiopiska regeringens uppenbara brist på respekt för detta mål och dess ovilja att söka finna en fredlig lösning på konflikten med befrielseströrelserna gör att en minskning av det landbaserade biståndet kan övervägas.

Behovet av humanitärt bistånd är emellertid stort. Fortsatt bistånd kan också ske i form av katastrofbistånd. Genom de enskilda organisationerna kan akut stöd lämnas till dem som drabbas av svält till följd av krigshandlingarna.

Den planerade översynen av samarbetsprogrammen med Etiopien, som biståndsminister Lena Hjelm-Wallén redovisade vid dagens frågestund och som innebär att en större del av samarbetet skall inriktas mot katastrofförebyggande bistånd och humanitära insatser, ser vi därför positivt på.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till de moderata reservationerna och i övrigt till utrikesutskottets hemställan.

Anf. 67 NILS T SVENSSON (s):

Herr talman! Jag skall säga några ord om det avsnitt i betänkandet som berör tekniskt samarbete, u-krediter och informationsanslaget. I vårt utvecklingssamarbete spelar det tekniska samarbetet en viktig och betydelsefull roll. Det tekniska samarbete som bedrivs genom BITS är ett flexibelt instrument, som gör det möjligt med insatser i olika former, vilka kan anpassas till mottagarlandets behov och utvecklingsnivå.

Regeringen föreslår att BITS tilldelas 210 milj. kr. för det tekniska samarbetet under nästa budgetår. Det är en höjning med inte mindre än 40 milj. kr., vilket utskottet anser är väl motiverat för att öka det tekniska samarbetet.

Moderaterna och folkbpartiet vill höja anslagsposten ytterligare. Utskottet är av den uppfattningen att den kraftiga höjning av anslaget som det tekniska samarbetet får redan genom regeringens förslag är tillräcklig. Om man jämför med andra biståndsformer är det en kraftig uppräknings som sker.

Centern föreslår att man skall avsätta 50 milj. kr. att användas för utveckling av u-landsanpassad teknik. Utskottet delar centerns syn på förslaget och anser att det är viktigt. Inom biståndsverksamheten har både givare och mottagare ofta begått misstaget att använda en teknik, som inte alltid varit anpassad efter lokala förhållanden eller som i längden visat sig förorsaka fler problem än den löser. Utskottet vill dock överlämna till regeringen att avgöra om rätta sättet att främja utvecklingen av u-landsanpassad teknik är att tillföra BITS ett belopp av den storlek som föreslås eller om man skall gå andra vägar.

Genom systemet med u-krediter överförs finansiella resurser på förmånliga villkor för att finansiera svenska varor och tjänster i projekt som prioriterats av låntagarlandet och som av myndigheterna bedöms få en betydande utvecklingsfrämjande effekt för landet.

Den s.k. förmånlighetsgraden har nyligen höjts i enlighet med överenskommelser mellan flertalet OECD-länder. Det syftar till att understryka krediternas karaktär av biståndspolitiskt instrument och motverka en osund exportkonkurrens med användandet av biståndsmedel.

Nu kräver folkpartiet i sin reservation att u-krediterna omprövas. Centern anser att krediterna har expanderat i alltför snabb takt. Och vpk föreslår att inga nya medel skall anvisas till u-kreditsystemet.

Utskottsmajoriteten delar regeringens bedömning att det trots den stora reservationen under anslagsposten för u-krediter behövs en påfyllnad med 400 milj. kr. Det finns många tecken på att investeringsbenägenheten ökar i u-länderna. Därtill kommer bl.a. de kreditbehov URI-projektet i Indien kan komma att medföra.

Av URI-projektet, som har nämnts tidigare i debatten, pågår för närvarande en utvärdering genom SIDA och BITS. Enligt utskottets mening är det viktigt att dessa utvärderingar inkluderar en miljökonsekvensanalys. Vi vet att miljöfrågorna har fått en allt högre prioritet i Indien under de senare åren. Ett av de allvarligaste miljöhoten man där har kommer från skogsskövling och överbearbetning av jorden. URI-projektet är till sin konstruktion sådant att vattenkraft skall ersätta energi som i dag baseras på avverkning av skog. Därmed är projektet från miljösynpunkt mycket viktigt. Vi vet också att projektet kommer att få mycket stor betydelse för utvecklingen av regionen Kashmir, som är en av Indiens allra fattigaste. Det skall också tilläggas om detta projekt att däri ingår en omfattande återplantering av skog som tidigare har avverkats i området.

När det gäller informationssidan är det naturligtvis mycket viktigt att det finns en bra och väl fungerande information om u-länder och biståndsfrågor. För den statligt finansierade u-landsinformationen gäller principen att informationen bör präglas av saklighet och att SIDA och övriga biståndsmyndigheter bör sträva efter en allsidig belysning, medan folkrörelserna måste ha rätt att i sin information profilera sitt utbud utifrån sina egna politiska och religiösa värderingar.

Moderaterna föreslår i en reservation att en parlamentarisk arbetsgrupp skall tillsättas för att analysera frågor om information och lägga fram förslag om att dela på ansvaret för biståndsadministration och information. Nu har en utredning genomförts som lämnade sina förslag så sent som i april 1988.

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

*Internationellt utveck-
lingssamarbete*

Moderaternas kritik mot utredningen delas inte av utskottet. I stället tillstyrker utskottet att de mål och principer som formulerades 1979 bör gälla även i framtiden och att systemet med generella bidrag bör behållas. Det finns redan en arbetsfördelning när det gäller bistånds- och u-landsinformation genom att SIDA lägger tyngdpunkten i sin information på biståndet, medan organisationerna lägger stor vikt vid information om situationen i u-länderna. Det är väl en rollfördelning som man kan anse vara lämplig i sammanhanget.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 68 BIRGITTA HAMBRAEUS (c):

Herr talman! Jag vill börja med att ta upp frågan om en global energistrategi.

På s. 42 och 43 i utrikesutskottets betänkande 1988/89:18 tar utskottet ställning bl.a. till centerns partimotion U230 och motion U206 av Ivar Franzén och mig. Vi efterlyser ett mer aktivt arbete för en global energistrategi i Brundtlandrapportens anda. I-länderna måste halvera sin energianvändning för att lämna utrymme för u-länderna att öka sin utan att skada jordens ekosystem. Vidare, de förnybara energisystemen är de enda hållbara inför framtiden, och vi har allt att vinna på att gå över till dem så fort som möjligt.

U-länderna vill ha förnybara energikällor. Som talesman för u-länderna i Grupp 77 föreslog Tunisien i FN:s generalförsamling hösten 1988 att världssamhället skulle kraftfullt stödja nya och förnybara energikällor och dela med sig till u-världen. Efter diverse turer, där Sverige snarast stödde dem som krånglade, antog generalförsamlingen enhälligt u-ländernas förslag, resolution 43/192.

Det borde vara självklart för Sverige att göra en stor insats för att leva upp till denna resolution, som också tidigare antagits av FN. Men när jag som FN-delegat 1987 och 1988 studerade våra satsningar på förnybara energikällor måste jag konstatera att Sveriges insatser lyste med sin frånvaro. Bo Emthén, som representerat Sverige vid mötet med FN:s kommitté för nya och förnybara energikällor, har industrifrågor som specialitet och är enligt egen utsago helt okunnig när det gäller förnybar energi. Kommitténs chef antydde diplomatiskt försynt till mig att det skulle vara önskvärt med en större aktivitet från Sveriges sida.

Sverige ägnade sig i andra fora åt FN:s ekonomiska krisproblem och tog i det sammanhanget upp tanken på att avskaffa de speciella organ som nu i hård motvind arbetar för nya och förnybara energikällor. Energifrågan skulle samordnas i ett övergripande energiforum.

Nu är det emellertid så, att det inte bara är i Sverige som olje-, kol- och kärnkraftsintressena är starka och desperata. Alla "övergripande" energipolitiska överläggningar tenderar att domineras av storbolagens propaganda. De förnybara energikällorna får inte en chans.

Utskottet utgår emellertid från att Sverige kommer att anstränga sig för "en kraftfull och samordnad behandling inom FN-systemet av frågorna rörande nya och förnybara energikällor". Vi konstaterar att det nordiska FN-projektet studerar hur Brundtlandrapportens energirekommendationer

bäst skall främjas. Vidare har utskottet fått reda på att Sverige planerar ett globalt FN-seminarium under 1989 inom området nya och förnybara energikällor. Från centerpartiets sida kommer vi att med stort intresse följa detta arbete och bevaka att riksdagens intentioner förverkligas som de uttrycks i detta betänkande.

Herr talman! Jag skall säga några ord om U-landsanpassad teknik.

Tekniköverföringen från i-världen har ofta inneburit att de fattiga i u-länderna fått det sämre, som Nils T Svensson påpekade nyss. Det är väsentligt att de fattiga tillåts driva sin egen utveckling. Det behövs en teknik som är begriplig och redskap som är billiga och som kan tillverkas och repareras i landet.

I Föreningen Appropriate Technology Sweden verkar tekniker och företagare varav många har lång erfarenhet av småföretagsamhet och u-länder. Föreningen vill tillsammans med Norrtälje kommun bygga upp ett kombinerat teknikmuseum för användbar svensk äldre teknik och ett utvecklingscentrum, där denna teknik anpassas för att bli lämplig i u-världen. Man vill bl.a. utbilda biståndsarbetare att kunna starta företag i u-världen.

Utskottet pekar på att många enskilda organisationer gör lovvärda ansträngningar att utveckla småskalig lokalt förankrad teknik med utnyttjande av förnybar energi.

Stödet till dessa initiativ är emellertid blygsamt, om man jämför med det stöd som företag får för att överföra den storskaliga, dyrbara tekniken.

SIDA har gott om pengar. Man kan inte göra av med hela sitt anslag, därför att man saknar kapacitet att följa upp fler projekt.

Det vore bra om man kunde finna nya former att kanalisera pengarna. Den kompetens som t.ex. Föreningen Appropriate Technology Sweden besitter skulle kunna engageras på ett mer konstruktivt sätt av SIDA än vad gällande riktlinjer för bidrag från anslaget till enskilda organisationer medger. Plats för nytänkande!

Centern vill överföra 50 miljoner från anslaget till BITS, som nu går till överföring av storskaliga projekt till utveckling av u-landsbaserad teknik.

Föreningen borde få de resurser den behöver från detta anslag.

Jag yrkar bifall till reservationerna 62 och 73.

Låt mig säga några ord om särskilda insatser i skuldtyngda länder.

I sina ansträngningar att placera oljemiljarderna efter den mer än sjufaldiga prisökningen på 70-talet närmast nödgade de internationella bankerna u-länderna att ta stora lån. På s. 24 i Kyrkornas U-forums utmärkta studiehäfte om u-ländernas skuldkris citeras Ulloa, peruansk finansminister: "Jag vågar knappt gå tillbaka till hotellet. Det sitter folk från sex olika banker och väntar på mig." Vidare står det: "Bankirerna formligen slogs om att få vara med i länckarusellen."

En stor del av lånen användes för att betala den enormt höjda oljenotan. Stora pengar mer eller mindre förskingrades också av u-länderna själva och placerades i hemliga bankkonton utomlands, men det var inte de fattiga som förskingrade pengarna utan de rika inom u-länderna. Knappast någonting gick till produktiva framtidsinvesteringar. Utskottet nämner att u-länderna nu är skyldiga ca 1 200 miljarder dollar, en ofattbart stor summa.

Om inte skulderna regleras på ett ordnat sätt, är det risk för att det

internationella penningssystemet faller ihop. Därför utövar nu Internationella valutafonden (IMF) och Världsbanken påtryckningar på u-länderna för att få dem att betala, men metoderna bygger på ett snävt monetärt tänkande, som är destruktivt för u-länderna. Man kräver ett strukturanpassningsprogram som gör de fattiga ännu fattigare, försvårar sjukvård och utbildning och utarmar naturresurser.

Varken regeringen eller utskottet tar avstånd från dessa metoder. Man kallar dem på s. 116 i betänkandet "hårda men nödvändiga åtgärder", som visserligen måste kompletteras med stödåtgärder från i-länderna, men som det principiellt inte finns invändningar mot. Centern delar inte den uppfattningen. För att lösa skuldkrisen är det nödvändigt att utforma en strategi, som samtidigt främjar u-ländernas utveckling. Det finns många olika modeller, t.ex. 3D, som står för Debt, Development and Democracy, alltså skuld, utveckling och demokrati. Den strategin innebär att u-länderna skulle betala skulden, men i nationell valuta till en nationell utvecklingsfond i vilken folkrörelserna skulle ha ett stort inflytande. Flödet av resurser från de fattiga i syd skulle på det sättet stoppas. Som det nu är betalar de fattiga i syd till oss i norr mer än vad de får.

Kyrkornas U-forum uppmanar regering och riksdag att på egen hand och internationellt verka för att u-ländernas skuldbörda minskar och att resurser frigörs för tillväxt och utveckling. Finansminister Kjell-Olof Feldt, som deltar i den s.k. 10-gruppen, kan t.ex. där föra fram synpunkter till representanter för västvärldens viktigaste industriländer.

I avvaktan på att regeringen går in för en konstruktiv strategi vill centern minska medelsramen för Sveriges bidrag till de samordnade aktionerna för skuldtyngda länder.

Jag yrkar bifall till reservation 83.

Så till frågan om miljöförstöring med Världsbanksstöd. I reservation 24 hemställer vpk, mp och c att utskottet kraftigt skall markera hur orimligt det är att Världsbanken fortsätter att finansiera miljöförstörande projekt. Ett kraftbygge i Amazonas hotar att ytterligare utplåna regnskogarna. Världsbanken måste dra sig ur det.

Vissa förbättringar har skett i Världsbankens policy, som en följd av påtryckningar från miljöorganisationer och politiker. Sverige måste nu koncentrera sig på att verka för en fortsättning av den utvecklingen, så att endast projekt som är långsiktigt ekologiskt försvarbara får stöd från banken. Det är obegripligt att utskottets majoritet ligger så lågt i denna fråga där inställningen borde vara självklar för partier som säger sig stå bakom Brundtlandrapportens förslag.

Jag ber att få yrka bifall till reservation 24.

Till sist vill jag nämna att utskottet gör en kraftig markering när det gäller Sveriges bistånd till det stora vattenkraftsbygget Uri i Indien. Nils T Svensson nämnde det, men sade ingenting om den kraftfulla markeringen. Därför skulle jag vara tacksam om han än en gång ville ställa sig bakom vad utskottet faktiskt har skrivit. Vi har ju villkorat möjligheten för regeringen att få använda pengarna. Regeringen får alltså fullmakt att överskrida planeringsramen med 400 milj. kr. Men utskottet framhåller att det måste göras en miljökonsekvensanalys och att projektavtal får ingås endast under förutsätt-

ning att projektets miljökonsekvenser är godtagbara. Utskottet har fått information, som Nils T Svensson också påpekade, och i den informationen ingick att kraftverksdammen inte kommer att översvämma stora landarealer, eftersom den planeras bli förlagd till en djup dalgång. Men utvärderingen är ännu inte färdig.

Vattenkraften är en förnybar energikälla och en energikälla för framtiden. I Sverige är vattenkraften i det allra närmaste helt utbyggd. Vattenkraften ger oss en trygg och riklig tillgång till el. Det finns mycket vattenkraft att bygga ut i världen. Vissa projekt förstör miljön, t.ex. det i Amazonas som jag nyss nämnde, men mycket kan byggas utan miljöförstöring, och det är viktigt och riktigt att svensk kompetens används vid den utbyggnaden. Centern utgår ifrån att regeringen före beslut förvissar sig om att Uri-projektet är miljövänligt.

Med den reservation som utskottet har gjort stöder vi regeringens begäran om rätt att överskrida planeringsramen.

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

*Internationellt utveck-
lingssamarbete*

Anf. 69 NILS T SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Som jag sade tidigare pågår det för närvarande en utvärdering av projektet, och som Birgitta Hambraeus underströk har ju utskottet framhållit att en utvärdering också skall innefatta en miljökonsekvensanalys. Så de krav som har ställts har ju tillgodosetts av utskottet.

Vi skall väl inte heller bortse från att indierna, som alla andra, är intresserade och engagerade i miljöfrågan. Indierna har gjort förstudier, och det anses vara ett från miljösynpunkt mycket viktigt projekt. Energi som i dag baseras på annat än vattenkraft kommer nu att ersättas av just vattenkraft. Detta innebär ju en mycket stor framgång när det gäller indiernas energiförsörjning, och det är bra från miljösynpunkt.

Till detta kommer det program som går ut på återplantering med träd på stora områden som nu är skövade. Så vi kan nog känna oss ganska lugna när det gäller det som Birgitta Hambraeus frågade om.

Anf. 70 KRISTINA SVENSSON (s):

Herr talman! Jag skall kommentera fyra delar av betänkandet. Det gäller det bilaterala biståndet till Vietnam och kraven på nya programländer i Asien. Det gäller biståndet till Nicaragua, det gäller kvinnobiståndet, och vidare anslagsposten Särskilda program.

I det bilaterala biståndet till de asiatiska länderna finns i betänkandet några partiskiljande linjer. Det gäller biståndet till Vietnam, Laos, Kampuchea och Filippinerna. Vi har ju tidigare i debatten hört att moderaterna, folkpartiet och vpk upprepar sina ställningstaganden från tidigare år.

Moderaterna vill alltså att biståndet till Vietnam skall upphöra den 1 juli 1989. Folkpartiet vill skära bort 100 miljoner, dvs. en tredjedel av biståndet, och dessutom göra en avvecklingsplan. Vpk vill däremot öka biståndet med 100 miljoner.

Ja, som vanligt är biståndet till Vietnam utsatt för kritik från borgerligt håll. I dagens läge är det mycket svårförståeligt. Vietnam försöker att genomföra en genomgripande reformering och liberalisering av sin ekonomi, trots stora svårigheter. Dessutom har man under det gångna året gjort

framsteg mot en politisk lösning av Kampucheafrågan. Fredssamtal kommer att upptas redan i maj i år. För bara några veckor sedan, den 5 april, föreslog Vietnam, Laos och Kampuchea i en gemensam kommuniké att den internationella kontrollkommissionen beträffande Indokina, som bildades 1954 i Genève, åter borde börja arbeta. I kommunikén föreslår man att Indonesien och en representant för FN:s generalsekreterare tillsammans med kommissionen borde övervaka bortdragandet av de vietnamesiska trupperna ur Kampuchea. Och den andra sidan i Kampucheaconflikten upprepar sitt krav på att FN skall spela en nyckelroll för att övervaka det vietnamesiska uttåget ur landet. De återstående 50 000 vietnamesiska soldaterna kommer alltså att lämna Kampuchea senast i september i år, ett år tidigare än planerat. Att i detta läge avbryta biståndet skulle inte vara motiverat. Å andra sidan skulle det ge fel uppfattning om Sveriges inställning till Vietnams okkupation av Kampuchea att nu – som vpk föreslår – öka biståndet. I stället bör biståndet fortsätta i enlighet med regeringens beslut från april 1987 i syfte att bevara Sveriges handlingsfrihet. Vi har tidigare i dag också hört Lena Hjelm-Wallén redogöra för sin inställning i denna fråga och att det finns en beredskap för ökade insatser i Vietnam och Kampuchea när det blir aktuellt med en övergång från krig till fred.

Utskottsmajoriteten avstyrker vpk:s förslag om att göra Kampuchea till ett programland. Vi är heller inte beredda att – som folkpartiet föreslår – göra Filippinerna till ett nytt programland.

Maria Leissner hävdade här tidigare att Sverige inte har någon möjlighet att stödja människor i Asien på grund av att det inte finns någon särskild anslagspost för humanitärt bistånd. Jag måste reagera över ett sådant påstående. Sverige gör stora insatser för t.ex. folket i Kampuchea, för afghaner och för palestinier genom olika anslagsposter. Stödet kan gå genom enskilda organisationer eller genom katastrofanslaget. Detta kan vi mycket väl fortsätta med utan någon särskild anslagspost.

Jag vet mycket väl att moderaterna starkt ogillar sandinistregeringen i Nicaragua. Men biståndet går ju till människor, inte till regimer. När fattiga människor får tillgång till kunskap och arbete innebär detta i förlängningen att vi medverkar till att främja en demokratisk utveckling. I dag finns i Nicaragua ett stort hot mot en demokratisk utveckling. Många av de vuxna nicaraguaner som genom alfabetiseringskampanjen lärde sig läsa och skriva är på väg att förlora sin läsförmåga. När det i ett land inte finns pennor, böcker eller papper att skriva på och när man inte ens har råd att köpa en dagstidning – det må vara la Barricada eller la Prensa – så tappar man snabbt de färdigheter som man i ljuset av fotogenlamporna tillägnade sig när revolutionen var ny. Hälften av befolkningen var då analfabeter. Man lyckades nästan utrota analfabetismen. Men i dag smyger den sig tillbaka. Lärare och dagispersonal kan inte längre få ut sina löner. Skolor stängs. Det här är i dagens Nicaragua ett hot mot demokratin och i detta läge är det vår skyldighet att öka biståndet – inte minska det.

Det finns en samlad insikt om att det bistånd som riktar sig till kvinnor kan få en flerfaldig effekt. U-landskvinnorna förenar i sig så många olika roller. De är barnafödare, uppfostrare och försörjare.

Kvinnorna i u-länderna har i regel huvudansvaret för barnen och för

vardagsomsorgen om männen samt för de gamla och sjuka.

80 % av dem som lever i flyktingläger är kvinnor. Arbetslösa, fattiga kvinnor i städerna bor i eländiga bostäder och tvingas ofta att prostituera sig. Kvinnors bidrag till samhällsutvecklingen avspeglas inte i deras status. Kvinnor utgör halva mänskligheten, men de förfogar endast över en tiondel av världens inkomster och de äger mindre än en hundradel av världens rikedomar.

Bristande jämställdhet mellan män och kvinnor finns i alla länder, men särskilt tung är kvinnornas börda i u-länderna.

Det är också kvinnorna som mycket påtagligt drabbas av u-ländernas stagflation, av miljöförstörrelse och av skuldkrisens verkningar.

När hälsocentraler och sjukstugor läggs ner på grund av att landets astronomiska skulder skall betalas, är det kvinnorna och barnen som är de största förlorarna. Då ökar epidemierna och barnadödligheten stiger.

När öknarna breder ut sig är det kvinnorna som varje dag får gå allt längre för att hämta sin brännved.

Ett effektivt bistånd förutsätter därför en analys av kvinnors situation, villkor och behov. Ett kvinnoperspektiv skall finnas med i hela biståndssamheten. Kvinnoaspekterna integreras i de flesta projekt och biståndet skall i stort bli kvinnoinriktat enligt strategierna i SIDA:s handlingsprogram för kvinnoinriktat bistånd.

Utskottet konstaterar att kvinnor och bistånd kommer att ges hög prioritet i det svenska biståndet. Ett effektivt bistånd planeras långsiktigt och med ett gemensamt ansvarstagande från givare och mottagare. I det perspektivet förefaller det lättsinnigt och ansvarslost att som miljöpartiet föreslå ytterligare 100 milj. kr. till kvinnoinsatser under anslagsposten särskilda program. Jag vill fråga miljöpartiets representanter hur dessa 100 milj. kr. skall användas. SIDA anser att ett anslag på 12 milj. kr. är motiverat.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i dess helhet och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 71 INGER KOCH (m) replik:

Herr talman! Jag vill ytterligare något beröra vår inställning till Vietnam. Det är glädjande att Vietnam nu har beslutat att dra tillbaka sina trupper från Kampuchea. Det är ytterligare en ockupation som kanske får en fredlig lösning, vilket vi ser som mycket positivt. Så småningom när detta har blivit verklighet kanske man återigen kan bygga upp ett konstruktivt och meningsfullt samarbete med Vietnam. Till dess föreslår vi att man använder de reservationer som nu finns inom blandramen för att kunna hålla vid liv några av de åtaganden som inte kan avbrytas direkt.

Som vi tidigare sagt är vi beredda att ompröva det här beslutet när en fredsuppgörelse kommit till stånd och alla vietnamesiska trupper är borta från Kampuchea.

Anf. 72 MARIA LEISSNER (fp) replik:

Herr talman! Kristina Svensson hävdade att jag hade sagt att Sverige inte har någon möjlighet att stödja människor i Asien, men det var inte riktigt det som jag talade om.

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

*Internationellt utveck-
lingssamarbete*

Visst finns det vissa möjligheter att med bistånd nå enskilda människor i Asien. Vår reservation handlar om just det humanitära biståndet. Det finns i dag inte någon möjlighet för Sverige att gå in och stödja människor som är politiskt förföljda. Vi har inte någon möjlighet att främja de mänskliga rättigheterna, och vi har inte heller någon möjlighet att bidra till återuppbyggnad och förstärkning av politiska organisationer, eftersom det inte finns något anslag för humanitärt bistånd för Asien.

Asien är en kontinent som är undantagen, men Latinamerika och Afrika kan komma i fråga för den här typen av bistånd. Därför menar vi i folkpartiet att det inte finns några skäl att göra ett undantag för Asien, eftersom behoven där självfallet är stora på detta område.

I Asien finns det många länder som har problem av den karaktär att den här typen av bistånd är väl motiverat. Det finns svenska enskilda organisationer som skulle vilja göra en verklig insats för mänskliga rättigheter och för politiskt förföljda, men som inte kan göra det därför att de inte får stöd, eftersom de engagerat sig i fel världsdel. Det är detta som vår reservation handlar om. Jag hoppas att regeringen till nästa år kan tänka om på den här punkten.

Anf. 73 MARIANNE SAMUELSSON (mp) replik:

Herr talman! Jag blev något förvånad när det sades att det inte behövs några satsningar på kvinnor. Flera talare har tidigare varit uppe och talat varmt för hur viktigt det är att man i biståndsarbetet gör en bred satsning på kvinnor, eftersom kvinnor utgör en resurs. De tar hand om många olika arbetsmoment och inte minst om barnen. Man får verkligen tillbaka de satsningar som görs för att stödja kvinnorna, bl.a. i form av bra projekt. Vi har inte specificerat att det här skall användas i något särskilt land eller till något särskilt projekt. Vi har i stället sagt att det överallt behövs en bred satsning på kvinnor. Jag tror att med litet fantasi skall det inte vara några svårigheter att använda dessa pengar. Vi tycker att det är bättre att satsa än att exempelvis betala tillbaka till banker.

Anf. 74 BERITH ERIKSSON (vpk) replik:

Herr talman! Programländerna behöver väl inte för alltid vara desamma. Programländer kan ju utgå och nya tillkomma. Vpk anser att Kampuchea är just ett sådant land med stora behov. Vi kan också se att vi i framtiden kan ha ett samarbete med det landet.

Kristina Svensson nämnde inte vpk:s motion om kvinnorna. Vi begär ju att projektet skall utformas direkt med inriktning på kvinnorna. En poäng med vår reservation är att anslaget skall tas från IMF:s strukturplanering, eftersom det är just IMF:s strukturplanering i u-länderna som åstadkommer den situation som värst drabbar kvinnorna och barnen. Vi anser därför att anslaget bättre behövs för bistånd direkt riktade till kvinnor.

Anf. 75 KRISTINA SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Jag noterar att Inger Koch, som talar för moderaterna, har mildrat sin inställning till biståndet till Vietnam. Det handlar således inte längre om att avbryta biståndet. Jag tolkar det på det sättet. Det är ju glädjande.

Jag förstår inte Maria Leissners argumentation när det gäller det särskilda anslaget som ni kräver för humanitärt bistånd i Asien. Det finns ju bl.a. möjlighet att använda medel ur den anslagspost som heter Särskilda program. Där finns utrymme för t.ex. demokratifrämjande bistånd och mänskliga rättigheter.

Marianne Samuelsson lyssnade nog inte på mitt anförande, annat än kanske på de allra sista raderna. Jag talade om att det är otroligt viktigt att hela biståndet genomsyras av en kvinnotanke. Däremot tycker jag att det verkar litet lättvindigt att föreslå 100 nya miljoner, så där rakt upp och ner. Jag frågar mig hur de skall användas på ett effektivt sätt. I utskottsbetänkandets förslag ingår nämligen ökningar av kvinnobiståndet på olika sätt. När det gäller det multilaterala kommer t.ex. anslaget till Unifam att öka. Jag vill gärna ha svar på denna fråga från Marianne Samuelsson.

Det är riktigt som Berith Eriksson säger att systemet med programländer väl inte skall vara ett statiskt system. Det naturliga är egentligen att ett land upphör att vara programland när behovet inte längre finns. Det är den naturliga upplösningen. Men jag tycker nog att systemet med programländer innebär ett långsiktigt åtagande och att det krävs noggranna förberedelser för att gå in i det. Jag vill dock inte att det skall vara ett statiskt system i sig.

Anf. 76 INGER KOCH (m) replik:

Herr talman! Vi har inte ändrat uppfattning, Kristina Svensson. I vår biståndsmotion, som vi väckte under den allmänna motionstiden, säger vi faktiskt när det gäller Vietnam att ockupationen naturligtvis är grunden för att vi har krävt att man inte skall sätta upp någon ny landram för 1988/89. Vi säger emellertid också att när de vietnamesiska trupperna helt har dragit sig tillbaka från Kampuchea så bör ett fortsatt bistånd övervägas.

Anf. 77 MARIA LEISSNER (fp) replik:

Herr talman! När det gäller anslagsposten Humanitärt bistånd hävdar Kristina Svensson att man kan använda sig av anslagsposten Särskilda program om man nödvändigtvis vill verka för mänskliga rättigheter och demokrati i Asien, vid sidan av Afrika och Latinamerika.

Om det inte finns ett behov i Asien av ett särskilt anslag som kallas Humanitärt bistånd, varför finns det då ett sådant behov i Afrika och Latinamerika? Vad är det för grundläggande skillnad mellan dessa kontinenter som gör att anslagsposten Humanitärt bistånd enbart skall finnas för Latinamerika och Afrika? Varför är det så svårt för socialdemokraterna att erkänna att det faktiskt ligger någonting i folkpartiets krav att öppna denna möjlighet även för Asien?

Anf. 78 MARIANNE SAMUELSSON (mp) replik:

Herr talman! Jag vill svara Kristina Svensson på hennes direkta fråga om hur jag skall använda mina 100 milj. kr. till kvinnosatsningar. Skillnaden mellan miljöpartiet och en del andra partier när det gäller biståndsbudgeten är att vi har lagt fram målinriktade motioner och även skickat med medel.

Just här och nu är jag inte villig att ställa mig upp och exakt ange alla de punkter där jag vill lägga dessa pengar. Jag är dock villig att sätta mig tillsammans med Kristina Svensson eller någon annan och diskutera detta i detalj. Jag är säker på att vartenda öre av dessa 100 miljoner skall kunna sättas av på bra kvinnoprojekt.

Anf. 79 BERITH ERIKSSON (vpk) replik:

Herr talman! I Kampuchea finns behov. Det behövs naturligtvis en ordentlig planering. Det krävs också ett långvarigt samarbete för att man på allvar skall kunna hjälpa Kampuchea. Först måste vi väl ändock bestämma oss för om vi skall anta Kampuchea som ett programland.

Anf. 80 KRISTINA SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Utskottsmajoriteten är inte beredd att utse Kampuchea till ett programland. Däremot är vi starkt medvetna om att det finns stora behov av bistånd och att det kommer att finnas mycket stora behov när bortdragan-
det av de vietnamesiska trupperna blir klart.

Maria Leissner, det finns möjligheter att använda fler olika anslagsposter för humanitärt stöd till Asien. Det kan ske genom enskilda organisationer, genom katastrofbistånd osv.

När det gäller dessa 100 miljoner vill jag säga till Marianne Samuelsson att bistånd måste planeras noga för att bli effektivt. Jag tycker inte att det är så lättvindigt som Marianne Samuelsson vill göra det till.

Andre vice talmannen anmälde att Maria Leissner och Marianne Samuels-
son anhöllit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 81 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman, fru statsråd! Det finns ett land som har berörts en del i diskussionen, men ingalunda kanske så ingående som borde ha varit fallet. Det är dock berört i en särskild motion, U233, där jag står som första motionär tillsammans med ett antal kolleger. Det har sagts mig att denna motion egentligen skulle ha fått en reservation, men av misstag har så icke blivit fallet.

I motionen tas tre yrkanden upp. För det första krävs en successiv avveckling av biståndet till Luandaregimen i Angola. För det andra bör humanitärt bistånd även gå till Unitakontrollerat område. För det tredje bör Sverige göra allt för att medla i det inbördeskrig som nu pågår. Jag yrkar bifall till motionen.

För tre veckor sedan, herr talman, återvände jag från en niodagars sejour i det fria Angola. Jag hade besökt landet tillsammans med den danske folketingsmannen Helge Adam Møller. I det område som kontrolleras av

Unita bor ungefär 1 miljon människor. Området är lika stort som Sverige och omfattar framför allt provinserna Cuando Cubango, Moxico men även delar av Luandaprovinsen. Det begränsas i norr i stort sett av Benguelajärnvägen eller ett område norr därom och i söder gränsar det till Capriviremsan.

Jag fick möjligheter att besöka allt som jag ville besöka. Jag fick naturligtvis tillfälle att besöka militära installationer och se på militära övningar. Jag fick även tillfälle att studera infrastrukturen, vilket kanske inte var minst intressant – skolor, sjukhus, sågverk, radiostation och själva underhållsbasen Licúa som ligger ungefär 25 mil norr om den provisoriska huvudstaden Jamba.

Jag fick också ett samtal med Tito Chingunji, tidigare ambassadör för Unita i USA. Samma dag som jag åkte ut från Sverige dödförklarades han. Han hade blivit torterad och hela hans släkt var mördad, stod det i de svenska tidningarna – ett gott exempel på den desinformation som är så ofta förekommande här. Herr Tito Chingunji var i högsta grad levande. Det hör till saken att bara några dagar tidigare hade en journalist som varit nere i Jamba i en Paristidning publicerat en artikel under rubriken: Rendez-vous avec un mort – samtal med en död.

Det är mycket som inte stämmer med den bild man förmedlar upp till Sverige. Det är ett väl fungerande samhälle, detta Unitas Angola. Det är ett intressant samhälle. Detta var första gången jag besökte ett samhälle där man inte har några pengar. Det torde vara att jämföra med Eritrea i detta sammanhang. Man hyllar alltså bytesprincipen. I själva verket är det naturligtvis ett land som är totalmobiliserat. Man har armén och dessutom alla civila ansträngningar som görs för att understödja armén i dess kamp för frihet.

Jag läser i utskottets betänkande på s. 82, där det handlar om insatser för katastrofbistånd också till Unitaland: "Humanitära insatser i form av katastrofbistånd ges från Sverige till internflyktingarna oavsett var i landet dessa befinner sig. Stödet ges i form av livsmedel, enkla jordbruksredskap och hjälp till protesverkstäder." Om man därmed avser att svenskt bistånd också skulle nå Unitaland, är detta lögn. Inte en enda svensk krona har på detta sätt nått det av Unita kontrollerade området. Det var det samfälliga svaret jag fick på denna fråga. Ändå finns det naturligtvis ett stort behov av svensk hjälp.

Om vi bara ser på den medicinska sidan, kan jag nämna att man där har 7 centralsjukhus, 27 regionala sjukhus, 15 lokala sjukhus och 600 kliniska posteringar på den civila sidan, vartill också kommer särskilda militära insatser. Jag besökte centralsjukhuset i Jamba, som torde vara det bästa. Det var ett efter förhållandena bra sjukhus, men man kan naturligtvis inte jämföra det med svenska förhållanden. Det finns fem utbildade läkare i hela detta område plus tre à fyra från den franska organisationen Médecins sans frontières. I stället sätter man sin lit till 3 000 sjuksköterskor, som skall bära upp sjukvården i detta väldiga område, lika stort som Sverige med åtminstone en miljon människor, samt i andra områden i Angola med ytterligare 1,5–2 miljoner människor, områden som kontrolleras av Unita – större eller mindre öar här och var. Dessa 3 000 sjuksköterskor får göra samma jobb som läkare. Jag råkade bevista en rätt komplicerad magopera-

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

*Internationellt utveck-
lingssamarbete*

tion som utfördes enbart av sjuksköterskor.

Vad man behöver är alltså läkare och framför allt utrustning. Man behöver inte stora dyrbara maskiner men termometrar, stetoskop, enkel kirurgisk utrustning, mediciner, inte minst mot malaria, vacciner och kanske också kylskåp där man kan förvara dessa vacciner.

Jag besökte också ett handikappcenter. Handicap International, en fransk organisation, ger sitt stöd åt en handikappverkstad, där de handikappade själva tillverkar proteser för de ungefär 3 000 krigsinvalidier som finns i detta område. De flesta av dessa krigsinvalidier är skadade av landminor. Det värsta är dock att där också finns ett antal som drabbats av kemisk krigsföring. Detta är någonting som uppenbarligen har haft svårt att tränga igenom här i Sverige och i Norden, även om det vid det här laget torde vara allmänt känt ute på kontinenten. Äntligen börjar man nu få kännedom om dessa förbrytelser också i denna del av världen.

I strid med alla humanitära krav och med Genèvekonventionen använder sig regeringen i Luanda av gas i sin krigsföring. Vittnesbörden är här entydiga. Den som framför allt har intygat detta är professor Heyndrickx, känd internationell toxikolog och chef för den toxikologiska institutionen vid universitetet i Gent i Belgien. Heyndrickx gjorde sig också känd för att på samma sätt ha analyserat och kommit fram till vilken gas som har använts av irakierna i striden mot kurderna. I detta fall har Heyndrickx avgivit tre olika rapporter. Jag har dem här. Om biståndsministern inte känner till dem, hoppas jag att jag skall få tillfälle att förmedla dem vidare. Uppenbarligen använder man här en kombination av senaps-, nerv- och cyanidgas. Den har en dödlighet på 60 %. Det är samma gas som man har kunnat konstatera användes mot mujahedin i Afghanistan.

Det intressanta är att alla kubaner – det finns mellan 50 000 och 60 000 kubaner i Angola – är utrustade med gasmasker och/eller motmedel mot gas samt bruksanvisningar på spanska och ryska. Inte minst det senare klagar vilket ursprungslandet är. Faplaförbanden, dvs. regeringsförbanden, får vid särskilda tillfällen ut antigasutrustning men är inte utrustade med det normalt. Krigsfångar vittnade om att gasanfall förekom. Det fick jag också höra där. En helikopterpilot utbildad i Sovjet var också utbildad för kemisk krigsföring.

Skall Sverige stödja en regim vars trupper öppet bryter mot Genèvekonventionen? Den frågan har ställts av min danske kollega Helge Adam Møller till det danska folketinget. Jag ställer samma fråga till Sveriges riksdag: Skall Sverige öppet stödja en regering som använder sig av sådana här medel i sin krigsföring?

När det gäller den militära situationen kan vi se hur regeringssidan förfogar över 75 000 man plus ungefär 60 000 man i milisen. Unita har också 75 000 man till sitt förfogande. Därav ingår dock ungefär 45 000 man i milisen. Till detta kommer att Luandaregimen har stöd av mellan 50 000 och 60 000 kubaner, 2 500 nordkoreaner och 2 500 ryssar. Det uppges också att Spetsnazförband, uppgående till totalt ca 400 man, ingår bland dessa 2 500 ryssar. Till detta kommer också östtyskar.

I de avslutande samtal jag hade tillfälle att föra med president Savimbi var han entydig. Han menade att detta land, som nu har slitits sönder så länge av

krig, måste få fred. Savimbi är för sitt vidkommande beredd att ta upp förhandlingar med Luandaregimen om en fred. Annars kan kriget i och för sig fortsätta hur länge som helst, säger han. Man är beredd att med de förråd man har utan vidare slåss i tre år till, om så skulle vara.

Sverige och Danmark uppfattas som Luandavänliga. Vi har alltså i och för sig inte särskilt många poäng att hämta hos president Savimbi. Men just den omständigheten gör att de nordiska länderna kanske ändå borde vara lämpade för att medla. Savimbi var för sitt vidkommande fullt beredd att acceptera Sverige och Danmark som medlare i konflikten.

Naturligtvis är det av största vikt att FN-resolutionen 435 efterlevs, även om man i Jamba har sina dubier när det gäller kubanernas vilja att uppfylla det löfte man har givit. Det är alldeles uppenbart att vi får ett jämviktsläge om kubanerna kommer bort. Varken Luandaregimen eller Jambaregimen kan segra. Det måste till förhandlingar. Det måste också till den flerpartidemokrati som Savimbi och Unita säger sig efterlysa.

Det vore bra, herr talman, om man i Sverige skaffade sig litet djupare kunskaper om vad som verkligen sker i Angola och inte entydigt gav sitt stöd åt i det här fallet den marxist-leninistiska regimen.

I detta anförande instämde Gullan Lindblad (m).

Anf. 82 AXEL ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag är väl medveten om att det inte är särskilt populärt bland kammarens ledamöter att ta till orde så här sent i debatten, men jag måste ändå göra det efter Birger Hagårds inlägg. Hans inlägg var ett enda långt förtal av nationen Angola och en lång ohöjd beundran för Unitagerillan.

Låt mig först, herr talman, få slå fast att Angola är ett svårt krigshärjat land som ständigt är utsatt för sydafrikansk aggressionspolitik, både direkt och indirekt genom Sydafrikas stöd till Unita. Det svenska biståndet behövs till återuppbyggnad av transporter och kommunikationer, till hälsovård, utbildning, sjukvård och läkemedel. Och genom Internationella Röda korset kommer svenskt katastrofbistånd till hjälp åt de många internflyktingarna i hela Angola. Birger Hagård gav sken av att vara välinformerad, vilket han också är. Felet är bara att han får sina informationer från Unita, och då får man höra sådana inlägg som det som Birger Hagård nyss höll. Utskottets information kommer från de svenska biståndsarbetarna och från internationella biståndsorgan som arbetar i Angola, och de ger en helt annan bild av situationen i Angola och av Unita än vad Birger Hagård gör.

Birger Hagård har inte synts till i kammaren förrän ungefär tio minuter före sitt inlägg. Birger Hagårds intresse för biståndsfrågor är knutet och koncentrerat till stöd till Unita även från svenskt håll.

Jag vill bara göra denna personliga reflexion efter Birger Hagårds inlägg, som i stor utsträckning upprörde mig, och jag hoppas att det upprörde även andra av kammarens ledamöter. Det är ju inte första gången vi hör detta. Birger Hagård inledde sitt anförande med att säga att han skulle ha skrivit en reservation men att någon sådan aldrig kom till på grund av ett misstag i utskottet. Jag hoppas att han har fel och att övriga moderater i utskottet

verkligen inte missade detta utan avsiktligt insåg att de inte kan stödja något sådant.

Anf. 83 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Herr talman! Jag beklagar att Axel Andersson upprepade den enögdhet som tidigare har karakteriserat den svenska politiken i detta hänseende. Den blir inte bättre därför att man än en gång talar om den. Dessutom borde Axel Andersson ha insett att jag ingalunda förde fram något slags lovsång till Unita. Vad jag talade om var de medicinska problemen, om lemlästade människor, djupt sargade människor, som inte får det stöd som de behöver. Jag menar att Sverige har en förpliktelse att ge stöd också till dessa människor, även om de inte skulle dela den politiska uppfattning som Axel Andersson helst skulle vilja se segra i sammanhanget.

Axel Andersson talade om ett välinformerat utskott och svenska biståndsarbetare, etc. När har svenska biståndsarbetare varit med om att utsättas för gasanfall från Faplatrupporna? När har svenska biståndsarbetare kommit i kontakt med de lemlästningar som i detta fall har drabbat Unitatrupporna? Jag tycker att det ibland är litet beklämmande att få höra att de svenska biståndsinsatserna märks mest i de kubanska trupper och i de Faplatrupper som transporteras på Scaniabilar och Volvobilar.

Beträffande det som Axel Andersson sade om att sitta här i kammaren för att lyssna på debatten, vill jag säga att Axel Andersson vet att det inte är särskilt nödvändigt. Det finns TV-monitorer på varje rum, och på dem kan man följa åtskilligt.

Anf. 84 AXEL ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag skall inleda med att yrka bifall till utskottets hemställan där kraven i Birger Hagårds m.fl. motion avstyrks. Det som Birger Hagård och hans medmotionärer tar upp som första punkt är att biståndet till Luandaregimen skall avbrytas. Det vore precis lika bakvänt som att i andra sammanhang dra in stödet till människor som är svårt utsatta på grund av krigshärjningar. Detta har vi diskuterat tidigare i dag.

Angola behöver Sveriges och andra länders stöd, och Angola skall också få det. Birger Hagård talar om enögdhet och om svenska biståndsarbetare som inte har reda på hur läget är i Angola. Birger Hagård får förlåta mig men jag sätter större tilltro till representanter för internationella hjälporganisationer och svenska biståndsarbetare än till de uppgifter som Birger Hagård har fått via Unitagerillan som lever och finns kvar endast därför att Sydafrika anser att den är ett viktigt instrument för Sydafrikas destabiliseringspolitik i södra Afrika.

Anf. 85 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Herr talman! Axel Andersson är dåligt underrättad. Jonas Savimbi startade sin Unitarörelse redan på 1960-talet och slogs mot portugiserna långt innan Sydafrika över huvud taget var påtänkt i detta sammanhang. Det skulle därför inte skada om Axel Andersson försökte skaffa sig informationer från några andra håll också. Dessutom behöver han ingalunda gå till svenska biståndsarbetare, det räcker med att läsa internationell press, Paris Match,

Le Monde och Neue Zürcher Zeitung har under den senaste veckan haft flera artiklar just om Unita och om Unitaland. Det är inte alls särskilt svårt att skaffa sig information om man vill ha den. I den grupp som var med när jag besökte Unitaland eller Savimbiland fanns det en frilansjournalist som för fyra månader sedan var över på den andra sidan och kunde göra jämförelser. Det är inte alls svårt att skaffa sig ordentliga upplysningar om man vill. En gammal god regel är audiatum et altera pars, hör också den andra sidan, Axel Andersson.

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

*Internationellt utveck-
lingssamarbete*

Andre vice talmannen anmälde att Axel Andersson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 86 ANNA HORN AF RANTZIEN (mp):

Herr talman! Jag skall tala några minuter för dem som inte har någon röst som kan göra sig hörd i talarstolar men som ändå ger och har gett oss mycket och som är en del av vårt liv. David Attenborough säger följande:

Det är inte svårt att upptäcka ett okänt djur. Man behöver bara tillbringa en dag i en sydamerikansk tropisk urskog, vända på nedfallna grenar, titta under bark eller sålla litet av den fuktiga lövförnan. Ingen kan säga precis hur många arter som finns här i dessa växthusfuktiga, halvdunkla urskogar. Här finns det rikaste och mest skiftande djur- och växtlivet på hela jorden. Här finns inte bara några större grupper – apor, gnagare, spindeldjur, kolibrifåglar eller fjärilar, utan varje grupp förekommer dessutom i ett otal olika former. Det finns över 40 olika papegojarter, över 150 olika apor, 300 arter kolibrier och tiotusentals fjärilsarter. Om man inte aktar sig kan man bli biten av ett hundratal olika myggarter.

Vi vet alla att dessa rika skogar av olika orsaker huggs ner i accelererande takt. Nybyggarnas antal i regnskogsområdena växer. Vid mitten av 1970-talet beräknades de vara 140 miljoner, eller 20 miljoner familjer, som bosatte sig på nära en femtedel av regnskogens yta i Afrika, Asien, Latinamerika och vid Stillahavskusten. Den regnskog som försvinner genom deras svedjebruk beräknas till 200 000 km² årligen. Men nybyggarna arbetar inte för ro skull i "det gröna helvetet". Där de tidigare hade sina åkrar breder nu ofta ensartade och enformiga marksteriliserande eucalyptusskogar ut sig, planterade för att ge pappersindustrin råvara. Bönderna tvingas söka sig nya marker.

Skogsbilvägarna, som dras genom den tidigare svårforcerade skogen, underlättar för nybyggarna, för företag inom snickeri- och pappersmassaindustrin, för boskapsuppfödare och vattenkraftsexploatörer. Ekosystemet raseras, det tunna lagret av matjord förbränns, förbrukas, förs bort med vind och vatten. Inom stora områden räknar man med att ingen regnskog finns kvar om tio år.

Förlusten av regnskog innebär förlust av organisk mångformighet och mångfald, av produktiv biomassa och gener. Förlusten sträcker sig långt utanför det förstörda skogsområdet, eftersom biotoperna påverkar varandra när klimat och djurbestand förändras. Luftens koldioxidhalt ökar med kända risker. Samtidigt förlorar människor och samhälle ovärderliga framtida resurser – råvara för mediciner, arter som ger gummi, fibrer, rotting, nötter,

droger, garvämmen, färger, harts och kåda, eteriska oljor, kryddor och dessutom alla okända djur- och växtarter.

Svenska naturskyddsföreningen slår nu larm om ännu ett utrotningshot mot en intressant skogsmiljö på västra Samoa i Söderhavet. Där sköts blommornas pollinering av stora fladdermöss, flygande hundar. När skogen försvinner dör fladdermössen ut, och pollineringen störs eller uteblir. Nu tvingas befolkningen att börja bygga skolor och sjukhus. Men varifrån skall den få pengar till det? Den har aldrig varit inne i en penningekonomi. Dess enda kapital är skogen. Nu vädjar man om hjälp för att slippa förstöra sin miljö för att få sjukhus – en av de många paradoxer som uppstår när industrisamhällets värderingar tillämpas i en främmande kultur!

Regnskogarna måste få all den hjälp vi kan ge dem genom att vi köper dem fria och verkar som påtryckare i internationella sammanhang. Via flera ideella föreningar, exempelvis Jordens vänner, kan vi också bidra till att bönderna utbildas i odlingsmetoder, vilket hjälper både bönder och regnskog på lång sikt. Men hjälpen måste sättas in nu. Snart är det för sent.

Med stöd av vad som sagts yrkar jag bifall till miljöpartiets reservation 31 om bidrag till regnskogarnas skydd med 1 000 milj.kr. och vill betona det särskilda yttrandet nr 3 om miljöanslaget. 240 milj.kr. bör överföras till anslaget för regnskogsskydd.

Överläggningen var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att fatta beslut i ärendet.

Mom. 1 (biståndets framtida storlek)

Först biträdades reservation 1 av Ingemar Eliasson och Karl-Göran Biörsmark med 39 röster mot 21 för reservation 2 av Bertil Måbrink. 251 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 251 röster mot 55 för reservation 1 av Ingemar Eliasson och Karl-Göran Biörsmark. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (utbetalningsmålet)

Utskottets hemställan bifölls med 252 röster mot 60 för reservation 3 av Margaretha af Ugglas m.fl.

Mom. 4 (det multilaterala biståndets andel)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Pär Granstedt och Birgitta Hambræus – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (själv tillit som biståndsmål)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Marianne Samuelsson – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (särskilt anslag för demokratibistånd)

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* hemställan i reservation 6 av Margaretha af Ugglas m.fl., *dels* hemställan i reservation 7 av Pär Granstedt och Birgitta Hambraeus – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 8 av Ingemar Eliasson och Karl-Göran Biörsmark anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 19 (oberoende rapporter om demokrati och mänskliga rättigheter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Ingemar Eliasson och Karl-Göran Biörsmark – bifölls med acklamation.

Mom. 20 (institut för mänskliga rättigheter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Margaretha af Ugglas m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 21 (bistånd genom politiska partier)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Margaretha af Ugglas m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 25 (barnens roll i utvecklingssamarbetet)

Utskottets hemställan bifölls med 275 röster mot 37 för reservation 12 av Pär Granstedt och Birgitta Hambraeus.

Mom. 32 (bindning av importstödet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Margaretha af Ugglas m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 34 (programlandssamarbete med Uganda m.fl. länder)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 14 av Ingemar Eliasson och Karl-Göran Biörsmark – bifölls med acklamation.

Mom. 35 (programlandssamarbete med Kampuchea)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 15 av Bertil Måbrink – bifölls med acklamation.

Mom. 38 (biståndspolitisk utredning)

Först biträdde reservation 16 av Pär Granstedt m.fl. – som ställdes mot *dels* reservation 17 av Bertil Måbrink, *dels* reservation 18 av Marianne Samuelsson – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 179 röster mot 130 för reservation 16 av Pär Granstedt m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

*Internationellt utveck-
lingssamarbete*

Mom. 40 (departement för u-landsfrågor)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 19 av Bertil Måbrink – bifölls med acklamation.

Mom. 41 (nordiskt biståndssamarbete)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 20 av Pär Granstedt och Birgitta Hambraeus – bifölls med acklamation.

Mom. 43 och 44 (bidrag till UNDP och UNFPA)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 21 av Ingemar Eliasson och Karl-Göran Biörsmark i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 45 (bidrag till Unicef)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 21 av Ingemar Eliasson och Karl-Göran Biörsmark i motsvarande del, *dels* reservation 23 av Pär Granstedt och Birgitta Hambraeus, *dels* reservation 22 av Bertil Måbrink i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 46 (bidrag till UNRWA)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 21 av Ingemar Eliasson och Karl-Göran Biörsmark i motsvarande del, *dels* reservation 22 av Bertil Måbrink i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 47 (bidrag till UNHCR)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 21 av Ingemar Eliasson och Karl-Göran Biörsmark i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 48 och 49 (bidrag till Internationella familjeplaneringsfederationen, m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 22 av Bertil Måbrink i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 50 (Världsbanksfinansiering av kraftprojekt i Amazonas)

Utskottets hemställan bifölls med 237 röster mot 71 för reservation 24 av Pär Granstedt m.fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 51 (Världsbankens och IMF:s verksamhet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 25 av Bertil Måbrink – bifölls med acklamation.

Mom. 52 (bidrag till IDA)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 26 av Ingemar Eliasson och Karl-Göran Biörsmark – bifölls med acklamation.

Mom. 53 (bidrag till övrigt samarbete med utvecklingsbanker)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 27 av Bertil Måbrink
– bifölls med acklamation.

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

*Internationellt utveck-
lingssamarbete*

Mom. 54 (utträde ur IFC)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 28 av Bertil Måbrink
– bifölls med acklamation.

Mom. 55 (bidrag till WFP)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 29 av Pär Granstedt
och Birgitta Hambraeus – bifölls med acklamation.

Mom. 58 (nordiska kreditfonden)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 30 av Bertil Måbrink
– bifölls med acklamation.

Mom. 64 (anslag till Bidrag till internationella biståndsprogram)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 31 av Marianne
Samuelsson – bifölls med acklamation.

Mom. 65 (inriktningen av biståndet till Angola)

Utskottets hemställan – som ställdes mot utskottets hemställan med den
ändring däri som föranleddes av bifall till motion U233 yrkande 2 och 3 av
Birger Hagård m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 66 (medelsram för Angola)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 32 av Bertil Måbrink
– bifölls med acklamation.

Mom. 67 (avbrytande av biståndet till Angola)

Utskottets hemställan – som ställdes mot motion U233 yrkande 1 av Birger
Hagård m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 69 (medelsram för Etiopien)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 33 av Bertil Måbrink
– bifölls med acklamation.

Mom. 70 (framtida bistånd till Etiopien)

Utskottets hemställan bifölls med 291 röster mot 19 för reservation 34 av
Marianne Samuelsson.

Mom. 71 (avvecklingsplan för biståndet till Kenya)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 35 av Bertil Måbrink
– bifölls med acklamation.

Mom. 73 (medelsram för Tanzania)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 36 av Margaretha af
Ugglas m.fl. – bifölls med acklamation.

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

*Internationellt utveck-
lingssamarbete*

Mom. 74 (Uri-kraftverket i Indien)

Utskottets hemställan bifölls med 275 röster mot 37 för reservation 37 av Bertil Måbrink och Marianne Samuelsson.

Mom. 75 (medelsram för Laos)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 38 av Ingemar Eliasson och Karl-Göran Biörsmark – bifölls med acklamation.

Mom. 76 (medelsram för Vietnam)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 39 av Margaretha af Ugglas m.fl., *dels* reservation 40 av Ingemar Eliasson och Karl-Göran Biörsmark i motsvarande del, *dels* reservation 41 av Bertil Måbrink – bifölls med acklamation.

Mom. 77 (avvecklingsplan för avbrytande av biståndet till Vietnam)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 40 av Ingemar Eliasson och Karl-Göran Biörsmark i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 79 (medelsram för Nicaragua)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 42 av Margaretha af Ugglas m.fl., *dels* reservation 43 av Pär Granstedt och Birgitta Hambraeus, *dels* reservation 44 av Bertil Måbrink – bifölls med acklamation.

Mom. 80 (medelsram för regionala insatser i Afrika)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 45 av Pär Granstedt och Birgitta Hambraeus – bifölls med acklamation.

Mom. 83 (medelsram för humanitärt bistånd till södra Afrika)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 46 av Pär Granstedt m.fl., *dels* reservation 47 av Bertil Måbrink – bifölls med acklamation.

Mom. 84 (stöd till familjeförsörjande kvinnohushåll på landsbygden)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 48 av Bertil Måbrink – bifölls med acklamation.

Mom. 85 (medelsram för regionala insatser i Centralamerika)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 49 av Margaretha af Ugglas m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 86 (medelsram för humanitärt bistånd i Latinamerika)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 50 av Bertil Måbrink – bifölls med acklamation.

Mom. 88 (inrättande av anslagspost för humanitärt bistånd till Asien)

Utskottets hemställan bifölls med 273 röster mot 38 för reservation 51 av Ingemar Eliasson och Karl-Göran Biörsmark. 1 ledamot avstod från att rösta.

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

*Internationellt utveck-
lingssamarbete*

Mom. 89 (inriktningen av katastrofbiståndet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 52 av Margaretha af Ugglas m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 93 (humanitärt bistånd till palestinska folket)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 53 av Pär Granstedt och Birgitta Hambraeus, *dels* reservation 54 av Bertil Måbrink – bifölls med acklamation.

Mom. 94 (humanitärt bistånd till Polisario)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 55 av Ingemar Eliasson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 95 (medelsram för bistånd genom enskilda organisationer)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 56 av Margaretha af Ugglas m.fl., *dels* reservation 57 av Ingemar Eliasson och Karl-Göran Biörsmark, *dels* reservation 58 av Pär Granstedt och Birgitta Hambraeus, *dels* reservation 59 av Bertil Måbrink, *dels* reservation 60 av Marianne Samuelsson – bifölls med acklamation.

Mom. 96 (framtida storlek av anslagsposten för enskilda organisationer)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 61 av Ingemar Eliasson och Karl-Göran Biörsmark – bifölls genom uppresning.

Mom. 100 (Appropriate Technology Sweden)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 62 av Pär Granstedt m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 102 (särskilt miljöbistånd till Vietnam, Laos, Kampuchea och Cuba)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 63 av Bertil Måbrink – bifölls med acklamation.

Mom. 104 (medelsram för Särskilda program)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 64 av Ingemar Eliasson och Karl-Göran Biörsmark, *dels* reservation 65 av Marianne Samuelsson – bifölls med acklamation.

Mom. 105 (inflytande av medelsförbrukningen inom anslaget Särskilda program)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 66 av Margaretha af Ugglas m.fl. – bifölls med acklamation.

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

*Internationellt utveck-
lingssamarbete*

Mom. 106 (medel till Unesco för mänskliga rättigheter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 67 av Bertil Måbrink – bifölls med acklamation.

Mom. 107 (rekrytering och utbildning av fältpersonal)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 68 av Bertil Måbrink – bifölls med acklamation.

Mom. 110 (anslag till Utvecklingsarbete genom SIDA)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 69 av Margaretha af Ugglas m.fl., *dels* reservation 70 av Bertil Måbrink – bifölls med acklamation.

Mom. 111 (medelsram för tekniskt-ekonomiskt samarbete)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 71 av Margaretha af Ugglas m.fl., *dels* reservation 72 av Ingemar Eliasson och Karl-Göran Biörsmark – bifölls med acklamation.

Mom. 112 (medel för u-landsanpassad teknik)

Utskottets hemställan bifölls med 268 röster mot 38 för reservation 73 av Pär Granstedt och Birgitta Hambraeus. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 114 (medelsram för u-krediter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 74 av Ingemar Eliasson och Karl-Göran Biörsmark, *dels* reservation 75 av Pär Granstedt och Birgitta Hambraeus, *dels* reservation 76 av Bertil Måbrink – bifölls med acklamation.

Mom. 115 (regler för BITS arbete)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 77 av Pär Granstedt och Birgitta Hambraeus – bifölls med acklamation.

Mom. 116 (statligt u-landshandelsbolag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 78 av Bertil Måbrink – bifölls med acklamation.

Mom. 117 (projektbistånd till Somalia m. fl. länder)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 79 av Pär Granstedt och Birgitta Hambraeus – bifölls med acklamation.

Mom. 119 (ändring av IMF-villkor)

Utskottets hemställan bifölls med 290 röster mot 19 för reservation 80 av Bertil Måbrink.

Mom. 120 (avskrivning av skulder m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 285 röster mot 19 för reservation 81 av Bertil Måbrink.

Mom. 121 (medelsram för insatser i skuldtyngha länder)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 82 av Margaretha af Ugglas m.fl., *dels* reservation 83 av Pär Granstedt och Birgitta Hambræus, *dels* reservation 84 av Bertil Måbrink, *dels* reservation 85 av Marianne Samuelsson – bifölls med acklamation.

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

Internationellt utvecklingsarbete

Mom. 122 (ytterligare medel för avskrivning av skulder)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 86 av Bertil Måbrink – bifölls med acklamation.

Mom. 123 (departementsansvaret för skuldfrågor)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 87 av Bertil Måbrink – bifölls med acklamation.

Mom. 126 (anslag till Andra biståndsprogram)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 88 av Margaretha af Ugglas m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 128 (förstärkning av SIDA)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 89 av Bertil Måbrink – bifölls med acklamation.

Mom. 133 (parlamentarisk arbetsgrupp för information)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 90 av Margaretha af Ugglas m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 134 (anslag till Information)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 91 av Bertil Måbrink – bifölls med acklamation.

Mom. 135 (Biståndsramen)

Först biträdde reservation 92 av Ingemar Eliasson och Karl-Göran Biörsmark – som ställdes mot reservation 93 av Bertil Måbrink – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 254 röster mot 56 för reservation 92 av Ingemar Eliasson och Karl-Göran Biörsmark.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

6 § Företogs till avgörande skatteutskottets betänkande 1988/89:SkU21, trafikutskottets betänkande 1988/89:TU12 samt socialutskottets betänkanden 1988/89:SoU17 och SoU18 (beträffande debatten i dessa ärenden, se prot. 96).

Skatteutskottets betänkande 21

Mom. 1 (sjömansskatt och sociala avgifter)

Utskottets hemställan bifölls med 249 röster mot 60 för reservation 1 av Bo Lundgren m.fl.

Mom. 2 och 3 (skattereglerna för partrederi och investeringar i fartyg)

Utskottets hemställan bifölls med 176 röster mot 132 för reservation 2 av Bo Lundgren m.fl.

Trafikutskottets betänkande 12

Mom. 7 (fritidsbåtsregister)

Först biträdades reservation 2 av Rolf Clarkson m.fl. – som ställdes mot reservation 3 av Roy Ottosson – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 189 röster mot 116 för reservation 2 av Rolf Clarkson m.fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 9 (omfattningen av färjetrafiken till Gotland)

Först biträdades reservation 4 av Hugo Bergdahl m.fl. – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion T606 av Ewy Möller och Agne Hansson – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 189 röster mot 116 för reservation 4 av Hugo Bergdahl m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 10 (taxesättningen i färjetrafiken på Gotland)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Viola Claesson och Roy Ottosson – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (trafikråd för Gotland)

Utskottets hemställan bifölls med 269 röster mot 38 för reservation 6 av Rune Thorén och Karin Starrin.

Mom. 20 (anslag till Bro över Falsterbokanalen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Viola Claesson och Roy Ottosson – bifölls med acklamation.

Mom. 21 (anslag till Stöd till svenska rederier)

Utskottets hemställan bifölls med 213 röster mot 94 för reservation 8 av Rolf Clarkson m.fl.

Mom. 23 (avskaffande av nuvarande driftsubvention till svensk sjöfart)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Rolf Clarkson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 24 (sjöfartens betydelse för totalförsvaret m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Rune Thorén och Karin Starrin – bifölls med acklamation.

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

Mom. 25 (långsiktig strategi för svensk sjöfart)

Utskottets hemställan bifölls med 291 röster mot 19 för reservation 11 av Viola Claesson.

Mom. 26 (ett svenskt internationellt fartygsregister)

Först biträdde reservation 12 av Rolf Clarkson m.fl. med 134 röster mot 22 för reservation 13 av Viola Claesson. 147 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 176 röster mot 133 för reservation 12 av Rolf Clarkson m.fl.

Mom. 29 (flagglagen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 15 av Rolf Clarkson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 30 (samhällsägt rederi)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 16 av Viola Claesson – bifölls med acklamation.

Mom. 33 (förbud mot supertankers i Östersjön)

Utskottets hemställan bifölls med 270 röster mot 39 för reservation 17 av Roy Ottosson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 34 (fartygstransporter av oljeprodukter)

Utskottets hemställan bifölls med 270 röster mot 38 röster för reservation 18 av Viola Claesson och Roy Ottosson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 35 (utredning om farledsverksamheten)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 19 av Rolf Clarkson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 36 (utredning om lotsningsbestämmelserna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 20 av Rolf Clarkson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 37 (forskning och utveckling)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 21 av Hugo Bergdahl och Anders Castberger, *dels* reservation 22 av Viola Claesson – bifölls med acklamation.

Mom. 42 (kustbevakning och sjöräddning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 23 av Viola Claesson – bifölls med acklamation.

Mom. 44 (kustsjöfart och sjöfart på inre vattenvägar m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 24 av Viola Claesson och Roy Ottosson – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Socialutskottets betänkande 17

Mom. 1 (införande av vårdnadsbidrag)

Utskottets hemställan bifölls med 177 röster mot 130 för reservation 1 av Daniel Tarschys m.fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

(Göran Magnusson (s) anmälde att han avsett att rösta ja men markerats ha avstått från att rösta.)

Mom. 2 (utredning om en trygghetsgaranti)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Sten Svensson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (stödåtgärder efter separation)

Utskottets hemställan bifölls med 288 röster mot 19 för reservation 3 av Gudrun Schyman. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 5 (rätt till socialbidrag vid vård av egna barn)

Utskottets hemställan bifölls med 246 röster mot 61 för reservation 4 av Sten Svensson m.fl.

Mom. 6 (barnbidrag vid längre tids utlandsvistelse)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Daniel Tarschys m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (förslag om höjda barnbidrag)

Först biträdde reservation 6 av Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist med 46 röster mot 39 för reservation 7 av Göran Engström och Roland Larsson. 221 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 222 röster mot 37 för reservation 6 av Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist. 48 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 10 (indexreglering av barnbidrag)

Utskottets hemställan bifölls med 287 röster mot 18 för reservation 8 av Gudrun Schyman. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Socialutskottets betänkande 18

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

Mom. 2 (principerna för statsbidragsgivningen m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 178 röster mot 131 för reservation 2 av Daniel Tarschys m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 3 (krispaket för barnomsorgen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (en kommitté för översyn av statsbidragen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Anita Stenberg – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (höjt driftsbidrag)

Utskottets hemställan bifölls med 291 röster mot 19 för reservation 5 av Gudrun Schyman.

Mom. 6 (en höjning av barnomsorgsavgiften)

Utskottets hemställan bifölls med 287 röster mot 19 för reservation 6 av Gudrun Schyman.

Mom. 7 (statsbidrag till barnomsorg i svenska kyrkans regi)

Utskottets hemställan bifölls med 175 röster mot 134 för reservation 7 av Daniel Tarschys m.fl.

Mom. 9 (förstärkningsresurser till sociala problemområden m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Gudrun Schyman – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (dagbarnvårdares tillsyn av egna barn)

Utskottets hemställan bifölls med 158 röster mot 151 för reservation 9 av Daniel Tarschys m.fl.

Mom. 11 (generell föräldraförmån vid tillsyn av egna barn)

Utskottets hemställan bifölls med 252 röster mot 55 för reservation 10 av Anita Stenberg m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 13 (bindande kvalitetsnormer)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Gudrun Schyman – bifölls med acklamation.

Mom. 14 (lagstadgad rätt till förskoleplats)

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* hemställan i reservation 12 av Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist, *dels* hemställan i reservation 13 av Gudrun Schyman – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 14 av Sten Svensson m.fl. anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 15 (inriktning mot vissa omsorgsformer)

Utskottets hemställan bifölls med 292 röster mot 17 för reservation 15 av Gudrun Schyman. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 16 (målsättning för utbyggnad under 1989/90)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 16 av Gudrun Schyman – bifölls med acklamation.

Mom. 17 (anordningsbidrag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 17 av Gudrun Schyman – bifölls med acklamation.

Mom. 18 (information om alternativ barnomsorg)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 18 av Daniel Tarschys m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 19 (barnomsorgstaxor)

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot hemställan i reservation 19 av Gudrun Schyman – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 20 av Sten Svensson m.fl. anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 20 (skolstyrelsens och skolöverstyrelsens ansvar för skolförberedande verksamhet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 21 av Sten Svensson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 21 (deltidsförskolans utveckling till en skolförberedande förskola)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 22 av Sten Svensson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 22 (användningen av benämningen förskola)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 23 av Sten Svensson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 23 (grunderna för det pedagogiska programmet m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 24 av Sten Svensson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 24 (åtgärdsprogram för personalförsörjningen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 25 av Göran Engström och Roland Larsson – bifölls med acklamation.

Mom. 25 (behörighet för personal inom barnomsorgen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 26 av Gudrun Schyman – bifölls med acklamation.

**Prot. 1988/89:99:
19 april 1989**

*Administration av
socialförsäkring*

Mom. 28 (anslag till Bidrag till kommunal barnomsorg)

Utskottets hemställan bifölls med 285 röster mot 18 för reservation 27 av Gudrun Schyman. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

7 § Föredrogs

lagutskottets betänkanden

1988/89:LU19 Ändring i samäganderättslagen,

1988/89:LU27 Rättsskyddet för kretsmönster i halvledarprodukter (prop. 1988/89:73),

1988/89:LU28 Vissa försäkringsfrågor,

1988/89:LU29 Trafikskadelagen m.m.,

finansutskottets betänkande

1988/89:FiU23 Statistik för socialavgifterna (förs. 1988/89:16),

näringsutskottets betänkanden

1988/89:NU17 Ökning av grundfonden för Konungariket Sveriges stadshypotekskassa (prop. 1988/89:104) samt

1988/89:NU18 Anslag till bankinspektionen och försäkringsinspektionen (prop. 1988/89:100 delvis).

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

Tredje vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar.

8 § Föredrogs

socialförsäkringsutskottets betänkande

1988/89:SfU10 Administration av socialförsäkring (prop. 1988/89:100 delvis).

Administration av socialförsäkring

Anf. 87 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Socialförsäkringarnas omfattning och försäkringskassornas möjlighet att personaladministrativt klara alltmer kostnadskrävande och komplicerade system har diskuterats livligt på senaste tiden. Det framgår också av betänkandet att riksförsäkringsverket i sin anslagsframställning begärt inte mindre än 500 årsarbetare, utöver att man begärt att få behålla den tidigare engångsanvisningen om 46 milj. kr., för att klara sin personalsi-

tuation. Denna personalstyrka skulle behövas enbart för att någorlunda hålla balansen om ca 90 000 oavgjorda arbetsskadeärenden – ja, kanske är balansen i dag uppe i 100 000 ärenden!

Regeringen har föreslagit en permanentning av engångsanslaget samt medel motsvarande 237 årsarbetare. Det är naturligtvis inte till fyllest, om man inte gör något åt själva försäkringarna. Men, herr talman, eftersom vi inom vårt parti har föreslagit åtgärder beträffande både sjukförsäkringen och arbetsskadeförsäkringen, som skulle medföra väsentliga arbetsavlastningar för kassorna, inte minst när det gäller den s.k. timsjukpenningen, har vi kunnat acceptera propositionens förslag vad gäller anslaget. Emellertid är det naturligtvis oerhört viktigt att man här följer utvecklingen mycket noga och att man snarast gör någonting åt kostnadsexplosionen.

Utskottet har gjort ett mycket viktigt uttalande när det gäller det framtida lokalkontorsnätet och gjort det enhälligt. Vi har sagt att den lokala förankringen, som är utmärkande för försäkringskassorna, är av stor betydelse för administrationen av socialförsäkringarna och att det är viktigt att försäkringskassornas väl utbyggda lokalkontorsnät bibehålles. Särskild hänsyn bör man enligt utskottet ta till glesbygden men även när det gäller övriga lokalkontor.

Vi har i detta sammanhang också erinrat om riksdagens beslut att överföra huvudmannaskapet för folkbokföringen till försäkringskassorna den 1 juli 1991. Det var visserligen ett beslut som vi moderater inte ställde upp på, men riksdagens majoritetsbeslut blev ju sådant, och då är det också viktigt att kassorna klarar den funktionen. Utskottet utgår nu ifrån att försäkringskassornas styrelser beaktar kassornas roll i folkbokföringsarbetet och att regeringen noga följer utvecklingen på det området.

Det finns ett par reservationer med moderata företrädare, och jag skall kort säga något om dem. Den ena reservationen har vi tillsammans med centerpartiet, och den gäller arvodering av ledamöter i socialförsäkringsnämnd. Egenföretagare erhåller nämligen inte samma kompensation för sitt uppdrag i nämnden som övriga ledamöter, och detta anser vi vara fel. För nämndernas arbete är det naturligtvis viktigt med en allsidig representation, och därför bör egenföretagarnas arvoden räknas upp.

I en moderat reservation vidhåller vi en uppfattning som vi sedan länge har haft, nämligen att försäkringskassorna bör tilldelas en ökad och samordnande roll i rehabiliteringsarbetet. På det sättet skulle sjukskrivningar kunna förkortas och handikappade få arbete i stället för förtidspension. Med hänvisning till de övriga förslag som vi har lagt fram om socialförsäkringarna skulle kassorna kunna tilldelas detta övergripande ansvar i rehabiliteringsarbetet, en fråga som vi för övrigt kommer tillbaka till i olika sammanhang.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 2 och 3 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 88 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! När man läser i regeringens budgetproposition vad som rör anslagen till försäkringskassorna, kan man lätt tro att det är en personalökning som skett inom detta verksamhetsområde. Visst verkar anslagen stora,

och tonen i budgetförslaget är att nu skall det inte bero på personalbrist att försäkringssystemet inte fungerar.

Döm om min förvåning när jag får i min hand ett exemplar av uppgifter om försäkringskassans personal. Där visar det sig att antalet anställda under tiden 1976 till den 1 mars 1981 ökar med mellan 17,9 och 4 % per år. Antalet årsarbetare utökades under denna period med 8 250 personer – den period som socialdemokraterna allmänt benämner en period av nedrustning. Låt oss då följa lönelistorna från 1982 och framåt. Då inträffar den verkliga personalminskningen. Med mellan 2,6 och 0,2 % minskade antalet anställda per år under denna tid. Antalet årsarbetare inom försäkringskassan minskade under dessa år med 1 778.

Dessa uppgifter har lämnats på grundval av lönestatistik från försäkringskassorna, och det talar för att den verkliga nedrustningen inleddes med den socialdemokratiska valsegern 1982.

Det är inte så underligt att det hopar sig arbetsuppgifter på försäkringskassornas bord när personalsituationen ständigt medfört inskränkningar de senaste åren. Samtidigt har nya arbetsuppgifter hela tiden tillkommit. Timsjukpenningreformen, bilstödet, folkbokföringen, efterlevandepensioneringen, borttagandet av friåret i sjukvården för pensionärer är en liten del av de nya arbetsuppgifter som åligger försäkringskassan. Samtidigt har utnyttjandet av sjukförsäkringen och antalet arbetsskador ökat, vilket ger enorma balanser.

Visst är det dags att försöka göra något åt dessa förhållanden. En första början måste vara att ge personalen drägliga arbetsförhållanden genom att öka personalstaten.

Vi har i en motion föreslagit att försäkringskassans personal bör få tillgodoräkna sig de vinster som uppstår när man lyckats att med rehabiliteringsinsatser minska antalet sjukdagar. Dessa pengar kan då användas för att anställa personal. Det är dock statliga medel som till 15 % betalar sjukförsäkringskostnaderna.

Här finns det mycket att göra, och vi anser det troligt att man på lokal nivå bäst känner till hur detta skall klaras. En väl decentraliserad verksamhet betyder för försäkringskassan att man ger service närmare den försäkrade.

Beslut som rör lokalkontorsnätet skall fattas av försäkringskassans styrelse. Dock måste riksdagen ha synpunkter på hur detta skall ske. Centern har fått sin motion väl tillgodosedd genom utskottets skrivning rörande vilka åtgärder som skall ha prövats innan man beslutar om nedläggning eller indragning av ett lokalkontor. Att vi i riksdagen anser detta bör komma alla försäkringskassor till del.

Vi föreslår att alla vägar skall prövas innan beslut om indragning av lokalkontor skall ske. Samordning med andra myndigheter och decentralisering av arbetsuppgifter är två förslag som med framgång har prövats på många håll i landet. Där kan vi efter den hearing vi hade i utskottet rörande arbetsskador påstå att det inte finns några skäl emot att arbetsskador handläggs ute på lokalkontoren. En övertro på centralt beslutande har länge funnits inom försäkringskassavärlden. Nu visar verkligheten att vi som har drivit frågan om en decentralisering har rätt.

Det har visat sig att just handläggningen av arbetsskadorna sker bättre ute

på lokalkontoren. Det finns inte något som talar för att handläggningen blir sämre; tvärtom sker den nu närmare den skadade, med den ökade kunskap som finns rörande arbetsplatsers utformning och möjligheter till rehabilitering.

Det finns säkert många andra uppgifter som kan föras ut. Utskottet skriver bl.a. att propositionen anför att särskild hänsyn bör tas till glesbygder. Utskottet anser att detta bör gälla alla lokalkontor, inte bara glesbygdskontor. Denna skrivning är utskottet överens om, och det är ett steg i rätt riktning.

Först när denna insikt nått alla beslutsfattare och dem som förbereder beslut rörande nedläggning av lokalkontor kan vi vara nöjda. Tyvärr finns det mycket som talar för att det fortfarande finns centralister som värnar om centraliseringens nackdelar.

Just nu föreligger i vissa län långt framskridna planer på nedläggning av lokalkontor på samma gång som man centraliserar kontor vägg i vägg i samma stad. Samtidigt drar man in de lokalkontor som ligger utanför centralorten i relativt stora tätorter.

Vi har från centerens sida hävdad den organisation som hela utskottet står bakom. Nu återstår det bara att få riksdagsbeslutet ut till dem som skall ta de lokala besluten.

Centerens motion om att anslagen till försäkringskassans personal måste ökas har tyvärr inte tillstyrkts av utskottet. Vi har därför i reservation nr 4 ett annat yrkande, som jag yrkar bifall till.

Vi anser att det brådskar med att vidta åtgärder för att förhindra massflykt av personalen bort från kassorna. Sjukskrivningstalen blir allt högre bland personalen, och nya uppgifter läggs ständigt ut genom de nya lagar som riksdagen beslutar. Nu tillkommer föräldraförsäkringens förlängning och efterlevandepensioneringen. Samtidigt har försäkringskassan haft stora bekymmer med avgifter för sjukhusvården för pensionärer – ett byråkratiskt och knappast rättvist system som fördröjts av dålig samordning innan beslutet togs.

I dag erhåller den som är ledamot i en socialförsäkringsnämnd en ersättning för sitt uppdrag. I nämnderna finns även representanter som är egenföretagare. De utgör en viktig informationskälla för de beslut som skall tas i nämnden. Tyvärr erhåller de inte ersättning efter regler som är gynnsamma. Detta innebär att många inte har råd att ställa upp på dessa uppdrag. Det aviserades en proposition i detta ärende, men tyvärr har den ännu ej avgivits, efter vad jag kan se. Det finns då fortfarande anledning att yrka bifall till reservation nr 2.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till reservationerna 2 och 4 vid detta betänkande.

Anf. 89 MARGÓ INGVARDSSON (vpk):

Herr talman! I årets budgetproposition ökas anslaget till socialförsäkringsadministrationen med totalt 370 milj. kr., och det ger utrymme för 650 nya årsarbetare.

Det är klart att om man jämför med tilldelningen till den offentliga sektorn i övrigt, framstår anslaget till försäkringskassorna som en rejäl satsning. Men

en sådan jämförelse kan man inte göra, utan man måste titta på försäkringskassornas arbetsuppgifter. Gör man den bedömningen, då ser man att anslagsökningen är helt otillräcklig.

Riksförsäkringsverket har begärt medel till 518 nya tjänster utöver regeringens förslag. Inom enbart arbetsskadeförsäkringen anser riksförsäkringsverket att det behövs 763 nya årsarbeten för att klara volymökningen. Det är 263 tjänster mer än regeringen beviljar. Det är alltså ett väldigt stort glapp här mellan vad riksförsäkringsverket anser behövas och vad regeringen ger anslag till.

Det är knappast någon nyhet att tiderna för handläggning av arbetsskadeärenden nu har vuxit försäkringskassorna över huvudet. Precis som Gullan Lindblad tror också jag att det inte dröjer länge förrän vi är uppe i en balans på närmare 100 000 ärenden. Vi vet också att bedömningarna är helt samstämmiga om att det inte finns någonting som pekar på att vi nu skulle ha nått något slags kulmen i utvecklingen av antalet arbetsskadeärenden. Tvärtom, vi kan en lång tid framöver vänta en fortsatt ökning av dessa ärenden.

Det finns också belägg för att de långa väntetiderna medför ökade kostnader för samhället. Väntetiderna påverkar rehabiliteringsviljan negativt hos de enskilda. Jag anser att man knappast kan vara upprörd över detta. Det är ganska självklart att den enskilde vill ha ett besked om hans skada eller sjukdom kommer att godkännas som en arbetsskada innan han fattar beslut som är avgörande för hans framtid.

Det är inte bara inom arbetsskadeförsäkringen som problemen på försäkringskassorna växer. På flera håll är nu också väntetiderna för utbetalning av sjukersättning oacceptabelt långa, och utrymmet för kontroll av systemet har krympt.

Från många försäkringskassanställda har det förts fram att den nuvarande situationen på kassorna medför en risk för att vi kan få en urholkning av vårt socialförsäkringssystem – i vissa fall kan det bli fråga om rent godtycke. Vi i vpk är övertygade om att riksförsäkringsverkets och försäkringskassornas begäran om ökade anslag är väl underbyggd.

Herr talman! Jag yrkar härmed bifall till reservation nr 1.

Anf. 90 BÖRJE NILSSON (s):

Herr talman! Administrationen av socialförsäkringen är en stor och viktig uppgift för försäkringskassorna. Jag vågar också påstå att försäkringskassorna sköter sina uppgifter på ett skickligt sätt och ser till att de försäkrade får den ersättning som de i varje enskilt fall är berättigade till.

Till följd av ett omfattande reformarbete har försäkringskassorna under många år ständigt tagit på sig nya uppgifter. Nu senast var det hanteringen av timsjukpenningen som tillfördes kassorna.

Jag håller med om att arbetssituationen på kassorna, på grund av socialförsäkringens utveckling och särskilt när det gäller omfattningen av arbetssjukdomar, har varit – och är – mycket ansträngd. Även utskottet säger att de långa handläggningstiderna är helt otillfredsställande och att man måste angripa detta problem. Därför tillförs försäkringskassorna nya medel. I budgeten finns det 87 milj. kr. för detta ändamål, inkl. tidigare engångsan-

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

*Administration av
socialförsäkring*

visningar på 46 milj. kr. Det är tveksamt om detta belopp direkt kan omvandlas i nya tjänster, men beloppet motsvarar i vart fall ett nettotillskott på omkring 645 tjänster, om man jämför med nuläget. Det finns väl knappast något annat område som har expanderat så kraftigt.

Anslagsförstärkningen skall alltså ses mot bakgrund av främst de långa tiderna för handläggning av arbetssjukdomar, men även rehabiliteringen är eftersatt. Därför har antalet arbetsskadehandläggare under ett antal år kraftigt utökats. Detta medför naturligtvis ett utbildningsbehov ute i kassorna, men efter hand sätts dessa personer in i sitt utredningsarbete, och vi hoppas att detta kommer att bidra till en snabbare hantering. Det finns således en bred majoritet i utskottet som anser att detta medelstillskott är till fyllest.

När Karin Israelsson beskrev 70-talet kontra 80-talet glömde hon att tala om införandet av karensdagar, sänkning av ersättningsnivån och de försämringar som skedde under den borgerliga regeringstiden. Jag tycker att också detta bör tas med i bilden. Under hela 80-talet har det skett uppenbara förbättringar av de olika formerna av sjukförsäkringen. Formerna har förfinats efter hand, samtidigt som vi har kommit till rätta med den ekonomiska kris som den borgerliga regeringen skapade, vilket också bör ingå i bilden.

Beträffande ställningstagandena i betänkandet finner jag att vi i utskottet i stort sett är eniga om dessa. Det finns avvikelser på några punkter.

Reservation 1 tar upp medelsanvisningen.

I reservation 2 behandlas frågan om arvode till egna företagare som är ledamöter i socialförsäkringsnämnd. Denna fråga får ses i ett större sammanhang. Vi hänvisar till ett förslag från civildepartementet, i vilket också frågan om ersättning skall tas med.

Reservationerna 3 och 4 berör i mycket hög grad rehabiliteringsutredningens betänkande – i vart fall reservation nr 3 där moderaterna kommer in på samordningen. Det står fullt klart att man måste finna ett system där någon myndighet tar det totala ansvaret för rehabiliteringsarbetet. Den framlagda utredningen heter också Tidig och samordnad rehabilitering, vilket visar att samordningen är av stor betydelse i sammanhanget.

I reservation 4 föreslår centerpartiet att det skall vara fritt fram för kassorna att anställa den personal som man behöver. Detta skall då belasta sjukförsäkringen. Förslaget förefaller oerhört generöst, men jag tror inte att det är till fördel för kassorna. Det är nog bra med en central fördelning och en styrning av resurserna dit där de bäst behövs. Centerns förslag skulle dessutom innebära att riksdagen fräntas alla möjligheter till insyn i anslagsgivningen. Jag ställer mig mycket tveksam till förslaget som helhet.

I betänkandet tar utskottet också upp ansvarsfördelningen mellan riks-försäkringsverket och försäkringskassorna. Det har förts en ständig diskussion mellan verket och representanter för kassorna. Det är naturligtvis viktigt att uppnå en rationell och rak administration direkt till de försäkrade. Vi kan konstatera att det under flera år har pågått ett omfattande förändringsarbete inom försäkringsadministrationen där målet är att föra ut beslutsbefogenheter till kassorna. På det sättet skall också kassornas styrelser ta ett ansvar för

socialförsäkringssystemets tillämpning och för de administrativa ledningsfunktionerna inom kassan.

Det som anförs i propositionen och som utskottet också stryker under är viktigt, nämligen att dessa strävanden mot en fortsatt decentralisering måste fortgå med oförminskad styrka. Med detta anser vi att yrkandet i Gustav Perssons motion 293 i viss mån är tillgodosett.

Herr talman! Jag vill med detta yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 91 KARIN ISRAELSSON (c) replik:

Herr talman! Jag avser att för Börje Nilsson referera från ett pressmeddelande utsänt av försäkringskassan i Stockholms län, där det står: Produktivitetsoökning trots minskade resurser och föråldrat datasystem, men smärtgränsen är nådd. Ge oss mera resurser eller förenkla regelsystemet.

På fem år har arbetsmängden ökat med 14 %. Under den tiden har personalresurserna minskat med 11 %.

Det är en stark produktivitetsoökning, men till priset av en sänkt kvalitet, och det är något som vi inte kan acceptera.

Margó Ingvardsson var i sitt anförande inne på att vi urholkar socialförsäkringssystemet genom att inte ge personalen tillräckliga resurser för att administrera det. Vad som händer är ju nu att den service som allmänheten skall ha blir försenad. Det gäller inte bara på arbetsskadeområdet, utan också den vanliga sjukersättningen, som man tidigare oftast har fått i rimlig tid men som man numera kan få vänta rätt länge på.

Man har dragit ner på öppethållandetiderna, och servicen har härigenom försämrats; det är alldeles omöjligt att nå fram till försäkringskassan på telefonid osv. Detta gör att det skapas en otrygghet i det system som man nu ställer till svenskens förfogande.

Det finns möjligheter att förändra dessa förhållanden och ett förslag i den riktningen är det som vi från centerpartiet försvarar, nämligen att man om man lyckas med insatserna, också skall få del av de vinster som tillförs systemet. Jag tycker att det finns anledning att studera möjligheterna att göra en sådan förändring. Något måste göras. Vi kan inte acceptera att det fortgår på det här viset. Vi har bevis för att det har skett en klar personalminskning – det är alltså inte något som vi hittar på. Vi är alla inom socialförsäkringsutskottet medvetna om att de förändringar som vi har beslutat medför merarbete för försäkringskassans personal.

Visst är det bra med en styrning, men det bör också kunna finnas en frihet i den styrningen som gör det möjligt för de lokala kassorna att själva bestämma över en del av penningmängden. En fördelaktig åtgärd hade varit införande av treåriga budgetar, så att man hade vetat vad som kommer i framtiden. Också satsningen på ADB-systemet släpar efter. Det hade varit en fördel om kassan hade fått de pengar som den har begärt för detta ändamål.

På en punkt är vi överens med regeringspartiet, nämligen om decentraliseringen av lokalkontorsnätet och dess uppgifter. Det ställningstagandet, som utskottet gör i sitt betänkande, är viktigt, liksom också att det verkligen får genomslag.

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

*Administration av
socialförsäkring*

Anf. 92 MARGÓ INGVARÐSSON (vpk) replik:

Herr talman! Börje Nilsson och utskottsmajoriteten menar att anslagstilldelningen till försäkringskassorna är tillfyllest. Med "tillfyllest" menas såvitt jag förstår att anslagstilldelningen är fullt tillräcklig för att man skall kunna fullgöra sina åligganden. Jag måste fråga Börje Nilsson och utskottsmajoriteten: Kan ni anse det vara tillfyllest att vi snart har en balans på 90 000 ärenden i arbetsskadeförsäkringen, ärenden som får ligga år efter år utan att man hinner behandla dem, samtidigt som man vet att dessa långa väntetider medför ökade samhällskostnader? Kostnaderna belastar givetvis andra konton, men för samhället totalt blir det ökade kostnader. Kan det vara tillfyllest?

Börje Nilsson vet lika väl som jag hur situationen är på försäkringskassorna, hur stressad personalen är och hur sjukskrivningarna bland personalen på försäkringskassorna och har ökat under senare år. Personalen säger själv att den inte är nöjd med sitt arbete. Den tycker inte att den hinner ge kunderna en tillräcklig service. Det är oerhört viktigt att personalen på försäkringskassorna får den tiden till förfogande, för vårt socialförsäkringssystem är minsann inte så enkelt. Reglerna är ganska krångliga och besvärliga, och därför måste personalen ha tillräckligt med tid för att kunna förklara för de försäkrade varför de får just den ersättning som de får.

Personalen måste också vara i så god form att den orkar förklara det här på ett vänligt sätt. Jag har full förståelse för att personalen i dag inte alltid orkar med det, men det är givetvis inte bra. Försäkringskassornas personal och deras serviceanda har ju en avgörande betydelse för vårt socialförsäkringssystemets funktion.

Personalen säger också att den i dag inte tillräckligt hinner kontrollera utbetalningarna. De kontroller som man har gjort här och där i landet – de har framför allt inriktats på de kommunala bostadstilläggen – har visat att man har betalat ut för mycket pengar, varigenom samhället har förlorat stora belopp. I andra fall – i individuella ärenden – har man kanske betalat ut för litet pengar, och då förlorar individen, vilket är lika illa.

Socialförsäkringssystemet skall följa vissa bestämda regler, men det kan personalen i dag alltså inte garantera att det gör. Jag menar att vi under sådana förhållanden håller på att urholka vårt socialförsäkringssystem.

Anf. 93 GULLAN LINDBLAD (m) replik:

Herr talman! Börje Nilsson säger att vi i utskottet är ganska överens om det förevarande anslaget. Det är lindrigt uttryckt en sanning med modifikation. Vi ansluter oss på moderat håll så till vida att vi anser att personalen i fråga behövs i nuläget. Jag kan för närvarande hålla med Margó Ingvarðsson om att personalläget som det är i dag är ganska förtvivlat.

I övrigt är frågan om vi skall ha kvar samma försäkringar som vi har i dag. Den radikala åtgärden i det sammanhanget skulle vara att vi ändrade på en del av försäkringarna, t.ex. att vi ser över timsjokersättningen och förändrar arbetsskadeförsäkringen, som vi ju skall behandla senare, på ett sådant sätt att personalen får meningsfulla och rimliga uppgifter. Det har den inte i dag.

Beträffande timsjukpenningen är det för närvarande så illa att felaktiga utbetalningar görs i nio av tio ärenden. Man har inte möjlighet till kontroll.

Kontrollen har över huvud taget legat nere i årtal, även om det nu har uttalats att något måste ske på den punkten. Min viktigaste fråga till Börje Nilsson är i det sammanhanget: Ämnar ni socialdemokrater nu, när ni ser hur illa det är ställt i dag, verkligen göra något radikalt åt själva försäkringarna, så att personalen får möjlighet att göra de kontroller, vidta de rehabiliteringsåtgärder osv. som är meningsfulla och som också av de försäkrade upplevs som viktiga?

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

*Administration av
socialförsäkring*

Anf. 94 BÖRJE NILSSON (s) replik:

Herr talman! Till Gullan Lindblad vill jag säga att moderaterna går en helt annan väg. De lägger ju – som t.ex. när vi diskuterade sjukförsäkringen för fjorton dagar sedan – fram förslag till direkta försämringar av försäkringen som sådan. Det accepterar vi naturligtvis inte. Det är i sådana sammanhang som moderaterna ser möjligheterna till besparingar, men sådana förslag har vi tidigare avvisat.

Det är vidare självfallet oerhört viktigt att vi har en effektiv och snabb administration av socialförsäkringen. Jag vågar påstå att vi har en hygglig nivå på servicen till allmänheten och att försäkringskassorna sköter sina uppgifter på ett mycket skickligt sätt. Visst finns det problem på grund av att försäkringen har byggts ut mycket kraftigt under senare år genom timsjukpenningen. Arbetsskadeförsäkringen har vuxit – fler anmälningar kommer in – och det skapar problem.

Denna utveckling måste man ta på allvar, och man måste ge försäkringskassorna de resurser som behövs för att de skall kunna sköta sina uppgifter på ett bra sätt och snabbt utbetala ersättningar. Men jag menar att man inte helt skall fixera sig vid anslagsbeloppet. Jag vill påpeka att alla partier står bakom yrkandet om 2,8 miljarder kronor till försäkringskassorna, bortsett från vpk, som i en reservation föreslår något mer. Man kan inte enbart se till anslagsbeloppet och till personalstyrkan. Det krävs också andra åtgärder för åstadkommandet av en snabbare handling.

Jag noterar att vi har fått en praxisändring beträffande arbetsskador innebärande att det i dag är avsevärt enklare att bedöma skadefallen. Det är en faktor som är av viss betydelse. Det gäller också att åstadkomma administrativa förenklingar inom socialförsäkringssystemet i sin helhet. Även ADB-frågan kommer in i bilden, och det är oerhört viktigt att skynda på behandlingen av den frågan.

Sammantaget är alltså min bedömning att vi måste försöka åstadkomma en förbättring av läget. Jag tycker att det är fel att fixera detta vid anslaget och personalstyrkan. Det krävs också andra åtgärder för att vi skall få en rationell administration.

Karin Israelsson ger här ett kritiskt intryck. Centerpartiet står ju bakom anslagsbeloppet på 2,8 miljarder. Det förslag som centern har i reservation 4 bedömer jag inte som realistiskt. Det är dåligt underbyggt, vågar jag påstå, Karin Israelsson. Ni står ensamma om det förslaget. Varken moderaterna, folkpartiet eller något annat parti har hakat på det.

Anf. 95 GULLAN LINDBLAD (m) replik:

Herr talman! Vi socialdemokrater accepterar inte en försämring av försäkringarna, säger Börje Nilsson mycket trosvisst. Har inte Börje Nilsson läst finansplanen och budgetpropositionen till årets riksdag, där den egna regeringen ser med stor oro på socialförsäkringarnas explosionsartade kostnadsökningar? Detta hade vi uppe i debatten om sjukförsäkringen nyligen. Därför borde Börje Nilsson ha haft tid att titta i finansplanen och se att jag har rätt. Där säger bl.a. finansministern att vi måste göra något åt detta.

Jag vill också fråga om Börje Nilsson möjligen inte hörde socialministern i TV den 8 april – detta har jag noterat – när han utlovade att det före årets slut skall komma ett förslag till förändring av försäkringarna som gör att man kommer till rätta med denna explosion.

En förändring behöver inte nödvändigtvis vara en försämring. Den kan också innebära att människor får rätt ersättning. I dag får över hälften för mycket pengar när det gäller timsjukpenningen, och upp till 30–35 % får för litet. Bara en sådan sak borde vara en åtgärd som vi allihop kunde vara överens om.

Uppenbarligen säger regeringen en sak och socialdemokraterna i socialförsäkringsutskottet en annan. Vi får väl se vem som avgår med segern.

Anf. 96 KARIN ISRAELSSON (c) replik:

Herr talman! En fråga till Börje Nilsson: Vad tänker regeringen och regeringspartiet göra för att förbättra situationen, som ni också inser är kritisk? Något förslag borde väl i alla fall ha kunnat tänkas fram under denna period. Det vore intressant att höra på vilken väg den diskussionen är.

Personalen är skicklig och står ut med det mesta. Det är alldeles riktigt. Jag tror dock att smärtgränsen är nådd. Storstadsområdena är, liksom många andra områden, överhettade, och det är lätt för försäkringskassans skickliga personal att få andra arbetsuppgifter som värdesätts på ett annat sätt. Det är en eftersökt personalgrupp. Jag tror att det är viktigt att man ser om sitt hus innan personalen försvinner över till andra arbetsuppgifter, vilket gör att försäkringskassans situation försämras ännu mer. Detta är i mycket ett storstadsproblem, detta med försäkringskassans situation. Vad man kräver här är resurser för att klara av de problem man har.

Sedan är vi också väl medvetna om att det måste ske förändringar i själva systemen. Vi var emot timsjukpenningreformens utseende. Vi insåg att den var byråkratisk och skulle kräva stora personalresurser. Vi har förslag till hur man skulle kunna ändra den med ett arbetsgivarinträde. Då sancrar man bort mycket. Vi har förslag när det gäller arbetsskadeförsäkringen också, som inte socialdemokraterna tar på allvar osv.

I stället för att man förenklar, kommer beslut på beslut som är krångliga. Det senaste beslutet om att ta bort friåret i sjukvården ger rätt många arbetstillfällen i försäkringskassan, vill jag påstå. Det förenklar verkligen inte systemet och förbättrar det heller inte för den enskilde. Det försämrar i stället för många pensionärer, att man numera skall betala för sin sjukhusvård. Någon logik finns det inte i handlandet när det gäller att lägga nya arbetsuppgifter på försäkringskassan.

Vi står ensamma bakom reservation 4. Det är alldeles riktigt. Men tanken är vi nog inte ensamma om. Den lär skall finnas med i rehabiliteringsutredningen. Där fanns också representanter från många andra partier. Jag tycker att denna tankegång är alldeles riktig. Den kommer också fram i synpunkter från regeringskansliet, där man trycker mer och mer på vikten av att man ser på den totala bilden och inte bara på en enskild budgetpost. Det är först när man försöker få en totalbild som förändringar kan komma till stånd.

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

*Administration av
socialförsäkring*

Anf. 97 MARGÓ INGWARDSSON (vpk) replik:

Herr talman! Först vill jag säga att jag givetvis tycker att det är trevligt att här i kammaren få stöd både från moderaterna och kanske framför allt från centern när det gäller kassornas arbetssituation och för att det kanske behövs mera resurser. Men det hade varit bättre om ni hade haft den uppfattningen även när vi behandlade ärendet i utskottet. Då hade kanske inte vpk stått ensamt bakom en reservation om ökat stöd till försäkringskassorna. Hur ogärna än Börje Nilsson vill tala om pengar och ökade anslag, är det nog tyvärr den enda möjligheten att komma ur den situation försäkringskassorna har i dag.

Visst skall vi förenkla handläggningen av ärendena där det är möjligt, Börje Nilsson. Men försäkringskassorna och riksförsäkringsverket säger själva att med de förenklingar som man har gjort nu går det nog inte att komma längre på den vägen, utan man måste ha mera personal till handläggningen. Det är klart att man kan vara riktigt radikal, som Gullan Lindblad och hennes parti, och säga att vissa av dessa försäkringar skulle vi ta bort helt. Det vill ni ju göra med arbetsskadeförsäkringen och i stället lägga ut den på det privata. Det är ett mycket effektivt sätt att få bort köerna helt och hållet. Men om man inte skall ta till så radikala metoder att man slopar försäkringen helt och hållet, finns det just nu ingen annan utväg än att se till att det finns så mycket personal att man kan klara av ärendena. Det är en mycket kortsiktig politik att förvägra kassorna de 90 miljoner som riksförsäkringsverket nu begär, eftersom man vet att långa handläggningstider medför ökade utgifter på andra konton.

Jag vill också om förenklingen av socialförsäkringssystemet säga att jag ibland tycker att vi ställer oerhört stora krav på vårt socialförsäkringssystem. Det skall vara både lättöverskådligt, med enkla regler, och rättvist. Jag tror att det är en motsättning däremellan. Skall man ha ett rättvist system, blir det automatiskt krångliga regler, för att det skall täcka många situationer. Har man ett schabloniserat, enkelt system, blir det också orättvist. I dag finns det alltså ingen annan möjlighet än att ge försäkringskassorna det de behöver, så att de kan arbeta av balanserna och vi kommer ned i rimliga väntetider när det gäller både arbetsskadeförsäkringen och sjukersättningen.

Anf. 98 BÖRJE NILSSON (s) replik:

Herr talman! Jag kan finna att de borgerliga partierna angriper socialförsäkringen utifrån helt skilda utgångspunkter. Där kan man verkligen tala om oenighet. Det har vi också märkt tidigare under årens lopp.

Socialministern har redovisat att det sker en översyn och ett analysarbete inom socialdepartementet när det gäller socialförsäkringarna. Det arbetet är

vi helt överens om. Det finns inga delade meningar mellan regeringen och oss i riksdagen. Jag vill dock påpeka att detta analysarbete inte sker på de borgerligas villkor. Vi följer alltså inte moderaternas väg, att försämlra försäkringen. Det gäller i stället att finna en rationell hantering av socialförsäkringen. Det är det som är det viktiga.

Jag kan än en gång notera att samtliga partier, fränsett vpk, står bakom anslaget på 2,8 miljarder till försäkringskassorna.

Anf. 99 MARIANNE STÅLBERG (s):

Herr talman! Jag skulle vilja nämna några synpunkter på ansvarsfördelningen mellan riksförsäkringsverket och försäkringskassorna. Jag vill då börja med att uttrycka min glädje över att regeringen i årets budgetproposition så klart markerar vikten av att strävandena mot en fortsatt decentralisering av uppgifter inom verksamheten fortsätter med oförminskad intensitet, precis som Börje Nilsson nyss konstaterade.

När det gäller administrativa frågor slås det fast att en fortsatt decentralisering av administrativa beslutsbefogenheter från riksförsäkringsverket till kassorna är av stor betydelse, inte minst för att kassornas styrelser skall kunna ta det ansvar för socialförsäkringens tillämpning och för de administrativa ledningsfunktionerna inom kassan som de skall ta enligt propositionen om ökat förtroendemannainflytande i försäkringskassorna.

Vidare sägs att vid den omfattande decentralisering till lokalkontoren av handläggningen av individrelaterade ärenden som för närvarande pågår inom kassorna kommer kassornas administrativa ansvar för övergripande policyfrågor rörande den egna kassans personalpolitik, personalutveckling, organisationsutveckling, information, ekonomi och budget att ytterligare betonas.

Jag delar helt dessa uppfattningar, och jag är glad över att regeringen har varit så tydlig på dessa punkter. Men jag skulle ändå ytterligare vilja understryka vikten av att detta också återspeglas i praktisk verklighet.

De flesta bedömare är i dag överens om att 1990-talets arbetsmarknad i ökad utsträckning kommer att präglas av brist på arbetskraft och framför allt brist på kvalificerad arbetskraft.

Dessutom kommer man inom den offentliga sektorn att ha ett fortsatt hårt tryck på återhållsamhet när det gäller förvaltningskostnadsutvecklingen, speciellt i fråga om personalkostnaderna.

Sammantaget kommer detta att ställa de offentliga arbetsgivarna inför en mycket tuff utmaning när det gäller att säkerställa den personalförsörjning som behövs för att verksamheten skall kunna skötas med största möjliga kvalitet och effektivitet. Det kommer i första hand inte att handla om att man skall kunna nyrekrytera kompetent arbetskraft utan om att man skall kunna behålla och utveckla de medarbetare som redan finns i verksamheten.

Den arbetsmarknad som våra 26 försäkringskassor har att verka i formas av den regionala verklighet som föreligger inom verksamhetsområdet. Stockholmskassan har självfallet andra problem att brottas med än exempelvis Gotlandskassan. Och min egen hemkassa i Jämtlands län har en annan situation än kassorna i de flesta mer tätbefolkade delarna i vårt land. Det är alltså olika åtgärder som måste vidtas i olika delar av vårt land för att

försäkringskassan skall göras till en attraktiv arbetsplats både för våra nuvarande medarbetare och för dem som kommer att nyrekryteras.

Det är kassans styrelse som ytterst ansvarar för att personalförsörjningsfrågorna får en för verksamheten tillfredsställande lösning. Därför är det enligt min mening av yttersta vikt att styrelsen som arbetsgivare förfogar över alla de löne- och personalpolitiska instrument som erfordras. Jag förutsätter att utskottet är av samma mening.

Överläggningen var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att fatta beslut i ärendet.

Mom. 3 (anslag till Allmänna försäkringskassor)

Utskottets hemställan bifölls med 288 röster mot 18 för reservation 1 av Margó Ingvardsson.

Mom. 6 (arvodering av ledamöter i socialförsäkringsnämnd)

Utskottets hemställan bifölls med 214 röster mot 93 för reservation 2 av Gullan Lindblad m.fl.

Mom. 7 (försäkringskassornas rehabiliteringsarbete)

Utskottets hemställan bifölls med 250 röster mot 57 för reservation 3 av Gullan Lindblad m.fl.

Mom. 8 (sjukförsäkringsanslaget)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Karin Israelsson och Rune Backlund – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

9 § På förslag av tredje vice talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang i början av morgondagens arbetsplenum.

10 § Föredrogs

socialförsäkringsutskottets betänkande

1988/89:SfU11 Arbetsskadeförsäkringen.

Arbetsskadeförsäkringen

Anf. 100 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Sedan vi förra gången diskuterade arbetsskadeförsäkringen här i riksdagens kammare har socialförsäkringsutskottet haft en offentlig utfrågning i ärendet den 17 februari i år. Denna utfrågning var nyttig och

**Prot. 1988/89:99
19 april 1989**

Arbetsskadeförsäkringen

intressant så till vida att vi har ett samlat material i frågan, men något väsentligt nytt tillfördes inte. Och utskottsmajoriteten har inte dragit några som helst nya slutsatser eller kommit med någon enda idé om hur vi skall komma till rätta med kostnadsexplosionen för denna socialförsäkringens gökunge, som jag brukar kalla den. Regeringen har också hittills blundat för utvecklingen – åtminstone vad gäller förslag i ärendet, men vår nye socialminister tycks åtminstone ha klart för sig att något måste göras åt försäkringen. Som jag framhöll i den tidigare debatten sade faktiskt socialministern i ett TV-inslag den 8 april att det före årets slut skall komma förslag för att komma till rätta med socialförsäkringarnas enorma kostnadsökning. Jag antar att kostnadsökningen för arbetsskadeförsäkringar är en av de saker som kommer att åtgärdas.

Jag vill börja med att fråga utskottsmajoritetens företrädare: Inser ni *nu* att någon åtgärd bör vidtas för att komma till rätta med den galopperande utgiftsökningen inom bl.a. arbetsskadeförsäkringen?

Jag har sagt det förut, och jag upprepar det: Arbetsskadeförsäkringen i sin nuvarande praktiska tillämpning har urartat fullständigt. Om det inte handlade om miljarder och om följden av urspårningen inte vore att verkligt sjuka och behövande människor finge stå tillbaka i kön därför att försäkringskassans personal tvingas prioritera låtsasutredningar, skulle man kunna skratta åt en fars. Nu måste man bli upprörd och fråga: Är det verkligen avsikten med en försäkring att klassa *allt* arbete som skadligt? Det är nämligen precis det som händer genom att försäkringsöverdomstolen i sin praxis klassat över 90 % av alla ansökningsärenden som orsakade av skada i arbetet. Någon sade häromdagen att vi snart är uppe i 100 %.

Vi hade häromveckan i vårt utskott besök av utredningsavdelningens personal vid Värmlandskassan. Efteråt följde en frågestund, och genast hamnade man i en diskussion om arbetsskadeförsäkringen. En av mina förutvarande arbetskamrater sade uppgivet: "Man frågar sig hela tiden vad man egentligen håller på med. Jag orkar inte längre. Nu skall jag sluta." Han fortsatte: "Man kan få godkänd arbetsskada om man sitter, om man står eller går. Nu är det väl snart dags att få en godkänd arbetsskada därför att man ligger."

Det är precis där vi är, herr talman. Jag hävdar att den praxis i bedömningarna som skapats av försäkringsöverdomstolen, måhända på grundval av en flummig lag, aldrig kan ha varit lagstiftarens egentliga mening. Jag fick visst medhåll i detta av riks-försäkringsverkets chef och riksrevisionsverkets företrädare vid den hearing som vi hade i utskottet. I statuterna till arbetsskadelagen anges nämligen: "Det kan helt naturligt inte accepteras att sjukdomar som drabbar den försäkrade oberoende av om denne förvärvsarbetar eller ej blir betraktade som arbetsskador." Detta sker emellertid i dag genom att snart sagt alla försämringsstillstånd i alla s.k. belastningsskadeärenden godkänns. Sådana kan man faktiskt få t.o.m. om man ligger. Undra på att min kollega undrar vad han håller på med!

Vi skall naturligtvis ta på allvar att vissa arbeten sliter människor på ett onormalt sätt, att arbete med ensidiga arbetsställningar i viss mån har ökat och att vi måste motarbeta och framför allt förebygga att dåliga arbetsmiljöer uppstår. Men därifrån till att klassa allt arbete som skadligt leder alldeles för

långt. Vi i Sveriges riksdag kan väl inte skriva under på att det i Sverige helt enkelt är skadligt att försörja sig genom eget arbete? Dagens arbetsskadebedömningar tyder på detta!

Vi i Sverige har en av de bästa arbetsmiljöerna i världen, såvitt jag kan förstå. Vi har en väl utbyggd företagshälsovård, och vi har kanske världens mest inflytelserika fackföreningar. Att då "begrava" diskussionen om en arbetsskadeförsäkring som urartat i en arbetsmiljökommission är ingenting annat än ett uttryck för den obotfärdiges förhinder. Man tycks vilja leta efter syndabocker i stället för att se verkligheten som den är och komma med konstruktiva förslag. Skall man leta efter skadliga faktorer, måste man beakta de *psyksiska* faktorerna mera. Inte minst måste man beakta att orsaken till att svenskarna till synes är så sjuka troligtvis är att finna i vår livsföring *utanför* arbetet – att vi helt enkelt lever fel, motionerar fel och för litet, äter fel, jäktar och känner efter vid minsta krämpa.

Den åsikt som jag här framför om dagens arbetsskadeförsäkring delas av en majoritet av alla dem som praktiskt sysslar med försäkringen vid våra försäkringskassor. Det hävdar jag bestämt. Men här i riksdagen sysslar vi mest med teoretiska diskussioner. Åtminstone socialdemokraterna i utskottet blundar för fakta.

Ändå borde vissa fakta tala för sig själva!

Som jag sade förut skulle det behövas ytterligare 500 årsarbetare för att balanserna skall kunna hållas på den nivå som gällde vid årsskiftet, dvs. ca 90 000 ärenden. I dag rör det sig kanske om 100 000 oavgjorda arbetsskadeärenden.

Ersättningen ligger endast 10 % över sjukpenningnivån. Men man kan få livränta vid långvarig skada. Kostnaderna för livräntorna skjuter nu i höjden, liksom arbetsskadesjukpenningen vid utbildning osv. Antalet livräntefall var 11 900 i januari 1987. Men i januari 1989 var det 31 000. Jag får rapporter från kassorna om att just antalet livräntefall ökar fantastiskt mycket för närvarande, och därmed kostnaderna.

Arbetsskadeavgiften har höjts från 0,6 till 0,9 % fr.o.m. januari 1988. Trots detta visar arbetsskadefonden ett underskott på över 4 miljarder kronor. Det är alltid stora pengar som det rör sig om i det här utskottet.

Jag vill därför fråga utskottets talesman: Ämnar ni höja socialavgiften igen, eller skall försäkringen även fortsättningsvis betalas av skattemedel? Något förslag till åtgärd bör ni rimligen ha, även om ni inte har redovisat något som helst förslag till åtgärd för utskottet.

Herr talman! Vi moderater har under flera års tid begärt en skyndsam utredning av huruvida behovet av en arbetsskadeförsäkring kan tillgodoses genom en kombination av allmän försäkring och en ansvarighetsförsäkring för arbetsgivare. Vi har inom sjukförsäkringen föreslagit en s.k. arbetsgivarperiod. Vi menar att arbetsgivaren bör bli mera motiverad att ta ett ansvar för arbetsmiljön, om han har större möjligheter att påverka sjukskrivningskostnaderna. Antalet arbetsskador kunde på detta sätt nedbringas, och försäkringskassans personalresurser kunde i stället användas för att tillgodose de rehabiliteringsbehov som i dag är mycket eftersatta. På det sättet skulle sjukskrivningarnas längd kunna minskas, vilket är humant gentemot de sjuka. Samtidigt skulle vi spara miljarder till staten.

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

Arbetsskadeförsäkringen

I avvaktan på att de åtgärder vidtas som vi har föreslagit anser vi att den s.k. samordningstiden bör förlängas från 90 till 180 dagar – det var också en av de åtgärder som den tidigare arbetsskadeutredningen diskuterade men icke fick lägga fram som ett egentligt förslag för dåvarande socialministern.

Därmed, herr talman, yrkar jag bifall till reservation 1.

I reservation 5, som jag också yrkar bifall till, framför vi åter arbetsskadeutredningens förslag om att AMF bör ersätta försäkringskassorna vid biträde med de s.k. serviceärendena.

I reservation 6 stödjer vi en centermotion där man har uppmärksammat att egenföretagare, t.ex. jordbrukare, inte blir rättvist behandlade genom nuvarande livränteberäkning. En jordbrukare som exempelvis kompenserar en inkomstförlust genom att göra uttag av medel från skogskonto eller genom att andra familjemedlemmar får utföra arbete på gården – jag har själv handlagt sådana ärenden – får kanske ingen inkomstförlust på papperet. Men personen i fråga har de facto en mycket nedsatt arbetsförmåga. Man måste enligt vår uppfattning ta större hänsyn till den reella arbetsoförmågan. Därför bör en översyn av livräntereglerna ske. Jag yrkar alltså bifall till reservation 6.

I reservation 7 slutligen tar vi på grundval av en folkpartimotion upp frågan om s.k. YFL-livräntor. Vi menar att dessa inte bör samordnas med den allmänna pensionen i samma omfattning som i dag. Det gäller särskilt personer som i yngre år beviljas livränta. I varje fall borde den skattefria delen enligt vår mening undantas från samordning.

Jag yrkar, herr talman, bifall även till reservation 7.

11 § Kammaren beslöt kl. 17.55 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

12 § Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00 under ledning av talmannen.

13 § Arbetsskadeförsäkringen

(forts. socialförsäkringsutskottets betänkande 11)

Anf. 101 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! När kammaren debatterade sjukförsäkringen den 5 april redovisade jag folkpartiets syn på sjukförsäkringssystemet. Jag tog upp frågan om en samordning av sjukförsäkringen och arbetsskadeförsäkringen, och jag redovisade folkpartiets skäl till åtgärder. Det gällde dels de enorma kostnaderna för systemen, dels den orättvisa som finns i timsjukpenningen och dels vilka konsekvenser nuvarande obalanser får. Jag tryckte alldeles speciellt på frågan om vad man kan och bör använda pengarna till. Vad är viktigast för den som drabbas av en arbetsskada eller arbetssjukdom? Självfallet är ersättningsfrågan viktig, men kortare väntetider, snabbare insatser när det gäller rehabilitering och återgång till arbete är sannolikt det

viktigaste för den enskilda människan. Från folkpartiets sida vill vi gärna göra insatser för den enskilde, och vi vill att samhällets insatser kommer den skadade till del. Låt mig då än en gång med kraft understryka den oro som vi känner för bristerna i sjukförsäkringssystemet, och dit hör i allra högsta grad arbetsskadeförsäkringen.

Under en följd av år har det blivit allt mer uppenbart att arbetsskadeförsäkringen har stora brister. Långa handläggningstider, svårigheter att avgöra vad som skall räknas som arbetsskada, och underskottet i arbetsskadefonden gör det berättigat att tala om ett system i kris.

Herr talman! Vid utskottets utfrågning om arbetsskadorna sade chefen för riksförsäkringsverket. K G Scherman, bl.a. följande:

”Trots att arbetsskadeförsäkringens syften i stor utsträckning tillgodoses av den nuvarande lagen ger utvecklingen ändå anledning till en betydande oro, både när det gäller omfattningen och när det gäller tillämpningen. Detta påtalade vi redan i samband med riksförsäkringsverkets remissvar över arbetsskadeutredningens betänkande 1986. Utvecklingen har bekräftat farhågorna.”

Vidare sade K G Scherman:

”Arbetsskadefonden visade i december 1988 ett kraftigt underskott, eller 4,1 miljarder kronor. Underskottet beräknas bli 9–10 miljarder i slutet av 1989. En kraftig höjning av arbetsgivaravgiften är alltså nödvändig. — —

Den genomsnittliga väntetiden i sjukdomsärenden var i försäkringskassorna 11 månader år 1987 och mer än 12 månader år 1988. — — Den negativa utvecklingen kan väntas fortsätta, trots de stora resurstillskott som föreslås i budgetpropositionen. — —

Sammanfattningsvis kan beträffande ärendeutvecklingen konstateras att det inte finns något som i realiteten pekar på att någon sorts ’fullfunktionsstadium’ har inträtt eller kommer att inträda under de närmaste åren.”

Jag skall avsluta med ett annat citat av K G Scherman:

”Att jag i detta sammanhang tar upp frågor om en grundläggande omprövning får ses som en illustration till hur utomordentligt allvarlig jag anser att situationen för arbetsskadeförsäkringen är.” Detta var Schermans synpunkter.

Trots denna bistra sanning anser utskottets majoritet följande: ”Mot bakgrund av de åtgärder som sålunda vidtagits i syfte att förbättra och effektivisera handläggningen av arbetsskadeärenden anser utskottet att utvecklingen ytterligare bör avvaktas.”

Ni socialdemokrater i utskottet är modiga. Trots att man på riksförsäkringsverket känt denna djupa oro sedan 1986 sitter ni tryggt och väntar, eller avvaktar som ni brukar säga. Till saken hör väl också att utskottets ordförande sannolikt, om hon inte var förhindrad vid detta tillfälle, som ledamot av riksförsäkringsverkets styrelse deltog i verkets oro 1986. Man kan med andra ord säga att socialdemokraterna har varit väl informerade, men viljan saknas. Är det möjligen tron på regeringens förmåga som gör att ni inte känner någon oro? Från folkpartiets sida är det snarast tron på regeringens *oförmåga* som gör att vi känner denna djupa oro.

Herr talman! Det är de som utsätts för de långa handläggningstiderna som drabbas hårdast, dvs. de som har råkat ut för de allvarigaste arbetsskadorna.

Långa väntetider är ett hinder för rehabilitering. Man väntar på ett beslut innan man är villig att pröva ett nytt arbete. Jag har egna erfarenheter av hur svår rehabiliteringen kan bli om man får vänta halvår eller år. Motivationen sjunker och därmed förhindras en snabb återgång till arbetslivet. För folkpartiet är den enskildes möjligheter att komma tillbaka till ett värdigare liv det viktigaste. Långa väntetider och ett stelbent försäkringssystem får inte motverka människors rehabilitering.

I arbetsskadeutredningen diskuterade man en förlängd samordningstid från 90 dagar till 180 dagar. Man fann att en sådan effektiv åtgärd skulle begränsa ärendetillströmningen med hela 35 %. En sådan samordning skulle inte leda till några större förändringar för den enskilda människan.

Herr talman! Den allvarliga situation som arbetsskade- och arbetsmarknadsförsäkringen befinner sig i måste medföra snabba och radikala insatser. Vad ämnar ni socialdemokrater göra? Är det så att regeringen även i denna fråga kartlägger och utreder bakom lyckta dörrar? Vågar man inte med hänsyn till opinionen lyfta fram problemen i offentlighetens ljus? Folkpartiet anser att en genomgripande förändring måste göras, och den skall göras i nära samarbete med arbetsmarknadens parter. Vad ämnar ni socialdemokrater göra? De drabbade människorna väntar på svar. Det är deras framtid det handlar om och deras rätt till mänskligare behandling.

Herr talman! Man skriver i arbetsskadeutredningens betänkande att AMF skall betala för de serviceinsatser som försäkringskassan utför. AMF ersätter inte dessa, trots de stora kostnader som de åsamkar försäkringskassan. Vi i folkpartiet anser att det är en självklarhet att dessa serviceinsatser skall ersättas helt i enlighet med den syn man har i arbetsskadeutredningen.

Herr talman! De som i tidig ålder drabbats av en yrkesskada har sämre pensionsförmåner än andra. De har under större delen av livet fått leva på en lägre nivå än vi andra som har kunnat arbeta. De har inte kunnat tjäna in några ATP-poäng, och de får därmed en dålig ålderspension. När de blir ålderspensionärer samordnas livräntan med pensionen, även den skattefria livräntan. Den skattefria delen uppgår då till ett halvt basbelopp. I en motion från folkpartiet föreslås att den skattefria delen inte skall påverkas vid samordningen av livränta och ålderspension. Det är en mycket blygsam förbättring för den lilla grupp som under hela eller stora delar av sitt liv fått stå tillbaka i vårt samhälle.

Utskottets majoritet hänvisar till yrkesskadekommitténs utredning i frågan. Man säger att samordningsreglerna i de flesta fall ger ett acceptabelt resultat. Men man pekar också på motionärernas synpunkter på att resultatet är orättvist. Man avslutar med att säga att det inte är möjligt att slopa samordningen. Vi motionärer har inte krävt något slopande av samordningen. Vi har bara krävt att den skattefria delen, ett halvt basbelopp, inte skall samordnas. Det är en liten men positiv åtgärd för dessa människor.

Jag konstaterar, herr talman, att "det glömda Sverige" gör sig icke besvär. I socialdemokraternas Sverige ger man inte de sämst ställda några förmåner. Skälet är helt uppenbart. Dessa människor utgör ingen röststark grupp. De kan inte göra sina röster hörda, och därmed gäller också i detta fall inte ens gesten "Var det värt detta?". trots att samhällets kostnad för insatsen är ytterst blygsam.

Tänk om, och gör det i ljuset av att försäkringssystemet i övrigt läcker miljoner varje år. Se till att denna flod av pengar stoppas. Ta några droppar av dessa pengar och ge till den begränsade grupp jag talar om.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till reservationerna 3, 5 och 7.

Anf. 102 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Den 10 november 1987 justerades i socialförsäkringsutskottet ett betänkande rörande arbetsskador, som gav regeringen till känna att den snarast skulle ta initiativ till en analys av orsakerna till det ökande antalet arbetsskador. Med den skrivningen bifölls min motion. Det var därför med stor spänning vi i centerpartiet såg fram emot vad som skulle komma. Visserligen låg valet framför oss, men en så viktig fråga borde väl föranleda regeringen att ta sitt ansvar.

I en debatt i december i fjol gavs löfte om att denna analys snart skulle presenteras. Så blev emellertid inte fallet. Någon analys presenterades aldrig. Ingen kände heller till den. Det kom fram vid den offentliga utfrågning som vi hade i utskottet för några månader sedan. Ingen i den skara av människor som har med försäkringsfrågor och arbetsskador att göra hade någonsin hört talas om detta uppdrag.

I det betänkande vi behandlar i dag skriver utskottets majoritet att den här analysen inte kommer att presenteras. Anledningen är den nyligen tillsatta arbetsmiljökommissionen, som fått uppdraget att komplettera kunskaperna om arbetsförhållanden som ger upphov till skador och sjukdomar. Den skall genomföra även den här analysen. Av dessa skäl anser utskottet det naturligt att regeringen inte har kunnat presentera den analys som riksdagen har begärt. Så kan alltså regeringen handlägga riksdagens beslut när det saknas vilja.

Varför begärdes då denna analys? Meningens från vår sida var att få klarhet i vilka de egentliga skälen var till det ökande antalet arbetsskadefall. Innan vi vet det med bestämdhet, eller i alla fall något så när bestämt, är det mycket svårt att komma med förslag till hur vi skall lösa de kriser som vi har hört talas om i de föregående inläggen, vilka jag inte behöver upprepa. Det är därför mycket uppeendeväckande, vill jag påstå, att regeringen inte har tagit riksdagens beslut på allvar. Riksdagen har enstämigt långt tillbaka i tiden sagt att en analys skall ske, men ingenting har gjorts.

Detta föranledde oss från centerns sida att i utskottet begära en hearing rörande arbetsskadorna. Vi ville fortfarande få ett underlag för att fatta beslut som skulle kunna leda till att antalet arbetsskadeärenden minskade och att även kostnaderna för försäkringen minskade. Samtidigt ville vi få besked om det egentliga antalet arbetsskador. De olika partierna i utskottet har olika syn på hur arbetsskadeläget egentligen är. Meningarna är delade om huruvida det är arbetsmiljön som är orsaken eller om det är en generös lagstiftning som är anledningen till att antalet arbetsskadefall ökar. Det kommer att framgå än tydligare när socialdemokraternas representant har hållit sitt anförande.

Den offentliga utfrågningen, som finns med som bilaga till betänkandet, gav vissa riktlinjer. Vissa antaganden bekräftades och andra kunde vi lägga åt sidan. Ett konkret förslag gavs, och det kom från riksförsäkringsverkets

generaldirektör, nämligen att en kompensationsnivå på 100 % skulle minska handläggningstiderna dramatiskt. Redan i dag har de flesta arbetstagare en hundraprocentig kompensation under viss tid av sjukdomen. Det bekräftades också av andra representanter vid den offentliga utfrågningen. Därför skulle en höjning inte betyda speciellt mycket ur samhällsekonomisk synpunkt. Enligt 1987 års beräkningar skulle detta kosta ca 500 milj. kr., knappt hälften av vad en ökning av sjuktalet med en dag kostar.

Det som sedan skulle återstå var livränteprovningen. Det skulle medföra en stor avlastning och en bättre möjlighet att klara en noggrann bedömning av arbetsskador ur livräntesynpunkt om samordningen kunde ske. Enligt de beräkningar som då presenterades skulle man kunna spara ungefär 900 årsarbetare på försäkringskassorna. Det är inte ett litet antal som på det viset kunde friställas för andra viktiga arbetsuppgifter. Naturligtvis är inte detta helt problemfritt. Det förstår vi också. Men de problem som kan uppstå i ett sådant här nytt system kan också lösas. Detta är i alla fall ett förslag, som visar att det finns möjligheter att göra insatser, vilka skulle kunna avhjälpa de problem som vi står mitt i.

När vi sedan summerade utskottsutfrågningen ville vi i centern ta fram detta förslag som ett utskottsinitiativ och som ett resultat av hearingen. Tyvärr ställde inte utskottet upp på detta, inte ens på en utredning som skulle gå i denna riktning. Vi reserverade oss i utskottet emot det ställningstagandet. I ett särskilt yttrande, som är fogat till betänkandet, tar vi upp detta förslag och lovar att återkomma med det i senare sammanhang.

Som jag förstår pågår det diskussioner i regeringskansliet om förändringar. Det finns en gräns för hur stora ökningar av arbetsgivaravgiften som kan tolereras för att täcka de stora kostnader som arbetskadeförsäkringen nu står för. Jag skulle inte bli förvånad om vi från regeringen snart får ett förslag som går i den riktningen som centerpartiet har velat förespråka. Nu ställs det mycket stort hopp till arbetsmiljökommissionens arbete, och att det skall ge lösningar på de stora problemen. Det är möjligt att man kan åstadkomma förslag, men jag skulle vilja påstå att om regeringen 1987 hade tagit riksdagens uppdrag på allvar, skulle lösningen ha varit betydligt närmare nu än vad den är. Det vi från centern vill kritisera är att regeringen inte då på allvar försökte ta tag i dessa problem och undersöka vad som höll på att hända i fråga om arbetsskadorna. Riksdagen gav regeringen i uppdrag att göra en analys som skulle ge underlag för de åtgärder som behövdes.

Ville regeringen ha kommissionens arbete som vallöfte? Var det därför man inte gjorde någonting, trots riksdagens uppdrag i slutet av 1987? Jag anser att vi med fog kan ställa de frågorna. Vi i centerpartiet har i alla fall fått två löften svikna under den här perioden; dels riksdagens uppdrag till regeringen, dels socialdemokraternas representants löfte under december månad i fjol att presentera en analys.

En annan fråga som ständigt återkommer gäller livräntor till egenföretagare. Tidigare talare har berört denna fråga. Vi har en gemensam reservation. De beräkningar som görs i dag ger inte en rättvisande bild av företagarens förmåga att efter en arbetsskada skaffa sig inkomst genom eget arbete. Vi har i flera år från centerns sida krävt andra regler för denna beräkning. En översyn av dessa regler pågår fortfarande inom riksförsäkringsverket, men

det saknas förslag att ta ställning till. Under tiden behandlas denna grupp på ett för den mycket ofördelaktigt sätt.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationerna 6 och 2 till betänkande 11.

Anf. 103 MARGÓ INGVARSSON (vpk):

Herr talman! Arbetsskadeförsäkringen har urartat, sade Gullan Lindblad. Nu är vi väl alla vana vid moderaternas angrepp på vårt socialförsäkringssystem, men i dag tycker jag faktiskt att Gullan Lindblad urartade i sin kritik. Hennes slutsatser av de ökande arbetsskadeanmälningarna var att praxis är för generös. Hon började att ironisera över hur man tillämpar praxis. Gullan Lindblad talade om att man kan få en arbetsskada stående, sittande och gående. Och nu, säger Gullan Lindblad: Nästa steg blir väl att man kan bli arbetsskadad också liggande. Med detta antyder hon att det inte behövs någonting för att få en arbetsskada. Gullan Lindblad tycks inte känna till så mycket om våra arbetsmiljöer. Man kan nog redan i dag få en arbetsskada liggande, för det är faktiskt så att människor fortfarande måste utföra besvärliga arbetsmoment liggande – t.ex. bilmekaniker – vilket mycket väl kan medföra att en arbetsskada uppstår. Det är ju inte arbetsskadeersättningsens tillämpning som förorsakar problemen. Det stora problemet, Gullan Lindblad, är faktiskt att vi fortfarande har arbetsmiljöer som skadar över 100 000 människor per år. Ökningen av arbetsskadeärendena är ju ingenting annat än en dokumentation över bristerna i arbetsmiljön.

För oss i vpk är det här inte någon nyhet. Men tyvärr har inte socialdemokraterna, och inte heller de andra partierna, visat tillräckligt intresse för arbetsmiljöerna. Vpk:s krav på skärpningar i arbetsmiljölagstiftningen har alltid avvisats. Jag vill erinra om att vi vid föregående års riksdagsbehandling fick våra krav på utvärdering av arbetsmiljölagen och åtgärder mot tolv viktiga arbetsmiljöfrågor avslagna av riksdagen. Samtidigt avslogs också vårt krav på särskilda insatser mot belastnings- och förslitningsskador. Nu har regeringen tillsatt en arbetsmiljökommission för att kartlägga de 400 000 sämsta arbetsmiljöerna, och vi stöder givetvis detta. Men vi anser inte att det finns skäl att avstå från åtgärder i avvaktan på att kommissionens arbete har slutförts.

I dag kan vi avläsa 70- och 80-talets försummelser inom arbetsmiljön i den försämrade arbetsskadestatistiken. Om alla förslag till förändringar, vare sig det gäller arbetsskadeförsäkringen eller arbetsmiljön, avslås med hänvisning till arbetsmiljökommissionens arbete kommer människor, som nu slits ut på arbetsplatserna, och samhället att få betala ett högt pris under en lång tid framöver. Vårt krav på en särskild utredning om arbetsgivarnas ansvar för hela kostnaden för sjukvård, förorsakad av arbetsskada, avstyrktes av utskottsmajoriteten utan någon annan motivering än den att man bör avvakta slutförandet av arbetsmiljökommissionens arbete. Visserligen ingår det i kommissionens direktiv att belysa möjligheterna att med ekonomiska styrmedel, som det heter, stimulera till investeringar som minskar riskerna för sjukdom och olycksfall i arbetslivet. Men det här kan knappast bli fråga om annat än en rent översiktlig bedömning av möjligheterna att använda olika ekonomiska incitament i förebyggande syfte. Vi i vpk anser att frågan

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

Arbetsskadeförsäkringen

om arbetsgivarnas ansvar för hela sjukvårdskostnaden faktiskt kräver en särskild översyn.

Vi har i vår motion pekat på vissa fakta, och vi har gjort några konsekvensbedömningar av förslaget. Men vi menar att det måste anses rimligt att arbetsmiljöer som förorsakar stora samhällskostnader får ersätta en större del av de här kostnaderna än vad som är fallet i dag. Sjukvårdskostnaderna som ersattes av arbetskadeförsäkringen ökade med 25 % från 1985 till 1987 och uppgick då till 40 milj. kr. Den summan avser endast patientavgifterna, för det är ju bara de som ersätts från arbetskadeförsäkringen. Den faktiska kostnaden är alltså oerhört mycket högre och hur mycket högre den är vet ingen, eftersom det inte finns några beräkningar.

Vårt förslag skulle alltså synliggöra en del av de dolda kostnader som samhället får till följd av just de dåliga arbetsmiljöerna. Samtidigt som dessa kostnader synliggörs skulle arbetsgivarna få ekonomiska skäl att förbättra arbetsmiljön. Fördelen med vårt förslag i förhållande till andra förslag som återfinns i debatten är att vi på detta sätt privatiserar bara kostnaden, inte samhällskontrollen.

Mot det här förslaget kan man kanske anföra att många arbetsskador är ett resultat av en lång tids påfrestningar och att fel arbetsgivare kommer att få betala, om vårt system införs. Men man kan också hävda att det var påfrestningarna på den sista arbetsplatsen som var det som utlöste skadan. En möjlig konsekvens av vårt förslag är att arbetsgivarna kommer att fördela sjukvårdskostnaderna genom att teckna privata försäkringar, och det kan de väl få göra då. På så sätt fördelas ju kostnaderna mellan branscher, och företag med en större andel arbetsskador än genomsnittet får troligen på så sätt betala högre premier och alltså bära en större del av kostnaden.

Sammanfattningsvis, herr talman, anser vi att det finns starka skäl att närmare utreda vårt förslag, så att det inte bara blir begravt i en stor utredning.

Jag yrkar bifall till reservation 4.

Anf. 104 GULLAN LINDBLAD (m) replik:

Herr talman! Jag skall bara bemöta ett par av Margó Ingvardssons påståenden.

Jag sade att försäkringen har urartat och att praxis är för generös, och jag står för dessa uttalanden. De är baserade dels på långvarig egen erfarenhet av försäkringen, dels på vad försäkringskassans personal har konstaterat efter de år som man har arbetat med ärendena i försäkringskassorna.

Margó Ingvardsson sade att jag kanske inte känner till arbetsmiljöerna. Själv kommer jag från en arbetsmiljö som för närvarande betraktas som en av de kanske mest skadliga. Jag har nämligen arbetat inom sjukvården både som vårdbiträde och som sjuksköterska. Dessutom har jag utrett arbetsmiljöärenden vid försäkringskassan under ungefär femton år. Därför torde jag ganska väl veta vad det handlar om.

Men, vad är en arbetsskada, Margó Ingvardsson? Självfallet skall de skador som verkligen är arbetsskador bedömas som sådana i den mån vi skall ha en arbetskadeförsäkring som går utöver vad varje annan sjuk kan få i ersättning. Den saken kan också diskuteras, men det har vi faktiskt inte

berört. Vad är en arbetsskada? I dag godkänns varje recidiv av en tidigare skada i mellan 90 % och 100 % av alla fall. Detta kan inte vara rimligt. Det överensstämmer inte heller med lagstiftarens intentioner att man skall godkänna sådana skador som man kan få, även om man inte är i arbete. Kan Margó Ingvardsson ge någon förklaring till varför vi just i Sverige i hela Norden toppar arbetsskadestatistiken, och detta just på grund av den här bedömningen? Jag kan inte ge någon förklaring och inte heller försäkringskassans personal. En av de institutioner som vill att man skall göra en översyn av hela försäkringen är ju riksrevisionsverket, som har uppmanat regeringen att göra detta. Men ingenting händer ju.

Anf. 105 MARGÓ INGVARSSON (vpk) replik:

Herr talman! Min avsikt var att ge Gullan Lindblad en chans att rehabilitera sig något och ta tillbaka en del av de värsta sakerna hon sade i sitt anförande, men hon tog inte den chansen. Hon framhårdar i att det stora problemet med arbetsskadeförsäkringen och de dåliga arbetsmiljöerna här i Sverige är att praxis inom arbetsskadeförsäkringen är alldeles för generös.

Problemet är ju, Gullan Lindblad, att människor som skadades på sina arbeten tidigare inte ens fick hälften av sina skador godkända som arbetsskada. Det var ett stort problem, och då tvingades man att ändra praxis. Gullan Lindblad kan väl inte anse att det är acceptabelt att över 100 000 människor i Sverige i dag far illa på sina arbeten därför att arbetsgivarna inte vill satsa de pengar som behövs för att alla skall få en rimlig arbetsmiljö.

Varför har vi så många arbetsskador i Sverige? frågar Gullan Lindblad. Ja, en av förklaringarna är att vi har arbetsskadeförsäkringen och genom den för en bra statistik – en bättre statistik än den man för i många andra länder. Vissa länder avskaffar arbetsskadeförsäkringen – jag vet att Gullan Lindblad och hennes partikamrater är inne på de tankarna – och då har de inte heller någon statistik över antalet arbetsskadefall, varför det ser ut som om sådana inte förekommer där.

Över huvud taget går moderaternas samtliga förslag ut på att försämra arbetsskadeförsäkringen. Ni talar om att förlänga samordningstiden från 90 till 180 dagar. Det kan låta oskyldigt för den som inte är insatt i de tekniska uttrycken. Men med detta menas att ersättningen till den drabbade sänks. Det är alltså en försämring. Några andra förslag än försämringar av socialförsäkringssystemet har inte moderaterna.

Anf. 106 GULLAN LINDBLAD (m) replik:

Herr talman! Vi skall inte ytterligare förlänga denna debatt i debatten, men Margó Ingvardsson kanske borde läsa på våra förslag litet bättre. Vi moderater har faktiskt menat att arbetsgivarna kunde stå för den första tiden av sjukskrivningen, då det vore ett större incitament för dem att se till att skapa så bra arbetsmiljöer som möjligt.

Jag frågar återigen: Är det rimligt att varje anmälan om arbetsskada skall godkännas som just arbetsskada eller arbetssjukdom? Det innebär de facto att allt arbete i Sverige anses som farligt. Jag kan inte acceptera ett sådant synsätt. Jag vidhåller att praxis inte överensstämmer med vad lagstiftarna en

gång menade, och just därför borde försäkringen åtminstone bli föremål för en förutsettningslös utredning. Jag går snart med på vad som helst, därför att detta är orimligt.

Anf. 107 MARGÓ INGVARSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag har läst vartenda ett av de moderata förslagen, och de är lika dåliga allihop. Alla förslagen går ut på att försäkra arbetskadeförsäkringen och försäkra tryggheten för människor genom att det skall göras inskränkningar i det generella socialförsäkringssystemet. Ni vill överföra vissa kontrollåtgärder på arbetsgivaren i stället för att de, som i dag, ligger på försäkringskassan. Vi i vpk tycker inte att det är bra att denna kontroll överförs till arbetsgivaren. Det är bättre att privatisera vissa kostnader, men behålla samhällskontrollen.

Gullan Lindblad frågade om jag tycker att det är rimligt att alla skall få sina arbetsskador godkända. Ja, jag tycker att det är rimligt, och jag tycker att det är samhällets skyldighet eller att det borde vara arbetsgivarens skyldighet att svara för dessa kostnader. Självfallet skall alla människor som har skadats på sina arbeten få ersättning för de skadorna – det är inget tvivel om den saken.

Anf. 108 RAGNHILD POHANKA (mp):

Herr talman! Det här låter som den gamle soffliggaren, som sade: Min kropp är inte gjord för arbete. Det ligger något i det – vi människor kanske inte är gjorda för den form av arbete som vi utför i dag, som är enformigt, tungt och monotont och som ger många arbetsskador.

Socialförsäkringsutskottet hade tillsammans med arbetsmarknadsutskottet en stor utfrågning om arbetskadeförsäkringen den 17 februari i år. Vi fick då information om bredden, om bakgrunden, såvida den är känd, och om förväntad utveckling och framtiden inom arbetskadeområdet. Utfrågningen redovisas i en bilaga till detta betänkande.

Det största problemet ser miljöpartiet i arbetsmiljön. Det kan vara så att de arbetsmiljöer som ser mycket rena och fina ut inte alls är särskilt bra för dem som arbetar där. Att sitta en hel dag är mycket skadligt, och det kan ge svåra arbetsskador. Tennisarm är något som tandläkare och tandsköterskor får, och de har ett relativt lätt arbete.

Det är alltså viktigt att ha klart för sig att det inte bara är de 400 000 tyngsta arbetena, där det ingår grovarbete, visst industriarbete, lokalvård och hela vårdkomplexet, som ger arbetsskador. Man måste även titta på de andra arbetena. Det kan också finnas psykiska orsaker till arbetsskador.

Därför vill vi i miljöpartiet understryka att det skall göras en analys av antalet arbetsskador, något som begärdes redan 1987. Den är berättigad ur många synvinklar: medicinska, sociala och arbetsmiljömässiga.

Ökningen av antalet arbetsskador har många orsaker. Det är miljön, stressen och det ackordssystem som delvis finns kvar ännu i dag. Jag undrar om inte de nya personliga lönerna kan ge ett ytterligare stressmoment och ytterligare arbetsskador, när man skall prestera mycket för att komma upp i högre lönegrader jämfört med andra som delvis har samma utbildning.

Härmed yrkar jag bifall till reservation 2, som gäller mom. 4 i utskottets hemställan.

De ökade anslagen för anställningar inom försäkringskassorna skall förhoppningsvis minska ärendebalanserna. Väntetiden uppgår i dag till tolv månader. En människa som har gått i orolig väntan i ett helt år är oerhört mycket svårare att rehabilitera än den som har fått väntetiden förkortad till ett fåtal månader.

Då nu närmare 90 % av arbetsskadorna godkänns skulle rehabilitering, eller eventuellt omskolning, kunna sättas in långt tidigare. I dag har jag fått höra att det är ännu mer än 90 %. Då det i dag är ont om arbetskraft kan säkert många fler lättare beredas nytt arbete som lämpar sig för arbetsskadade. Många kommer ut ur systemet och kan inte arbeta igen, men det finns ändå en hel del som kan ha ett annat arbete, t.ex. deltidsarbete, halvtidsarbete, ett lättare arbete eller en annan arbetsställning. Det är inte säkert att man inte kan arbeta alls även om man inte kan fortsätta som byggnadsarbetare, tempoarbetare eller vårdbiträde. Därför är det viktigt att skynda på ärendebehandlingen och komma i gång med rehabiliteringen.

Tanken att arbetsgivarna skall ta ansvar för sjukvårdskostnaderna är intressant; jag stöder den tanken, men realiteten tränger sig på. Naturligtvis borde man noga observera arbetsplatser där dålig arbetsmiljö oupphörligen ger utslag i form av många arbetskadeanmälningar. Men risken är att arbetsgivarna kommer att syna sin presumtiva arbetskraft i sömmarna och försöka anställa unga, friska människor eller medelålders som har bra hälsobild och som inte längre har småbarn. Jag är därför inte beredd att utan vidare stödja reservation 4, men vi har ett särskilt yttrande i den frågan, och i framtiden kan vi kanske ändra oss på den punkten.

Jag yrkar alltså bifall till reservation 2, och jag har även berört mitt särskilda yttrande.

Anf. 109 NILS-OLOF GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Det är bra att vi har fått den här debatten om arbetsskadeförsäkringen, om arbetsskadorna och om arbetsmiljön, inte bara här i riksdagen utan i landet som helhet. Diskussionen förs utifrån olika utgångspunkter, och åsikterna om vilka slutsatser som bör dras på grund av utvecklingen varierar. Några saker är alla debattörer ense om, bl.a. att vi för närvarande har oacceptabelt långa handläggningstider, att kostnadsökningarna är för stora och att antalet inträffade arbetsskador och arbetssjukdomar ligger på en oroande hög nivå. Men när det gäller orsakerna till utvecklingen och metoderna att komma till rätta med problemen skiljer sig åsikterna åt. Jag skall återkomma till det när jag kommenterar reservationerna. Låt mig bara först kortfattat säga något mer allmänt.

Fram till den 1 juli 1977 hade vi en i många avseenden bristfällig yrkesskadeförsäkring, en försäkring som var statisk och låst och som var mycket utförlig och exakt när det gällde vilka yrkesskador och -sjukdomar som skulle vara ersättningsgrundande. Ersättningsrätten var knuten till vissa, särskilt angivna, skadliga faktorer. Genom sin konstruktion fångade försäkringen inte in utvecklingen och förändringen, och den var mycket restriktiv från den försäkrades synpunkt.

Som facklig funktionär arbetade jag i flera år mycket med de här frågorna, och jag kände många gånger mycket stor förtvivlan över den dåvarande

försäkringens otillräcklighet när det gällde att ersätta, som vi såg det, klara fall av arbetsskador och arbetssjukdomar, för att inte tala om dessa oändliga skadeståndsprocesser, som för den skadade var oerhört slitsamma.

Genom den nuvarande arbetsskadeförsäkringen infördes ett helt annat synsätt. Den tidigare statistiska uppräkningsmodellen övergavs, och ett generellt arbetsskadebegrepp infördes. Det innebar en väsentlig utvidgning av det ersättningsberättigade området. Det var medvetet och avsett av dem som stod bakom lagstiftningen. Att vi skulle få en väsentlig ökning av antalet ersättningsberättigade fall borde således inte vara någon överraskning. Det var ju just sådana tankar som låg bakom den nya arbetsskadeförsäkringen.

På den utfrågningsdag som återopades här tidigare uttryckte arbetstagarorganisationerna uppfattningen att tillämpningen av försäkringen i huvudsak svarar mot de syften som fanns bakom den nya lagstiftningen. Presidenten i försäkringsöverdomstolen, Leif Ekberg, ansåg inte att det var något fel på arbetsskadelagstiftningen. Han sade på utfrågningen exakt: "Det är en mycket bra lag, och den står sig."

I utskottsbetänkandet finns en beskrivning av varför utskottsmajoriteten anser det motiverat med en särskild arbetsskadeförsäkring. Man kan sammanfatta det i tre punkter.

För det första: Vi har i Sverige och i andra industriländer ansett att skador ådragna under förvärvsarbete skall kompenseras med högre ersättning än skador i allmänhet. Bakom denna uppfattning ligger bedömningen att den som förvärvsarbetar löper större risk än andra att drabbas av skada.

För det andra: Genom arbetsskadeförsäkringen och de olika trygghetsförsäkringarna garanteras den som drabbas av skada ersättning enligt skadeståndsrättsliga grunder utan att behöva föra bevisning om att arbetsgivaren varit skadevällande.

För det tredje: Vi anser att det finns en stark och viktig koppling mellan arbetsskadeförsäkringen och det förebyggande arbetarskyddet.

Vi anser alltså att arbetsskadeförsäkringen har en viktig och speciell betydelse i vårt försäkringssystem och vill slå vakt om den. I den moderata reservationen nr 1 krävs en utredning med syfte att ersätta arbetsskadeförsäkringen med annat system. Jag har här motiverat varför utskottsmajoriteten anser att försäkringen skall vara kvar, och vi kan alltså inte ställa oss bakom reservationen i denna del.

I reservation nr 3 krävs också en utredning. Det uppdrag som reservanterna menar att denna utredning skulle ha ansetts i stort sett rymmas i det uppdrag som arbetsmiljökommissionen har och även i det arbete som rehabiliteringsberedningen redovisat.

Gemensamt för reservationerna 1, 2 och 3 samt det särskilda yttrande som centern står bakom är att de uttrycker otillfredsställelse med de långa handläggningstiderna och de ökade balanserna. Det är en uppfattning som delas av utskottsmajoriteten. Det är naturligtvis ett oacceptabelt förhållande.

Som vi alla vet har kassorna fått kraftiga medelsökningar för att klara det här problemet. Riksförsäkringsverket och kassorna har vidtagit en rad åtgärder i rationaliserande syfte. Även om åtgärderna ännu inte fått full effekt ökar nu antalet avgjorda ärenden. Jag tror att det finns möjligheter till

ytterligare effektiviseringar, även om jag naturligtvis inser att det finns begränsningar här.

Att minska antalet ärenden genom en fördubbling av samordningstiden, som moderater och folkpartister föreslår, kan inte utskottsmajoriteten ställa sig bakom. Visserligen skulle ärendemängden minska med 20–30, kanske t.o.m. 35 %, men antalet inträffade skador skulle ju inte minska. Det skulle bara innebära att 20, 30 eller 35 % av de arbetsskadade skulle riskera en lägre ersättning, och det kan vi inte acceptera.

Jag tycker att man kan se en klar skiljelinje mellan partierna om hur man vill lösa problemet med de ökade arbetsskadorna och kostnaderna. Moderater och folkpartister vill göra det genom att försäkra försäkringen. Socialdemokraterna, centern, vpk och miljöpartiet vill däremot göra det genom att angripa grunderna, dvs. förbättra arbetsmiljöerna och effektivisera rehabiliteringen.

Centern upprepar i reservation nr 2 kravet på en analys av orsakerna till det ökade antalet arbetsskadeanmälningar, och det har Karin Israelsson tagit upp i kammaren. En sådan analys har ju riksdagen beställt – det är alldeles riktigt. När jag i den debatt som vi hade före jul i fjol utlovade att jag skulle skynda på en redovisning av hur långt man hade kommit i sitt analysarbete, trodde jag att man hade kommit längre än man har – det skall jag erkänna. Nu har jag – och ni – fått reda på att kunskapsunderlaget i dagsläget inte är sådant att det är möjligt att dra de slutsatser som skulle göra en analys både möjlig och meningsfull. Ett sådant kunskapsunderlag finns inte. Då får vi acceptera det. Att man redovisar ett analysarbete när man inte har tillräckligt bra underlag kan väl ändå ingen tycka är särskilt meningsfullt!

Jag yrkar avslag på reservationerna 1, 2 och 3.

I vpk-reservationen nr 4 krävs en utredning om möjligheterna att påföra arbetsgivarna hela kostnaden för sjukvård, förorsakad av arbetsskador. Arbetsmiljökommissionen har, som Margó Ingvardsson också sade, i uppdrag att överväga bl.a. sådana saker. Vi i utskottsmajoriteten har tyckt att eftersom arbetsmiljökommissionen nu har detta uppdrag kan det inte vara särskilt stor idé att göra en parallell utredning. Med anledning av detta yrkar jag avslag på reservation nr 4.

En gammal bekant dyker upp i reservation nr 5. Där kräver utskottets moderater och folkpartister att regeringen bör förordna att AMF skall betala den verkliga kostnaden för de tjänster som försäkringskassorna utför åt AMF. Jag har tidigare sagt i den här frågan att det här samarbetet regleras i en kungörelse, RFFS:20. Enligt den kungörelsen skall kostnaden för denna verksamhet ersättas enligt de grunder som man kommer överens om mellan riksförsäkringsverket och AMF. Det är alltså en förhandlingsfråga för parterna, och det finns nu, lika litet som då, anledning till pekpinnar från riksdagens sida. Jag yrkar avslag på reservation nr 5.

I reservation nr 6 tar man upp frågan om livränta till egenföretagarna. Där krävs en översyn av reglerna. När den här frågan behandlades senast – så sent som i november 1988 – hänvisade jag till en pågående översyn inom riksförsäkringsverket, en utredning som i och för sig har med beräkningen av sjukpenninggrundade inkomst för egenföretagarna att göra. Men den utredningen berör även nära dessa frågor. Jag ansåg att denna översyn borde

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

Arbetskadeförsäkringen

avvakts, och det anser jag nu också. Enligt en uppgift jag fått kommer denna översyn att vara klar under detta år. Jag yrkar avslag på reservation nr 6.

Reservation nr 7 handlar om samordning mellan ålderspension enligt AFL och livränta enligt YFL. Som framgått av Sigge Godins anförande, anser reservanten att de nu gällande reglerna är ogynnsamma i vissa fall och kräver att regeringen ger pensionsberedningen i uppdrag att se över reglerna.

Som framgår av redovisningen i betänkandet var den här frågan föremål för uppmärksamhet redan när den nya lagstiftningen infördes. Man prövade då olika tänkbara lösningar, men det visade sig att de hade icke önskvärda effekter i andra avseenden.

Såväl socialförsäkringskommittén som den dåvarande regeringen fastnade för de samordningsregler som nu gäller. Bland annat i övergångsbestämmelserna räknades livräntorna upp mycket kraftigt. När man ändrar en lagstiftning blir det ju alltid en gräns, och de som hamnar på fel sida om gränsen kan då känna sig besvikna. Med detta yrkar jag avslag också på reservation nr 7 och bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 110 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Jag sade i mitt första inlägg att vi naturligtvis skall ta arbetsmiljöfrågorna på allvar, och att de som verkligen är skadade skall ha ersättning. En väg att gå, har vi moderater menat, är att arbetsgivarna får ökat ansvar: de kan genom en s.k. arbetsgivarperiod ta över ansvaret för sjukförsäkringen i dess helhet, förslagsvis de första fjorton dagarna. Därmed får de också ett ökat ansvar för arbetsmiljöfrågorna.

Frågan är *hur* hög ersättningen skall vara. Om vi studerar vad som händer i dag finner vi att man under den första sjukskrivningstiden faktiskt är väl kompenserad. Det har också beräknats att man kanske är kompenserad till mer än 100 % med de avtalsförsäkringar som gäller. Alltså skulle man mycket väl kunna göra en sådan samordning som vi moderater och folkpartister har föreslagit, utan att den enskilde på något sätt skulle bli lidande på det.

Det som är huvudfrågan är vad en arbetsskada egentligen är. Vid frågestunden ställde jag frågan till riksförsäkringsverkets chef och riksrevisionsverkets representant: "Är det rimligt, med den arbetsskadebedömning vi har i dag, att ca 90 % av alla arbetssjukdomsärenden godkänns?"

K G Scherman svarar så här: "Det var en svår fråga för mig att besvara på ett tekniskt juridiskt rätt sätt. Jag kan bara konstatera, att med den omvända bevisbördan i sambandsprövningen kombinerad med att det räcker att skadlig inverkan görs sannolik – – har man flyttat över till försäkringen hela den risk som följer av ofullständig kunskap. Det innebär bl.a. att försäkringen bär risken av att en skada blir bedömd som arbetsskada även om den inte skulle vara det. Jag har svårt att se att det över huvud taget är möjligt att garantera att man inte får in sådana skador som inte är orsakade av påverkan i arbetet, med den konstruktion man har givit lagen." Jag skulle också vilja tillägga med den praxis som senare har utbildats.

K G Scherman avslutar: "Jag tycker att det med utgångspunkt i mera allmänt sunt förnuft är rimligt att förutsätta att detta innebär att också skador

och sjukdomar som inte beror på arbetet ändå riskerar att bli klassade som sådana."

Riksrevisionsverkets representant säger: "Från riksrevisionsverkets sida har vi föreslagit en översyn av denna lagstiftning, så att man skulle kunna få en politisk prövning av om kostnadsutvecklingen verkligen stämmer överens med vad man tänkte sig från politikernas sida när man fattade detta beslut. I praktiken innebär tillämpningen, som den ser ut i dag, att det är domstolarna som bestämmer innebörden av begreppet arbetsskada. Vi har den uppfattningen att det kanske vore praktiskt med en politisk prövning av lagstiftningens innebörd." Det är detta som vi moderater efterlyser, och vi vill ha den här prövningen.

När det gäller att försämlra försäkringen, som någon sade här, behöver det verkligen inte innebära någon försämring den första tiden som sagt. Om vi ser till socialförsäkringarna som helhet, påstår jag att vi med våra förslag skulle åstadkomma en allmän förbättring, eftersom vi skulle föra över socialförsäkringens resurser till dem som långt mera behöver försäkringens stöd på olika områden.

Nils-Olof Gustafsson jämförde de olika partiernas förslag. Ja, vi har litet olika förslag, men jag tror att vi om vi satte oss ned i ett slutet rum kanske skulle kunna komma överens fullständigt förutsättningslöst om en arbetsskadeförsäkring. Det skulle nog oppositionen klara, men jag konstaterar att den socialdemokratiska majoriteten i utskottet inte har något förslag alls. Det är mycket sämre än att de olika partierna kommer med något skilda förslag utifrån våra olika utgångspunkter.

Jag ställde två frågor i mitt inledningsanförande, och eftersom jag inte har fått något svar ställer jag dem igen. Jag frågar alltså utskottsmajoritetens företrädare: Inser ni *nu* att en åtgärd bör vidtas för att komma till rätta med den galopperande utgiftsökning inom bl.a. arbetsskadeförsäkringen som man har efterlyst bl.a. i finansplanen och i finansutskottets budgetbehandling?

Den andra frågan är: Ämnar ni nu höja socialavgiften till de 2,35 % som föreslås av riks-försäkringsverket? Vi höjde ju avgiften från 0,6 till 0,9 %, men har nu ett minus i arbetsskadefonden på över 4 miljarder. Ämnar ni höja avgiften eller skall vi även i fortsättningen betala via skattemedel?

Jag har alltså upprepat frågorna, och jag väntar på svar, Nils-Olof Gustafsson.

Anf. 111 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Jag vill påminna Nils-Olof Gustafsson om att antalet arbetsskadeärenden 1983 var ungefär 45 000. Antalet hade 1988 stigit till 117 700, och enligt prognoser skall det 1991/92 vara uppe i 222 000. Detta kanske man skall addera till den oro som riks-försäkringsverkets chef talar om. Hur skall man klara dessa problem?

Nils-Olof Gustafsson anger vad socialdemokraterna tycker är väsentligt när det gäller arbetsskadeförsäkringen, varför den är bra som den är och varför man över huvud taget inte vill göra någonting åt den. Samtidigt säger utskottsmajoriteten att man inte kan acceptera folkpartiets förslag, exempelvis om en förlängning av samordningstiden för sjukförsäkringen från 90

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

Arbetsskadeförsäkringen

dagar till 180. Här går en klar skiljelinje, säger Nils-Olof Gustafsson. Vad betyder det? Betyder det att bara ni får hålla på era principer, era regler och era bestämmelser så kan människor enkelt gå ner sig – vänta, vänta och vänta? Genomsnittet är tolv månaders väntetid, men det handlar naturligtvis om många fler månader för vissa människor. Jag vet, och jag är dessutom övertygad om att Nils-Olof Gustafsson, med den praktiska erfarenhet av arbetslivet som han har, vet att det är en omöjlighet att rehabilitera människor efter så lång tid.

Detta är oerhört viktigt för folkpartiet: människorna skall ha en möjlighet att komma tillbaka till ett värdigare liv än att gå hemma med en arbetsskada eller arbetssjukdom utan att få någon rehabilitering. Det är det viktiga för oss, inte huruvida det är någon marginell förändring när man gör en samordning från 90 till 180 dagar.

Får jag fråga Nils-Olof Gustafsson en sak. Hur kunde socialdemokraterna i arbetskadetredningen tycka att den här ytterst marginella förändringen i ekonomin för den enskilde var acceptabel? Hur kunde ni tycka det då, om jag får fråga, när ni tycker att det är så omöjligt i dag?

Sedan hänvisar Nils-Olof Gustafsson till arbetsmiljökommissionen. Jag tycker det är bra att den har till uppgift att kartlägga de 400 000 svåraste arbetsmiljöerna. Men det räcker inte för folkpartiet. Vi kan inte stå med armarna i kors och vänta på att det skall hända någonting. Ytterst är frågan: När vi är så oroliga och bekymrade, och när vi vet att människor går ner sig, vad vill socialdemokraterna göra åt problemet? Vi kan inte vänta längre – det är en fullständig omöjlighet.

Vi i folkpartiet har i den motion som behandlar den här frågan sagt att vi vill skapa ett incitament till arbetsmiljöförbättringar på arbetsplatserna. Väntetiderna måste förkortas. Vi har accepterat det som behandlades i det förra ärendet i dag, att försäkringskassorna får ökad personal. Vi har varit med om att ta det beslutet, därför att vi tycker att det är viktigt. Men detta löser faktiskt inte problemen, Nils-Olof Gustafsson, och då måste vi åtminstone få en rejäl diskussion här om vad vi skall göra i stället.

Som jag ser det har ni inga som helst förslag att komma med, och detta kan vi inte acceptera. Detta är inte människovärdigt för dem som drabbas – det är vad det handlar om.

Anf. 112 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Nils-Olof Gustafsson anförde att det finns tre regler när det gäller arbetskadeförsäkringen. Den ena var att den som arbetar och skadar sig skall ha högre ersättning för skadan än den som skadat sig på annat sätt. Det kan väl vara en sanning som har gällt när den gamla arbetskadeförsäkringen var i kraft, den som handlade mer om lyte och men och där det verkligen var fråga om påtaglig skada. I dag ser vi ett annat sjukdomspanorama, där det är svårt att sätta gränserna och avgöra om det är fråga om en arbetsskada eller om det är andra saker som har lett till skadans uppkomst. Detta skulle också kunna innebära en annan syn på ersättningen.

Sedan skall det inte krävas någon bevisning när det gäller arbetsskada. Detta har väl delvis uppfyllts, eftersom man har tagit bort en hel del av det

medicinska underlaget vid bedömningen av skadorna och det är andra saker som bedöms.

Slutligen var det den starka och viktiga kopplingen till det förebyggande arbetet. Vårt utskottsförhör har dock visat att den kopplingen till arbetsskadeförsäkringen inte finns – man har en undermålig statistik. Den rollen har arbetsskadeförsäkringen alltså spelat ut – om den någonsin har spelat någon roll i detta sammanhang. Det är annat statistikinsamlande, såsom ISA-systemet, som verkligen visar sambanden och på ett snabbare sätt får fram underlag för att förbättra arbetsmiljön.

På alla tre punkterna har alltså huvudreglerna egentligen spelat ut sin roll i den nya situation som vi befinner oss i.

Socialdemokraterna säger nej till lägre ersättning, men de säger också nej till en högre ersättning, eftersom de inte vill gå på vårt förslag om en samordning av sjukersättningen för den första perioden även av en tänkt arbetsskada. Jag tror man skulle lösa många problem, om man följde riksförsäkringsverkets generaldirektörs och även centerpartiets förslag om en samordning. Man fick då en hög ersättning, lika för alla, under den första perioden och slapp detta grubblande hos den enskilde arbetstagaren: Är detta en arbetsskada? Man kunde lättare gå ut och rehabilitera, eftersom den bedömningen inte behövde göras. Det finns många fördelar. Dessutom skulle personal kunna friställas från försäkringskassorna, som skulle kunna syssla med de verkligt svåra frågorna. De pengar som blir över kunde man kanske använda till att kompensera på ett bättre sätt i framtiden.

Men socialdemokraterna säger nej till allting. Man vill inte heller att utskottet skall ta något initiativ, vilket jag tycker är mycket svagt, eftersom det här är stora och viktiga frågor. Samtidigt säger man ja till en ökning av utflödet av pengar – vi är säkert uppe i 9 miljarder kronor det här året – och en höjning av arbetsgivaravgiften.

Det är verkligen att beklaga att man inte tar vara på möjligheterna till förändringar!

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

Arbetsskadeförsäkringen

Anf. 113 MARGÓ INGVARSSON (vpk):

Herr talman! Jag har i dag inte uppfattat någon negativ kritik mot vårt förslag om en utredning av arbetsgivarnas ansvar för hela kostnaden för sjukvård som är förorsakad av arbetsskada. Utskottets talesman anförde ingenting negativt. Han sade varken att det var orealistiskt eller att det var omöjligt att genomföra, som det händer ibland att vpk-förslag avfärdas med, utan hänvisade enbart till den sittande arbetsmiljökommissionens arbete och till att detta ingick i direktiven för denna. Därför tolkar jag detta uttalande som att Nils-Olof Gustafsson anser att utredningen också bör titta på vårt förslag, för såvitt jag vet finns det inga andra konkreta förslag om hur man skall skapa ekonomiska incitament för arbetsgivarna i förebyggande syfte – eller har socialdemokraterna eller några andra något förslag om hur detta skall gå till, som kommissionen kommer att titta på?

Anf. 114 NILS-OLOF GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Jag vill börja med att säga att jag reagerade mot Gullan Lindblads sätt att uttrycka sig om de arbetsskadade i sin inledning. Jag vet inte om jag har tolkat henne rätt, men jag fick det bestämda intrycket att hon beskrev de arbetsskadade som en hop simulanter, som känner efter varenda liten krampa. Jag tyckte illa om det.

Jag tyckte ännu mer illa om att jag också uppfattade att hon lade orden i munnen på några besökande handläggare från Värmlandskassan. Hon ruskar på huvudet nu, men jag skall med intresse läsa snabbprotokollet – jag tror att det var så. Det stämmer i så fall.

Moderaterna och folkpartisterna vill klara det ökade antalet arbetsskador med försämrad försäkring. Så är det ju. Moderaterna vill gå längst – de vill avskaffa hela försäkringen – men folkpartisterna går på ganska bra de med. Det var tur att Sigge Godin återopade folkpartiets motion, för det ger mig ett utsökt tillfälle att läsa upp vilka förslag som finns där:

”Alla de problem som vi tidigare har diskuterat kräver enligt folkpartiets uppfattning ett långsiktigt och målmedvetet arbete för att stärka och förbättra socialförsäkringssystemet.” Observera att det står förbättra!

”Folkpartiet har under senare år framlagt en rad förslag med detta syfte. Vi har t.ex. pläderat för lägre kompensationsnivåer inom vissa system (inom sjukförsäkringen för korttidssjukvaro och inom delpensionssystemet) och ansett det motiverat att bevara en karensdag inom sjukförsäkringen. Vi har också arbetat för en ökad egen finansiering inom arbetslöshetsförsäkringen, bl.a. i syfte att stärka incitamenten till en mer återhållsam löneutveckling. Vi har föreslagit en förlängning av samordningsperioden mellan sjukförsäkring och arbetskadeförsäkring. Vi motsatte oss den modell för timsjukpenningen som infördes 1987.”

Det här kallar folkpartiet i sin motion för att *förbättra* försäkringen. Jag känner en oerhörd bävan inför de förslag som folkpartiet kommer att lägga fram, om man där kommer på att *försämma* försäkringen, eftersom det som står i den här motionen skulle vara en förbättring.

När det i övrigt gäller folkpartiets motion, som utskottets folkpartister hänvisar till i reservation 3, tycker jag att det är en alldeles riktig tolkning som vi gör, när vi säger att de frågor som där tas upp skall bearbetas i arbetsmiljökommissionen. Rehabiliteringen är det oerhört viktigt att förbättra – där håller jag med Sigge Godin – och detta finns med i det arbete som rehabiliteringsberedningen nu har redovisat. Jag förstår inte vad det skulle behövas för ytterligare utredningar. Man kan väl inte begära utredning för utredandets skull. Varför skall man ha parallellutredningar, när det redan finns ett uppdrag att titta på de här sakerna?

Samma sak gäller vpk. Jag har ingen negativ kritik mot de synpunkter som vpk för fram i sin motion och i sin reservation, men man är ju inte tvärsäker i vpk:s motion heller, utan man pratar där ungefär som jag gjorde i mitt inledningsanförande. Det finns ändå en osäkerhet i fråga om vilken arbetsgivare som drabbas, och drabbas inte rätt arbetsgivare, då menar jag att man missar en hel del av vitsen med förslaget. Det här är saker som kommissionen får titta på i sitt arbete.

Jag tycker också att det finns anledning att peka på det som miljöpartiet för

fram i sitt särskilda yttrande, att man inte får utesluta att kostnadsansvaret kan medföra att arbetsgivaren skaffar ett sorteringssystem, så att han inte anställer andra än dem som är hundra procentigt friska.

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

Arbetskadeförsäkringen

Anf. 115 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Jag konstaterar att jag tyvärr inte har fått något som helst svar på de konkreta frågor jag ställde. Däremot gjorde Nils-Olof Gustafsson en analys av mitt sätt att uttala mig, eller hur det nu hette, att jag skulle ha uttalat mig negativt om de arbetsskadade. Det har jag inte gjort, men jag anser att med nuvarande utformning av arbetskadeförsäkringen och den praxis som har utarbetats är inte försäkringen i överensstämmelse med det vi har menat med en arbetskadeförsäkring.

Så vill jag kommentera att jag skulle ha lagt orden i munnen på någon besökande från Värmlandskassan. Jag vet att flera av dem som nu är i kammaren var närvarande när vi fick det besöket, och om jag inte missminner mig var också Nils-Olof Gustafsson med vid det tillfället.

En av mina kolleger från försäkringskassan sade – jag antecknade det – att han ansåg det vara fullkomligt hopplöst och att han inte längre orkade fortsätta. Han fann sin arbetsuppgift meningslös och skulle därför sluta. Jag har flera vittnen på detta, om det nu skulle vara nödvändigt.

Sedan vill jag verkligen rätta till en sak. Vi vill inte avskaffa arbetskadeförsäkringen, Nils-Olof Gustafsson. Och nu ber jag Nils-Olof Gustafsson slå upp reservation 1, som finns på s. 16 i betänkandet. Där står det att den utredning vi har begärt ”bör få i uppdrag att undersöka om inte behovet av arbetskadeförsäkring för dem som får sin arbetsförmåga bestående nedsatt till följd av arbetsskada kan tillgodoses genom en obligatorisk ansvarighetsförsäkring för arbetsgivare”. Observera att det står obligatorisk!

”En sådan ansvarighetsförsäkring bör kunna tecknas i försäkringsbolag, och det bör vara möjligt att i avtal mellan parterna reglera hur försäkringen i detalj skall vara uppbyggd. Huvudsaken är att det i botten finns en lagstadgad skyldighet för alla arbetsgivare att teckna ansvarighetsförsäkring mot arbetsskada.”

Dessutom har vi lagt fram förslag om ett ökat arbetsgivaransvar. Jag kan inte anse att det skulle vara en försämring för de försäkrade. Däremot skulle det bli en för den allmänna försäkringen betydligt billigare försäkring.

Nils-Olof Gustafssons egen finansminister har med stort bekymmer uttalat att vi måste göra någonting åt socialförsäkringarnas fruktansvärda kostnadsökning, och senast var det socialministern som yttrade att något förslag skall presenteras i detta ärende under det kommande året. Men Nils-Olof Gustafsson är tomhänt.

Anf. 116 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Det stämmer dåligt det här, Nils-Olof Gustafsson. I ena fallet säger ni att folkpartiet vill försämma allt inom den sociala sektorn. I andra fallet instämmer Nils-Olof Gustafsson i att rehabilitering är så viktigt.

Vi har talat om flera insatser för att komma i gång med en snabb rehabilitering, för detta är så viktigt för den enskilda människan. Skulle vi inte kunna vara överens om då att det är viktigt att kunna rehabilitera

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

Arbets-skadeförsäkringen

människor och att det skall kunna göras inom en tid när de har förmåga att klara av en sådan insats? På något sätt vill ni inte redovisa någonting.

Jag har sagt tidigare här i kammaren att det förekommer faktiskt saker i regeringskansliet. Det finns tidningsartiklar, intervjuer med statssekreterare och allt vad det är, som visar exakt detta, Nils-Olof Gustafsson. Min fråga var redan i inledningsanförandet: Varför håller ni på bakom lyckta dörrar? Är inte detta problem så viktigt att vi åtminstone kan lyfta fram det i ljuset och se vad det är man kan göra åt det?

Dessutom är folkpartiet berett att ställa upp och medverka till att försöka lösa en sådan här allvarig fråga. Men ni vet ingenting, och ni har heller ingen lust att göra någonting.

Hur kan det komma sig att socialdemokraterna i ena fallet, i arbetsskadetutredningen, tycker att man kan förändra samordningstiden från 90 till 180 dagar, eftersom det skadar den enskilde ytterst marginellt, och att ni i det andra fallet över huvud taget inte kan tänka er det? Någon motivering skulle jag hemskt gärna vilja ha. Jag tycker att det är en viktig fråga, för det är en åtgärd som ändå möjliggör att man kan lösa några problem.

Sedan tar Nils-Olof Gustafsson fram vår motion. Han redovisar socialförsäkringssektorns alla delar, arbetslöshetsförsäkring och hela köret, och säger att det är en katastrof för människorna om folkpartiet får bestämma. Det är inte så, Nils-Olof Gustafsson. Men det skulle kanske ha skapats exempelvis besparingar på fem-tio miljarder kronor, lägre inflation och en sundare samhällsekonomi. Och varför vill man ha det? Jo, det vill man ha därför att detta kommer människorna till godo, och det är faktiskt det som vi tycker är viktigt.

Låt mig ta upp detta med timsjukpenningen igen. Vi kan inte acceptera att vissa människor får underkompensation och andra överkompensation, och det var skälet till att vi inte tyckte att förslaget var bra. Vi säger inte nej till allting, men vi vill ha förslag som ger människorna den rätt som de har att kräva.

På tal om rätt, Nils-Olof Gustafsson, för de människor som har en gammal livränta och som tvingas till samordning när de blir ålderspensionärer: Hur skulle det vara om ni försökte från majoritetens sida att redovisa ett rimligt svar på en motion? Vi har inte motsatt oss samordningen, som jag sade, men vi tycker att ett halvt basbelopp skulle kunna undantas från beskattning. Den åsikten har ni över huvud taget inte kommenterat. Den var alltså inte intressant. Men frågan är intressant för de små, enskilda människorna som aldrig har haft en förutsättning att tjäna in ATP-poäng och få en rejäl pension. De tycker att detta är intressant, men till dem har ni ingenting att säga. Jag hoppas att det inte är därför att det är en folkpartimotion som ni inte har någonting att säga till dem, för de väntar i alla fall på svar. Det viktiga är faktiskt att man gör någonting för människorna.

Som avslutning vill jag säga att vi måste göra någonting åt arbetsskadeproblemet, vi måste göra något åt väntetiderna. Det som arbetsmiljökommissionen gör skapar inte kortare väntetider och inte heller förutsättningar för att lösa det här problemet på många, många år. Det är bra att det jobbet har satts i gång, men vi måste föra till någonting ytterligare.

Låt mig hoppas att det inte är bara folkpartiet och de övriga borgerliga

partierna liksom riksförsäkringsverkets och försäkringskassornas personal som tycker att det är en oroväckande framtid som vi går till mötes. Ni måste väl också börja oroa er, Nils-Olov Gustafsson.

Prot. 1988/89:99

19 april 1989

Arbetskadeförsäkringen

Anf. 117 NILS-OLOF GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Nej, Sigge Godin, jag tog aldrig ordet katastrof i min mun när jag läste högt ur folkpartiets motion; det ordet har Sigge Godin själv tagit till nu.

Vad jag sade stämmer inte alls dåligt, utan det stämmer bra. Det som ni säger om rehabilitering är bra, men det jag läste upp ur er motion om den ganska märkbara försämring av socialförsäkringen som ni vill ha är dåligt.

Det här om lyckta dörrar har jag hört Sigge Godin säga några gånger. Han hänvisar till en artikel i Dagens Industri, tror jag; jag har i alla fall läst den i någon tidning. Jag begriper inte att Sigge Godin gör ett nummer av det här. Varje regering som fungerar måste väl göra en ständig översyn av sin verksamhet, och socialförsäkringen är en stor och dyr verksamhet. Jag förutsätter faktiskt att man har en rullande översyn, och jag kan inte begripa att det skulle vara att gömma sig bakom lyckta dörrar. Jag förstår inte dugg av det där.

Gullan Lindblad, det var inte alls av nonchalans som jag inte svarade på frågor. Det är svårt att vara ensam när ni är så många. För att börja med den andra frågan är jag inte involverad i budgetarbetet så till den grad att jag kan säga vad som är på gång när det gäller avgiftshöjningar och sådant. Där måste jag bli svaret skyldig.

På den första frågan, om vi inser att vi måste göra någonting, är svaret: Självfallet gör vi det. Jag blir faktiskt litet irriterad när vi blir anklagade att stå med armarna i kors och inte göra någonting. Just vi av alla begriper inte hur allvarligt det här är och vill ingenting göra. Jag håller naturligtvis med om att det är otillfredsställande med kostnadsutvecklingen. Att vi har en resurskrävande administration är det inget tvivel om. Och visst är det nödvändigt att väntetiderna kortas, tacka för det. Det här måste vi ju ta på allvar. Men vad jag försöker säga är att det riktigt viktiga ändå är de bakomliggande faktorerna. Det riktigt allvarliga är att det är så många människor som slits ut. Det mest alarmerande tycker inte jag är att arbetsskadeförsäkringens kostnader ökar, även om jag finner det oroande i sig. Större delen av den kostnaden skulle för övrigt annars komma på sjukförsäkringen, för de här människorna är ju sjuka och inte antingen arbetsskadade eller friska.

Det verkligt alarmerande tycker jag är att alla tre grupperna – arbetsskadade, långtidssjuka och förtidspensionärer – ökar samtidigt. Då är det inte fråga om att flytta människan från den ena försäkringsgruppen till den andra, utan vad det gäller är att göra någonting verkligt bra åt människornas förhållanden i arbetslivet.

Sedan återopade Gullan Lindblad någonting som finansministern skall ha sagt om socialförsäkringen och hänvisade till honom som en klok man. Det tycker jag också att han är, och jag skall citera vad han sade i finansdebatten i ett meningsutbyte med Anne Wibble: "Hennes enda recept är att skära ner förmånerna. Men då har vi inte kommit åt det grundläggande problemet, som är ett annat, nämligen varför människor blir sjukskrivna långa tider,

varför antalet arbetsskador växer så snabbt och varför vi har så många förtidspensionerade. Det enda de borgerliga partierna kan tänka sig är att försämlra förmånerna för dem som drabbats. I stället måste vi söka lösningar som innebär att vi kan minska sjukskrivningsperiodernas längd, minska antalet arbetsskador och minska antalet förtidspensioneringar. Det kan vi åstadkomma t.ex. genom att skärpa incitamenten för arbetsgivarna att förbättra arbetsmiljön och för samhället att förbättra folkhälsan och ge sig i kast med rehabilitering av dem som skadats. Om vi kunde minska förtidspensionering och långtidssjukskrivning skulle det ge både lägre kostnader och flera arbetstimmar och därmed högre produktion samt en bättre tillvaro för de enskilda människor det gäller.

För den som har ett socialt samvete, — — —, är svaret givet: Det är den vägen vi skall gå. Det är det social-humana sättet att både minska kostnaderna och förbättra människors situation."

Det är socialdemokraternas hållning i de här frågorna.

Anf. 118 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Det var ju skönt att Nils-Olof Gustafsson hade hittat ett citat från finansministern som kunde användas i det här sammanhanget. Jag har sett andra uttalanden, och jag har också haft en interpellationsdebatt med socialministern där han menade att man faktiskt måste åtgärda försäkringarna i sig.

Jag håller med Sigge Godin om att det är litet egendomligt att så litet sipprar ut från regeringskansliet till utskottsmajoriteten och att ni faktiskt inte har något som helst förslag i de här frågorna.

Är det inte eländigt ändå att ni med världens bästa arbetsmiljöer, som jag förstår Nils-Olof Gustafsson, med en företagshälsovård som är mycket väl utvecklad och med världens kanske starkaste fackorganisationer inte har kommit längre än att det ser ut på det här sättet? Kostnadsexplosionen är ju nättopp katastrofal; det tycker jag att den är när miljarderna fullständigt rinner bort. Men allra värst är att det finns massor av verkligt sjuka människor som får vänta på hjälp i årtal därför att — det hävdar jag — man sysslar med en försäkring som ändå omspannar en väldigt liten del av hela sjukförsäkringskomplexet.

Anf. 119 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten speciellt mycket, men jag blir faktiskt irriterad när Nils-Olof Gustafsson citerar finansministern, för vad han ville ha sagt var: "Ni bara försämlrar förmånerna."

Låt mig som avslutning på min insats i den här debatten säga att Nils-Olof Gustafsson kan tala med finansministern och undervisa honom om att det inte går att klara rehabiliteringen, om man har sådana väntetider som man har i dag — 11, 12 och kanske upp emot 20 månader för vissa människor. Det är en omöjlighet. Som vi från folkpartiets sida säger är det ju viktigt för den lilla enskilda människan att hon får ett värdigare liv, vilket man inte får när man inte har en chans som alla andra att återgå i arbete, att känna arbetsgemenskap, att känna tillfredsställelsen av att man kan försörja sig själv och att man kan utnyttja alla möjligheter i vårt samhälle. Det går inte

med dessa väntetider, och det är det som är problemet, Nils-Olof Gustafsson.

Jag har under hela denna debatt väntat på svar på mina frågor. Men det har inte kommit några svar – det är därför, herr talman, som jag vänder Nils-Olof Gustafsson ryggen. Han svarar ju ändå inte, så därför talar jag till talmannen och de övriga.

Prot. 1988/89:99

19 april 1989

Studiestöd

Anf. 120 NILS-OLOF GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Också jag insåg det meningslösa i att fortsätta denna diskussion. Inledningsvis sade jag faktiskt att uppfattningarna är olika, hur man nu skall komma till rätta med detta problem. Diskussionen har visat att jag hade rätt.

Jag begärde ordet för att något kommentera det som Gullan Lindblad sade om våra arbetsmiljöer. Jag vet inte, men det är möjligt att vi har världens bästa arbetsmiljö. Detta säger nog mer om hur dåligt det är ute i den övriga världen än om hur bra vi har det här. Vi har i många fall dåliga arbetsmiljöer. Folk far illa och blir utslitna av belastningsskador i unga år. Människor mår inte bra, och vi måste göra någonting åt detta. Jag vet att det är så, eftersom jag träffar dem.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenium.)

14 § Föredrogs

socialförsäkringsutskottets betänkande

1988/89:SfU15 Studiestöd (prop. 1988/89:100 delvis).

Studiestöd

Anf. 121 HANS DAU (m):

Herr talman! Förra veckan läste jag i en av den s.k. rörelsens tidningar – det var Konsums tidning Vi – en rubrik som löd: "Vi har inte lyckats med skolan." När man läser vem som sagt detta, hajar man till litet grand. Det var nämligen vår statsminister, Ingvar Carlsson, och det handlade om den sociala snedrekryteringen till våra högskolor.

Trots att vi försökt, måste vi vara självkritiska och erkänna ett misslyckande, sade statsministern. Han konstaterar att förutom den bristande studietraditionen och påverkan i hemmet har de stora studieskulderorna avskräckt ungdomar från arbetarhem mer än ungdomar från andra hem att studera vid högskolan.

Som Ingvar Carlsson mycket riktigt observerat är rekryteringen till högre utbildning fortfarande mycket sned och missgynnar såväl vissa sociala grupper som vissa regioner i landet.

I mitt hemlän, Västerbotten, kan man se detta väldigt tydligt om man jämför Umeå med en sådan glesbydskommun som Dorotea. Skillnaden mellan hur många som går vidare till studieförberedande gymnasieutbildning och hur många som går vidare till högskola är enorm. Detta trots att målsättningen sedan länge varit att få alla socialgrupper så likvärdigt som

möjligt representerade vid läroanstalterna. Men det är ett faktum att ungdomar från familjer med svag eller ingen studietradition är mycket lägre studiemotiverade. Ungdomar från glesbygden har framför allt avsevärt större kostnader. Det är mycket besvärligare för dem att komma till högskolorna. Därför finns det inte samma intresse, i synnerhet som man på dagens arbetsmarknad kan få stora inkomster relativt snabbt utan att sätta sig i skuld.

Studiestödet är inte den enda orsaken. Den socialdemokratiska skattepolitiken är kanske också en bidragande orsak, men den skall vi inte diskutera i dag.

Studiemedelskommitténs förslag och riksdagens beslut – som i övrigt tagit fasta på många moderata förslag – innebär en väsentlig förbättring av de högskolestuderandes villkor, men detta är på intet sätt tillräckligt för att vi skall komma till rätta med problemen. Även i den budgetproposition som ligger till grund för detta betänkande föreslås en del förbättringar i den av oss föreslagna riktningen, vilket vi välkomnar.

Det är också viktigt att man tar hänsyn till den fortsatta internationaliseringen inom näringslivet och närmandet till Europa. Den snabba tekniska utvecklingen ställer stora krav på förändringar och utveckling av studiestödet, om inte Sverige skall halka efter och för att inte stora grupper av svenska ungdomar skall ställas utanför det som händer i världen.

Därför lägger vi moderater i vår motion Sf413 fram ett antal förslag som skall leda till att fler studiebegåvade ungdomar söker sig till våra högskolor, en bättre social och geografisk fördelning och större studiesocial rättvisa. Dessa förslag inriktas på att befrämja ett vidare internationellt samarbete och ett större internationellt engagemang.

Jag avser att kommentera några av de reservationer som är fogade till betänkandet.

I reservation nr 1 tas frågan om inackorderingstillägget upp. Enligt förslaget i budgetpropositionen kommer det att höjas, vilket vi välkomnar. Vi vill bara betona och få riksdagens stöd för att detta bara är ett steg på vägen och att vi måste fortsätta i denna riktning.

I reservation nr 2 tar vi upp frågan om inackorderingstillägget vid regionala idrottsgymnasier. Den frågan kommer Ulf Melin att behandla senare i kväll, varför jag går förbi den.

Gymnasieelevers resor är också ett viktigt inslag för att utjämna de regionala ojämlikheterna. CSN har fått i uppdrag att se över detta. Vi betonar att man framför allt måste ta hänsyn till vad som gäller inom grundskolan för att det skall bli en rättvis och acceptabel samordning på detta område.

Reservation nr 4 handlar om studiebidrag vid utlandsstudier och anslag till studiehjälp. Detta har tidigare varit ett krav från CSN. Även vi har framfört detta krav i motioner, och vi vill nu upprepa det. Detta är ett område där plånboken verkligen talar. Om man vill kan man skicka sina barn utomlands för studier på gymnasienivå. Man kan få studiehjälp om denna utbildning inte finns i Sverige. I övrigt får man betala allting själv, och man går miste om sin studiehjälp.

Jag har fått ett brev från en förtvivlad mamma som är ensamstående med

tre barn. Hon hade tänkt göra en uppooffring och skicka sin studiebegåvade och språkintresserade son till USA på ett år. Hon var beredd att avstå ifrån studiehjälpen. Men då blev sonen egentligen obefintlig i och med att han for utomlands. Mamman förlorade flerbarnstillägget. Plötsligt hade hon ett barn mindre, men även detta kunde hon tänka sig att gå med på. Men droppen som fick bägaren att rinna över och som gjorde att hon inte kunde genomföra detta var att hon dessutom gick miste om bidragsförskottet. Då gick det inte längre. Hennes ekonomi stoppade inte. Jag tycker att sådana här orättvisor borde rättas till snabbt. För att komma till rätta med detta föreslår vi att man anslår ytterligare 20 milj. kr. för att förbättra den här situationen.

I reservation nr 7 tar vi upp inkomstprövningen. Vi tycker att prövning mot egen inkomst om rätt till studiemedel bör upphöra på sikt. Det skulle visa att systemet verkligen är generellt. Förslaget skulle innebära administrativa besparingar och underlätta hanteringen för den enskilde. Men man skulle framför allt få bort de stora marginaleffekter som man nu har. Om man tjänar mer än vad fribeloppet tillåter, får man mindre bidrag – det är ju bidraget som reduceras först –, högre barnomsorgskostnader, om man har sådana, lägre bostadstillägg och högre skatt. Detta går ju tvärtemot vår målsättning, att man skall försöka att få en lägre skuldbörda för de högskolestuderande. Som Ingvar Carlsson sade i den här tidningsintervjun utgör ju detta ett hinder för stora grupper att studera vidare. Därför föreslår vi att man av kostnadsskäl genomför det här successivt, genom att som första etapp minska fribeloppsgränserna med 10 % eller höja dem med 10 % vardera halvåret fr.o.m. den 1 januari 1989.

I reservation nr 9 har vi också tagit upp frågan om inkomstbeskattnig. Vi tycker att det är orättvist. I utskottsbetänkandet sägs det att det är orättvist att genomföra den ändring som vi föreslår. Vi anser att det är orättvist att ha det kvar som det är. Det drabbar framför allt unga barnfamiljer som bor i villa och vissa nyetablerade företagare.

Frågan om avskrivning av studielån tar vi upp i reservation nr 10. Vi tycker att de som gör uppooffringen att genomgå en lång utbildning bör befrias från någon del av den extra skuldbörda som de drar på sig på det viset. Vi tycker också att den som avlägger doktorsexamen skall få denna belöning. Det blir ytterligare en belastning på ekonomin genom att man tar bort ett basbelopp av studieskulden. Vi har också en del förslag som gäller vuxenstudiestödet. Vi ifrågasätter bl.a. om reglerna för korttidsstudiestöd verkligen innebär att stödet går till avsedda målgrupper.

Till sist, i reservation nr 23 föreslår vi att reserabatterna till studerande skall förbättras. Man skall inte bara kunna åka med SJ, eftersom SJ faktiskt inte finns i t.ex. stora delar av Norrland. Det förstärker den snedfördelning som finns på det regionala området.

När man läser betänkandet finner man att utskottsmajoriteten skriver positivt om vissa saker. Man skriver t.ex. positivt om inackorderingsstillägget och om en del andra saker som vi tycker är bra. När det gäller gymnasiestudier utomlands går man t.o.m. längre än vad vi har föreslagit i motionen. Det intressanta är dock att CSN har fått nolldirektiv i sitt budgetarbete, vilket gör att det inte finns pengar för detta ändamål. Vad är det för glädje med att skriva positivt om man inte anvisar medel? Vi anser därför att utskottet i

stället skulle ha bifallit våra förslag och anvisat medel till det här området.

Med det anförda, herr talman, vill jag yrka bifall till de moderata reservationerna med Gullan Lindblad som första namn.

Anf. 122 BARBRO SANDBERG (fp):

Herr talman! Vårt samhälle har blivit alltmer komplicerat. Vi måste dagligen söka och bearbeta mängder av information. Vi måste också vara beredda att ta större ansvar för oss själva och andra, både på arbetet och på fritiden. I arbetslivet kan det gälla att själva upptäcka säkerhetsrisker och sedan formulera krav på åtgärder. På fritiden kan det t.ex. gälla förändringar i det egna bostadsområdet som man vill ha gjorda. I bägge fallen krävs det att man kan tillgodogöra sig den information som finns och att man sedan kan formulera sina krav eller synpunkter. Det är därför viktigt att alla kan handskas med några av livets viktigaste verktyg: att kunna läsa, skriva och räkna. Risker finns annars att svenskarna delas upp i två grupper, de som *kan* tillgodogöra sig information och de som inte kan det.

Det betänkande vi nu diskuterar, Sfu15, behandlar studiestödet. Däri ingår också vuxenstudiestödet, som tillkommit för att underlätta för dem som endast har folkskola eller annan kort utbildning att genomgå någon form av utbildning. Jag skall här beröra några av folkpartiets reservationer.

Från den 1 januari 1989 gäller delvis nya regler för tilldelning och återbetalning av studiemedel. Bidragsdelen har bl.a. förbättrats ganska väsentligt. Folkpartiet anser att detta nya system skall göra det möjligt för fler studerande att bedriva heltidsstudier utan att behöva arbeta bredvid, och det tycker vi är bra. I ett avseende anser vi dock att det nya systemet fortfarande brister. Det gäller beräkningen av fribeloppet för ferieinkomster. Den rimliga modellen vore enligt folkpartiets mening att de inkomster som de studerande uppbär under den tid de *inte* är berättigade till studiemedel, dvs. sommarmånaderna, inte heller skall inräknas i fribeloppet. Man kan också ifrågasätta om den nya ordningen med att reduktionen i första hand görs på bidragsdelen och därefter på lånedelen är riktig. Ett system där reduktionen sker proportionellt på båda delarna, som enligt gamla systemet, vore kanske att föredra.

Folkpartiet har under flera år ifrågasatt om den differentiering av det särskilda vuxenstudiestödet (SVUX) som görs, beroende på om den studerande är medlem av arbetslöshetskassa eller ej, inte är orimlig. Nu har en översyn aviserats, vilket vi givetvis tycker är positivt. Man blir dock litet fundersam över regeringens avsikter med översynen. Tänker man ta bort möjligheten till särskilt vuxenstudiestöd för icke A-kassemedlemar, eller? I en promemoria som bifogats regeringsbeslutet sägs bl.a. att "CSN bör också analysera om det finns skäl för att behålla möjligheten för den som inte är medlem av A-kassa att erhålla särskilt vuxenstudiestöd". Jag trodde att översynen skulle gälla att få till stånd en jämnare fördelning av medlen. Det har folkpartiet motionerat om under flera år. Nu skall man ju inte ta ut några sorger i förskott. Det har faktiskt hänt förr att regeringen tyckt att våra förslag är bra, men ändå avslagit dem här i kammaren. Senare har de kommit tillbaka i en lämplig proposition. Vi får väl se om så blir fallet den här gången också.

Ett annat motionskrav som folkpartiet har haft under följd av år är avskaffandet av kollektiv ansökan om internatbidrag för pensionärsorganisationer. Varje år har vi fått samma svar av utskottsmajoriteten. Så även i år: "att det endast är fråga om en tvåårig försöksverksamhet". Ja, det var det från början, men den försöksverksamheten förlängs med ett år i taget och nu senast till utgången av år 1990.

Eftersom medlen är begränsade och uttas via arbetsgivaravgift, bör de förbehållas personer i arbetsaktiv ålder. Dessutom blir ju handikappade nekade internatbidrag, därför att resurserna är uttömda. Från socialdemokratiskt håll har till försvar för den här ordningen alltid framförts att i pensionärsorganisationerna finns också förtidspensionärer. Jag tror faktiskt inte att de är särskilt många. De flesta förtidspensionärer, som är aktulla för detta stöd, finns nog snarare i någon handikapporganisation. Som jag tidigare har sagt, förutsätter vi att pensionärsorganisationerna kan finansiera sin kursverksamhet på annat sätt, t.ex. via studieförbund.

Herr talman! För att döva eller gravt hörselskadade skall kunna leva ett normalt liv krävs att familj och omgivning kan teckenspråk. I dag bedrivs internatkurser vid bl.a. folkhögskolor dit familjer kan åka för att under ett par veckor få undervisning i teckenspråket. Dessa kurser medför dock ganska stora kostnader för familjen, upp till 15 000 kr. för en trebarnsfamilj, enligt uppgift. Det är därför positivt att föredragande statsråd i årets budgetproposition föreslår att berörda föräldrar skall få rätt till studiesocialt stöd i form av korttidsstudiestöd och internatbidrag.

Vissa problem kvarstår dock. Det är viktigt att se familjen som en helhet och att den kan få denna undervisning gemensamt. Statsrådet föreslår att CSN och SÖ i samråd skall ge förslag till hur det här stödet skall utformas. Man bör då också ta hänsyn till att hela familjen, alltså även barnen, syskonen, bör genomgå utbildningen samtidigt. Kostnaderna för barnens vistelse måste också ersättas på något sätt.

Till sist, herr talman, några ord om studerandehälsovården. Den har tenderat att bli ett stående inslag i denna debatt, därför att ni socialdemokrater alltid försöker spara på denna post. Den stora utgiftsposten inom studerandehälsovården är personalkostnaderna. Den uppräknig på knappt 4 % som regeringen gör för budgetåret 1989/90 är inte tillräcklig.

Nu säger utskottsmajoriteten att den särskilda utredare som tillkallats för att utreda konsekvenserna av ett eventuellt avskaffande av kårobligatoriet också skall analysera och lämna förslag om hur studerandehälsovården skall organiseras. Det är väl bra. Men varför skall inte verksamheten ges möjlighet att fortsätta tills beslut om ny verksamhet fattats? Det är väl inte brukligt att man börjar rusta ner så snart en utredning tillsatts. Folkpartiet föreslår därför att anslaget räknas upp med 6 % eller 200 000 kr., för att bättre motsvara kostnadsutvecklingen.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till alla reservationer som folkpartisterna i utskottet har ställt sig bakom.

Anf. 123 MARIANNE JÖNSSON (c):

Herr talman! Det riksdagsbeslut om förändringar i studiemedelssystemet som fattades förra våren och som trädde i kraft den 1 januari i år har inneburit förbättringar för de studerande. Huvudproblemet i studiemedelssystemet löstes dock inte genom det beslutet, som vi ser det från centern. Skuldbördan kvarstår nämligen. Även med den nya modellen kommer en normalutbildning på tre år att ge studieskulder på över 100 000 kr. För de längre högskoleutbildningarna blir skuldbördan mellan 140 000 och 200 000 kr.

Det nya systemet medför att studieskulden trots full återbetalning kan växa under 20–30 år för vissa grupper med lång studietid och låg inkomst. Vissa grupper kommer aldrig att kunna betala tillbaka skulden. Den får avskrivas vid 65 års ålder, då pension inträder. En skuldfälla har inrättats för studerande. För att ta sig ur den fällan måste man ha löneökningar som växer snabbare än skulduppräknings. Anser företrädare för utskottsmajoriteten att en sådan konstruktion av ett studiemedelssystem är rimlig?

Vi i centern anser att ett bra studiemedelssystem är ett viktigt instrument för att öka rekryteringen till den högre utbildningen och för att motverka social snedrekrytering. I den modell till studiestödssystem som vi i centern länge har arbetat för är en av huvudpunkterna just att begränsa studieskuldernas storlek. Vår modell innebär en ca 50 % lägre studieskuld.

Vi anser att den enda rimliga lösningen är att införa en beskattad studielön på 100 % av basbeloppet kombinerad med ett statsgaranterat lån på 80 % av basbeloppet. Genom att studielönen blir beskattad inordnas de studerande i grundsystemet, och det krävs ingen särlösning för t.ex. sjukvård. Genom att studielönen blir beskattningsbar kan fribellopsreglerna i sin helhet avskaffas, och det blir möjligt att införa avdragsrätt för litteraturkostnader och andra materialkostnader, som i dag är betungande för vissa utbildningar.

Herr talman! Ett huvudmål för ett nytt studiemedelssystem måste, enligt vår uppfattning i centern, vara att det verkligen stimulerar de studerande till att skaffa sig en längre utbildning. Utbildningen skall vara tillgänglig för alla medborgare oavsett kön, ålder, geografisk eller social bakgrund.

I går var det en interpellationsdebatt här i riksdagen med Bengt Göransson om just rekryteringen till den högre utbildningen. Där kom det fram att det har skett klara förbättringar när det gäller den könsmässiga fördelningen. Hälften av de studerande i högre utbildning är kvinnor, glädjande nog. Men det visades också att kvinnorna är i klar minoritet när det gäller studier för tekniska yrken. Kvinnor är i minoritet när det gäller forskarutbildning. Det svenska högskoleväsendet har dessutom en försvinnande liten andel kvinnliga professorer.

När det gäller åldersmässig rekrytering är en tredjedel av de studerande i dag över 28 år. Det beror på att man har ökat utbudet av distansstudier och möjligheterna till deltidstudier.

När det sedan gäller den regionala rekryteringen och utbildningsnivån i olika regioner finns stora skillnader. I Stockholms län är t.ex. medelutbildningslängden 11,5 år, medan den i mitt hemlän, Kalmar län, inte är mer än 9,3 år. De som går vidare efter gymnasiet till högre studier är i Stockholmsområdet 26 %, medan det i mitt hemlän inte är mer än 11 %. Tack vare de regionala högskolorna, som centern har förespråkade, har en utjämning skett.

När det gäller den sociala rekryteringen har situationen snarare försämrats. En betydligt större andel akademikerbarn går till högre studier jämfört med arbetarbarn. Enligt en undersökning, som man också återopade i föl vid utskottsbehandlingen av ärendet om studiestöd, utförd vid Göteborgs universitet, är de vanligaste orsakerna till högskolestudier samt hinder för sådana att hänföra till ekonomin. Man är rädd att skuldsätta sig. Det är det största hindret. Betydande skillnader uppvisas mellan socialgrupperna. Betydligt fler från socialgrupp 2 och 3 än från socialgrupp 1 anger att man ser skuldsättningen som det främsta hindret för fortsatta högre studier. Det finns med andra ord ett belagt samband mellan skuldbörda och social snedrekrytering.

Herr talman! Centern anser att det är nödvändigt att skapa ett studiemedelssystem, som kan uppfylla det utbildningspolitiska målet om jämn social rekrytering till högre studier. Jag har den förmånen att jag ofta träffar elever i gymnasiet. En iakttagelse som jag då har gjort är att det för dem inte längre är självklart att de skall satsa på längre utbildningar efter gymnasieskolan. Fler och fler säger till mig att de tänker syssla med andra saker, gå på jobb direkt. De skjuter upp sin utbildning. Bakom det ligger naturligtvis en ur deras synvinkel sund tanke, att man inte tycker att det lönar sig att satsa på en högre utbildning. Man nämner ofta i det sammanhanget att man inte vill dra på sig studieskulder, som man uttrycker det.

Kunskapssamhället ställer allt större krav på sina medborgare. Skall Sverige behålla den tätposition vi har varit vana vid att ha som industrination, måste vi verka för att fler och fler satsar på den högre utbildningen. Ungdomskullarna minskar framöver. Det vet vi om. Det blir en ökad efterfrågan på högutbildad arbetskraft. För att klara det måste en större andel ungdomar än i dag vara beredda att satsa på en längre utbildning. Skall vi kunna öka den totala andelen studerande i varje åldersgrupp, måste ökningen till stor del komma från den grupp där studietraditionerna saknas. För att detta skall lyckas måste vi ha ett studiefinansieringssystem som ger denna rekryterande effekt. Vi måste ha ett studiefinansieringssystem som det vi i centern förordar.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till centerns reservation 5 Studielön i socialförsäkringsutskottets betänkande 15 samt till övriga reservationer där centerledamöter ingår bland reservanterna.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 124 MARGÓ INGVARDSSON (vpk):

Herr talman! Det nya studiemedelssystemet löser inte problemen med den sociala snedrekryteringen till högskolan och stor skuldbörda efter studierna, dvs. de grundläggande orsakerna till att 1985 års studiemedelskommitté tillsattes. Detta var alltså något av en huvuduppgift för studiemedelskommittén, att komma till rätta med skuldbördan och den sociala snedrekryteringen.

I det nya systemet har subventioner flyttats från återbetalningsdelen till bidragsdelen och till totalbeloppet. Detta medför för vissa studerande att skulderna efter studierna nu kommer att bli ännu mer betungande än de var

tidigare. Sparbankerna har beräknat skulden för en socionom och civilingenjör vid ett lånebelopp på 125 000 kr. med det nya systemet. För socionomen tar det 34 år att betala igen beloppet som då vuxit till 379 000 kr. Löneutvecklingen har då beräknats till 5 %. Civilingenjörens skuld är betald efter 23 år, och den skulden har då vuxit till 276 500 kr. Skillnaden mellan dessa båda är alltså över 100 000 kr. vid samma lånebelopp, och det kan inte vara rimligt med sådana skillnader. Det är helt klart att detta kommer att få effekter på rekryteringen till högskolan.

Jag skulle vilja fråga Lena Öhrsvik vilka hon tror har råd att bli socionomer, förskollärare eller sjuksköterskor med detta system, eftersom skuldbördan hänger ihop med löneutvecklingen, och vi vet hur löneutvecklingen är inom dessa områden. Möjligen skulle barn från socialgrupp 1 ha råd med dessa utbildningar, men de väljer ju inte dessa utbildningar, det vet vi. De utbildar sig fortfarande i större utsträckning än arbetarklassens barn till jurister, läkare, civilingenjörer, osv.

Skuldbördan efter studiemedelsfinansierade studiemedel kombinerad med den ökande konkurrensen om ungdomarna mellan högskolan och näringslivet, som vi vet blir ett faktum på 1990-talet, kräver ett nytänkande. Och tyvärr visade studiemedelskommittén inte prov på något som helst nytänkande. Och vad värre var så försökte den inte ens att göra en analys av de krav som måste ställas fram till år 2000 på ett fungerande studiemedelssystem, och med ett fungerande studiemedelssystem menar vpk att studiemedelssystemet skall tjäna våra utbildningspolitiska mål, dvs. att alla skall kunna välja studieväg utan hänsyn till den egna ekonomin. Kommittén brydde sig inte heller om att göra någon utredning av vilka effekter ett studielönesystem skulle ge eller vad det skulle kosta samhället. Det är inte godtagbart att utskottsmajoriteten med hänvisning till att det nyligen införda systemet ökar kostnaderna med ca 300 milj. kr. avstyrker vårt förslag om en utredning av ett studielönesystem.

Det är fel att se kostnaderna för studier enbart som utgifter. Man måste också se på vad samhället tjänar på att de studerande kan välja en utbildning oberoende av den egna ekonomiska situationen. Om samhället skall kunna behålla inflytandet över högskolan i den hårdnande konkurrensen med företagsbetalda utbildningar, är det helt nödvändigt att göra radikala förändringar av studiefinansieringen. Vpk föreslår en utredning om studielön. Vpk föreslår även att man som ett första steg mot studielön skall se över möjligheten till införande av ett första friår på högskolan. Vi i vpk har tänkt oss att den studerande under friåret får studiemedlen som ett 100-procentigt bidrag. Detta skall vara knutet till ett krav på en studieprestation på 24 poäng under två terminer, vilket är detsamma som gäller nu under det första året för att den studerande skall få rätt till fortsatta studiemedel. Om den studerande inte uppfyller kravet omvandlas bidraget till studielån. Detta friår skulle minska skuldbördan ordentligt. Vi tror också att man på det sättet skulle locka nya grupper till högskolan. Det skulle också öppna vägen för många att få pröva sig fram till rätt utbildning inom högskolan. Vi tror att det på sikt kommer att medföra färre avhopp och större genomströmning. Friåret öppnar också möjligheter till införande av en vetenskaplig grundkurs, vilket vpk föreslagit i en annan motion. Ett friår kostar ca 1 miljard per år.

Den kostnaden motsvarar en höjning av arbetsgivaravgiften på mindre än 0,25 %, och det kan knappast anses som orimligt. Jag yrkar bifall till reservation 6.

Nästa vpk-reservation i betänkandet gäller de s.k. friberoppsgränserna, dvs. hur mycket de studerande får ha i inkomst från förvärvsarbete utan att få en reduktion av bidragsdelen. Vår uppfattning är att de studerande under ferietid skall få tjäna så mycket som de har möjlighet till utan att det inverkar på bidraget. Utskottsmajoriteten hänvisar till att det är administrativt krångligt att undanta ferieinkomster vid bedömningen samt att nuvarande gränser på 19 530 kr. under höstterminen och 11 160 kr. under vårterminen ger tillräckligt utrymme. Men vi i vpk delar inte den uppfattningen. Vi anser att det med de möjligheter som i dag finns att hämta in och lägga uppgifter på data knappast kan vara särskilt besvärligt att göra de förändringar som vi föreslår. Vi anser också att det måste vara en fördel om en studerande har möjlighet att få bra inkomster under ferierna. Det minskar ju behovet av arbete under studietid. Arbete under studietid inkräktar ju direkt på studie kvaliteten. Jag yrkar bifall till reservation 8.

Jag yrkar också bifall till reservationerna 13 och 16 om ökat stöd till vuxenutbildningen. Det är inte rimligt, som i dag sker, att vuxenstuderande på en lägre nivå än högskolenivå skall tvingas låna pengar till studier för att vuxenstudiestödet är otillräckligt. Människor som i dag inte har utbildning motsvarande gymnasiekompetens kan inte hävda sig, vare sig på arbetsmarknaden eller i samhället i övrigt. Vi måste öka förutsättningarna för dem som av olika anledningar inte har haft möjlighet att studera i ungdomsåren. Vi föreslår att vuxenutbildningsavgiften höjs med 0,1 %, vilket ger ca 508 milj. kr. och motsvarar ungefär 8 000 nya vuxenstudiestöd.

I vår sista reservation tar vi upp frågan om ett ökat anslag på 200 000 kr. till studerandehälsovården. Den här reservationen har vi gemensamt med folkpartiet, miljöpartiet och centern. För statsbudgeten är detta en struntsumma, men för studerandehälsovården betyder det förmodligen nedläggning av en eller flera vårdenheter om pengarna uteblir. Utskottsmajoritetens motivering för att avstyrka detta yrkande är att det nu har tillsatts en utredning som skall se över ett eventuellt avskaffande av kårobligatoriet och att en uppräknings med 4 % av anslaget till studerandehälsovården har skett i årets budget.

Utredningen om kårobligatoriets avskaffande påverkar inte på något sätt studerandehälsovården i dag. Och uppräknings av anslaget täcker inte heller pris- och löneökningarna. Det spelar inte någon roll om denna uppräknings är något större än det som generellt utgår från statsbudgeten till liknande anslag, som man uttrycker det i utskottsskrivningen. Det enda som betyder något är ju faktiskt om de pengar som studerandehälsovården har fått räcker till för att upprätthålla nuvarande verksamhet. Och det står helt klart att så inte är fallet. Utskottsmajoriteten måste anse att det är ointressant om studerandehälsovården kan bestå eller inte. Vid tidigare riksdagsbehandling av anslaget till studerandehälsovården har riksdagens oppositionspartier tillsammans höjt anslaget så att det åtminstone har täckt den faktiska pris- och löneökningen. Det är beklagligt att moderaterna i år inte har velat inse

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

Studiestöd

Stu di e st ö d

Anf. 125 RAGNIILD POHANKA (mp):

Herr talman! Utbildningen är hög i Sverige internationellt och globalt sett. Dock har vi under de senaste åren sett en nedskärning – dåliga skollokaler och lärarlösa lektioner. För en lektion behövs en lektionssal, elever och en lärare, anser jag som lärare. Att vi har så hög utbildning beror naturligtvis på att vi tidigare satsat mycket på utbildning av hela befolkningen. Först fick vi 9-årig grundskola, och numera går de allra flesta ungdomar i en gymnasieskola eller får någon annan fortbildning. Man kan också "komma tillbaka" och gå grundvux, dvs. 7-an 8-an eller 9-an om studierna av någon anledning försumrades under de tidigare tonåren, då hela livet, det vet vi, är ett stort tumult. Det kan vara ointresse, skolk, problem i familjen som gör att studierna inte går så bra som man hade tänkt sig. Även medelålders svenskar som har gått 7- eller 8-årig folkskola kan behöva gå grundvux. De har detta som sin enda teoretiska utbildning. Här har kvinnorna fått en chans att komma ifatt, och här har glesbygdens folk fått möjligheter att förbättra sina grundkunskaper för sin egen skull, för omskolning, för vidareutbildning och för sina tonåriga barns skull. Att ha en pappa, eller oftast en mamma, som går jämsides eller före eller efter i studierna har ofta ökat förståelsen och samhörigheten i familjerna.

Miljöpartiet vill extra markera sitt bifall till utskottets förslag i den del som rör uppsökande verksamhet på arbetsplatser, i hemmen och i glesbygden. Något äldre människor och speciellt kvinnor behöver ofta en extra puff och personliga kontakter för att ta steget att fortbilda sig.

Jag träffade i måndags några unga kvinnor med mellan ett och fyra små barn. Deras glädje över att få läsa och fortbilda sig gick inte att ta miste på. Det är viktigt att vi satsar på utbildning också i glesbygd, speciellt på utbildning av de kvinnor som är lågutbildade. Jag tillstyrker utskottets förslag att inte ta bort stödet till uppsökande verksamhet.

Sedan går jag över till att något beröra gymnasieelevers och studenters feriearbete. De behöver visserligen bara betala låg skatt på sina ferieinkomster, men jag anser att detta inte skall påverka möjligheterna att få studiebidrag. De skall kunna ha, som Margó Ingvardsson sade, en så hög inkomst som de hinner få under sommaren utan att det skall ha betydelse i studiebidragssammanhang. Det är viktigt att studerande och vuxenstuderande kan få ha dessa ferieinkomster. Jag yrkar bifall till reservation 8.

Vidare vill jag yrka bifall till reservation 20 om teckenspråkundervisning för syskon till döva och gravt handikappade barn. Vi har inte skrivit under denna reservation, men jag vill yrka bifall till den ändå. Svårigheter i allmänhet och kontaktsvårigheter i synnerhet är stora för hela familjen när man har en hörselskadad eller en döv familjemedlem. Ofta lär sig små syskon, om det äldre barnet är hörselskadat eller dövt, snart att kommunicera med sitt döva syskon. Men för att förbättra sitt teckenspråk och utveckla det behöver familjen få denna utbildning. Är det ett yngre barn som är hörselskadat är det ofta svårt för det äldre att lära sig detta språk. Just de döva är en handikappgrupp som lätt blir isolerad. De döva har ett osynligt

handikapp men det är svårt vid kontaktsökande. De bör i alla händelser inte bli isolerade i sin egen familj.

En relativt blygsam ökning med 200 000 kr. föreslås för studerandehälsovården. Jag yrkar bifall till reservation 22 om bidrag till vissa studiesociala ändamål. Vidare yrkar jag bifall till reservation 23 om reserabatter för studerande. Att kunna åka hem till en rimlig kostnad under veckoslut och stora helger är för många studerande en livsnödvändighet, vare sig de åker till sina föräldrar eller till en nybildad egen familj. Kontaktlösheten är ofta stor för de studerande. De lämnar hela sitt sociala kontaktnät kvar i hembygden.

Vi har ett särskilt yttrande om studielön. Vi är ännu inte beredda att stödja förslaget om studielön, som föreslås i reservation 6. Det pågår inom miljöpartiet en utredning om medborgarlön, som skulle kunna ge en lösning av de studerandes ekonomi. Genom mina kontakter med ungdomar och på grund av att jag har fem egna barn med stora studieskulder vet jag vad det innebär att ha sådana skulder. Det kommer att bli ett livslångt "handikapp" för många.

Jag yrkar bifall till de reservationer som miljöpartiet står bakom och även, som sagt, bifall till reservation 20 om teckenspråksundervisning.

Anf. 126 LENA ÖHRSVIK (s):

Herr talman! Vi behandlar nu anslagen till studiestöd, totalt 5,7 miljarder kronor. Jag tänker främst beröra frågorna om studiehjälp och studiemedel samt bidrag till vissa särskilda studiesociala ändamål, som resor och studerandehälsovård. Arne Mellqvist kommer sedan att ta upp vuxenstudiestödet.

Herr talman! I år är det 70 år sedan det första studiestödet utbetalades i vårt land. För 50 år sedan infördes studiestödet också på högskolan. Syftet med samhällets olika studiestöd är att bidra till att uppnå de utbildningspolitiska målen. Kring detta råder en mycket stor samstämmighet här i riksdagen.

När det gäller studiemedlen fattade riksdagen för ett år sedan under stor enighet ett beslut om ett nytt system. I fråga om nivån på det belopp som en studerande ansågs behöva och den kraftiga höjningen av bidragsdelen hade bara vpk en avvikande uppfattning. Målen för systemet var vi alltså eniga om, likaså om återbetalningssystemets konstruktion med inkomstrelaterad återbetalning. Centern var ensam om att vilja avslå regeringens förslag den gången och ville ha ett nytt förslag med studielön. I den debatten påminde jag litet stillsamt om att frågan om studielön för det första var utredd, för det andra var avvisad av remissinstansen och för det tredje var avvisad av den centerledda trepartiregeringen. För det fjärde kostade centerns förslag minst 1,5 miljarder mer per år än regeringens. Enligt min uppfattning saknade förslaget trovärdighet. Jag har ingen anledning att göra någon annan bedömning i dag.

Vpk begärde också en utredning om studielön men ville i avvaktan på ett nytt förslag ha vissa ändringar i regeringsförslaget. Vpk har nu ändrat inriktning och vill på kort sikt ha ett friår, innan man har löst hela problematiken. Fullt utbyggt kostar det system vpk föreslår 3,8 miljarder mer per år än det nu gällande. Frånsett det kan man fråga sig om en ordning,

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

Studiestöd

där man i efterhand beslutar om studiemedlen skall utgå i form av lån eller i form av bidrag, kan fungera ur civilrättslig synvinkel. Sannolikt skulle det föra med sig väldigt stora tillämpningsproblem. Den som inte har uppnått poängkravet efter första årets studier skulle t.ex. drabbas dubbelt, dels genom att studiemedlen retroaktivt omvandlades till lån, dels genom att några nya studiemedel inte beviljades. Eftersom vi så sent som för ett år sedan med stor majoritet har bestämt oss för ett nytt system, som har varit i kraft drygt 100 dagar, finns det inte skäl att redan nu göra några ingripande förändringar. De frågor som berörs i reservationerna var alla föremål för diskussion och beslut förra året. Jag tänker därför bara beröra ytterligare två reservationer på studiemedelsområdet som gäller inkomstprövningsreglerna.

Där föreslår moderaterna en höjning av det s.k. fribeloppet. Folkpartiet, vpk och miljöpartiet säger att man bör utreda ett system där ferieinkomster undantas. I dag kan en heltidsstuderande med studiemedel tjäna 33 480 kr. utan att studiebidraget reduceras. Man kan få maximalt 13 960 kr. i studiebidrag samt 33 446 kr. i studielån. Studiemedel plus inkomst efter skatt blir då ca 6 100 kr. per månad om man slår ut det hela på ett år. Det motsvarar en årslön på 116 400 kr. Enligt utskottets uppfattning får därmed studerande goda möjligheter att arbeta på ferierna. Ett system där ferieinkomster undantas kommer troligen inte att kunna kontrolleras över huvud taget. Då kan man ifrågasätta om det finns någon anledning att ha inkomstprövningen kvar.

I dag har man en samkörning i efterskott med skattemyndigheternas uppgifter, och då kan man upptäcka eventuella stora avvikelser. Därigenom kan krav ställas på snabb inbetalning. Man har på det sättet fått in ett antal miljoner varje år. Om man skall undanta ferieinkomster, måste man först fastställa vad ferier är – det är ju inte likadant för alla studerande. Dessutom måste man fastställa när vederbörande hade inkomsten i fråga. Troligen blir det helt omöjligt att kontrollera detta, även om datasystemen är bra.

Man kan, som sagt, ifrågasätta om det finns någon anledning att ha kvar inkomstprövningen över huvud taget. I ett sådant läge skulle merutgiften bli ungefär 500 milj. kr.

Barbro Sandberg har tidigare tagit upp frågan om huruvida det skulle vara proportionell reduktion i stället för att, som nu är fallet, först reducera bidraget. Den frågan har inte väckts tidigare, åtminstone inte förra året när beslut fattades och inte heller tidigare i samband med motioner eller utskottsarbete.

Skälet till att man enades om att bidraget först skulle reduceras är att hela subventionen ligger i bidraget och att lånet i princip inte är subventionerat. Därför var det ganska logiskt att bidragsdelen först skulle reduceras. Men visst finns det marginaleffekter. Sådana finns det var man än sätter gränsen och hur man än bestämmer reduceringsreglerna. Det gäller så länge inkomstprövningen är kvar.

Jag utgår från att berörda myndigheter följer frågan och kommer med de förslag som behövs.

Det nya studiemedelssystemet har redan börjat få den effekt som vi hade hoppats att det skulle få, nämligen att fler får möjlighet till studier.

Nu är jag inne på frågan om rekryteringen. Skälen till att vi arbetade fram ett nytt system var att rekryteringen behövde utökas. Vi behövde se till att samhällets utbildningsutbud kunde hävdas i förhållande exempelvis till företagens rekrytering bland gymnasieelever. Antalet ansökningar t.o.m. vecka 15 i år har ökat med 14 % jämfört med samma tid förra året. Det visar att det finns ett intresse för att utnyttja det nya studiemedelssystemet. Till detta kommer en fördubbling av antalet ansökningar om studiestöd för studier utomlands.

Så går jag över till frågan om de olika bidragsformerna för gymnasieelever. Här föreligger ett uppdrag från regeringen till CSN. Det handlar då om att särskilt analysera studiehjälpens olika delar och att i det sammanhanget titta på berörda familjers ekonomiska situation totalt sett. Här behövs det en fördjupad anslagsframställning.

Trots detta föreslår man att inackorderingstillägget höjs med 10 %. Redan nu kan man se att det är otillräckligt. En utvärdering beträffande både nivån och konstruktionen av inackorderingstillägget pågår just nu hos CSN. Utskottet föreslår att vi avvaktar och inte gör några bestämda uttalanden om någon av delarna när det gäller studiehjälpens förrän pågående utredningsarbete är avslutat.

Samma sak kan sägas gälla frågan om studiebidrag vid studier utomlands. Utskottet har tidigare uttalat sig positivt om att studiehjälp kan utgå under några års gymnasiestudier utomlands. Det var bl.a. just det skälet, som Hans Dau tidigare pekade på, som låg till grund för vårt positiva uttalande. Detta har ju bl.a. en koppling till de andra familjepolitiska stöden – flerbarnstilläget och det förlängda bidragsförskottet.

Vi har under den här tiden inte hittat något ekonomiskt utrymme för att kunna göra en sådan här insats. Frågan är om inte reservanterna borde fundera litet över avgränsningarna. Skall det här gälla bara studiebidraget? Vad gör vi med dem som har studiemedel och som läser på gymnasienivå?

Jag utgår ifrån att reservanterna i alla fall inte tänker dra in för dem som i dag får t.ex. extra tillägg vid studier utomlands. Det finns ju redan regler för elever som exempelvis är utomlands med sina familjer. Det kan gälla dem som är utsända som missionärer. Sådana elever får studiebidrag och de eventuella tillägg som de kan vara berättigade till. Det handlar om 400 elever.

Inackorderingstilläggen när det gäller de s.k. regionala idrottsgymnasierna kräver kanske ett eget kapitel. Antalet platser vid idrottsgymnasier bestäms av regeringen. Därefter är det skolöverstyrelsen och Riksidrottsförbundet som avgör vilka idrottsgrenar och vilka kommuner som skall omfattas av verksamheten. Idrott ingår i själva undervisningen på riksidrottsgymnasierna. I årets budgetproposition ökar man antalet platser på dessa gymnasier.

Verksamheten med idrottsutövande vid sidan av den vanliga gymnasieutbildningen pågår på ca 15 platser i landet. Från de aktuella kommunerna har man ansökt om att idrottsgymnasierna skall bli antagna som riksidrottsgymnasier. Men det har ännu inte kunnat komma med.

Inom både folkhögskolan och komvux pågår en liknande verksamhet. Några kommuner i Småland kallar sin verksamhet för regionala idrottsgym-

nasier och vill bli särbehandlade i fråga om elevernas rätt till inackorderings-tillägg. Skolöverstyrelsen har nyligen gjort en analys av bl.a. dessa regionala idrottsgymnasier, och man tänker ta upp frågan i nästa anslagsframställning. Utskottet vill avvakta nämnda analys.

Tilläggas kan att man givetvis erhåller inackorderingstillägg om man uppfyller de sedvanliga kraven. Så är säkert fallet för många elever, även vid de s.k. regionala idrottsgymnasierna.

Beträffande gymnasieelevernas resor pågår en försöksverksamhet. Utskottet utgår från att man i samband med denna belyser den fråga som har tagits upp i reservation 3.

Även beträffande resor för övriga studerande pågår en hel del överläggningar från CSN:s sida med SJ och länstrafikföretagen. CSN-kortet har blivit en succé. Ambitionen är att åstadkomma en bättre samordning beträffande trafikföretagens utbud – kanske ett länskort för alla gymnasieelever med inbyggd SJ-rabatt eller CSN-kort till alla studerande med inbyggt länskort för gymnasieelever. Ytterst är det naturligtvis intresset hos trafikföretagen för att uppmuntra till kollektivt åkande bland ungdomarna samt de statsbidrag som ställs till förfogande som är avgörande för resultatet. Utskottet har erfarit att CSN arbetar med frågan, och man anser inte att något särskilt tillkännagivande är nödvändigt i dag.

Herr talman! Till sist några ord om studerandehälsovården. Under ett antal år har det kommit olika tilläggsförslag när det gäller höjningar av anslaget till studerandehälsovården, trots att det egentligen inte har funnits några riktlinjer. Man har nämligen inte vetat om det här är bra eller inte eller om några särskilda villkor härmed uppfylles. Man har alltså helt gått ifrån de vanliga uppräkningsreglerna och plussat på. Vid ett tillfälle har vi medverkat till detta.

Nu skall frågan om studerandehälsovårdens huvudmannaskap ses över. Det sker i samband med att man tittar på frågan om kårobligatoriet. Vi tycker att det därför är rimligt att vänta med att göra någon annan uppräkningsanvändning än den som föreslagits, nämligen med 4 % – vilket ju är en större ökning än den som gäller för liknande anslagsposter.

Jag tror att det är väldigt viktigt att påpeka att vi har ett delat huvudmannaskap för studerandehälsovården. Det skall bli intressant att se vad utredningen kommer fram till. Man skall ju belysa hur huvudmannaskapet bör vara organiserat, vilka resurser som behövs osv. Man kan ju inte bara utan vidare säga: 200 000 kr. till och vi löser alla problem. Inte heller kan man säga att just 200 000 är den rätta siffran.

Både staten och den andra huvudmannen – studenterna – har ju ett ansvar för att studerandehälsovården fungerar. Jag är medveten om att det finns problem i det avseendet. Men jag tror att det behövs en analys av hur man bäst skall kunna komma till rätta med problemen innan några ytterligare åtgärder vidtas.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan på alla punkter och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 127 MARIANNE JÖNSSON (c) replik:

Herr talman! Lena Öhrsvik säger att vårt förslag om en studielön saknar trovärdighet. Jag vill då påpeka att centern ser på detta system med delvis nya ögon. Vi har velat skapa ett system som, särskilt för de studerande, är enkelt, mindre byråkratiskt och mer överblickbart så att man vet vad man har att rätta sig efter och leva utav.

Lena Öhrsvik talade om finansieringskostnaderna för vårt studielönesystem. Hon nämnde en summa på 1,5 miljarder kronor. Det kan vara riktigt, men det är mycket svårt att jämföra kostnaderna för vårt system med kostnaderna för det system som majoriteten nu förespråkar, eftersom kostnaderna är utslagna över en mycket lång tid. En del kostnader täcks direkt över statsbudgeten i form av bidrag och en del täcks av räntesubventioner under en lång tid. Vi har från centerns sida sagt att vi ser studielönesystemet som en utbildningsinvestering, och då kan man inte bokföra de pengarna på samma sätt som när det gäller driftskostnader i statsbudgeten. Vi anser att man måste skilja på detta.

Jag fick inget svar från Lena Öhrsvik på min fråga om det stora huvudproblemet med det system som utskottets majoritet förespråkar, nämligen den stora skuldbördan och det faktum att man inte kommer till rätta med den. Jag frågade om det var rimligt att man för en normallång högskoleutbildning skall få en studieskuld på ungefär 100 000 kr. Är det rimligt att man efter fem års kvalificerad utbildning kanske får en studieskuld på upp till 180 000–200 000 kr.? Jag skulle vilja ha ett svar från Lena Öhrsvik på den punkten.

Jag tycker att just frågan om skuldbördan är mycket viktig när vi talar om den sociala snedrekryteringen. De som drabbas hårdast av skuldbördan är barn från familjer som saknar studietradition och som kanske inte är beredda att ta de uppföringar som studier under lång tid innebär.

Anf. 128 MARGÓ INGVARSSON (vpk) replik:

Herr talman! Lena Öhrsvik låter nästan anklagande när hon konstaterar att vpk i år kommer med ett nytt förslag i studiemedelsdebatten. Jag har alltid uppfattat det som något positivt när partierna kommer med nya förslag. Jag vet, herr talman, att Lena Öhrsvik i tidigare debatter varit irriterad när vi i vpk upprepat våra gamla krav på ett studielönesystem. Det är inte lätt att tillgodose Lena Öhrsviks önskemål, och jag kommer att göra henne besviken eftersom jag kommer att fortsätta att ställa dessa krav.

Vi är medvetna om att förslaget om ett första friår för den studerande behöver utredas. Det är därför som vi föreslagit detta. Vi säger inte att förslaget skall genomföras direkt, utan vi föreslår en utredning. Det är möjligt att Lena Öhrsvik har rätt när hon säger att det kan bli problem om man i efterhand gör om ett bidrag till ett lån. Men vi tycker å andra sidan att poängkravet i vårt förslag är ganska lågt ställt, 24 poäng på två terminer, och det är samma krav som i dag gäller för att man skall få fortsatta studiemedel. Vi anser att man behöver se över detta. Lena Öhrsvik måste väl hålla med om att man aldrig ordentligt har utrett frågan om vad ett studielönesystem skulle innebära för samhället.

Lena Öhrsvik säger nu att detta system skulle kosta 3,8 miljarder kronor

äriligen och att det är för dyrt. Vi i vpk tycker att det är fel att resonera på det sättet, eftersom vi inte har någon metod att mäta de vinster samhället får genom det här systemet. Vad skulle det t.ex. betyda i kvalitet för utbildningen, om eleverna kunde läsa i förvisning om att de inte skuldsatte sig, att ekonomin var tryggad under studietiden och att de inte behövde fylla ut inkomsten genom förvärvsarbete? Det är dystert om Lena Öhrsvik nu anser att vi är orealistiska.

Jag blev mycket glad, herr talman, när jag fick reda på att Stockholms arbetarekommun, som inte är vilken liten förening som helst, på sitt årsmöte nyligen tillstyrkte en motion från Försvarsanställdas socialdemokratiska förening med krav på införande av studielön och att förslaget skulle gå till den socialdemokratiska riksdagsgruppen för behandling. Det finns ändå några ljuspunkter inom socialdemokratien.

Anf. 129 HANS DAU (m) replik:

Herr talman! Lena Öhrsvik fortsätter att lovprisa det som står i betänkandet om att man skall gå med på vissa saker som finns i de förslag som exempelvis vi från moderat sida har kommit med. Men sedan står hon alldeles tomhänt. Hon har inga möjligheter, eftersom hon inte har några pengar att avsätta till dessa förslag. Hon kommer med samma svar som CSN brukar redovisa; om de studerande tar bidraget och lånet och därutöver arbetar så att de får en inkomst upp till fribeloppet, har de en inkomst motsvarande 116 000 kr. Det är alldeles riktigt, men de har då också tyvärr satt sig i stor skuld. Alla är överens om att detta är felaktigt, och, som jag sade i mitt inledningsanförande, också Ingvar Carlsson beklagade att detta ledde till en snedvridning i rekryteringen på grund av de studerandes sociala bakgrund.

Lena Öhrsvik kritiserar förslagen om att exempelvis låta det bli fritt fram när det gäller ferielön och liknande. Det enda sättet att komma till rätta med margineffekterna är att ta bort fribeloppet. Vi föreslår från moderat sida att en sådan reform skall genomföras successivt, och det är glädjande att Lena Öhrsvik anser att det är den enda vägen att komma fram på. Tyvärr har hon sedan inte möjlighet att ställa sig bakom detta förslag.

Sedan till frågan om studier utomlands. I den frågan säger Lena Öhrsvik också att hon tycker att förslaget är bra, och frågan är om man inte skall gå längre än vad vi reserver har gjort i vårt förslag. Men i betänkandet står: "I likhet med vad departementschefen uttalade i budgetpropositionen 1987/88:100 ansåg utskottet dock att en ötokning av möjligheterna att erhålla studiebidrag för studier utomlands då inte kunde genomföras av statsfinansiella skäl. Utskottet anser sig nu böra vidhålla denna inställning -- --."

Det är meningslöst att prisa förslagen och säga att man skall genomföra dem, om man år efter år inte kan anse sig ha råd att anslå en så pass liten summa som 20 milj. kr. för att undanröja delar av de här orättvisorna.

Lena Öhrsvik tar sedan upp att CSN-kortet har blivit en succé. Det är mycket riktigt, den uppfattningen delar också jag. Men det är tyvärr endast på SJ som man kan få ett sådant kort. Lena Öhrsvik menar då att man kanske skall komplettera med något slags länskort. Men nog måste väl Lena Öhrsvik veta att högskolestuderande, framför allt i Norrland men även i övriga delar

av Sverige, inte har möjlighet att resa inom sitt eget län? Det finns nu visserligen högskolor i alla län, men man blir i så fall hänvisad till viss, mycket ensidig, utbildning. Det måste rimligtvis bli som vi har föreslagit, nämligen att man måste kunna resa inom alla län och även med SAS och Linjeflyg, för att fördelningen av reserabatter skall bli rättvis.

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

Studiestöd

Anf. 130 BARBRO SANDBERG (fp) replik:

Herr talman! Lena Öhrsvik målar upp alla problem som skulle uppkomma om man skulle ta bort inkomstprövningen när det gäller fribeloppet. Vi reservanter föreslår att CSN skall få göra en utredning om detta och lägga fram ett förslag om hur man i så fall skulle utforma ett sådant system. Samhället borde faktiskt inte lägga sig i vad studenterna gör under sina ferier.

Lena Öhrsvik säger också att man gör en samkörning av registren i efterskott. Det kanske finns bättre möjligheter, som man kan få reda på genom att utreda den här frågan.

Lena Öhrsvik påstår vidare att jag tog upp ett nytt problem när jag nämnde frågan om den proportionella reduktionen. Den frågan är i och för sig ny, och det finns kanske anledning att ta upp detta till diskussion. Men man kan fråga sig varför dessa studenter inte skall ha möjlighet också att minska sina skulder. Varför reduceras bara bidragsdelen? Det innebär faktiskt att de inte får någon subvention på sina studielån.

Med studiehjälpen för utlandsstudier förhåller det sig så, att de ungdomar som åker utomlands för ett års gymnasiestudier blir av med sin studiehjälp i Sverige. Det är inte meningen att försämma för dem som i dag får studiehjälp, som Lena Öhrsvik talar om, men det finns andra ungdomar som inte har denna möjlighet.

Till slut tar Lena Öhrsvik också upp studerandehälsovården och säger att inga särskilda villkor ställs och att anslaget har räknats upp på ett sätt som motsvarar andra anslagshöjningar. Det är litet märkligt, tycker jag. Vi vet att den största utgiftsposten är löner. 80 % går till löner. Vi vet att lönerna faktiskt har ökat med mer än 4 %. Därför har vi tyckt att 6 %, som motsvarar den uppräknings vi gjorde förra året, i alla fall litet bättre motsvarar löneökningarna. Dessutom betalar de studerande när de går till studerandehälsovården. De har inte alls tillgång till denna hälsovård gratis. Jag tycker att de borde ha detta bidrag tills den nya utredningen är klar.

Anf. 131 LENA ÖHRSVIK (s) replik:

Herr talman! Jag skall ha overseende med att Marianne Jönsson inte känner till hela historien, eftersom hon är ny här i kammaren. Jag skall inte upprepa hela historien heller, jag tänker bara kort säga att frågan om studielön har utretts. Det sade jag tidigare. Den avvisades av remissinstanserna. Den avvisades av den centerledda trepartiregeringen. Det kanske räcker som förklaring till vår inställning i den här frågan. Det beslut som fattades förra året fick mycket stor majoritet. Vi skulle använda de nya resurser vi lyckades ta fram till att göra en rejäl höjning av bidragsdelen. Det var alltså i mycket stor enighet vi kom fram till ett sådant beslut. Studiemedlen har varit otillräckliga sedan slutet av 70-talet, men det har inte hänt särskilt mycket. Jag skall inte föra någon längre debatt med Marianne

Jönsson om den frågan. Jag har debatterat den med Rune Backlund tidigare, och jag hänvisar till den debatten.

Detta var också litet grand ett svar till Margó Ingvardsson. Studielön har utretts som ett av de alternativ som fanns med i studiestödsutredningens principbetänkande. Det fanns ett rent lånealternativ, ett studielönealternativ och ett alternativ i vilket man arbetade vidare på studiemedelssystemet. Den helt övervägande delen av remissinstanserna tyckte att man skulle arbeta vidare med och förbättra studiemedelssystemet. Så sade också regeringen i sina nya direktiv. Jag tycker att diskussionen om att ett studielönesystem aldrig har utretts borde upphöra.

Visst var skulderna ett problem och visst är ett bidrag studierekryterande. Det är just därför vi har försökt göra om systemet. Som jag sade tidigare hade vi en ingående debatt om det förra året. Vi fattade också ett beslut. Det beslutet får faktiskt gälla mer än 100 dagar, för det är precis så länge som det nya studiemedelssystemet har varit i kraft.

Jag har respekt för moderaternas inställning till fribeloppet, för den är klar och entydig. De säger att de har ett mål och det är att avskaffa inkomstprövningen, vilket de vill göra etappvis. Det tycker jag är hederligt och riktigt. Men det jag har vänt mig mot är den andra inriktningen av diskussionen om fribeloppet. Det blir helt omöjligt att kontrollera. Då kan man ifrågasätta om någon inkomstprövning skall förekomma. Har man inte en endaste liten möjlighet att kontrollera, finns det ingen rimlig anledning att ha en inkomstprövning. Det är skälet till att vi avvisar detta förslag. De regler som gäller i dag ger goda möjligheter att arbeta på fritiden.

Anf. 132 MARGÓ INGVARDSSON (vpk) replik:

Herr talman! Det är inte korrekt när Lena Öhrsvik säger att ett studielönesystem har varit föremål för utredning. Det har varit föremål för diskussion i de olika studiemedelskommittéerna, men det har inte förekommit något som man kan kalla för en rimlig utredning av alla konsekvenser som ett studielönesystem skulle medföra. Vi tycker att det vore intressant att få en sådan utvärdering.

Även om man tittade något närmare på ett studielönesystem på 60-talet, är inte det man kom fram till då giltigt för 90-talet och år 2000. Vi har helt andra förutsättningar nu. Det tycker vi är en allvarlig kritik mot 1985 års studiemedelskommitté, att de inte gjorde denna analys av framtiden. De tittade på hur det hade sett ut 20 år tillbaka i tiden, och med utgångspunkt i de problemen och bekymren föreslog man ett nytt studiemedelssystem. Det har resulterat i att det studiemedelssystem som nyligen har trätt i kraft var omodernt redan från början.

Tycker Lena Öhrsvik att studiemedelskommittén uppfyllde kravet på sitt arbete, nämligen att det nya studiemedelssystemet skulle göra slut på snedrekryteringen till högskolan och minska den stora skuldbördan? Tycker Lena Öhrsvik att ni lyckades med det? Det har ni inte gjort. Även inom socialdemokratien är man nu djupt oroad för att snedrekryteringen till högskolan rent av förvärras. Ingen kan påstå att skuldbördan har lättat med det nya systemet, utan den kommer i vissa fall t.o.m. att förvärras.

Om fribeloppet hann jag inte säga något i min förra replik. Men jag tycker

att Lena Öhrsvik kommer med rena undanflykterna när hon påstår att det inte går att kontrollera ferieinkomster. Visst går de att kontrollera, om man bara har den ambitionen. Det kan inte vara svårare än att från arbetsgivaren beställa in inkomstuppgifter, som talar om vad man har tjänat och under vilken tid. Det kan inte vara några större problem.

Fribeloppsgränserna är inte så generösa som Lena Öhrsvik vill göra gällande. Hon nämner årsinkomsten. Men på sommaren handlar det om två eller kanske tre månader, och då får man tjäna ca 19 000 kr. Det är inte så mycket. Om man har en chans att få ett arbete som ger en månadsinkomst på 11 000 – 12 000 kr., tycker vi att det är bra. Den som blir erbjuden ett sådant arbete skall inte behöva snegla på fribeloppsgränserna och arbeta bara precis så mycket att hon eller han håller sig inom gränsen. Av den anledningen vill vi att ferieinkomsterna skall undantas.

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

Studiestöd

Anf. 133 MARIANNE JÖNSSON (c) replik:

Herr talman! Lena Öhrsvik säger att vi är ensamma om vårt förslag och att vi inte har några som stöder det. Som jag ser det har vi vid många tillfällen varit mer klarsynta än andra partier. Vi har sett den framtidsbild som vi i detta fall anser vara den bästa för de studerande. När jag talar med ungdomar och studerande, och även med anordnare av utbildning inom olika instanser i samhället, får jag inte uppfattningen att vi saknar stöd. Jag kan konstatera att just det system som vi förespråkar innehåller idéer som dessa människor omfattar. Man kanske inte benämner det studielön och man kanske inte säger att det skall vara på ett sådant sätt som vårt förslag till konstruktion är, dock är de idéer som ingår som ingredienser här samma idéer som omfattas av många av dem som jag kommer i kontakt med i min verksamhet. Därför menar jag att vi kanske är så förutseende i vårt förslag att det om några år dyker upp i form av ett förslag från det majoritetsbärande partiet. Det vägledande för oss i arbetet med studiestödet har varit just den sociala snedrekryteringen och skuldbördan, som är en mycket stor nackdel för de studerande. I många fall är denna ett avgörande hinder för ungdomarna när det gäller att söka sig till högre utbildning. Det är, som jag sade i mitt första inlägg, absolut nödvändigt att fler ungdomar söker sig till högre utbildning i vårt samhälle, som ställer allt större krav på sina medborgare.

Anf. 134 LENA ÖHRSVIK (s) replik:

Herr talman! Men, Marianne Jönsson, det handlar ju också litet grand om politisk hederlighet. Det sista som ni gjorde i regeringsställning var att genomföra en minskning med 300 milj. kr. när det gäller studenterna. Ni ändrade meritvärderingskraven och antalet terminer som man kunde få studera. Dessutom tafsade ni på värdesäkringen i fråga om basbeloppet. Över en natt, när ni var befriade från regeringsansvaret, kom ni med ett förslag som kostade 1,5 miljarder kronor mer om året. Då måste jag ändå få påminna om att det finns en historia bakom och att ni har haft ett visst ansvar för att det ser ut som det gör. Det handlar faktiskt om politisk trovärdighet, det måste jag ändå få understryka i den här debatten.

Vpk påstår att det inte finns någon analys av framtiden i studiemedelskommitténs betänkande. Det är väl som när vi diskuterade det här senast: Margó

Ingvardsson har läst men inte förstått. Det finns många analyser, både bakgrundsanalyser och analyser om framtiden. Vi har anlitat olika forskare i vårt arbete. Sedan säger Margó Ingvardsson att vi inte har lyckats få bort snedrekryteringen genom att göra studiemedelssystemet bättre. Nej, det är väl inte så konstigt. Det nya systemet har varit i kraft under litet mer än 100 dagar. Det måste ändå få en chans att verka.

Inte heller löser ett studiemedelssystem alla problem med snedrekrytering. I studiemedelskommittén kunde vi t.ex. visa att det vid en internationell jämförelse framgår att man inte i något land, inte ens där man hade fullt utbyggda studielönesystem, hade kommit längre när det gäller den sociala snedrekryteringen. Det finns mycket som återstår att göra, och vi skall sätta in alla krafter. Jag är lika oroad som Margó Ingvardsson, men man löser inte alla problem genom att ändra studiemedelssystemet. Jag tycker ändå att vi skall göra vad som kan göras. Vi har använt de nya 300 miljonerna, som vi hade till vårt förfogande, till att höja just bidragsdelen som skulle ha en rekryteringseffekt.

Tredje vice talmannen anmälde att Marianne Jönsson och Margó Ingvardsson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 135 ULF MELIN (m):

Herr talman! Jag skall i mitt anförande hålla mig till reservation 2, där frågan tas upp om rätten för eleverna att erhålla inackorderingstillägg vid de regionala idrottsgymnasierna i Eksjö, Jönköping och Vetlanda, även kallade "Smålandsmodellen". Hans Dau och jag har skrivit en motion i ärendet, 1988/89:Sf406, och den har, mot all förmodan, inte tillstyrkts av socialförsäkringsutskottet. Det kan tyckas vara en liten fråga i det här betänkandet, åtminstone när det gäller kostnaderna, men för eleverna som har fått möjlighet att studera och idrotta på dessa gymnasier och för berörda skolstyrelser, länskolnämnd och idrottsförbund är det inte en liten fråga. Konsekvensen av ett negativt beslut i ärendet är att den här fina möjligheten att kombinera gymnasiestudier med idrott är allvarligt hotad.

Den verksamhet som bedrivs på de regionala idrottsgymnasierna är positiv dels därför att eleverna kan delta i samtliga lektioner enligt läroplanen, dels därför att eleverna får möjlighet att bedriva idrott och ledarskap under ledning av skickliga lärare och instruktörer.

Herr talman! Sedan läsåret 1979/80 bedrivs i de nämnda kommunerna utbildning på gymnasienivå, kombinerad med idrott som skidåkning, orientering, tennis och ishockey. Verksamheten finansieras av resp. kommun, som bestrider löner för idrottslärare och instruktörer samt kostnader för material, utrustning och lokaler. Dessa "kommunala idrottsgymnasier" är en regional modell för kombination av idrott och studier. Den har utvecklats i samarbete med länskolnämnd, berörda kommuner och specialidrottsförbund både på regional nivå och på riksnivå. Verksamheten är uppbyggd på samma sätt som vid idrottsgymnasierna med riksintag, dock med följande skillnader:

Elevområdet är begränsat till en viss region.

Kommunerna står för samtliga driftskostnader inkl. hela lönesumman för idrottslärarna.

Eleverna följer undervisningen på den linje där de har intagits, utan utbyte av några ämnen.

Eleverna erhåller avgångsbetyg utan särskild notering om idrottsträning. I stället utfärdas separat idrottsintyg.

Centrala studiestödsnämnden beslutade den 6 november 1986 att inackorderingsstöd som "felaktigt beviljats" ej skall utgå till elever vid de regionala idrottsgymnasierna i Småland.

Kommunerna och läns skolnämnden i Jönköpings län hemställde den 30 april 1987 hos utbildningsdepartementet att som försöksverksamhet få bedriva verksamhet med regionala idrottsgymnasier.

Skolöverstyrelsen och Sveriges riksidrottsförbund uttalade sig för en femårig försöksverksamhet och underströk behovet av ekonomiskt stöd i form av inackorderingsstöd. Utbildningsdepartementet överlämnade ärendet till skolöverstyrelsen i ett regeringsbeslut 57 av den 24 mars 1988, där skolöverstyrelsen fick i uppdrag att "redovisa erfarenheter från försök med lokala och regionala idrottsgymnasier samt analysera de konsekvenser en sådan verksamhet kan få för närliggande gymnasieskolor och för riksidrotts-gymnasierna".

SÖ föreslog också att CSN skulle tilldela eleverna i den s.k. Smålandsmodellen inackorderingsstöd. CSN avslog den 28 juni 1988 skolöverstyrelsens framställan.

Enligt mitt förmenande gör utbildningsdepartementet det enkelt för sig när det inte vågar ta ställning till den framställan som är gjord av berörda kommuner och som skolöverstyrelsen tillstyrkt. Man vilseleder, med det här agerandet, kommunerna genom att man ger skolöverstyrelsen i uppdrag att utvärdera en verksamhet för att därefter låta skolöverstyrelsen återkomma med förslag. De berörda kommunerna gör naturligtvis den tolkningen att så länge skolöverstyrelsen har ett uppdrag och tillstyrkt verksamheten utgår inackorderingstillägg. Dess värre har som bekant CSN inte gjort den tolkningen.

Det förvånar mig att majoriteten skriver i betänkandet att de s.k. regionala idrottsgymnasierna inte är sanktionerade av regeringen och skolöverstyrelsen. Det är måhända sant att regeringen inte har sanktionerat verksamheten, men trots denna uteblivna sanktion har regeringen gett skolöverstyrelsen i uppdrag att utvärdera verksamheten. Jag har svårt att förstå logiken.

Herr talman! Det som inte stämmer i majoritetstexten är att verksamheten inte är sanktionerad av skolöverstyrelsen. Skolöverstyrelsen tillskrev utbildningsdepartementet den 7 oktober 1987. Skolöverstyrelsen biföll framställan med följande motiveringar:

"SÖ finner i likhet med läns skolnämnden förslaget vara väl förankrat, inte minst inom idrottsrörelsen i länet. Mot bakgrund av utbildningsministerns uttalande angående hemortsalternativet i prop. 1986/87:100 Bilaga 3.7 vill SÖ framhålla att en verksamhet enligt Smålandsmodellen syftar till att undersöka möjligheten att nå samma resultat som med hemortsalternativet utan att elevernas timplan jämkas. Med hänvisning till det ovan anförda tillstyrker SÖ att skolstyrelserna i Eksjö, Jönköping och Vetlanda medges att

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

Studiestöd

i föreslagen omfattning anordna en femårig försöksverksamhet med idrotts-
gymnasier med regional intagning enligt Smålandsmodellen fr o m läsåret
1988/89.”

Jag gör ingen annan tolkning än den att skolöverstyrelsen med det här
yttrandet till departementet sanktionerar verksamheten. Det beklagansvär-
da är att utbildningsdepartementet inte tar definitiv ställning i ärendet utan
låter andra göra tolkningen åt sig. Men egentligen förvånar det mig inte,
eftersom det verkar vara god socialdemokratisk politik numera. Jag beklagar
eleverna och skolstyrelserna, som kommer i kläm på grund av det här tafatta
förfarandet.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservation 2.

Anf. 136 LENA ÖHRSVIK (s) replik:

Herr talman! De regionala idrottsgymnasierna är inte sanktionerade av
regeringen och SÖ, och det har att göra med, som jag sade i mitt inlägg, att
antalet platser vid idrottsgymnasier fastställs av regeringen, varefter SÖ och
Riksidrottsförbundet avgör vilka idrottsgrenar och vilka kommuner som
skall omfattas av verksamheten. Jag vill bara förtydliga att det är detta som
skrivningen i utskottsbetänkandet syftar på.

Av Ulf Melins anförande kan man få uppfattningen att det inte utgår några
inackorderingstillägg över huvud taget till de elever som går på dessa skolor.
Det gör det naturligtvis. De utgår till de elever som uppfyller de vanliga
kraven, t.ex. på ett visst avstånd till hemmet. En elev som inte kan få den
utbildning han önskar på hemorten har rätt att söka sig till en annan
kommun, oavsett hur långt bort den ligger, och han får inackorderingstillägg.

Ulf Melin säger att han beklagar eleverna, men det är litet fel att säga det.
De erhåller ju detta tillägg, men av kommunala medel. Kommunerna har då i
viss mån följt upp det som de tidigare gjorde, nämligen när de själva
beviljade inackorderingstillägg, och det har de gjort på felaktiga grunder.
Det upptäcktes när denna hantering övertogs av studiemedelsnämnderna.
De elever som då hade startat sin utbildning fick övergångsvis fortsätta att ta
emot inackorderingstillägg, så att de inte skulle bli lidande därför att
kommunerna hade gjort fel.

Jag har fått ta del av ett första utkast till skolöverstyrelsens analys när det
gäller behovet av denna typ av gymnasier, och jag utläser av det att man är
mycket tveksam till detta behov. Man säger att en generell utökning av nu
existerande organisationsformer på idrottsområdet sannolikt skulle tillgodo-
se behoven bättre.

Anf. 137 ULF MELIN (m) replik:

Herr talman! Det tråkiga i detta fall är att den situationen har uppkommit,
att regeringen inte klarar att fatta beslut utan hänvisar i propositionen både
förra året och i år till den utvärdering som skolöverstyrelsen skulle göra av de
regionala idrottsgymnasierna.

Det intressanta är att Lena Öhrsvik säger att regeringen inte har fastlagt
platserna. När det gäller riksidrottsgymnasierna och hemortsalternativen
läggs platserna fast, men skolöverstyrelsen har ju godkänt denna verksamhet
och tillskrivit utbildningsdepartementet för att få anordna försöksverksam-

het i fem år. Skolöverstyrelsen har också tillskrivit CSN om att inackorderingsstöd skall utgå. Skolöverstyrelsen gör alltså den tolkningen, medan CSN dess värre gör en annan tolkning. Det innebär att eleverna kommer i kläm.

De som löser detta problem är inte CSN, utan det är de kommuner som har elever som går i de regionala idrottsgymnasierna. Kommunerna betalar alltså ut inackorderingstilläggen – en utgift som egentligen staten skall stå för – för att eleverna inte skall komma i kläm.

Det hade varit betydligt mera just om regeringen hade tagit sig i kragen och sagt att denna verksamhet inte skulle finnas. Då hade man vetat om detta. Nu vet man inte, utan får göra tolkningar. Det är beklagligt att regeringen sitter i en långbänk och tillåter att skolöverstyrelsen gör en tolkning och att ett annat statligt organ gör en annan tolkning. Därför beklagar jag både eleverna och skolstyrelserna.

Anf. 138 LENA ÖHRSVIK (s) replik:

Herr talman! Regeringen har en positiv inställning till idrottsgymnasier; det visar förslaget i budgetpropositionen om att antalet platser skall öka både på riks-idrottsgymnasierna och i det s.k. hemortsalternativet.

Det hör till den vanliga ordningen att en central myndighet analyserar behov osv. innan regeringen fattar beslut. Jag kan inte se att regeringen skulle ha handlat på något annat sätt i denna situation. När jag har sett vad skolöverstyrelsen har kommit fram till när det gäller behovet av just denna modell, tycker jag att det är riktigt att regeringen väntar med beslut till dess man har ett ordentligt underlag.

Som jag nämnde i min inledning är det många kommuner som vill vara med i verksamheten, och de står och väntar på plats. Om regeringen godkände detta utan att ha några som helst samlade bedömningar skulle det få konsekvenser för alla de gymnasier som vill specialisera sig på andra områden, t.ex. musik, teater och dans. Man släpper loss en hel våg om man inte har en samlad bedömning och ger skolöverstyrelsen och Riksidrottsförbundet i uppdrag att bestämma vilka kommuner och vilka idrottsgrenar som skall vara med i verksamheten.

Anf. 139 ULF MELIN (m) replik:

Herr talman! Det faktum att skolöverstyrelsen nu har kommit med detta förslag borde egentligen inte glädja Lena Öhrsvik, utan förvåna henne. Skolöverstyrelsen tillstyrkte nämligen förra året att samma verksamhet skulle få drivas i fem år, och sedan dröjer det knappt ett år förrän verksamheten inte längre tillstyrks. Det är i så fall det man skall beklaga.

I den skrivelse som jag hänvisade till yttrar sig skolöverstyrelsen till utbildningsdepartementet och säger ja till den s.k. Smålandsmodellen. Det intressanta är att man då tog hänsyn till att regeringen hade gjort ett ställningstagande i ett likartat ärende. Det gällde utbildnings- och kulturförvaltningen i Jämtlands läns landstingskommun och en försöksverksamhet med fördröjd studietakt inom den vårdinriktade kompletteringskursen för särskild behörighet till vissa linjer inom högskolan. Regeringen avgjorde detta ärende 1987. Visst finns det liknande fall, om bara viljan att göra någonting finns.

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

Studiestöd

Det är ingen risk för att sådan här verksamhet lämnas vind för våg. Den är ju sanktionerad av skolöverstyrelsen och Riksidrottsförbundet, därför att det tredje alternativet är intressant och skall utvärderas. Det är alltså beklagligt att regeringen inte klarar att fatta beslut i denna fråga.

Anf. 140 ARNE MELLQVIST (s):

Herr talman! Jag kommer i mitt anförande att uppehålla mig kring den del av socialförsäkringsutskottets betänkande nr 15 som berör vuxenstudiestödet.

Det var år 1975 som riksdagen beslutade om den vuxenutbildningsreform som vi i dag, med vissa smärre ändringar, fortfarande har. Reformens mål var bl.a. att stärka individens ställning i arbetslivet, att ge redskap för deltagande i samhällsarbetet och att tillgodose de kortutbildades behov av överbryggande utbildning. Den skall vara ett alternativ och ett komplement till arbetsgivar- och partsstyrd utbildning, och den syftar till en utjämning av utbildningsklyftorna.

Vuxenstudiestödet är ett selektivt stöd, som i första hand fördelas till personer med kort tidigare utbildning, till skillnad från de mer generellt verkande studiemedlen. Ett urval bland de sökande innebär dock alltid att vissa inte kommer i fråga för stöd. Trots den i budgetpropositionen föreslagna höjningen av de medel som avsätts till vuxenstudiestöd kommer inte antalet stöd att räcka till den målgrupp som stödet är avsett för.

Det särskilda vuxenstudiestödet har ett syskon i det särskilda vuxenstudiestödet för arbetslösa. Här gäller inte de urvalskriterier som gäller det förstnämnda stödet, och det kan ifrågasättas om det i rådande arbetsmarknadsläge behövs ett generellt stöd av denna art.

Det tredje studiestödet, korttidsstudiestödet, utgör också ett problem, på grund av att det inkomstbortfall som stödet är ämnat att ersätta inte alltid täcks.

Till det kommer de förändringar i studiemedelssystemet som träder i kraft den 1 januari i år och som innebär att de lägre nivåerna i vuxenstudiestödet kan komma under de belopp som studiemedlen ger.

Regeringen gav den 2 februari i år centrala studiestödsnämnden i uppdrag att genomföra en översyn av det särskilda vuxenstudiestödet och dess regelsystem mot bakgrund av de förändringar som har företagits inom studiemedelssystemet. Utskottet anser dock, med instämmande i vad som framförs i motion 405 av Berit Oscarsson m.fl., att den översyn som föreslagits har ett alltför begränsat perspektiv. Man bör i stället försöka nå en helhetssyn för området och därmed inte begränsa den till det särskilda vuxenstudiestödet utan låta den omfatta också korttidsstudiestödet och medlen till uppsökande verksamhet. I detta översynsarbete är det synnerligen viktigt att ta till vara de erfarenheter och kunskaper som finns hos arbetsmarknadens parter.

Så till de reservationer som berör vuxenstudiestödets område. Först vill jag hänvisa till reservation nr 13 av Margó Ingvardsson. I reservationen behandlas finansieringen av stödet, och jag har en förhoppning om att den översynen skall kunna rensa upp även i den frågan.

Reservation 14 och även reservation 21 av Gullan Lindblad m.fl. rör den

uppsökande verksamheten och storleken på korttidsstudiestödet. Man förespråkar här att medel inte längre skall anvisas till uppsökande verksamhet. Men själva grundförutsättningen för vuxenstudiestödsreformen är ju att man på arbetsplatser kan bli uppsökt av arbetskamrater som känner till förhållandena man arbetar under och som kanske kan påverka, inte vid bara ett utan återkommande besök, som kanske kan ge den där kicken som behövs för att ta sig över till studier i någon form. Som en första anhalt på vägen mot målet kan då en studiecirkel eller en kortare kurs på en folkhögskola fungera. Där är det korttidsstudiestödet som är aktuellt. Att i ett sådant läge sänka den ersättningen, som för övrigt inte alltid räcker till som den är i dag, är att angripa reformens "grundbult".

I reservation nr 15, gällande anslag till vuxenstudiestöd m.m., tar Barbro Sandberg återigen upp frågan om uppsökeriet. Man vill här kraftigt beskära medlen för verksamheten i fråga och lyfta över en del till studieförbunden. Jag vill med hänvisning till vad jag nyss sagt yrka avslag även på den reservationen.

De kollektiva ansökningarna från pensionärsorganisationer tar moderater, centerpartister och folktoparter upp i en gemensam reservation. Rätten att kollektivt söka stöd begränsar inte pensionärernas rätt, men det är att se som en serviceåtgärd gentemot pensionärer och inte minst som en administrativ förenkling för nämnderna, som skall handlägga ansökningarna. Vill man uppnå någonting drastiskt förväntar jag mig nära nog ett förslag från de tre borgerliga partierna att man helt framtid skall förbjuda pensionärerna att söka internatbidrag. Så länge ett sådant förslag inte ställs borde man kunna tolerera även kollektiva ansökningar för samma stödform. I varje fall är det nu fråga om en försöksverksamhet som kommer att redovisas denna vår. I avvaktan därpå torde verksamheten få fortgå.

Reservation nr 18 gäller en översyn av vuxenstudiestödet. Man vill genom den översynen ifrågasätta om de korta stöden når rätt målgrupp. Av förra årets betänkande framgår de mål för korttidsstudiestödet som utskottet då ställde sig bakom, och att i dag överpröva den inriktning som då angavs är inte påkallat.

Slutligen reservation nr 20, som berör teckenspråksundervisningen. I reservationen framhålls att det nya studiesociala stödet till föräldrar till döva och gravt hörselskadade barn i sin slutliga utformning också bör omfatta syskon till dessa barn. Regeringen har i årets budgetproposition föreslagit ett helt nytt studiesocialt stöd till föräldrar till döva och gravt handikappade barn. Den närmare utformningen av det stödet skall enligt uppdrag utredas av CSN i samråd med SÖ.

Resurserna för det nya stödet är begränsade. Det är mycket svårt att bedöma hur stor efterfrågan kommer att bli. I avvaktan på utredningen om den närmare utformningen och de första erfarenheterna av stödet har utbildningsdepartementet i samråd med socialdepartementet förordat att möjligheterna att söka stöd, åtminstone till en början, begränsas till den grupp som har bedömts som allra mest angelägen, nämligen föräldrarna.

Påpekas kan också att stödet i första hand är en ersättning för förlorad arbetsförtjänst, och den del som kan bli aktuell för syskongruppen är enbart internatbidrag. En förutsättning för det här stödet är att man deltar i

undervisningen, och för att kunna delta i folkhögskolekurser, där en stor del av den undervisningen ges, gäller i dag vissa åldersgränser. Då internatbidraget är kopplat till deltagande i utbildning och inte är något socialt stöd får vi låta försöksverksamheten ange någon form av lösning.

Herr talman! Jag vill med hänvisning till vad jag nyss anfört yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 141 BARBRO SANDBERG (fp):

Herr talman! Jag skall börja med det som Arne Mellqvist sade sist, nämligen att försöksverksamheten måste utvisa vilken form av lösning som är lämpligast. Men man kan ju i försöksverksamheten inte ta hänsyn till syskonen, om det inte anges att man skall göra det.

Teckenspråksundervisningen är trots allt mycket speciell. Man kommunicerar på ett visst sätt, man lär sig läsa av munnen, osv., och det är viktigt att man gör det tillsammans. Därför behöver barnen, deras föräldrar och syskon vara tillsammans.

Självfallet är det inte fråga om något inkomstbortfall för syskonen. Vad vi menar med vår motion är att man måste ta hänsyn till att syskonen behöver vara med. Självfallet är det föräldrarna som skall ha ersättning för inkomstbortfallet.

Arne Mellqvist säger mycket riktigt att de här resurserna är begränsade, och jag tror inte heller att de kommer att räcka. Men då är det ju viktigt att man tar med alla som skall vara involverade. Att bedriva en försöksverksamhet med bara en del av de människor som man i framtiden vill ha med blir inte någon riktig försöksverksamhet. Då kan man inte heller göra någon riktig bedömning av det resultat som man kommer fram till.

Man säger att det är angelägnast med föräldrarna. Jag tycker faktiskt att hela familjen är angelägen – inte bara föräldrarna. Barnen skall ju kunna kommunicera även med sina syskon!

När det gäller den kollektiva ansökan har jag varje år hört samma argument, nämligen att den inte begränsar pensionärernas rätt att få det här bidraget. Men pensionärerna uppfyller ju faktiskt inte de krav som Arne Mellqvist själv räknade upp, nämligen att man skall ha kort utbildning, att man skall vara yrkesverksam, osv. De kan inte konkurrera på de villkoren, om de söker var och en för sig. Jag vidhåller därför folkpartiets krav att möjlighet till kollektiv ansökan skall finnas endast för handikapporganisationerna.

Vi vet att handikapporganisationer blir nekade, därför att resurserna är uttömda. Vi vet också att man delar upp potten, så att en viss procent av medlen är förbehållna just pensionärer, och de borde få sina medel på annat sätt.

Anf. 142 HANS DAU (m):

Herr talman! Det som Arne Mellqvist tog upp var ju gamla förslag, som vi inte behöver diskutera så mycket nu.

Jag skall bara beröra ett par saker. Till att börja med skall jag instämma i vad Barbro Sandberg sade om kollektiv ansökan för pensionärer.

Vi fick i dag på CSN:s styrelsemöte höra att medel som anvisats till

korttidsstudiestöd och internatbidrag utnyttjas mycket dåligt. Av de ungefär 250 milj. kr. som finns för detta ändamål kan man inte utnyttja mer än ungefär 150 trots att CSN beviljar upp till mellan 200 och 300 % mer än man har möjlighet att bevilja. Bidragen utnyttjas ändå inte, eftersom det inte finns några reella behov av dem.

Likadant är det med stödet till de arbetslösa. På grund av den rådande arbetssituationen utnyttjas detta stöd inte till mer än drygt 50 %.

Tjänstemännen på CSN säger att det vore bättre att använda pengarna till det vanliga vuxenstudiestödet, där behoven trots allt är större. Det är det vi säger i vår reservation nr 18, där vi ifrågasätter om reglerna för korttidsstudiestöd verkligen innebär att stödet når den avsedda målgruppen. Utnyttjandegraden visar ju att vi moderater har ganska rätt i uttrycket i vår reservation.

Anf. 143 MARGÓ INGVARSSON (vpk):

Herr talman! Utskottsmajoriteten avstyrker vårt förslag i reservation 13 om utbildningsavgiften under hänvisning till tidigare uttalanden i ärendet, nämligen att samhällsekonomi skulle utgöra hinder för detta.

Arne Mellqvist var nog positivare; han hänvisade vår reservation till översynen av vuxenstudiestödet.

Jag noterar detta som en liten men ändå *framgång*.

Anf. 144 ARNE MELLQVIST (s):

Herr talman! Hans Dau säger att korttidsstudiestödet och internatbidragen utnyttjas dåligt trots överbeviljning. Han tar det till intäkt för att det inte skulle föreligga några reella behov av stöden i fråga. Jag vill starkt tillbakavisa den slutsatsen.

Som jag sade i mitt anförande ställde sig utskottet bakom de i budgetpropositionen anförda målen för de s.k. korta stöden. Detta innebär att man nu vänder en skuta, så att säga. Tidigare utbildningsformer dit stöden har riktats har försvunnit eller finansieras i mycket hög utsträckning på annat sätt. Man finner nya vägar för att nå just de allmänna ämnen som målades upp i målbeskrivningen förra året.

Det är skälet till det låga resursutnyttjandet. Jag tyckte mig uppfatta att det hade med pensionärsorganisationernas yttranden att göra, men jag hoppas att det var en feltolkning.

Hans Daus besked om utnyttjandet av vuxenstudiestödet till arbetslösa tycker jag bara styrker behovet av en översyn av huruvida vi behöver ett speciellt stöd i nuvarande läge. Det låter jag ingå i den allmänna översynen.

Jag har inget ytterligare att anföra som svar på Barbro Sandbergs inlägg mer än vad jag har berört i mitt inledningsanförande.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

Äktenskapsrättsliga frågor

Anf. 145 CHARLOTTE CEDERSCHIÖLD (m):

Herr talman! Sedan drygt ett år tillbaka gäller en helt ny äktenskapsbalk. Många motioner artikulerar den kritik som framförts mot vissa av reglerna i den nya äktenskapsbalken.

Äktenskapsbalkens utformning är av avgörande betydelse för hur parterna i äktenskapet uppfattar familjeansvaret. Dess utformning påverkar huruvida familjebanden stärks eller försvagas. Äktenskapsbalken har också en indirekt påverkan på barnens trygghet och uppväxtförhållanden, eftersom den kan påverka den tid föräldrar är villiga respektive har möjlighet att ägna åt barnen och åt deras fostran. Den goda fostran som håller emot i de fall barnet är utsatt för destruktivt kamrattryck är inte mindre viktig i dagens mer komplicerade värld än den var på den tiden då religionen präglade de moraliska värderingarna i vårt land. Det skulle inte skada om lagstiftningen i större utsträckning såg familjerna, i varje fall barnfamiljerna, som den helhet dessa i allmänhet har att verka som.

Äktenskapsbalken har betydelse både för hur familjelivet gestaltar sig i många familjer och för kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter i arbetslivet.

Socialistiska partier har traditionellt en familjeovänlig inställning. En sådan skapar automatiskt ett barnovänligare samhälle. Härom veckan citerades i TV en bok av en av regeringens f.d. tunga medlemmar. Boken nedvärderade kraftigt familjen som institution. Sådana tankar liksom de Myrdalska elitistiska tankarna har grasserat inom socialdemokratin och under årtal försvagat familjebanden och familjens ställning. Denna utveckling har sannolikt inget egentligt stöd av Sveriges folk. Därför bör denna barn- och familjeovänliga trend brytas, och den översyn som nu skall göras bör stärka vuxnas och barns möjligheter att fungera i äktenskap och familj och där få utöva resp. ta till sig de grundläggande värderingar som människor måste ha om ett samhälle och dess invånare skall fungera väl.

Den nya äktenskapsbalken har kritiserats i fyra motioner när det gäller reglerna för privata pensionsförsäkringar. Jag framhåller i min motion att det är orimligt att försäkringar, vilkas värde under årtal byggts upp genom *gemensamma* ansträngningar, plötsligt blir enskild egendom. Det förefaller som om lagstiftaren helt har glömt att *tiden* är den avgörande faktorn när det gäller pensionsförsäkringar. Att därtill ha olika regler för pensionsförsäkring och livränta som tas i samma syfte förefaller minst sagt ologiskt. Livränta är giftorättsgods och möjlighet finns att träffa avtal om andra ägandeförhållanden, medan pensionsförsäkringar är enskild egendom utan möjlighet att via avtal anpassa ägandet till familjens förhållanden.

Lagstiftningen stimulerar båda parter att i större utsträckning satsa på regeljäla inkomster och i mindre utsträckning ta ansvar för barnen. Lagstiftningen har också drabbats av hård kritik i synnerhet från skilsmäsoadvokaterna –

alltså de som har att tillämpa lagen. Jag kan citera en av de kritiserande advokaterna: "Politikerna borde prya på advokatkontor och möta verkligheten" och "Lagstiftningen riktar sig aktivt mot kvinnan".

I dag kan den som äger bilen skänka både den och sina eventuella aktier till en ny partner och vänta ett år med att ta ut skilsmässan och sedan slippa ta upp bil och aktier i bodelningen. påpekar advokat Insulander-Lind i första numret av Hertha i år.

Lagstiftningen har en tillbakaverkande kraft. När kritiken ökade som värst i somras svarade dåvarande justitieministern att makar kunde bodela under äktenskapet och hänvisade till underhållsbidragen vid skilsmässa. Ihålligheten i argumenteringen drev en av kritikerna till att anmäla reglerna för privata pensionsförsäkringar i äktenskapsbalken till Europadomstolen – och så, ljuset gick upp över justitiedepartementet, och nu tänker man göra en översyn av lagstiftningen vad gäller privata pensionsförsäkringar.

Därför har vi moderater ingen reservation med anledning av motionerna 401, 405 och 406 utan nöjer oss med ett särskilt yttrande tillsammans med folkpartiet, där vi pekar på olika möjligheter att lösa denna fråga. Däremot är vi angelägna om att frågan utreds snabbt, därför att den blir alltmer komplicerad ju längre översynen dröjer. Vi vill ha en snabb och genomgripande översyn. En likställning av pensionsförsäkring med livränta som tas i samma syfte kan vara en väg. Skulle detta inte ske, är det ändå ett minimum ur rättssäkerhetssynpunkt att man prövar att skapa övergångsbestämmelser för de pensionsförsäkringar som har tecknats före äktenskapsbalkens ikraftträdande och där bodelning ännu inte har kommit till stånd.

Vad gäller internationella äktenskap mellan svensk och utlänning, synes departementet överväga att införa regler helt i linje med vår motion. Enkelt uttryckt skulle det innebära att lagen i bosättningslandet skall gälla i stället för lagen i den stat som mannen tillhörde vid äktenskapets ingående. Vi avvaktar därför en proposition med en mera tidsenlig lagstiftning på området och instämmer i utskottets hemställan i denna del.

I övrigt finns en gemensam borgerlig reservation om kartläggning av äktenskapets ekonomiska konsekvenser. Man kan fråga sig vilka syften som ligger bakom det faktum att socialdemokraterna inte ens är beredda att skapa klarsyn beträffande i vilka avseenden äktenskap resp. samboende gynnas ekonomiskt. Det handlar om så gott som 10 000 kr. om året för ett vanligt pensionärspar. Men eftersom den reservationen grundar sig på en centermotion, räknar jag med att Martin Olsson kommer att närmare utveckla detta.

Därmed yrkar jag bifall till reservation 1 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 146 ULLA ORRING (fp):

Herr talman! När beslutet om den nya äktenskapsbalken och ärvdabalken fattades av riksdagen för två år sedan, fanns naturligtvis flera frågetecken kring konsekvenserna som skulle följa av den nya lagstiftningen. Hur skulle rättsverkningarna gestalta sig i levande livet – mellan makar vid eventuell separation och mellan föräldrar och barn vid arvsskifte?

I ett särskilt yttrande till lagutskottets betänkande uttalade då de tre borgerliga partierna – folkpartiet, centern och moderaterna – att vi ansåg det

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

*Äktenskapsrättsliga
frågor*

otillfredsställande att riksdagen skulle behöva ta ställning i lagstiftningsfrågor, innan de samlade konsekvenserna för de bestående rättsförhållandena kunde överblickas. Det hade då aviserats att det sedermera skulle komma ändringar i arvs- och gåvoskattelagstiftningen med anledning av äktenskapsbalken, ändringar som ännu inte samordnats med familjelagstiftningen. Det var väl främst det förhållandet vi då avsåg, men vi har blivit uppmärksammade på att det saknas harmoni i denna lagstiftning.

De tidigare rådande reglerna för äktenskap infördes 1921. De hade visserligen varit föremål för små förändringar under årens lopp, men den stora, genomgripande förändringen kom i enlighet med riksdagens beslut den 2 april 1987. Det tål att starkt poängteras att lagstiftningen om ny äktenskapsbalk, om ändring av ärvdabalken och om sambors gemensamma hem – sambolagen, som vi kallar den – berör praktiskt taget alla människor. Det är och var en stor, genomgripande förändring och reform av gamla, vedertagna regler. Därför börjar självfallet konsekvenserna nu att bli mer uppenbara.

Det var därför ganska logiskt att vi från borgerligt håll redan 1987 ställde upp för en centermotion om en kartläggning av de olika ekonomiska konsekvenserna av äktenskapet och andra samlevnadsformer. Kravet grundar sig på vår uppfattning att en allmän strävan borde vara att lagstiftningen skall vara så utformad att människor inte av ekonomiska skäl skall välja bort äktenskapet. Vi har inte fått det kravet tillgodosett av den socialdemokratiska majoriteten, och därför ställer vi i år på nytt upp för centermotionen och upprepar kravet på en kartläggning. Vi anser att regeringen bör bestämma formerna för en sådan kartläggning och återkomma med förslag till riksdagen. Jag yrkar bifall till reservation 1 i lagutskottets betänkande 22.

Jag vill dock särskilt fästa kammarens uppmärksamhet på det särskilda yttrande som är fogat till betänkandet och som handlar om de privata pensionsförsäkringarna. Charlotte Cederschiöld har redan varit inne på detta yttrande.

Det har efter den nya äktenskapsbalkens och ärvdabalkens genomförande alltmer framgått att det i många äktenskap finns privata pensionsförsäkringar, som tidigare utgjorde s.k. giftorättsgods. Vid bodelning med anledning av skilsmässa eller dödsfall kunde de därför tidigare hälftendelas mellan makarna eller mellan arvingarna. Enligt den nya äktenskapsbalken behandlas försäkringarna som enskild egendom och kan sålunda inte delas med den andre maken. Det kan t.o.m. bli så att den smarte maken – egendomsförhållandet är ju ofta sådant att mannen har de ekonomiska tillgångarna i sin hand – som "förutsett" skilsmässa redan drygt ett år i förväg kan flytta över familjens tillgångar från t.ex. bankböcker och aktier till ett eget pensionssparande och på så sätt undanhålla den tidigare maken rättmätig egendom.

I en folktoppimotion av Bengt Harding Olson och Charlotte Branting tas frågan upp om inte pensionsförsäkringar – dvs. sådana försäkringar som inte är kopplade till företagande eller anställning och som är i egentlig mening privata – borde behandlas som s.k. giftorättsgods vid bodelning.

Herr talman! Enligt vad som framgår av utskottsbetänkandet kommer frågan om privata pensionsförsäkringar att ses över enligt det arbete som pågår i justitiedepartementet. Vi har därför inte reserverat oss för folktoppi-

motionen. Men frågan är så viktig att vi anser att en omprövning av gällande regler snarast bör komma till stånd. Den nya lagstiftningen innehöll inte några övergångsregler, och lagen kom därför att få en retroaktiv verkan. Denna skada drabbar ofast kvinnan, som är den ekonomiskt svagare parten. Hur skall frågan lösas? Därom finns olika alternativ. Ett kan vara att redan före bodelningen – eventuellt då försäkringen tecknas – träffa bindande avtal om hur försäkringen skall behandlas vid en bodelning.

Frågan är av sådan vikt och har uppmärksammats av så många kvinnor som har hamnat i den här situationen att vi väntar oss ett förslag från regeringen med det snaraste. Regeringens uppgift måste vara att skydda också den svagare parten, och i den här frågan är det kvinnorna som råkar illa ut.

Med anledning av det anförda yrkar jag bifall till reservation 1 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 147 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Familjen är grunden både för vårt samhälle och för de flesta människor. Även om det moderna samhället skall tillförsäkra alla en materiell trygghet, har familjen alltså – och torde även i framtiden ha – en avgörande betydelse för den enskildes trygghet och trivsel såväl under uppväxtåren som därefter.

Självfallet skall det vara helt fritt för varje par att välja samlevnadsform, men det är väsentligt att de ekonomiska konsekvenserna av äktenskapet är sådana att det stora flertalet kan finna att äktenskapet är en lämplig och naturlig samlevnadsform. Det är både ett samhällsintresse och en rättighet för berörda personer att äktenskapet inte diskrimineras ur ekonomisk synpunkt. Äktenskapet är resultatet av en aktiv och överlagd handling och skall ge trygghet för kontrahenterna.

Alla möter vi nog ibland människor som undrar över om de inte ekonomiskt förlorar på att vara gifta när de jämför med övriga, som kan ha gynnsammare skatteregler, bidragsregler m.m. Min partikamrat Karin Israelsson och jag har mot denna bakgrund i år liksom två år tidigare motionerat om att riksdagen skulle begära att en kartläggning görs i syfte att utröna i vad mån äktenskapet diskrimineras ekonomiskt jämfört med andra samlevnadsformer, och även jämfört med att – åtminstone formellt – inte sammanbo.

Liksom tidigare år reserverar sig lagutskottets centerpartister, moderater och folkpartister för bifall till motionen. Charlotte Cederschiöld och Ulla Orring har redan anmält att de räknar med att jag skall tala litet i den här frågan. Av de elva motioner som behandlas i betänkandet är detta den enda motion och den enda reservation som jag tänkte nämna något om.

Som exempel på hur människor kan uppleva nuvarande regler återgav vi i vår motion inledningen av en artikel i tidningen Vår bostad, nr 1 för 1988, med rubriken "Ska vi få det bättre 1988?". Kvinnan i en familj med två barn säger där: "Ibland har vi funderat på att skilja oss. Då skulle jag få bostadsbidrag, bidragsförskott och lägre barnomsorgsavgift. Det måste vara något fel på samhället när inte familjesammanhållning premieras."

Det är nödvändigt att skatte- och bidragsregler m.m. är så utformade att äktenskapet inte medför att människor av ekonomiska skäl väljer ogift

samboende i stället för äktenskap. Det får inte vara så att människor avstår från giftermål eller t.o.m. skiljer sig på grund av att det så att säga lönar sig bättre. Vad som ligger nära till hands att kartlägga är skattereglerna, olika avgiftsregler, olika former av samhällsstöd, bl.a. till barnfamiljerna, liksom olika pensionsregler.

Genom den av oss begärda kartläggningen skulle främst två fördelar vinnas. För det första skulle klarhet erhållas om de ekonomiska konsekvenserna av olika samlevnadsformer. För det andra skulle denna kartläggning ge underlag för utarbetande av förslag till erforderliga ändringar av olika regler, så att äktenskapet inte kan anses vara diskriminerat. Ett sådant arbete måste enligt vår mening ses som en logisk fortsättning på det reformarbete som under 70- och 80-talen bedrivits vad gäller äktenskapslagstiftning m.m. och där man har reformerat äktenskapets ekonomiska rättsverkningar, främst genom nya äktenskapsbalken och genom ändrade arvsregler från den 1 januari 1988, liksom reformeringen av underhållsskyldigheter. Det är även logiskt att göra en kartläggning mot bakgrund av de pågående övervägandena då det gäller pensionssystem, skattesystem och annat.

Utskottsmajoriteten har anmärkningsvärda motiveringar för sitt yrkande om avslag på motionen. Man säger att "det i många fall kan vara svårt att utforma reglerna så att inte en samlevnadsform framstår som mera förmånlig i ett särskilt hänseende". Vidare anför av majoriteten att man "inte funnit att en sådan kartläggning som begärts i motionerna skulle kunna fylla någon annan funktion än att visa att i vissa särskilda hänseenden äktenskap och andra samlevnadsformer rent faktiskt behandlas olika".

Men det bör observeras att den av oss begärda kartläggningen skall visa just vilka skillnader som finns i olika regler på grund av samlevnadsformer. Sedan den kartläggningen har gjorts får vi underlag för att bedöma vilka lagändringar som kan anses motiverade för att ingående av äktenskap inte skall leda till försämringar ur ekonomisk synpunkt för några.

Jag vill betona, vilket vi även framhåller i motionen, att vi inte eftersträvar att olika samlevnadsformer skall jämföras inom alla områden. Det är nämligen naturligt att för ogift samboende varken kan eller bör tillämpas alla de regler som gäller för dem som är gifta med varandra.

Det är förvånande att majoriteten i utskottet är så rädd för en sådan kartläggning. Vårt syfte är ju att alla skall få klarhet om förhållandena och att vi skall få underlag för att bedöma behovet av erforderliga lagändringar. Vi motionärer och reservanter slår vakt om äktenskapets ställning, och vi förvånar oss som sagt över att majoriteten återigen avvisar kravet på en kartläggning. Min undran är: Vad kan majoriteten se för negativt i att vi får en sådan kartläggning till stånd?

Med det, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservation 1.

Anf. 148 LENNART ANDERSSON (s):

Herr talman! När förslaget till äktenskapsbalk behandlades i lagutskottet och här i kammaren, var det främst frågan om förmögenhetsordningen i äktenskapet och fördelningen av makarnas egendom vid äktenskapets upplösning som tilldrog sig intresse. Ett klart uttalat syfte med förändringen var att åstadkomma en högre grad av ekonomisk rättvisa mellan makarna vid

äktenskapsskillnad. Men jag vill redan nu tillägga att när äktenskapsbalken debatterades här i kammaren och antogs, rön­te de privata pensionsförsäkringarna inte något särskilt intresse från kammarens ledamöter.

I dag, drygt ett år efter lagens ikraftträdande, föreligger ett antal motioner i vilka hävdas att bodelningsreglerna i äktenskapsbalken inte ger tillräckligt gott skydd åt den av makarna som har den svagare ekonomin. De gällande jämningsreglerna bör ses över, hävdar motionärerna och föreslår att privata pensionsförsäkringar skall ingå i bodelning i anledning av äktenskaps­skillnad.

Det är av främst två skäl som jag här i kväll inte vill gå in en reell sakdebatt i dessa frågor.

För det första har äktenskapsbalken varit i kraft för kort tid för att ge tillräckliga erfarenheter som kan motivera någon eventuell ändring, särskilt när det gäller ett så stort lagverk som äktenskapsbalken.

För det andra har utskottet underrättats om att justitiedepartementet avser att under första halvåret 1989 inleda arbetet med en utvärdering av äktenskapsbalken. Det är bra att denna utvärdering kommer till stånd.

I denna situation kommer vi från lagutskottets majoritets sida att med uppmärksamhet följa utvecklingen och ta del av de synpunkter som framförs från olika håll. Därefter får vi göra våra bedömningar. Jag anser att det är fel att nu i denna stund göra mycket klara uttalanden om huruvida det är motiverat med några eventuella förändringar och ännu mindre göra några klara uttalanden om olika tänkbara alternativ för hur privata pensionsförsäkringar skall vägas in i bodelningsreglerna.

Mot bakgrund av vad jag här har sagt avstyrker utskottets majoritet de nu aktuella motionerna, men jag har ändå velat lämna den här redovisningen inför kammaren. Sammanfattningsvis vill jag säga att från majoritetens sida markerar vi att vi är beredda till lyhördhet och uppmärksamhet inför den fortsatta utvecklingen.

Jag vill också något kommentera reservation 1. Martin Olsson återkommer med sin motion om kartläggning av äktenskapets ekonomiska konsekvenser. I motionen säger Martin Olsson att lagstiftningen får inte vara utformad på ett sådant sätt att människor av ekonomiska skäl väljer att bo samman utan äktenskap i stället för att gifta sig. Han anser vidare att regler inom skatteområdet och bidragsområdet missgynnar äktenskapet.

Jag tycker att de här påståendena är överdrivna, och jag tycker fortfarande att påståendena i motionen är alltför allmänt hållna. Jag tycker att det på något sätt är fel metod som Martin Olsson på nytt förordar, att vi skall sätta till mycket stora resurser för att göra en allmän kartläggning av det här området och därefter föreslå förändringar som kan vara motiverade.

Jag har uppfattat Martin Olsson så i de senaste årens debatter att han är fullkomligt övertygad om att äktenskapet är missgynnat i vissa avseenden ur ekonomisk synpunkt. I kväll står Martin Olsson här och säger: Om en kartläggning gjordes, skulle vi få klarhet. Nu verkar det som om Martin Olsson tvivlar på att det är som han hävdar i motionen.

Jag tycker nog att med den organisation som vi har i de olika partigrupperna här i riksdagen och med de resurser som finns i riksdagens utredningstjänst är det fullt möjligt för oss ledamöter att komma med mycket mer

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

Äktenskapsrättsliga
frågor

preciserade krav än att bara föreslå en allmän kartläggning.

Från majoritetens sida menar vi att kan reservanterna eller andra ledamöter påvisa någon brist i lagstiftningen inom något delområde som direkt missgynnar äktenskapet, är det aktuellt att föreslå ändringar inom detta område. Men att vi skulle göra en allmän kartläggning av situationen och utifrån resultatet av denna utredning föreslå olika åtgärder är ett allför omfattande förslag, som det i dag inte enligt vår uppfattning finns tillräckliga motiv för.

Herr talman! Till sist vill jag bara replikera Charlotte Cederschiöld, som i inledningen av sitt anförande helt framt påstod att socialdemokraterna har en familjeovänlig inställning. Det uttalandet vill jag mycket kraftfullt protestera emot. Det stämmer inte med verkligheten.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag och avslag på reservationerna.

Anf. 149 ULLA ORRING (fp):

Herr talman! Jag vill svara Lennart Andersson att det väl är ganska ovanligt att man pläderar för ett särskilt yttrande; oftast är ju pläderingen för en reservation. Att jag här har tagit upp en plädering som innehåller en del av de fakta som vi har haft i vårt särskilda yttrande innebär att vi fäster väldigt stor vikt vid frågan om de privata pensionsförsäkringarna.

Jag kan hålla med Lennart Andersson om att då vi antog äktenskapsbalken i april 1987 gjorde vi ingen särskild markering för de privata pensionsförsäkringarna på den grunden att vi inte kände till omfattningen av dem och inte heller så klart kunde se konsekvenserna av den nya lagstiftningen. Nu är vi väl medvetna om dem, och inte bara vi utan tusentals kvinnor som har kommit i bryderi därför att maken på det här sättet har kunnat överflytta sina tillgångar. Det är det vi protesterar emot.

Jag tycker att det är svagt av Lennart Andersson att inte kunna medge att det här förhållandet inte kan få fortsätta och att vi snarast behöver få någon form av förändring, för nuvarande situation är absolut inte bra.

Vi fick vid de överläggningar som vi hade på justitiedepartementet vetskap om att man skulle starta den här översynen, och vi förväntar oss från folkpartiets sida att det snarast kommer en förändring på den här punkten. Vi måste se till att den svagare parten skyddas.

Anf. 150 CHARLOTTE CEDERSCHIÖLD (m):

Herr talman! I anslutning till Lennart Anderssons kommentar till frågan om huruvida socialdemokrater och socialistiska partier är familjevänliga eller inte skall jag be att få läsa ett litet stycke av en man som borde anses vara mycket kunnig när det gäller socialistiska partiers grundläggande syn, nämligen Solzjenitsyn. Han säger så här:

”Bland de principer man kan finna i många sinsemellan oberoende socialiststater eller nutida rörelser, och vilka därför kan hänföras till socialismens *grundläggande* förutsättningar, finns alltså: *avskaffandet av privat ägande, krossandet av religionen, krossandet av familjen*. Socialismen framträder inte inför oss som ett rent ekonomiskt begrepp, utan som ett

ojämförligt mera omfattande system av åsikter, vilka innefattar nästan alla aspekter av mänsklig tillvaro.”

Det här är inte Sverige, men uttalandet gäller socialistiska partier generellt.

För att få ett exempel från Sverige kan vi ta Alva Myrdal, som säger att hemmets möjlighet att vara lämplig livsmiljö för barnen har upphört. Det uppfattar inte jag som särskilt familjevänligt.

En politik som alltid stöder den som väljer pengarna i stället för livet får a priori en familjeovänlig effekt jämfört med den politik som gör det möjligt för föräldrar att fysiskt och psykiskt vara närvarande hos barnen. Detta om familjevänligt och -ovänligt.

När det gäller att äktenskapsbalken skulle åstadkomma rättvisa har man inte lyckats helt i alla delar, Lennart Andersson. Det fanns faktiskt när äktenskapsbalken togs ett yrkande om avslag på hela lagförslaget av Margit Gennser, så någon synpunkt förelåg dock.

Men om Lennart Andersson tar upp den vanliga synpunkten att lagen inte har gällt så länge och att man därför är tveksam till en översyn så tidigt efteråt, då måste han kunna svara på frågan: Vad skall de familjer göra som sitter bundna av en privat pensionsförsäkring men inte har mera pengar? De har alltså anpassat sin ekonomi och mannen drar av pensionsförsäkringspremien på sin inkomst. De har inte mer pengar. Hur skall de klara av situationen? Antingen får de säga upp försäkringen så att kvinnan kan ta en egen försäkring och han tar större del av hushållskostnaderna eller också får de fortsätta att leva ett ojämnt liv, som det har blivit sedan äktenskapsbalken infördes. Eller också får de göra sitt livs sämsta affär genom att säga upp den privata pensionsförsäkringen, och det är det dummaste man kan göra ur ekonomisk synpunkt.

Lennart Andersson, skall de leva ojämnt eller skall de göra en praktfull ekonomisk förlust?

Anf. 151 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Jag skall fatta mig kort. Lennart Andersson tyckte att vi i vår motion har uttryckt oss alltför allmänt och gjorde några lösryckta citat ur motionen. Jag tror att alla som har läst motion och reservation och lyssnat på mitt anförande inser att vad vi vill ha är en kartläggning. Vi är inte tvärsäkra på förhållandena, för då behövde vi ingen kartläggning.

Det är också rätt inkonsekvent av Lennart Andersson att avstyrka motionen mot bakgrund av att det skulle krävas mycket stora resurser för att genomföra en kartläggning och strax efteråt säga att partigrupper och riksdagens utredningstjänst borde kunna få fram material för konkreta krav. Det är just därför att det är en litet större fråga än man kan begära att utredningstjänsten skall klara ut som vi tycker att riksdagen hos regeringen skall begära en kartläggning så att vi får underlag för eventuella ändringar av regler.

Jag skall inte rabbla upp de regler som skiljer, men vi vet att inom skatte- och bidragssystemet, avgiftssystemet för barnomsorg och mycket annat har det betydelse om man är gift eller icke.

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

*Äktenskapsrättsliga
frågor*

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

*Äktenskapsrättsliga
frågor*

Anf. 152 LENNART ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag skall bara kort replikera till Charlotte Cederschiöld att vi diskuterar socialdemokratien i Sverige och det socialdemokratiska partiets inställning till familjen och vår familjepolitik. Vi har inte någon familjeovänlig inställning.

Nästa gång Charlotte Cederschiöld kommer med citat, ta då några som är mera moderna i tiden och som rör Sverige, så avspeglas de nuvarande förhållandena på ett bättre sätt.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

16 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

17 § Anmälades och bordlades

Motionerna

med anledning av prop. 1988/89:48 om vissa ändrade bestämmelser om motorredskap och traktorer

1988/89:T19 av Anna Wohlin-Andersson och Lennart Brunander (båda c)

1988/89:T20 av Anders Andersson (m)

1988/89:T21 av Sven Eric Lorentzon (m)

med anledning av skr. 1988/89:82 om flyktingpolitiken

1988/89:Sf38 av Maria Leissner m.fl. (fp)

med anledning av prop. 1988/89:92 om ny minerallagstiftning m.m.

1988/89:N25 av Paul Lestander m.fl. (vpk)

1988/89:N26 av Per-Ola Eriksson m.fl. (c)

1988/89:N27 av Inger Schörling m.fl. (mp)

1988/89:N28 av Lars De Geer m.fl. (fp)

1988/89:N29 av Per Westerberg m.fl. (m)

med anledning av prop. 1988/89:101 om den kommunala parkeringsövervakningen

1988/89:T22 av Jan Strömdahl och Viola Claesson (båda vpk)

1988/89:T23 av Rolf Clarkson m.fl. (m)

med anledning av prop. 1988/89:115 om försäljning av statens aktier i Swedair AB

1988/89:Fö21 av Inger Schörling m.fl. (mp)

med anledning av prop. 1988/89:116 om vissa dammsäkerhets- och vattenkraftsfrågor, m.m.

1988/89:Jo29 av Åsa Domeij och Hans Lindforss (båda mp)

1988/89:Jo30 av Siw Persson m.fl. (fp)

1988/89:Jo31 av Bo Finnkvist (s)
1988/89:Jo32 av Agne Hansson m.fl. (c)
1988/89:Jo33 av Karl Erik Olsson m.fl. (c)

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

med anledning av prop. 1988/89:126 om ersättning för kostnader i ärenden
och mål om skatt, m.m.

1988/89:Sk52 av Britta Bjelle m.fl. (fp)
1988/89:Sk53 av Bo Lundgren m.fl. (m)
1988/89:Sk54 av Görel Thurdin m.fl. (c)

med anledning av prop. 1988/89:128 om ändring i bilavgaslagen (1986:1386),
m.m.

1988/89:Jo34 av Lars Ernestam m.fl. (fp)
1988/89:Jo35 av Anna Wohlin-Andersson m.fl. (c)
1988/89:Jo36 av Åsa Domeij och Hans Lindforss (båda mp)
1988/89:Jo37 av Annika Åhnberg m.fl. (vpk)
1988/89:Jo38 av Nic Grönvall m.fl. (m)
1988/89:Jo39 av Sven Eric Lorentzon m.fl. (m)
1988/89:Jo40 av Sven Eric Lorentzon m.fl. (m)
1988/89:Jo41 av Karl Erik Olsson m.fl. (c)

med anledning av prop. 1988/89:130 om socialstyrelsens framtida roll,
uppgifter och inriktning

1988/89:So29 av Karin Israelsson (c)
1988/89:So30 av Sten Svensson m.fl. (m)
1988/89:So31 av Daniel Tarschys m.fl. (fp)
1988/89:So32 av Gudrun Schyman m.fl. (vpk)
1988/89:So33 av Ingvar Björk (s)
1988/89:So34 av Birthe Sörestedt m.fl. (s)
1988/89:So35 av Göran Magnusson och Gunnar Thollander (båda s)

med anledning av prop. 1988/89:131 om sekretesskyddet för uppgifter i
tillsynsärenden m.m.

1988/89:K15 av Karin Ahrland och Bengt Harding Olson (båda fp)

med anledning av prop. 1988/89:133 om ändring i lagen (1983:1034) om
kontroll över tillverkningen av krigsmateriel, m.m.

1988/89:N30 av Ingemar Eliasson m.fl. (fp)

med anledning av prop. 1988/89:134 om ändring i körkortslagen (1977:477),
m.m.

1988/89:T24 av Göran Ericsson (m)
1988/89:T25 av Kenth Skårvik m.fl. (fp)
1988/89:T26 av Rune Thorén och Elving Andersson (båda c)
1988/89:T27 av Rolf Clarkson m.fl. (m)

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

*Meddelande om
interpellation*

med anledning av prop. 1988/89:135 om ändring i tulltaxelagen (1987:1068)
m.m.

1988/89:Sk55 av Claes Roxbergh m.fl. (mp)

med anledning av prop. 1988/89:136 om försäkringsmäklare

1988/89:N31 av Hadar Cars m.fl. (fp)

1988/89:N32 av Per Westerberg m.fl. (m)

med anledning av prop. 1988/89:137 om vissa regler vid fastighetstaxering

1988/89:Sk56 av Inger Schörling m.fl. (mp)

1988/89:Sk57 av Birgit Friggebo (fp)

1988/89:Sk58 av Görel Thurdin m.fl. (c)

med anledning av prop. 1988/89:138 om riktlinjer för specialiseringstjänstgöring för läkare m.m.

1988/89:So36 av Margó Ingvardsson m.fl. (vpk)

1988/89:So37 av Daniel Tarschys m.fl. (fp)

1988/89:So38 av Lars Hjertén (m)

1988/89:So39 av Maja Bäckström och Leo Persson (båda s)

1988/89:So40 av Anita Stenberg och Claes Roxbergh (båda mp)

1988/89:So41 av Ulla Tillander m.fl. (c)

1988/89:So42 av Sten Svensson m.fl. (m)

med anledning av prop. 1988/89:139 om godtagande av byggprodukter som godkänts i annat nordiskt land

1988/89:Bo12 av Erling Bager m.fl. (fp)

1988/89:Bo13 av Agne Hansson m.fl. (c)

18 § Meddelande om interpellation

Meddelades att följande interpellation framställts

den 19 april

1988/89:207 av *Margit Gennser* (m) till socialministern om aktiv dödshjälp:

I pressmeddelande från Landstingsförbundet av den 20 mars 1989 redogörs för några resultat i en opinionsundersökning om vad svenska folket tycker i "några viktiga vårdetiska frågor". Opinionsundersökningen är utförd av SCB på uppdrag av Landstingsförbundet.

En av frågorna avser "aktiv dödshjälp till obotligt sjuka". Enligt Landstingsförbundets pressrelease skulle 60 % av de tillfrågade – 6 av 10 – vara för "aktiv dödshjälp".

Civilisationens historia visar på behovet av ett fåtal fasta, icke kompromissbara, normer. Till dessa normer hör det absoluta förbudet att aktivt utsläcka en människas liv – även om motivet sägs vara och också skulle kunna vara – barmhärtighet.

Trettioalets Tyskland visar vad som kan hända när man avstår från denna typ av absoluta normer. Obotligt sjuka bragtes om livet – utsattes för aktiv dödshjälp – under denna period av Tysklands historia. Allt från rashygieniska synpunkter till pragmatism, rädsla för "åldringschocken" etc. kan undan för undan luckra upp respekten för livets okränkbarhet.

I Österrike utreds för närvarande aktuella fall av s.k. "aktiv dödshjälp", dvs. mord på äldre, svårt sjuka patienter. Försvaret hävdar barmhärtighet som motiv. Mycket tyder i stället på att det handlat om "obekväma" och "allt för vårdbehövande patienter" och lättja.

När nazismen växte sig stark i trettioalets Tyskland skrev den berömda amerikanske författaren Sinclair Lewis, Nobelpristagare 1930, boken "Sånt händer inte här". Vad ville han säga med sin bok? Att det otänkbart inhumana aldrig kan uteslutas även i den mest civiliserade nationen, inte minst när fundamentala etiska principer börjar urgröpas. Kort sagt; ett gott samhälle måste alltid hålla fast vid grundläggande etiska normer. Med dessa får man inte kompromissa. Detta absoluta etiska krav får inte en gång ifrågasättas. Ifrågasättandet innebär en fara i sig genom att det luckrar upp den etiska fastheten.

När de offentliga organen, Landstingsförbundet och SCB, som är bekostade av skattemedel går ut och frågar svenska folket om de skulle vilja förespråka aktiv dödshjälp har de trampat över gränsen för vad offentliga organ kan tillåta sig. Brasklappen från Landstingsförbundets styrelse i form av ett uttalande visar vilken skada som redan skett:

"Styrelsen anser det viktigt att slå fast att hälso- och sjukvården inte kan medverka i aktiv dödshjälp. Därför måste frågan om aktiv dödshjälp bli belyst ur olika synvinklar och material tas fram som kan utgöra underlag för breda informationsinsatser."

Nej, det är inte "belysning ur olika synvinklar" och "breda informationsinsatser" som behövs. Det är klara, koncisa och entydiga besked om att "aktiv dödshjälp" inte kan accepteras. Sådana besked brådskar.

Är socialminister Sven Hulterström beredd att entydigt och klart ta avstånd från "aktiv dödshjälp"?

19 § Meddelande om fråga

Meddelades att följande fråga framställdes

den 19 april

1988/89:597 av *Inger René* (m) till justitieministern om ökat stöd åt misshandelshotade kvinnor:

Lagen om besöksförbud trädde i kraft för snart ett år sedan. Dess värre har det redan visat sig att lagen är bristfällig. Eftersom den maximala straffsatsen är satt så lågt som sex månader, kan tvångsmedel som anhållande och häktning i regel inte användas. Mannens förföljelse av kvinnan kan därför fortsätta, med stort psykiskt lidande till följd.

Prot. 1988/89:99
19 april 1989

Vilka åtgärder avser statsrådet att vidta för att råda bot på detta förhållande?

Meddelande om fråga

20 § Kammaren åtskildes kl. 22.59.

In fidein

BERTIL BJÖRNSSON

/Gunborg Apelgren

Förteckning över talare

(Siffrorna avser sida i protokollet)

Prot.

1988/89:99

Onsdagen den 19 april

Förste vice talmannen 32, 61

Alemyr, Stig (s) 27, 34, 36

Andersson, Axel (s) 67, 70, 71, 85, 86

Andersson, Lennart (s) 168, 172

Biörsmark, Karl-Göran (fp) 6, 13, 14, 21, 23, 32, 35, 42, 45, 63, 65

Cederschiöld, Charlotte (m) 164, 170

Dau, Hans (m) 137, 152, 162

Eriksson, Berith (vpk) 59, 69, 80, 82

Gahrton, Per (mp) 61, 64, 66, 69, 70

Godin, Sigge (fp) 116, 129, 133, 136

Granstedt, Pär (c) 10, 13, 14, 20, 22, 32, 35, 42, 46

Gustafsson, Nils-Olof (s) 125, 132, 135, 137

Hagård, Birger (m) 82, 86

Hambraeus, Birgitta (c) 74

Hjelm-Wallén, Lena, statsråd 37, 43, 48

Horn af Rantzien, Anna (mp) 87

Ingvardsson, Margó (vpk) 104, 108, 111, 121, 123, 124, 131, 143, 151, 154,
163

Israelsson, Karin (c) 102, 107, 110, 119, 130

Jönsson, Marianne (c) 142, 151, 155

Koch, Inger (m) 71, 79, 81

Leissner, Maria (fp) 51, 58, 59, 64, 79, 81

Lindblad, Gullan (m) 101, 108, 110, 113, 122, 123, 128, 133, 136

Melin, Ulf (m) 156, 158, 159

Mellqvist, Arne (s) 160, 163

Måbrink, Bertil (vpk) 15, 21, 23, 33, 36, 41, 47

Nilsson, Börje (s) 105, 109, 111

Olsson, Martin (c) 167, 171

Orring, Ulla (fp) 165, 170

Pohanka, Ragnhild (mp) 124, 146

Samuelsson, Marianne (mp) 24, 33, 36, 43, 47, 80, 82

Sandberg, Barbro (fp) 140, 153, 162

Stålberg, Marianne (s) 112

Svartberg, Karl-Erik (s) 56, 58, 59

Svensson, Kristina (s) 77, 81, 82

Svensson, Nils T (s) 72, 77

Söder, Karin (c) 53

af Ugglas, Margaretha (m) 3, 20, 22, 31, 41, 45

Wennerfors, Alf (m) 49

Öhrsvik, Lena (s) 147, 153, 155, 158, 159

